BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
68
71 E
7

5-13-E-23-

Digitized by Google

Riconosciuta per Aldina dal Renouard

Coll. Rom. Soc. Jesu. Cat. inscr. B.S.

MARCI. VELSERI
MATTHAEI. F. ANT. N
PATRICII. AVG. VIND
RERVM. AVGVSTA NAR. VINDELICAR
LIBRI. OCTO.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VIRIS NOBILIBVS
ET ILLVSTR.
IOANNI VELSERO
BARTHOL. F.
CHRISTOPHORO ILSVNGO
MELCH. F.
AVG. VIND. II. VIRIS PRÆF.
VII. Virûmque collegio.

Bibliothecæ Scr. Coll. Rom. Soc. Jesu

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

IAM olim mihi, Patres, diuidiæ eſt, eam hiſtoriæ Auguſtanæ partem depoſitam quodammodo & deploratam iacere, uetuſtatiſque ſitu in dies magis ac magis obduci, cuius maximè claritudine omnium oculi debebant perſtringi. Gentis & urbis initia dico, rerumque exinde ſeriem, quæ per annos amplius quingentos quinquaginta ſub Romanis & Gothis, qui Romanos, ueluti umbra corpus ſolet, conſequuti ſunt, ordine eue-

nere. Id dum ſæpe, dum diligenter cogito, factum aliquando ut alijs ceſſantibus, animum tandem adiecerim periculum facere, quatenus in hoc genere progredi liceret, homini nec ingenio acri, nec doctrinâ præſtanti, neque otio profecto admodum diffluenti; qui ſolius diligentiæ fiduciam, reliquorum auxiliorum inops, in ſubſidium aduocaret. Opus itaque audentius quam conſultius fortaſſe aggreſſus, quid promôrim, in neutram equidem partem debeo ſtatuere: Ceterum amici perſuaſere editionem patriæ dehoneſtamento non futuram. Credo quod in magnis interdum domibus uiderint, dum marmor & æra, quæ ætatem ferant & perennent apparantur, ſigna ex argillâ etiam, ne baſes uacent interim, pro tempore collocari. Ego mei quantumcumque præſtare potuerim præſtitiſſe; hoc ſcio; exile dicat qui uolet licet & tenue, nemo negabit, auſim tamen promittere, neque eo elatus aut arrogans haberi uerear, ſi eodem ciues omnes enitantur, eâ quique uiâ qua ſe patriæ plurimum profuturos ſentient, nullam antehac fuiſſe Rempublicam, nullam futuram in poſterum, cui ueſtra iſta ſit inuiſura, quæ ueſtræ non ſit inuiſura. Supereſt tenello partui nunc primùm in luminis oras enaſcenti, tutores petere, quorum ope fretus, pupillo rem ſaluam fore confidam. Ij uobis ſoſpitibus longius nimirum non conquirendi: quippe cum nemo adeo ex populo ciuis ſit, qui domum, liberos, fortunas denique uniuerſas, priuatâ ſuâ curâ, quam publico iuſtitiæ, æquitatis, prudentiæ, fidei, moderationiſque ueſtræ præſidio tutiores exiſtimet, nihil mihi mentis, ſi potiores alios ullos patronos legere mauellim, ad illam præſertim cauſſam tuendam, quæ profeſſione pietatis in patriam, niſi ego mihi fruſtra blandior, ſiue laudem, ſiue ut etiam ſecius exierit, ſanè excuſationem meretur. Valete, bono omnium publico. Auguſtæ Vindelicorum,

licorum, Anno poſt Chriſtum natum M D XCIII. IV. K. Octobr. qui eſt natalis à coloniâ deductâ, ut in his libris rationes iniuimus; milleſimus ſexcenteſimus ſextus.

ARGVMENTA OCTO
LIBRORVM RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM.

PRIMO, *exequuti ſumus Rætiæ & Vindeliciæ deſcriptionem: utriuſque nominis & populi originem.*

SECVNDO, *hiſtoriam rerum Vindelicarum ante coloniam deductam.*

TERTIO, *diſputationem de Auguſtæ Vindelicorum ſitu, qua contra Auentinum præcipuè imus. Coniecturas de urbe Vindelicâ ante coloniam deductam.*

QVARTO, *quæ ad coloniam extra urbis mœnia pertinent. Inſignium Auguſtanorum uberem explicationem.*

QVINTO, *coloniæ Auguſtæ deductionem: Ædificia publica & priuata; Reiq́; publicæ conſtitutionem, quâ religioſam quâ ciuilem.*

SEXTO, *hiſtoriam ab anno coloniæ conditæ primo, ad annum uſque* CCLXVI. *qui fuit annus Chriſti* CCLIV.

SEPTIMO, *hiſtoriam inde ad annum Chriſti* CCCXCV.

OCTAVO, *hiſtoriam ad annum Chriſti* DLII.

Adiecimus Vetuſtorum aliquot ſcriptorum teſtimonia, quorum in his libris uſus.

Antiqua præterea monumenta in tres partes tributa,
Quæ Auguſtæ extant,
Quæ in agro Auguſtano,
Quæ alibi ad res Auguſtanas ſpectantia.

MARCI VELSERI
RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM,
Liber Primus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

AVGVSTANAS origines ſcripturo, per magnum refert Rætiæ & Vindeliciæ ſitum primo loco conſtituere; id cum ignoratis confinium prouinciarum terminis fieri nequeat, hinc potiſſimum ordiri placet. Italiam, qua continens, pleraque enim eius mare ambit, iam inde à priſcis temporibus non uno modo acceptam reperio. Qui leges & fœdera, populiſque Romani uſum ſpectauere, Rubicone fluuio terminarunt: Qui rerum naturam & ſitum, fines ad alpes promouerunt. Quam ſententiam ſequuti Polybius, *Pol.lib.2.* Dionyſius Halic. Strabo, Solinus, Ptolemæus, & ante omnes M. *Dion.lib.1. Str.lib.5.* Cato, cuius de alpibus uerba apud Seruium ſuperſunt, *muri uice* *Sol.c.8. Ptol.* *tuebantur Italiam.* *lib.3. c. 1. Seru.in 10. Aen. Alpes immittet.*

Germaniæ magnæ terminus Italiam uerſus optimis & probatiſſimis geographis Danubius eſt. Ita Strabo, Solinus, Ptolemæus: ita *Strabo lib.7.* etiam Tacitus & plerique hiſtoricorum ſcriptum reliquere. Quos *Sol.c.32.Pto. lib.2.c.11.* nobis ſequendos opinor: Etſi Plinius prodiderit, Agrippam Ger- *Tacit.de Ger.* maniæ adiunxiſſe Rætiam & Noricum, quæ cis Danubium prouin- *Plin. li.3.c.5.* ciæ ſunt, & quo tempore Agrippa ſcripſit, Romanis, uti uidetur, nondum parebant. Iam ergo, cum Italia ad alpes, Germania ad Danubium pertigerit, alpes & planities ab alpibus ad Danubium, inter vtramque ſitæ fuerunt. Quidam ſcripſere id omne ſpatium Illyricorum fuiſſe. Nam Herodianus prodidit, *Herod. lib.6.* ſolos Illyricos diſcrimen inter Italiam & Germaniam facere: Stra- *Strabo lib. 7.* bo, Illyrica à lacu apud Vindelicos & Rætos incipere: Appianus cla- *Appian. Illyr.* riſſimè, *Romani uerò non hos duntaxat; ſed Pæones ultra eos, nec non Rætios, Noricos, & Myſios qui Europam incolunt, & quoſcumque*

alios

alios his finitimos, qui Iſtrum à dextra nauigantibus ſe ſe offerunt, uiciſſim ut Hellines à Græcis diſtinguunt, eosque proprijs appellationibus ſeparatim nominant, ceterum communi uocabulo Illyricos omnes arbitrantur. Qua opinione à principio ducti, neutiquam (adhuc in ea perſiſtentes) finem earum inuenere nationum, Sed ab Iſtri ortu uſque ad mare Ponticum, quod ſub tributo obtinent, Illyrici fines eſſe uoluerunt. Verum huiuſce rei nulla apud Latinos ſcriptores prodita memoria, ideò uix certam affirmare auſim: Appiani eò leuior auctoritas, quod ſub finem librorum de bellis ciuilibus, res Illyricas ſibi non ſatis compertas fateatur. Dionyſius Alexand. ad dextram

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EM. ROMA

Dion. de ſitu orbis u. 320.

Danubij ripam primo loco Gerras, proximè Noricos, poſtea Pannonios poſuit, Vt totum hunc tractum, de quo nobis ſermo futurus, Gerræ occupent,

Tot ſpectant Iſtro Boream uicinius axem.
At Notij Gerræ ueniunt, & Norica caſtra.
Pannonij ac Myſi——————

Sed Gerræ, gerræ germanæ, neque unus Dionyſius, à quo omnium ſcripta diſſentiunt, me mouere debet: propior exiſtimanti ſum, codicem ſiue librarium, quam auctorem fallere. Ceteri gentes alpinas permultas enumerant: & cum alpinas dico, ſentio tam gentes quæ alpes, quam quæ campos ab alpibus ad Danubium incolunt: nam Polybius olim ſcripſit, tranſalpinos ab alpinis non genere, ſed loci differentia differre: Has uerò adeò confuſè & perturbatè enumerant, ut ijs diſtinguendis homines docti, haud ita magno cum fructu, hactenus operam dederint. Conſtat quidem inter omnes, ſic ut de eo non poſsit ambigi, Quidquid à Danubij fontibus ad Oenum inter Italiam & Germaniam iacet, pertinere aut ad ſolos Rætos, aut ad Rætos una cum Vindelicis; iſto ordine, ut Ræti ad occidentem, Vindelici ad orientem ſolem uergant, hi Oeno, illi Danubij fontibus propiores ſint. Sed cum utraque gens rurſus in multos minutos populos diuiſa fuerit (ciuitates uocat Plinius) nemo hodie eſt qui ſingulorum ſitus ſe exactè deſcripturum uerè promittat: nimiopere diſſentiunt quæ antiqui de illis ſcripta reliquerunt, idque mirari magis, quam quid ueri ſit diſcernere queas. Imo cum, ut quiſq; Rætorum Vindelicorúmue continebatur imperio, ita Rætorum aut Vindelicorum nomine cenſeretur, iam neque iſtud de omnibus certò poſſumus cognoſcere, ad quam ex alterutra gente pertinuerint. Id unum haud quaquam diſcrepat, limites in

Pol. lib. 2.

Plin. libr. 3. c. 20.

uniuerſum

uniuerſum fuiſſe quos dixi. Fuere certiſſimi Danubius & Oenus: Italiam uerſus uariè à grauiſſimis auctoribus definiti. Sic tamen, ut ea diſſenſio noſtram narrationem non perturbare poſſit, Ideò rem mirè impeditam accuratius examinare ſuperſedeo. Auctores qui hoc ſpatium ſolis Rętis tribuere uidentur, neque pauci neque obſcuri. Inprimis Ptolemæus diſertè ait, Rætiam terminari ab occidente monte Adula, & lineâ quæ inter Rheni & Danubij capita, à ſeptentrione eâ Danubij parte quæ eſt à fontibus ad Oeni oſtia, ab oriente Oeno flumine, à meridie alpium montibus ſupra Italiam extenſis. Idem confirmant quicunque Rętos Noricis confines, & Oenum inter utroſque fluere ſcribunt. Nam Vindelicos, qui inter Rætos & Noricos conſtituendi erant, neceſſariò ſiue negligunt, ſiue Rętorum partem arbitrantur. At in hac ſententia ſunt planiſsimè Plinius, Tacitus, Arrianus. Quorum potiſſima fides, quod priores duo Germaniam, poſterior etiam Oenum uiderit. Sic Dio ſenſit, cum Rætos inter Noricos & Gallos iacere tradidit, Sic Solinus, Aethicus, alij permulti. Eorum rurſus qui inter Rætos & Vindelicos partiuntur, neque numerus neque auctoritas ullâ ex parte inferior. Ptolemæus etiam hinc ſtat. Cum enim ſcripſerit Lycum Rætos à Vindelicis diſcernere, oſtendit Vindeliciam inter Lycum & Oenum ſitam eſſe: in quâ ſententiâ quid ego deſiderem, poſt uidero. Plinius quoque inquit, Noricis conterminos eſſe Rætos & Vindelicos. Strabo, Rætos lacum paullum attingere, amplius Vindelicos. Rufus, Auguſtum conſtituiſſe limitem per Vindeliciam, Noricum, Pannoniam & Mœſiam. Denique hinc ſtant Velleius, Suetonius, Eutropius, Horatius, Cum prodidere ab Auguſto uictos eſſe Rætos & Vindelicos. Nam ut uno uerbo abſoluam, Quiſquis Vindelicorum unquam meminit, inter Rætos & Noricos ſitos eſſe ſenſit. Quæ cum ſe hoc modo habeant, tamen neque tot probatiſsimos auctores inter ſe committendos, neque Ptolemæum & Plinium tam ſomniculoſos exiſtimo, ut à ſemetipſis diſſenſerint. Accidit Rætię, quod pluribus aliarum regionum nominibus, duplicem ſignificationem recipere. Exempla illuſtria in promptu ſunt. Aſia tertia totius orbis portio, Aſia etiam pars Aſiæ, quam minorem plerique, Ptolemæus & Plinius Aſiam propriam uocauere, Varro, *Nam & Aſia quæ non Europa, in qua eſt Syria: & Aſia dicitur prioris pars Aſiæ, in qua eſt Ionia, & prouincia noſtra*. Sic Africa altera ex tribus orbis partibus, Africa quoq;

Plin. lib. 3. c. 24. & lib. 4. c. 13. Tac. lib. 3. hiſt. Arr. in Indicis. Dio lib. 54. Sol. c. 34. Aeth. coſm.

Plin. lib. 3. c. 20.
Str. lib. 4.

Vell. uol. poſt. Suet. Oct. c. 21. Eutr. lib. 7. Hora. Carm. li. 4. Odis 4. & 14.

Var. de Ling. lib. 4.

portio Africæ, ad mediterraneum mare, Ptolemęo Africa propriè. Ita Cęſar initio commentariorum ſtatim, omnem Galliam in Belgas, Aquitanos, & Celtas ſiue Gallos diuidit. Eodem recidit quod de Italiâ diximus. Et ſimili planè ratione, Rætia eſt totus iſte terrarum tractus, Rętia etiam huius tractus pars quædam, ad ſolis occaſum ſpectans, quam Rętiam propriam uocabimus, Plinij & Ptolemęi de Aſiâ & Africâ pręiudicium ſequuti. Et cum Rętia maior, præter Rętiam propriam, Vindeliciam complectatur, apertum eſt rectè ſcripſiſſe, tum eos qui Noricos à Rętis, tum qui à Vindelicis tangi ſcripſerunt, neque has ſententias pugnare inuicem. Vidit Horatius, quo loco Rętos Vindelicos à Druſo ſuperatos indicat: ſignificat enim Vindelicos in maiori quam diximus Rętiâ ſitos eſſe,

Hor. lib. 4. oda 4.

Videre Ræti bella ſub alpibus
Druſum gerentem Vindelici——————

Interpretes hæc mirè torquent: Nonnulli copulam *& Vindelici* addidere, alij ſubaudiendam annotauere, quibuſdam *Viderê* denuo ſubaudiendum uiſum. Interim fatentur, copulam ab optimæ notæ codicibus manuſcriptis abeſſe, neque mihi dubium ex Horatij mente abeſſe, ſenſus enim quem ſequimur ſimplex & apertus, tum eſt certiſſimus, & noſtras rationes aptè confirmat. Ad eum modum Virgilius Heſperium Latium appellauit, quoniam in Heſperiâ Latium, Lucanus Lybicos Mauros, Cinna apud Gellium Pœnos Pſyllos, & habentur huius generis ſexcenta. Apud Acronem quoq; & Porphyrionem, quin & apud Seruium Rætos Vindelicos legimus, At unus omnium ſenſus eſt, omnes quippe Horatium ſequuti.

Virg. Aen. 7. Luc. lib. 9. Gell. li. 9. c. 12 Acr. et Porph. in Hor. Seru. in 1. Aen. atque imima tutus.

Atque hæc quidem ſatis clara & firma. Sed qui inter Rætiam propriam & Vindeliciam limites ſtatuendi, diſſentientibus nobiliſſimis geographis, dubium. Ptolemæus de Lyco ſenſit, uti retulimus. Strabo contra, Vindelicos ad lacum Brigantinum uſq; pertingere, non ſemel, *Rhenus quoque in magnas paludes, magnum lacum diffunditur, quem attingunt Ræti & Vindelici.* Alio loco, *Prope hanc regionem origo eſt Iſtri & Rheni, ac lacus inter horum fontes ſitus, & paludes è Rheno effuſæ. Lacus in ambitu habet ſtadia amplius* CCC. (numeri correctione indigent, D. aut DC. ſubſtituamus licet) *inq; eo eſt inſula, qua pro receptaculo uſus eſt Tiberius, nauali pugnâ cum Vindelicis certans.* Rurſus, *Lacum Ræti exiguâ parte, maiore Heluetij & Vindelici attingunt.* Demum, *Primum itaq; Illyrica exponamus, quæ & Iſtrum & alpes attingunt, ſita in medio Italiæ & Germaniæ, inci-*

Str. lib. 4. & 7.

pientia à lacu qui apud Vindelicos & Rætos. Hinc fit, ut Brigantium, quam urbem Ptolemæus Rætiæ propriæ, iſte Vindeliciæ tribuat. Auentinus, & qui Auentinum ducem clauſis oculis ſequi conſtitutum habent, quo Ptolemæo Strabonem concilient, admonent imperitos apud hunc Vindelicos legere, ipſum Vindoligos ſcripſiſſe, quæ priuata ſub Rætis gens ſit. Verum quid alienius à Strabonis mente excogitari potuerit, nondum reperio. Interdum cogito, Auentinum ineptiſſimo præcipuè commento, experiri uoluiſſe quam patientes aliquando nacturus eſſet lectores. Nec enim certum aut clarum quidquam uſquam, ſi quatuor hos Strabonis locos dubios & obſcuros uideri permittimus. Abſurdum eſt id comminiſci, Strabonem tam multa tam diligenter de Vindoligis, obſcuriſſimi nominis populo (ijs ſanè qui nulli fuere, nihil poteſt eſſe obſcurius) cuius alius nemo meminerit, litteris conſignaſſe, Vindelicos, quorum maximè illuſtre per ea tempora nomen fuit, tacitos præterijſſe. Adde quod Licatios illorum eſſe ait; Licatios aut Licates ad genuinos Vindelicos omninò pertinere, non Ptolemęus, non Auentinus dubitat: Tum quod optimi codices Vindelicos conſtanter habent: Denique quod eos Strabo Rætis ubique opponit. Sed ego nimis fortaſſe ineptus, ſi hunc ſolem lucere perneganti, rem manifeſtam rationibus perſuadere aggrediar. Videndum potius, cum Ptolemæum & Strabonem diſſentire conſtet, utrius nobis ſententia ſequenda ſit. Neque magnopere ambigo, poſterioris auctoritatem multis momentis in cauſsâ præponderare. Siue ætatem inſpicio, Strabo illius temporis æqualis, quo Ræti & Vindelici ab Auguſto uicti, & perſpicuè uerum, utriuſque populi fines tunc liquidius cognoſci potuiſſe, quam cum in unam deinde prouinciam conflati, alterum nomen, Vindelicum, ferme obſoleuit: Ptolemæus longo interuallo ab hac memoriâ remotus. Si ſcribendi rationem, Ptolemæus pauculis uerbis, quæ aliud cogitanti potuere excidere, has turbas commouit: Audio ea nonnullos inducere tentaſſe, tamquam adulterina, quo conſilio nos moleſtiâ, illum fortaſse notâ liberaſſent, ſed aduerſus omnium codicum fidem, nunquam mihi tantum licere uelim: Strabo ſententiam toties repetijt, ut ſi hanc aliquando controuerſiam exorituram præſenſiſſet animo, uix puto explicatius & expreſſius quiuiſſet teſtari: Quin & naualis pugnæ, quam Tiberius cum Vindelicis commiſerit, meminit, Hęc ſi uera, ad lacum igitur Vindelici, ſin falſa, uaniſſi-

Auent. Annal. Boior. lib. 1.

mum hominem exiſtimabimus, qui non ſatis habuerit nos falsâ deſcriptione ludere, inſuper mendacibus narrationibus in errore uoluerit confirmare; cui tamen culpæ nemo eum unquam affinem ſuſpicatus eſt. Cum aduerſario generatim & uniuersè componere, atque uter præferendus definire, non eſt animus; Niſi me tamen multa fallunt, ualde apertum eſt, ut Ptolemæus in mathematicis diſciplinis palmam auferat, Strabonem in hiſtoricis, quæ geographiæ præcipua lux, longè præcurrere. Rætica & Vindelica equidem ab his qui bello cum Tiberio & Druſo interfuere, accepiſſe ueriſimile fit, adeò diſtinctè pleraque alijs præterita in litteras retulit, Tiberium etenim eruditorum hominum comitatu in expeditionibus delectatum, oſtendit Horatius, & obſeruauere grammatici, ad uerſum hunc,

Horat. lib. 1. ep. 3.

Quid ſtudioſa cohors operum ſtruit

Reſpondendum deinde nonnullis, qui ut ambos culpâ liberent, Rætos & Vindelicos aliter Strabonis, aliter Ptolemæi ætate diuiſos, probè utrumque ad ſuorum temporum rationem ſcripſiſſe exiſtimant. Hi cum ſe aliquid putent dicere, nihil dicunt. Quod temere fingunt Rætos poſt Strabonem terminos à lacu ad Lycum protuliſſe, Vnde hauriunt, aut quomodo nobis perſuadent? Imo quî fieri potuit, cum ſub Romanis utrique degerent? An Romani nouam diuiſionem inierunt? At quam latè Rætia & Vindelicia patuere, unus præſes præfuit (quod docebimus) utroque populo in unam prouinciam, Rætiæ nomine coacto. Neque ſuberat cauſa cur in partes diuideretur: ſi tamen aliqua, cur ab antiquâ diuiſione, & priſcis terminis, qui ante conſtitutam prouinciam, diſceſſum fuiſſet? Collibuerit ita, certè utraque pars Rætiæ nomen retinuiſſet, neque altera Vindelicum poſtliminio repetijſſet. Nam euentus longè poſt comprobauit, bipartita Rætia, primæ & ſecundæ cognomina accepit, Vindelicum nunquam recepit. Quin igitur quod res eſt, Ptolemæi peccatum agnoſcimus liberè. Volens lubens fateor, nihil à quoque de Ptolemæo tam magnificè & ſplendidè dictum, quin eius excellens ingenium, & ſolers induſtria, omnia exuperet: Perſpectum tamen habeo, multa hoc tantum ingenium latuiſſe, multa induſtriam ſubterfugiſſe. Neque mirabitur, qui condicionem rerum quas explicandas ſumpſit, Vniuerſi orbis, tum uniuerſam, tum priuatas deſcriptiones, poſuerit ob oculos. Si ipſe rediuiuus detur, cenſuram ultrò agniturum, atque inconſideratam

deratam eorum leuitatem, ſi qui ſunt, qui aliter fieri potuiſſe perſuaſum habent, riſurum exiſtimo. Quot liceat illius errores manifeſtos colligere, ab ijs qui Germanica, Gallica, Hiſpanica, Britannica ſcripſere obſeruatos? Quoties hominem Alexandrinum in Italiæ deſcriptione, quâ unâ propter imperij ſedem nihil illuſtrius, ſuggillant? Exempli loco non prætereo, Apud Græcos Æthaliam, apud Latinos Iluam inſulam Italiæ adiacere legerat, duas credidit, quæ re uerâ una eadem eſt, binomia Plinio teſte, & uti credidit, in tabulas retulit. Neque diſſimulo eundem in Strabone errorem, niſi codex corruptus, quem interpres eo loco aliâs ſuſpectum habet: nam & mihi uix fit credibilis, in homine qui ſe Corſicam, Sardiniam, Æthaliam ſuis oculis uidiſſe, alibi teſtatum reliquerit. Sed quidquid huius ſit, Quidquid etiam Ptolemæus in reliquis prouincijs uel rectè uel perperam deſcripſerit, Horum quæ in alpibus & trans alpes ſunt, imperitiſſimum fuiſſe palam eſt, Nec quiſquam tam ineptè eius fautor, quin fateri neceſſe habeat. Liquido affirmare auſim, nullum eſſe ab alpibus ad Danubium flumen, nullum populum, nullam urbem, in cuius deſcriptione multis paſſuum millibus non aberrarit, ſiue metiendi rationem quæ ab occidente in orientem geographis longitudo, ſiue alteram quæ à meridie ad ſeptentrionem latitudo eſt, reſpicimus. Latitudinis errorem Auentinus agnoſcit, ex eo pendêre arbitratus, quod maxima alpium pars, ad nos præſertim uergens, neglecta, extima quæ ad Italiam pertinet, tantum obſeruata ſit: Hinc eueniſſe ut integer aſſis (gradum appellant) interciderit. Certum habeo multo largius peccatum eſſe, & teſtes chorographicæ aliorum tabulæ diligentiſſimè confectæ in manibus ſunt. Sed demus; Sanè hic unus gradus aliquot centena ſtadia conficit. Quis ergo tam iniquus, omnes finium regundorum lites iſto arbitro decidendas adhuc contendet? Cum præſertim etiam lacum, quem Strabo inter Ræros & Vindelicos conſtituit, ignorauerit, nam Rheni fontem id loci conſtituiſſe apparet: Atqui uix eſt ut huius prouinciæ quidquam perſpectum habere potuerit, quem lacus fluctibus, (Virgilij uerbis utar) & fremitu marino aſſurgens latuit. Mela & Solinus, quamuis geographica breuiſſimis uerbis explicarent, neutiquam prætereundum exiſtimauere. Nec alium credo Nicolaus Damaſcenus uoluit hiſtoriarum libro centeſimo octauo, uti Athenæus retulit, *circa montes Alpium lacum eſſe in multa ſtadia porrectum*. Sic profecto eſt, Ptolemæus

Plin. lib. 3. c. 6.
Strabo lib. 2.
Str. lib. 5.
Auent. in chorogr. Vindel.
Mela lib. 3.
Solin. c. 34.
Athen. lib. 11.

lemæus qui uerum terminum lacum neſciret, & præter Lycum, nullius Rætici fluminis nomen inaudiſſet, hoc ſubſtituit, quod ueriſimile crederet, confines populos potiſſimum fluuij alueo diſcriminari. Vt itaque ad principium ſuum redeat oratio, Vindelici à lacu (Bigrantinum Plinij codices nonnulli, Brigantinum Solinus & Ammianus Marcellinus; Acronium ſiue Acromum Mela appellauit) ad Oenum, qua ſe in Danubium exonerat, pertingunt, hinc Noricum, inde Rætiam propriam & Heluetios ſpectant: à Germaniâ magnâ Danubio arcentur: Fines in alpibus Italiam uerſus uix exactè deſcribi poſſe opinor, Ptolemæus latiſſimo alpium uocabulo uſus eſt: Propius tamen uero, extremas tantum & humiliores coluiſſe, quod Strabonis hæc ſignificant, *Vindelici autem & Norici montana exteriora tenent*, fortaſſis hæc quoque, *Omnes, magis tamen reliquis Heluetij & Vindelici montanas incolunt planities*. Quæ cauſſa cenſenda cur Vindelici Romanis ſerò cogniti, neque eorum nomen ante Auguſti tempora & bellum auditum: Cùm Rætorum iam olim Polybius apud Strabonem meminerit. Proximum de utriuſque gentis origine, & quod conſequitur, nomine quærere. Ægyptiæ uanitatis eſt quod à Diodoro relatum, extare in Nysâ Arabiæ columnam Oſiridi Regi ſacram, quæ illum ad eos populos *qui Arcto ſubiacent, uſque ad Iſtri fontes* perueniſſe, & uniuerſum orbem peragraſſe ſignificet: niſi cui figmento uelum demere, Oſiridem Solem interpretari libet. Fabulas etiam & obſcurorum auctorum excogitandi libidinem ſequuti, qui Adulam Iſtri filium Ræticas alpes primum tenuiſſe prodidere: cum incorruptis hiſtoriarum monumentis, antiquiſſimi habitatores non niſi Ræti tradantur. Quos Liuius, Plinius, Iuſtinus & Stephanus Tuſcorum propaginem conſentiunt: Liuius ſonum linguæ, ut ut corruptum, Tuſcæ originis teſtem citat. Id perperam quidam de Romano ſermone accipiunt, quod Ræti ad urbem Curiam hodie, Italiciſſent nimirum: Aliter res habet, lingua latina Latio olim incluſa, ceteram Italiam non peruaſit, ſingulæ gentes priuatâ utebantur, Titinnius, *Oſcè & Volſcè fabulantur, nam Latinè neſciunt*, neque modicum aliquod inter has diſcrimen, quandoquidem Ennius tria ſeſe corda habere iactare auſus, uti eſt apud Gellium, quod loqui Græcè & Oſcè & Latinè ſciret: ſed proprij ſermonis, præcipuè Hetruſci, neque eius rei poteſt eſſe dubitatio, Liuius,

Plin.li.3.c.17. *Amm. lib.15.* *Diod. Sic.li.1.* *Liu.lib.5. ab V.C. Plin.lib. 3.c.20. Iuſt.li. 20. Stepha. in Onom.* *Tit.ap.Feſt.u. Oſcum.* *Gell. lib.17.c. 17.*

Liuius, *Caere educatus apud hoſpites, Hetruſcis inde litteris eruditus erat, linguamque Hetruſcam probè nouerat. Habeo auctores, uulgo tum Romanos pueros, ſicut nunc Graecis, ita Hetruſcis litteris erudiri ſolitos.* Si quid Raetis latinum haeret, eſt id multò recentius, poſterioribus temporibus, cum eius ſermonis uſus iam ad alpes proſerpſiſſet, à uicinis Italis, ſiue poſt conſtitutam prouinciam, à Romanis magiſtratibus & colonis inuectum, Iuſtinus à Gallis, qui Româ potiti Capitolium obſederunt, Tuſcos pulſos, ſe ad alpes contuliſſe ſcriptum reliquit. In quam ſententiam Diodorus, ab his Gallis mediam Apennini montis & alpium regionem, eiectis Tyrrhenis qui tum illinc habitarent, occupatam. Notum enim qui Graecis Tyrrheni, Latinis Tuſcos eſſe. Cum igitur Roma poſt annos amplius CCCLX. quam condita, capta & incenſa fuerit, efficeretur Raetorum gentem eò non multo eſſe antiquiorem. Plinius Gallorum qui Tuſcos pepulerint meminit, nec tamen pâtet, num poſteriores hos, num priores alios, qui Italiam ante CC. annos Tarquinio Priſco regnante inuaſerunt, accipiat. Plutarchus certè Tyrrhenos multo ante captam Romam à Gallis eiectos tradit, ut ad primam illam irruptionem uideatur reſpexiſſe. Idem eſt Polybij ſenſus, Gallos poſt pulſos Tyrrhenos interiectis temporibus bellum aduerſus Romanos inſtituiſſe. Atqui primo Gallorum tranſitu uicti ſunt Tuſci alpibus proximi, quos Raetorum conditores exiſtimant, non aequè omnes interiores regno penitus exuti. Accedunt autem hac ſententiâ Raetorum antiquitati anni circiter CC. Verum enimuerò Liuius adhuc altiores gentis radices oſtendit: Tuſcos nullâ ui coactos florente imperio, tum plures in Italiâ colonias deduxiſſe, tum Raetis atque reliquis alpinis gentibus originem dediſſe. Cui fidem adhibere me haud poenitet, pleriſque quippe populis uſu uenit rebus proſperrimè fluentibus, ob liberorum multitudinem iuuentutem apum more, quod Varro de Sabinis ſcripſit, in colonias emittere, idque pictor opinor in horum librorum ipſo ueſtibulo uoluit, alueo ſub Raeti pedibus effincto. An alpes tunc temporis uacuas, an habitatas, pulſis prioribus incolis occupauerint, nullus ſcriptorum prodidit. Nomen à duce Raeto inditum, plerorumque antiquiſſimorum conſenſus habet. Eorum potiſſima apud me auctoritas eſt, cum rectiſſimè facere uidear, ſi eos ſequor, quos credibile eſt nihil temerè, ſed ueteris inſtructos commentarijs qui poſtea perierint, omnia explorata litteris conſignaſſe. Longè inferior aetate Caſſiodorus,

Liu. lib. 5.
Diod. lib. 14.
Plut. Camillo.
Polyb. lib. 1.
Var. de re ruſti. lib. 3. c. 15.

Caſſ. Var. lib. 7. ep. 4.

dorus, Rætias dictas innuit, quod contra feras & agreſtiſſimas gentes (ſic loquitur) uelut plagarum quædam obſtacula diſponantur: Niſi hanc alluſionem quàm etymologiam interpretari maluimus. Iſidorus planè ridiculus, ait Rhetiam quod ſit iuxtà Rhenum, Rhenum à Rhodani ſocietate, quòd ex eâdem oriatur prouinciâ; Rhodanum à Rhodo oppido; Rhodum à roſa, roſam quod rutilante colore rubeat, nomen accepiſſe. Becani recens coniectura; *Rheten* Cimbricâ linguâ neſcioquas rupturas & rimas, inprimis aquarum ui excauatas, ſignificare, Rhetos inde, qui canales alpium, exéſos ui torrentium fluminum, teneant. Troianos aliqui aduocauere, qui ex Euganeis, ubi Antenore duce conſedere, immigrarint, & Rætos à Ræteio Troadis urbe dixerint. Sed infinitum eſt omnes omnium ineptias ſcribendo perſequi. In nominis ſcripturâ adeò uariatum, ut in nullâ magis: *Retiam, Rhetiam, Rethiam, Roetiam, Rhoetiam, Rhaetiam, Raitiam,* & *Raetiam* inuenio, Arrianus ῥετῶν pro ῥαιτῶν mendosè habet: At ex probatiſſimis nummis & marmoribus, *Raetiam* ceteris prætulerim. De Vindelicorum origine primi ſcripſere Seruius & Porphyrio: Prior Liburnos, qui ab Amazonibus principium ducerent, ſomniat: Alter à Thracibus, quos Amazones patriâ eiecerint, deriuat. Seruij narratio, quà Amazones attingit, ad claritudinem eximia, auidè à noſtris hominibus excepta. Sed quando nihil ex uano hauſtum his commentarijs illinere ſtatutum habeo, uereor ne intuenti diligentius, quæ de Amazonibus feruntur, fabularum loco ſint, ſiue omnia ſiue pleraque, certè pro rei magnitudine non ſatis comperta. Et ſi quid in illis ſolidi, nemo tamen operæpretium exiſtimet, fidem de Vindelicis his accommodare, quos apertum eſt nugandi anſam ex Horatij uerbis nactos,

Iſid. orig. lib. 13. c. 21. li. 14. c. 4. & 6. lib. 17. c. 9.

Bec. in Venet. & Hyperbor.

Arr. in Indic.

Seru. in 1. Aene: intima tuſus.

Porph. in Hor.

——— Vindelici: quibus
Mos unde deductus, per omne
Tempus Amazoniâ ſecuri
Dextras obarmet, quærere diſtuli.
Nec ſcire fas eſt omnia.

Poeta quærere diſtulit, interpretibus diuinare placuit, & Pentheſilea ſecurium inuentrix menti obſeruata eſt. Quàm mallem Quintiliano paruiſſent, qui aliquid neſcire, inter grammatici uirtutes numerat. Nam ſi tam tenues coniecturas admittimus nullus porrò coniectorum licentiæ modus ſtatuetur. Aliquanto uaniores, qui Van-

Quintil. lib. 1. c. 8.

dalum cum Vandalorum tum Vindelicorum conditorem pronunciant. In Plinio inter quinque Germanorum genera Vindelici pro Vandalis aut Vindilis aliquando lecti, errore à uiris doctis dudum animaduerſo. Auentinus Vindeliciæ incolas ſemigermanos à Liuio appellatos annotauit, ego nihil huius in Liuio lego; quod ait itinera quæ ad Penninum ferunt, gentibus ſemigermanis obſepta eſſe nimis licenter huc trahimus, ueriſimilius de alpinis Gallis ſenſiſſe. Becanus, cum miris argumentis, noua prorſus ratione, omnium gentium Cimbricas texeret origines, Vindelicos quoque illorum coloniam contendit, colore ex Seruij teſtimonio quæſito, quod Amazones à Cimbris ortas interpretetur. At uerò, ſi ad Ræ- tos pertinent, quod ijs quæ exequuti ſumus eſt conſentiens, alias præter Tuſcorum origines nihil quærere attinet: ſin propria, & prorſus diſcreta natio, ſic quoque Liuij uerba eos ſpectare poterunt, nam Liuius reliquis alpinis populis (puta qui Gallici non ſunt) eandem à Tuſcis originem tribuit, & ex Polybio docuimus, tranſalpinos ad Danubium eiuſdem cum alpinis generis. Hæc ſi dubia, non uideo quæ de adinueniendis primis conditoribus in noſtrorum ingeniorum coniecturis ſpes ſuperſit, quandoquidem antiqui nihil huius, quod ad hanc memoriam peruenerit, præterea litteris conſignarunt. Cur non has ipſas, ignotas magis quam obſcuras origines (ut in myſterijs ſolenne) ueneramur, & uetuſtiſſimæ nobilitatis indices recipimus? In nominis notione uariè luſum. Viſum Auentino à Germanico *Vndenlec*, quod eſt infra Lycum: Quibuſdam à Lyco & Vindis Boioariæ pagis: Becano à *Ven* & Lyco, interiecto *deſs* articulo Germanico, *Ven* Cimbris eſſe loca aquis exundantia, hinc Venetos, Venedos, Venelos, Vennones, aquarum accolas. Sed hoc eſt in tenebris ad ſcopum collimare. Eorum magis ſententiæ ſim, qui à Vindæ (ſiue Vindonis rectius eſt) & Lyci confluentibus opinantur deductum: Quam etymologiam maioribus præcipuè placuiſſe reperio, & plerique litterarum opinione clari homines ſequuti ſunt. Ricardus, qui Imp. Maximiliani Friderici F. res geſtas, non ineptiſſimis uerſibus illuſtrauit, commodè expreſſit,

Reſpicit & latè fluuios Vindamque Lycumque,
Miſcentes undas, & nomina littoris, Vnde
Antiquam gentem, populumque urbemque uocarunt
Vindelicam ———

Clàm me non eſt, hæc effuſè rideri ab Auentino, & tot cauillis exa-

Plin. lib. 4. c. 14.

Liu. lib. 21.

Ricar. Auſt. lib. 2.

gitari, ut uerborum uehementiâ abſterruerit multos, ne ſibi in ueteri ſententiâ perſiſtendum exiſtimarint. Iniquum eſſe, quodam loco, hoc ipſum attingens argumentum ait, imperitorum negligentiam & inueteratum errorem diligentiæ ac uirtuti præſcribere, at quanto iniquius uim ueritati cuiuſquam auctoritate fieri? Nam ſi rem putamus, tenue eſt quo ille præcipuè nititur, Vindam quam dicimus, à Fortunato poetâ Chriſtiano antiquo Virdonem nominari, uti Paulus diaconus in Longobardicis retulit, ſi Auguſtanam editionem ſequimur, Baſilienſis enim id omnino nomen non habet: Mirum ni eâdem ratione Pauli *Lecham* pro Lyco cogat recipere. Fortunatus cum libellum è Galliâ in Italiam profecturum pluribus alloqueretur, his uerbis uſus eſt, quorum impolitia quin aſcribamus non faciet,

Auent. nomenclat. nomin. German.

Paul. lib. 2. c. 13. edit. Auguſtana. Baſil. c. 9.

Fortun. lib. 4. de S. Martino.

Si tibi barbaricos conceditur ire per amnes,
Vt placidè Rhenum tranſcendere poſſis & Hiſtrum,
Pergis ad Auguſtam, quam Vindo Lycusque fluentat,
Illic oſſa ſacræ uenerabere uirginis Afræ.
Si uacat ire uiam, neque te Baioarius obſtat,
Qua uicina ſedent Breonum loca, perge per alpes,
Ingrediens rapido qua flumine uoluitur Oenus.

Quæ Paulus uersâ uice narrat, Fortunato per *Briones & Auguſtam ciuitatem, quam Virdo & Lecha fluentant, iter fuiſſe* in Galliam. Quamquam inuerſio noſtrâ nihil intereſt, At quod *Virdo* protulit, ſiue librariorum incuriæ debeat, ſiue memoriâ lapſus ſit, ſiue analogiam uulgaris ſermonis *Vuerten*, aut quod idem eſt *Vuertaha* (nam Germani antiquitus fluuios *Aha* dixerunt, inde plerorumque nomina in has litteras deſinunt, quidam minoris rei *Aha* ſimpliciter dicuntur) ſequi maluerit, ſanè Fortunatus *Vindo* ſcripſit. Sic poſtrema Veneta editio, ex Vaticano codice expreſſa, ſic habet altera uetuſtior ab Al. Lipomano emiſſa, ſic in Calaritanâ legi, mihi V. Cl. Cæſ. Baronius fidem fecit. Aſtipulatur qui ante annos paullo minus ſexcentos ſcripſit Berno, is terminatione diuerſâ eâdem primâ ſyllabâ *Vindicem* dixit, & ſit mihi talium teſtium ab aliquot centum retro annis copia, qui Vindam Vindicemque promiſcuè appellauere. Sed uideor digitum ad erroris fontem poſſe intendere. Librariorum primum oſcitantiâ *Vindo* in *Virido* ceſſit, uti in manuſcripto Fortunato apud ſe extare Ab. Ortelius, quem honoris & amoris cauſsâ nomino, admonuit, id cum carminis lex non pateretur,

Berno in uita S. Vdalri.

ſciolus

ſciolus aliquis, extritâ alterâ I, *Virdo* ſubſtituit. Eſtque eius rei argumentum, quod uiri docti nobiſque amici Giphanij codex manuſcriptus, qui unus quod ego ſciam *Virdo* præfert, ab homine utique imperitiſſimo eſt exaratus, totum enim uerſum ſic conceptum habet,

Pergis Auguſtam, quâ Virdo & Licca fluentans.

Cui ergo hæc Vindelici nominis compoſitio dura aut coacta, imo cui non certa & neceſſaria probabitur? Simile apud Plinium exemplum in Onobâ Hiſpaniæ oppido, quod ab interfluentibus Luxiâ & Vrio Luſturia cognominatum. Eſt Lyci Vindoniſque confluuium (ad rem magnopere ſpectat) in mediâ Vindeliciâ, ut lacus & Oenus æqualibus utrimque ſpatijs, circiter M. P. LXXV. diſtent. Atque Vindo Lycum ab occidente illabitur: ut iſtam etiam nominis deriuationem conſequatur, quod ſupra dictum, Ptolemæum cum extremum Vindeliciç terminum uerſus occaſum Lycum fixit, erraiuiſſe. Ad ſcripturam quod ſpectat, quidam in Strabone *Vindoligos*, in Ant. itinerario *Vindelegos, Vimdelicos, Vendelicos* legunt, Pæanius Eutropij metaphraſtes Βινδέλικος ſcripſit, errore manifeſto; emendatiores libri, & lapides antiqui, *Vindelicos* præferunt. Nec obſtat quod Ypſilon à Lyco retinenda uidebatur, quædam contra orthographicos canones ſibi uſus indulget, Licates exemplo, quos à Lyco eſſe, nemo negare animum inducit, tamen I. latinâ ſcribi, Strabo, Plinius & Ptolemæus documento ſunt. Quin Licus à quibuſdam eodem modo, apertè contra originationem, in quâ fluminis conditionem ſpectatam, quod rapacitatem & ingluuiem luporum æmuletur, dubium nullum eſt. Neque enim abſurdum Græco nomine aut à Romanis donatum, aut etiam ante Romanos uſum, ſiquidem Taciti ætate uerum, *monumentaque & tumulos quoſdam Græcis litteris inſcriptos in confinio Germaniæ Rætiæque adhuc extare:* Sin à priſcis Vindelicis *Lechum*, aut *Lecham* appellatum, à Romanis demum, ſonus affinitatem, græcamque ſignificationem ſequutis, in Lycum mutatum exiſtimare malumus, res eodem recidet, nam Vindelici & Licates omnino ad Lyci, haudquaquam Lechi uocem conformati ſunt. Ptolemæus *Lyciam* aut *Licium*, hoc eſt lupinum uocauit. Angelius Bargæus inter primos huius ſæculi poetas, præcipuis Germaniæ fluuijs annumerauit,

Plin. lib. 3. c. 1.

Tacit. de germ.

Barg. Cyneg. 2.

——pubes generoſa Albim, Rhenumque, Lycumque
Quæ colit, & gelido ſeptem ſubiecta trioni eſt.

Vindonis

Vindonis quoque nomen, huic noſtro fluuio proprium, cetero-quin appellatiuum, ut grammatici loquuntur, fuiſſe, quamquam ſignificationem ignoramus, ex permultis compoſitis intelligimus; *Vindoniſſa*, *Vindomana*, *Vindobona*, *Vindocinum*, *Vindomora*, *Vindolana*, *Vindobola*, *Vindogladia*: præter ea in quibus ſonus leuiter mutatus, ex qua claſſe *Vindelum*, Galliæ Narbonenſis oppidum, à quo Florus præterfluentem fluuium, qui Straboni *Sulga* eſt, nec ad res noſtras quidquam pertinet, *Vindelicum* appellauit. Sed & aliquot per Vindeliciam pagi, *Vinda* nomen habent. Atque hæc in uniuerſum de regione, & primis incolis dicta; Quæ interiectâ tabulâ clariora euadent; mox rerum geſtarum narrationem aggrediemur.

Flor. lib. 3. c. 2.
Str. lib. 4.

SPECTA-

SPECTATOR.

HAEC SCIRE TVA INTEREST.

NVLLVM in tabulâ nomen cuius antiquitas dubia, præter tria: HILARA, LOISA, ISARA. Inſerta, quod iſtorum fluminum mentio in hiſtoriâ obuia aliquoties, nec nomina priſca in promptu, niſi forte hæc ipſa, quod neſcio: ſcio Iſaram Strabonis diuerſam eſſe.

Omiſſa quædam, non incuriâ, iudicio: ſiue antiquitatem nullus idoneus teſtis tueretur, & nouis hominibus (Auentinum præcipuè deſigno) fidem habere minus conſultum uideretur: ſiue quam de ſitu conſtituendo probabilem coniecturam ſequerer non eſſet. Parumne ridiculus Auentinus, qui Eponæ uotum ſolutum in lapide antiquo legiſſet, ex Deâ equili præfectâ Coloniam Romanam auſus eſt concinnare? Reſtituta contra alia, nunc primum ex uetuſtatis ruderibus eruta. Pleraque uariè iam antiquitus ſcripta. Exemplo pauca iſta; *Ambra Ambro: Iſeniſca Iſeniſco: Vimania Vemania:* fortaſſis hæc quoque, *Vinda Vindo; Hilara Hilarus*. In quibus, ne certò conſtituam, obſtat geographicorum ſcriptorum paucitas, codicum inconſtantia: Quo animus inclinabat, hoc ſequutus ſum.

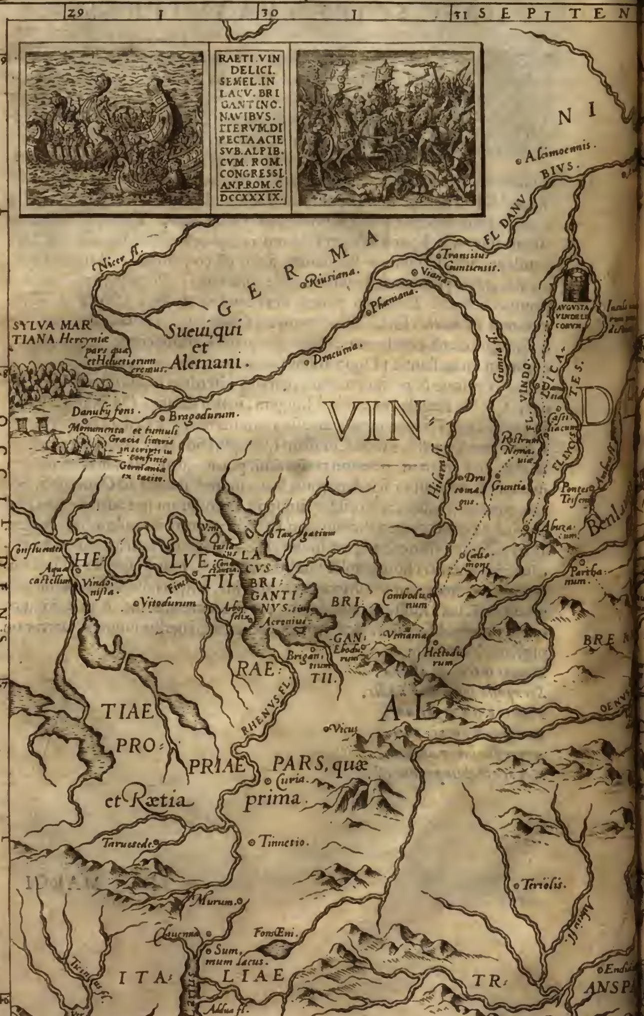
Deſcriptione & poſitu locorum, uariaui interdum nonnihil ab alijs antè me. Cauſſas ſingulatim exequi longum, uerbo dicam, Quidquid huius, feci meditatè. En ſpecimen. Damaſiæ nominis reliquiæ eædem ad utramque Lyci ripam ſuperſtites ſunt: Cur illam quæ apud Strabonem *Licatiorum uelu ti arx*, cis flumen in colle non reciperem, potius quam alteram ultra flumen in planitie, ad Ambræ ſeu Ambronis lacus oram? Batáua ad Oeni oſtia, potius quam in alpibus, auctoritate Eugippij, Boiodurum in aduersâ Oeni ripâ Noricâ, ex eodẽ, contra Ptolemæum. Ibi Boitræ nomen riuulo adhuc manet. Interualla ſuperſtitioſè ad podiſmum exigi non uelim: non à me, non à quoquam antiquario chorographo: nullus præſtabit. Laudis ſpecies in hoc ſtudio, errare mediocriter. Memineris interim, aliqua falſa uideri parum cogitantibus, uera multum. Et ſic habe, A Ptolemæo & Ant. itinerario nunquam temerè diſceſſum. Sed profectò Terentiani uerbis uniuersè fateri non pigebit, Veritatem

Dumos inter, & aſpera,
Scrupoſis ſequimur uadis.
Fronte exile negotium,
Et dignum pueris putes:
Aggreſſus labor arduus,
Nec tractabile pondus eſt.

D MARCI

VINDELICIAE VET

Raetiae maioris pars: aliquando Raetia secunda appel
primam, et Heluetios spectat, Brigantinum la
Ab oriente, qua Noricum, Oenun

VIS DELINEATIO.

a appt. Terminos habet; Ab occidente, qua Raetiam propriam. siue
num A septentrione, qua Germaniam magnam, Danubium:
, Oenium: A meridie, qua Jtaliam, Alpes.

MARCI VELSERI RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM,

Liber Secundus.

PRIMVM omnium ſatis conſtat, Tuſcos qui Ræto duce immigrarunt, non ſtatim à principio totam regionem occupaſſe, ſed imperium protuliſſe paullatim. Ea enim maximarum rerum conditio, ut à primo ortu haud adultæ, temporis acceſſu euadant auctiores. Et finibus tam latè propagandis, magnum annorum numerum interceſſiſſe, pro comperto eſt. Verum quibus artibus, qua rerum uiciſſitudine, quibusq́; temporum interuallis contigerit, nos tanto poſt nati, in ueterum ſilentio diuinando non aſſequimur. Quin & eorum bellorum uetuſtate memoria abijt, quæ à Rætis tum in reliquos uicinos populos, tum in eos qui Romanis parebant mota: creberrima fuiſſe, Strabo locuples teſtis, qui de Rætis, Vindelicis & Noricis in uniuerſum loquutus, hæc addit, *Hi omnes cum Italiæ uicinas partes aſſiduis incurſionibus uexauerunt, tum Heluetiorum, Sequanorum, Boiorum, Germanorum. Petulantiſſimi Vindelicorum habiti ſunt Licatij, Clautinatij & Vennones: Rætorum Rucantij & Cotuantij. Heſtiones quoq; Vindelicorum ſunt, & Brigantij: Vrbes ipſorum Brigantium & Campodunum, & Licatiorum ueluti arx Damaſia. De horum latronum in Italos ſæuitia hoc memoratur, eos pago aut urbe potitos, non modo puberes omnes necare, ſed ne infantibus quidem maſculis parcere: Imo ne hic quidem ſubſiſtere, ſed grauidas etiam mulieres occidere, quas eorum uates dicunt uirilem fœtum utero ferre.* Hæc ſcio haud impune à Romanis lata, ſed ſcriptorum penuriâ premimur, & uix eſt ut tenuibus coniecturis quædam huius argumenti inueſtigemus. Ex Liuio compertum Cl. Marcellum Coſ. alpinos Gallos ſubegiſſe; Fuit is in magiſtratu anno. V. C. DLXXXIIX. ad Varronis chrono-

Str. lib. 4.

Liu. epit. 46.

chronologiam, quam ſequor. In Capitolinis ſcriptum, Marcellum triumphaſſe DE. GALLEIS. CONTRVBEIS. ET. LIGVRIBVS. — — — — — — — TIBVSQVE. In quibus uerbis & ſi Rætorum ueſtigium nullum, tamen coniectura eſt, bellum alpinum aliquâ ex parte ad eos pertinuiſſe, Cum præſertim de Contrubeis nihil præterea conſtet, & Ræticum aliâs Gallico nomine appellatum obſeruauerim; forte an quod Gallicæ & Ræticæ gentes miſtæ in alpibus habitauerint. A. DCXI. Ap. Claudius de Salaſſis alpino populo triumphauit, Oroſius indicat. A. DCXXXVI. Q. Marcius Rex Coſ. *Sarnios gentem alpinam* (ſic habent uulgati Liuianæ epitomes codices) *expugnauit*: manuſcripti aliquot *Stinos*. Anno DCLIX. Coſſ. L. Craſſus Q. Scæuola. Craſſum alpinum bellum affectaſſe, ex Cicerone intelligimus, *L. Craſſus homo ſapientiſſimus noſtræ ciuitatis, ſpiculis propè ſcrutatus eſt alpes, ut ubi hoſtis non erat, ibi triumphi cauſſam aliquam quæreret.* quamquam honore fruſtratus. An Cn. Pompeius, Magni pater, conſul, A. DCLXV. Rætos armis aggreſſus, incompertum, at cum Strabo prodiderit, eum Comum à ſupra colentibus Rætis afflictam inſtauraſſe, opinamur uel hanc unam ob cauſam ad manus uentum eſſe. Neq; non annotatum à uiro docto, Q. Metellum Celerem, Murena & Silano Coſſ. A. DCXCII, rem in alpibus geſſiſſe; ſed dubio teſtimonio nititur, Metellum nempe ad Ciceronem ſcripſiſſe, *Qui prouinciæ, qui exercitui præſum, qui bellum gero*. Quis præſtet hoſtes Rætos, aut ex alpinis ſaltem aliquos fuiſſe? Id de D. Bruto Coſ. Deſ. A. DCCX. probabilius, ſic enim etiam iſte ad Ciceronem, *Progreſſus ſum ad inalpinos cum exercitu, non tam nomen captans imperatorium, quam cupiens militibus ſatisfacere: quod mihi uideor conſecutus. Cum omnium bellicoſiſſimis bellum geſſi: multa caſtella cæpi, multa uaſtaui; non ſine cauſſa ad Senatum litteras miſi.* De L. Munatio Planco, fermè circa hæc tempora, planè certum reddit Caietana inſcriptio, TRIVMP. EX. RAETIS. AEDEM. SATVRNI. FECIT. DE. MANIBIS. Triumphum faſti Capitolini, & pleriq; ſcriptores, ex Gallia actum prodiderunt: ſiue ob cauſſam quam antea innui, ſiue quia Munatius Galliæ præfuit, cum rem aduerſus Rætos geſſit. Actus eſt A. DCCXI. IV. K. Ian. A. DCCXIII. L. Antonius K. Ian. ex alpibus triumphauit, & ſi nihil di-

Oroſ. lib. 5. c. 4.
Epit. 62.
Cic. in Piſ.
Str. lib. 5.
Epiſt. fam. lib. 5. ep. 1.
Epiſt. fam. lib. 11. ep. 4.

hil dignum triumpho geſſerat, neq; omninò illis locis imperium habuerat, uti Dio prodidit. Verum hæc, & quæ alia huius generis ex annalium memoriâ poſſunt erui, ad Rætos Italiæ & Galliæ imminentes pertinent: tranſalpinos noſtros, ſiue Rætos, ſiue Vindelicos, nequaquam attigère, niſi ſuſpicari placet, quod nullis indicijs aſſequimur, hos illis quandoq; auxilia ſubmiſiſſe. De tranſalpinis, Imp. Cæſ. Auguſtum palma manebat: imperitè enim Appianus, dubiam inter Iulium & Auguſtum ſtatuit, in Illyricis, *Rætios igitur & Noricos exiſtimo. C. Cæſarem dum aduerſus Celtas depugnaret ſubegiſſe: aut Auguſtum, Pæones cum aggrederetur, bello ſuperaſſe. Nec ullum in Rætios aut Noricos bellum geſtum priuatim reperi. Quamobrem cum reliquis finitimis una deuictos fuiſſe arbitror.* Ceteri omnes Auguſto adiudicant: Et ſubit mirari, clam Appiano bellum Ræticum fuiſſe, cuius tot ante illum ſcriptores meminerint. Liuius copioſè deſcripſit, ex epitome enim cognoſcimus, huic uni librum centeſimum trigeſimum ſextum prope ſolidum impendiſſe. Nos principis hiſtorici narratione, temporum iniuriâ, maximâ noſtrarum rerum iacturâ deſtituti, quæ ab alijs ſparſim prodita, in vnum hunc locum collecta comportabimus. Id ut ordine, & ad temporum ſeriem aptè fiat, ſtatuemus inprimis Anno urbis DCCX. C. Iulium Cæſarem Coſ. in magiſtratu occiſum. Poſtero DCCXI. Panſâ & Hircio Coſs. occiſo Panſâ, C. Cæſar Octauianus Coſ. ſuffectus eſt, ſiue XIV. k. Septembr. ſiue X. k. Octob. nam inter Dionem & Velleium non conuenit. Hinc eius imperium auſpicamur. A. DCCXXIII. Antonium IV. Non. Septemb. ad Actium uicit. A. DCCXXIV. Alexandriâ captâ, Ægyptum Romanam prouinciam fecit. Fuit is annus á primo conſulatu decimus tertius, uel decimus quartus, ſi Panſæ & Hirtij annum Octauiano integrum annumeramus, quod aliquib⁹ placuit. Atq; hæc inter auctores ſatis conueniunt. Nobis præterea, ad illa quæ ſequuntur certius prodenda, dies captæ Alexandriæ conſtituendus. In kalendario ueteri marmoreo Romæ, ad VI. k. Apriles ſcriptum, HOC DIE CÆSAR ALEXAND. RECEPIT. Id plerique omnes de hac Octauiani uictoriâ interpretantur: ego mihi uideor docere poſſe, ad patrem Iulium pertinere. Hiſce rationibus. Pridie k. Octobr. Pompeium Magnum natum ſcripſit Plinius: pridie natalis ſui in Ægypto occiſum, conſentiunt Velleius & Plutarchus, qui eſt dies III. aut pro-

Dio. lib. 48.

Dio. lib. 56.

Plin. lib. 37. c. 2.

Vell. li. 2. Plu. Pompeio.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

pridie k. eo, & pridie k. ante aliquot annos triumphum de Mithridate duxit; nam triumphauit biduo, quod quendam fefellit, qui
Dio.lib.42. pridie k. cæſum obſeruauit, quoniam apud Dionem forte legerat, interijſſe die quo de Mithridate & piratis triumphaſſet. Mortuo Pompeio, *Cæſar poſt tertium diem inſequutus*, ut eſt in Liuianâ epitome. Mox Alexandrinum bellum motum: Ita ex commentarijs
Epit.112. belli ciuilis & Alexandrini conſtat. In quibus etiamſi temporum ratio minus dilucidè explicatur, rerum geſtarum ſeries perſuadet, bellum ultra quintum aut ſextum menſem nequaquam protractum, exitum in Menſem Martium incidiſſe. Inde Suetonius ſcripſit, geſtum, *neq; loco, neq; tempore æquo, ſed hyeme anni*. Ac quod
Suet. Iulio. c. 35.
App. Ciu.li.2. in Appiano, *Inter has contentiones menſes nouem abſumpſit* (Cæſar) *donec Cleopatram loco fratris Reginam fecit AEgypti, in Nilumque una cum ipſa quadringentis nauibus ſubuectus, perluſtrauit regionem, & alioqui deuinctus feminæ conſuetudine*, Sic accipiendum, Cæſarem omninò nouem menſium moram in Ægypto traxiſſe: eoque probabilius, ſexto menſe bellum finitum, VI. K. April. Alexandriam receptam, reliquum temporis luſtrando regno impenſum. Receptam non captam dixit (quamquam capi & recipi de re unâ eâdem aliquandò dicitur, ut eſt in Auguſti nummis ARMENIA. CAPTA. ARMEN. RECEP.) quia à multis iam annis Ægyptus Romanis fœdere obnoxia, & Alexandria ante bellum haud dubiè in Cæſaris poteſtate fuerat: Simul illud innuit (nam ut Gabinium ſpectauerit, à quo Alexandriam cap
Cic. in Piſ. tam, cum Ptolemæum reduceret, Cicero ſcripſit, aut neſcio quod
Cic. agr.2. teſtamentum, cuius hic etiam in agrarijs meminit, *Quis enim ueſtrum hoc ignorat, dici illud Regnum teſtamento Regis Alexandrini, Populi Rom. eſſe factum?* mihi neutiquam probatur) bellum cum tyran
Cæſ.Ciu.lib.3. nis potius & latronibus (ita Cæſar appellat Photinum, Achillam, Ganymedem) quam cum ciuitate geſtum. Eiuſmodi apud Liui-
Liu.lib.36. um exemplum: Accuſabant Syracuſani Marcellum uictoriâ impotenter uſum, cenſuit T. Manlius Torquatus, cum tyrannis bellum geri debuiſſe; hoſtibus & Syracuſanorum & populi Romani, *& urbem recipi non capi*. Iulij ergo uictoria in kalendario expreſſa. O-
Oroſ. lib.6. c. 19. ctauianum Alexandriam Kal. Sextil. cæpiſſe, ex Oroſio, quiq; eum ſecutus eſt P. Diacono in hiſtoria miſcellâ, certum. Inquit Oroſius, *Kalendis Sextilibus primâ luce, Antonius cum ad inſtruendam claſſem in portum deſcenderet, ſubitò uniuerſæ naues ad Cæſarem tranſierunt.*

Neque

Neque obſcurum cum ex hoc ipſo Oroſio, tum ex Plutarcho, Octa- *Plut.M. Ant*
uianum quo die claſſis ad eum defecit, Alexandriâ potitum eſſe. Pridie omina & prodigia præceſſere, quorum Plutarchus meminit; Antonius *inter cænandum, ut fertur, imperauit ſeruis ut infunderent ſibi, & exciperent epulis ſe liberalius, incertum eſſe idem ne facturi poſtridie eſſent, an alijs dominis miniſtraturi, ipſe uerò extinctus iaceret & exanimis*. Paucisq; interiectis, *Circa noctis illius conticinium fama eſt, cum ſilentium & mæſtitia ex metu & expectatione euentus teneret ciuitatem, repente omnis generis organorum exauditam ſymphoniam, ſtrepitumq; turbæ cum clamore Bacchico, & tripudijs Satyricis, uelut ſacro liberi patris choro, non ſine ingenti tumultu erumpente, conceſſiſſe hanc turbam, quæ ingens eſſet, mediâ ferme urbe ad portam quæ foras ad hoſtes ducebat, atq; ea euaſiſſe. Viſum eſt autem, prodigium hoc reputantibus, à Deo quem præcipuè effingere, & ad quem conſueuerat ſe accommodare, eſſe Antonium deſtitutum*. Dein ſummo manè Claſſis defectio, Antonij fuga & mors, Cæſaris uictoria, conſecuta ſunt. Huc Senatusconſultum reſpexit quo Sextilis in Auguſtum mutatus, eſt inter reliquas cauſa relata, quod *Ægyptus hoc menſe in poteſtatem Pop. Rom. redacta ſit*. Quæ ad Actiacum prœlium qui referunt, in duplici errore uerſantur: Neq; ad Actium menſe Sextili pugnatum, neq; eâ pugnâ Ægyptus in poteſtatem pop. Rom. redacta eſt. Quamquam ex ueteribus etiam Appianum, uictoriam Actiacam cum Alexandrinâ confudiſſe, in aperto eſt: Cum ſcripſerit Ciceronem oratoris filium, Conſulem, litteras de profligato ad Actium Antonio pro concione recitaſſe: At ex Plutarcho & Dione conſtet, Ciceronem non niſi Alexandriâ captâ, altero poſt profligatum Antonium anno, Conſulem fuiſſe. Et quidem Idib. Septembr. ſuffectum, ex antiquo fragmento municipalium faſtorum cognoſcimus: Vt non ſit incredibile eum de uictoriâ in Ægypto k. Sextil. partâ, Romæ ad populum Idibus Septemb. retuliſſe. Plutarchus narrat, eo conſule Senatum Antonij ſtatuas deieciſſe, cæteraq; ornamenta abrogaſſe, id nimirum Appiano impoſuit. In hiſce porrò faſtis bellum Alexandrinum, inter K. Iulias & Idus Septembr. notatum reperio:

S.C. extat apud Macrob. lib. 1. c. 13.

App. ciu. 2.

Plut. Cic.

IMP.

IMP. CAESAR. IIII. M. LICINIVS
K. IVL. C. ANTISTIVS

BELLVM ALEXANDR.
EID. SEP. M. TVLLIVS

Suet. Octau. c. 17. Et cum Cęſar obſeſſa Alexandriâ breui potitus ſit, uti Suetonius ſcripſit, eiusq; rei nuntius ante Idus Septemb. Romam peruenerit (nam *Plin. lib. 22. c.6.* Idibus Auguſtum à Senatu obſidionali coronâ donatum, apud Plinium legimus) an non hinc quoq; probabilem coniecturam de k. Sextilib. duceremus, ſi apertis Oroſij uerbis deſtitueremur? Sed & *Mar. an. mundi. 4167. ſigeb. in Chron. an. 438. Dio lib. 51.* Marianus Scotus atque Sigebertus, ſi qua horum eſt auctoritas, diſertè habent, Antonium & Cleopatram k. Aug. ab Octauiano uictos eſſe: quod ad Alexandriam captam pertinet, cum ad Actium, Dione teſte. IV. Non. Septemb. uicti ſint. Hæc fuſius explicanda fuerunt, propter ſummam eorum auctoritatem, qui de VI. kal. April. ſentiunt. Poſt Actiũ & Alexãdriã Octauianus Rẽpub. ſolus tenuit. A. DCCXXVII. Munatij Planci ſentẽtiâ Auguſtus dictus, à nobis quoque hoc nomine deinceps appellabitur. A. DCCXXIX. Salaſſos gentem alpinam, Terentius Varro deuicit: quo loco caſtra habuit, urbem condidit, & tria millia colonorum ex cohortibus prętorijs deduxit, urbs Auguſta Prętoria dicta eſt. Quæ copioſè à *Str. lib. 5. Dio lib. 53.* Strabone & Dione narrata, uiſum attingere, quod animaduerterim nõnullos cum rebus noſtris imperitè cõfundere. Eius uictorię cauſsâ Auguſto fornix trophæum ferens (Dio refert) in alpibus poſitus. Nam trophęum de alpinis gẽtibus, quod eſt apud Plinium, multo poſterius. A. DCCXXXIIX. *Camuni & Vennonetes, gentes alpinæ* (Rætis plerique annumerant) *arma contra Romanos ſumpſerunt, uictiq; à P. Silio & ſubacti ſunt.* *Dio lib. 54.* Quod etiã à Dione proditum. Sequẽti DCCXXXIX. M. Liuio Druſo, Libone, L. Calpurnio Piſone Cæſonino Coſs. Ræticum bellum motum eſt. Quod ſi non temporis circumſcriptione, ſed animis, & obſtinatione partium metimur, inter grauiſſima numeremus licet. Verbi inuidiam Romani uictores lenient: quorum confeſſione palam eſt, fortiſſimam gentem militaribus potiſſimum artibus & inſidijs, non apertæ uirtuti ceſſiſſe. Nam cum Auguſtus uni huic utrumque priuignum, Tib. Claudium Neronem,

& Nero-

& Neronem Claudium Druſum duces præfeciſſet, præſtantiſſimos uiros legatos addidiſſet, illi præfidentem, ſed inconditam, Rætorum Vindelicorumq; fortitudinem eâ fregere ratione, ut bellum latè per omnem prouinciam ſpargerent, & hoſtium exercitum in multa minuta agmina diducerent; quo excogitato, diſperſos non admodum difficulter uicere, quorum unitæ uires inuictæ erant futuræ, Iſta Paterculi & Dionis auctoritate confirmanda ſunt. Hunc in modum Paterculus, *Neronem Cæſar haud mediocris belli molem experiri ſtatuit, adiutore operis dato fratre ipſius Druſo Claudio, quem intra Cæſaris penates enixa erat Liuia. Quippe uterque diuiſis partibus Rætos Vindelicoſq; aggreſſi, multis urbium & caſtellorum oppugnationibus, nec non directâ quoque acie feliciter functi, gentes locis tutiſſimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, maiore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum earum ſanguine perdomuerunt*, Sic uerò Dio, *Ræti inter Noricum & Galliam, ad alpes Italiæ finitimas, quas Tridentinas nominant, ſedes ſuas habent. Hi uicinam Galliam frequenter populati, ex Italiæ finibus prædas egerant, Romanosq; & eorum ſocios, iter per ipſorum terras facientes infeſtauerant. Id quidem conſuetudine iam receptum erat, ut in eos qui nullo eſſent fœdere iuncti ita ſtatuerent: Sed præter hoc omnes maſculos quos comprehendiſſent, etiam in utero adhuc matrum (id enim quibuſdam diuinationibus inueſtigabant) morantes necabant. Eapropter Auguſtus principio Druſum contra eos cum exercitu miſit, isq; Rætos apud alpes Tridentinas ſibi obuiam factos prælio congreſſus, haud magno certamine fudit, eiuſq; uictoriæ ergo Prætorios honores* (honores quidem tunc Prætorios Quæſtor, Præturam ipſam quinto poſt anno, quo res in Germaniâ geſſit, accepit, neq; id Dio annotare neglexit, cautè ergo legendus Suetonius, *Druſus in Quæſturæ Præturæq; honore, dux Rætici, deinde Germanici belli*, & quod mox ait, confeſtim poſt Præturam Conſulatum iniiſſe, iniit namq; Anno DCCXLV.) *adeptus eſt. Deinde cum ab Italia reiecti Ræti nihilominus Galliam urgerent, Tiberium quoq; contra eos miſit. Proinde Druſus ac Tiberius ſimul, multis locis in Rætiam irrumpentes, legatorum operâ, ac ipſe etiam Tiberius per lacum nauigijs ſubuectus, exterruerunt eâ re barbaros: diſſipatos aggreſſi, haud difficulter exiguis prælijs diſperſas eorum copias deleuerunt; reliquosq; inferiores exinde, ac animis collapſos, in ſuam poteſtatem redegerunt*, Denuo monendum uix exiſtimo, Dionem Rætico nomine Rætos & Vindelicos complecti. Nam Strabo Tiberium naualem

Paterc. lib. 2.

Dio lib. 54.

Dio lib. 54.

Suet. Claud. c. 1.

pugnam

pugnam in lacu cum Vindelicis pugnaſſe aſſeuerat, loco quem iam antea produximus. Incredibile facinus, in quo neq; patriæ & libertatis amor ſatis laudari, neq; teterrima in liberos ſæuitia, quam nulla belluarum feritas imitetur, ſatis uituperari poſſit, Cheruſcis, Sueuis & Sicambris ab Oroſio tributum, Florus Vindelicorum, reliquorumq́; alpinorum feminis aſcripſit, *Quæ fuerit callidarum gentium feritas. facile uel mulieres oſtendere: quæ deficientibus telis, infantes ipſos afflictos humo, in ora militum aduerſa miſerunt.* Ouidius in carmine abiectæ adulationis, Auguſtum duobus bellis, Rætico & Threicio, timuiſſe haud quaquam diſſimulat,

Oroſ.lib.6.c.2. Flor. lib. 4. c. 12. Ouid.triſt.2.

Rætica nunc præbent, Thraciaque arma metum.

Cum de reliquis multo lenius loquutus eſſet.

Nunc tibi Pannonia eſt, nunc Illyris ora domanda,

* * * * * * * *

Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcus
Parthus eques, timidâ captaque ſigna manu.
Nunc te prole tuâ iuuenem Germania ſentit,
Bellaque pro magno Cæſare Cæſar habet.

Verum, etiamſi Rętis dilaudandis omnium auctorum ingenia conſpirent, nullum à quoquam ornatius elogium excogitari poterit, quam quod eos

Deuota morti pectora liberæ

Appellauit Horatius. Quem Acron & Porphyrio, ueteres grammatici, prodiderunt poſt editos tres priores carminum libros, coactum ab Auguſto magno interuallo quartum ſcribere, ut principis poetæ uerſibus (Virgilius ante aliquot annos mortem obierat) uictoria de Rætis & Vindelicis parta illuſtraretur. Totidem prope uerbis Suetonius in Horatij uitâ: Tam certam ſcilicet ſpem de uerſuum eius æternitate Cæſarem concepiſſe, *Ut non modo ſæculare carmen componendum iniunxerit, ſed & Vindelicam uictoriam Tiberij Druſique priuignorum: eumq́; coegerit propter hoc, tribus carminum libris ex longo interuallo quartum addere.* Huius rei duas grauiſſimas odas teſtes habemus; Quas, cum omnium manibus terantur, neq; rerum Auguſtanarum ſtudioſo adire graue ſit futurum, huc exſcribendas non putaui. Eſt ad commendationem fortitudinis inſigne, quod in ijs Rætos draconibus reluctantibus aquilæ comparat: quod Vindelicas cateruas diu lateq; uictrices fuiſſe narrat: quod nunc hos nunc illos, *Implacidum genus, Veloces, Immanes, Agmina*

Horat. lib. 4. Car. oda 4. & 14.

ferrata appellat: Et quamuis Neronum impetum Aquilæ, Auſtro, & Aufido flumini conferat, facere non poteſt quin uictoriam arte & conſilio potiſſimum extortam fateatur, De Druſo his uerbis,

——————— *caterua*
Conſilijs iuuenis reuictæ.
Iſtis ad Auguſtum,
Te copias, te conſilium, & tuos
Præbente Diuos ———————

Quin & quod de bello latè ſparſo diximus, innuit: Nam Druſum Genaunos, Brencos, & pleraſq; alpibus arces deieciſſe refert,

——————————— *plus uice ſimplici*.

Quibus incommodis Rætorum uires ualde acciſæ: Tamen neq; generoſos ſpiritus, neq; libertatis amorem poſuere. Imò quæ tot cladibus ſuperfuere reliquiæ, Romanos toties uictores directâ acie aggredi auſæ, extremam fortunam euentu minus læto retentauere. Quod ex Dione uix eſt colligere, ſed Paterculus, ſi uerborum ſeriem attentè conſideramus, non obſcurè, admodum manifeſtè oſtendit Horatius, ſubiungit enim,

Maior Neronum, mox graue prælium
Commiſit ———————

Et commiſſam pugnam multis qui ſequuntur uerſibus mirum in modum amplificat. De loco quid certò aſſeuerem non habeo. Et diſſimularem id totum, niſi coniecturas quoque probabiles in medium proferre ſtatuiſſem; Eæ prope eſt ut fidem faciant in campis ad Lycum, immenſum patentibus pugnatum eſſe. Mitto uideri à Rætis, qui ſe hactenus arte nõ armis uictos intelligerent, poſtremo congreſſu ampliſſimam planitiem, quæ nihil ad tegendas inſidias latebrarum haberet, teſtandæ uirtuti delectam: Illud ſanè credibile, ut quæque Rætiæ partes Italiam & Galliam propius contingebant, ita prius uictas, Atque inde conſequens, qui ex prœlijs alpinis & nauali pugna effugerant, ſe in planitie cuius hoſtes poſtremo potiti, recollegiſſe. Adde quod Horatius priori oda ſcripſit, Druſum bella ſub alpibus geſſiſſe, poſteriori, Tiberium poſt alpinas demum uictorias graue prœlium commiſiſſe: Vtrumque de extremo certamine in campis interpretor. Et indè etiam ultimo huic prœlio utrumq; Neronem interfuiſſe coniecto. Neſcio an ad locum quidquam faciat, quod interpretes ſiue Vindelicos, ſiue Rætos Vindelicos eâ pugnâ ſuperatos memoriæ conſignarunt.

ſignarunt. Horatius ſemel Rætos Vindelicos, iterum Rætos tantum habet, Sed eo nomine (ſæpe dicendum eſt) uterq; populus ſolet comprehendi. Eſt tandem nonnullius apud me ponderis, fama iam antiquitus de Romanorum prœlio his locis per manus tradita: quantumuis ea incredibiliter, uti fit, corrupta, & nugaciſsimis fabulis contaminata, in diuerſam prorſus ſententiam detorta fuerit. Sed hæc ut quiſque uolet accipiet. Cum uictoria à Romanis ſtetiſſet, eâ omnino debellatum eſſe ex Horatij uerſibus cognoſcimus,

——————— *Nam tibi quo die*
Portus Alexandréa ſupplex,
Et uacuam patefecit aulam,
Fortuna luſtro proſpera tertio
Belli ſecundos reddidit exitus:
Laudemq;, & optatum, peractis
Imperijs, decus arrogauit.

Non me latet quorundam explicatio: Quo die Auguſtus Alexandriâ potitus, mortuo Antonio, captâ Cleopatrâ, anno poſt Mutinenſe prœlium decimo tertio, fortunam proſperam omnium præteritorum bellorum ſecundos exitus reddidiſſe. Sed alia eſt poetæ mens; qui totus in celebrandâ Ræticâ uictoriâ, cur eo reuolueretur ut ciuilium bellorum finem annotaret? Quin commonſtrat, quo die Alexandria capta, eo poſt tria luſtra Rætos ſuperatos eſſe: Hanc ſententiam cauſſali particulâ, quam uocant Grammatici, proximæ antecedenti ita coniunxit, ut haudquaquam diuelli, neq; aliorſum flecti poſsit. Ideo in re aperta minus certandum interpretum numero & auctoritate: Vetuſtiſsimorum tamen uerba adducam, Porphyrionis, *Euenit ut poſt annos XV. Druſus eo die Rætos Vindelicos uinceret, quo die Auguſtus Alexandriam uicerat.* Idem Acronis ſenſus, uerũ numeri corrupti, *Felicitati aſſignat Auguſti* (poeta) *Druſi uictoriam, demonſtrando ante annos XII. eo die Alexandriam ab Auguſto captam, quo Druſus Vindelicos ſuperauit.* Tria luſtra XV. annos conficiunt, & cum Alexandriam k. Sextil. A. DCCXXIV. captam docuerimus, conſequens Rætos atq; Vindelicos iiſdem k. A. DCCXXXIX. fuiſſe uictos. Conuenit quod Strabo ſcripſit, Nerones fratres unicâ æſtate debellaſſe. Et Suetonius, *Sextilem menſem è ſuo cognomine nuncupauit, magis quàm Septembrem quo erat natus: quia hoc ſibi & primus conſulatus, & inſignes uictoriæ obtigiſſent.*

Suet. Octau. c. 31.

giſſent. plurium numero Alexandrinam & Ræticam uictoriam notauit. Eodem modo Dio, at in S. C. Ægyptiæ tantum mentio. Porro ineptiunt qui duplices Rætos commenti, quorum alteros Romani uicerint, alteros coercuerint tantum, ex Suetonij uerbis perperam diſtinctis, *Domuit autem partim ductu, partim auſpicijs ſuis Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni: item Ratiam & Vindelicos, ac Salaſſos, gentes alpinas coercuit. Et Dacorum incurſiones, tribus eorum ducibus cum magna copiâ cæſis; Germanosq; ultra Albim fluuium ſummouit*. Legendum erat, domuit *Rætiam & Vindelicos, ac Salaſſos, gentes alpinas. Coercuit & Dacorum incurſiones*. Confecto bello milites uictores honoris cauſsâ ob uirtutem donati ſunt: Indicant apud Paterculum acclamationes Tiberio factæ, *Ego tecum imperator in Armeniâ, ego in Rætiâ fui: ego à te in Vindelicis, ego in Pannoniâ, ego in Germaniâ donatus ſum*. Quæ mirè etiam ſententiam noſtram, de decretoriâ pugnâ in Vindeliciâ ad urbem, principem commiſsâ confirmant, nam milites ſe in Rætiâ quidem cum Tiberio fuiſſe, at in Vindelicis demum donatos iactant, eoq; belli finis quo loco fuerit oſtendunt. Regio uicta in prouinciæ formam redacta eſt, Idem Paterculus de Auguſto, *Rætiam autem & Vindelicos, ac Noricos, Pannoniamq; & Scordiſcos, nouas imperio noſtro ſubiecit prouincias*. Quod Italiæ proxima & contigua, continentem ex Vlpiani ſententiâ cognominabimus, *Continentes prouincias accipere debemus eas, quæ Italiæ iunctæ ſunt*. Termini circumſcripti quos in maioris Rætiæ deſcriptione delineauimus. Nam Rætiam propriam & Vindeliciam in unam prouinciam coiuiſſe, pleriſque teſtimonijs confirmare poſſum, quibus ut in re clarâ abſtineo: multa in hanc ſententiam orationis noſtræ curſus ſponte ſuâ dabit, & eodem facit qui mox ſequitur Taciti locus. Quod uir eruditus Noricum & Pannonias adiectas ſcripſit, æquè multis infirmare licet, ſed Tacito contenti ſimus: Noricum apertè à Rætiâ diſiungit, quo loco prouinciarum motus poſt Neronis mortem narrat, *Duæ Mauritaniæ, Rætia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur*. De Pannonijs minus adhuc dubitandum. Et qui hiſtorias cum curâ legit, haud rarò inueniet alios Rætiæ, alios Norico & Pannonijs præfuiſſe. Cum uerò prouincia Rætiæ nomine appellaretur, euenit ut Vindeliciæ uocabulum paullatim deſuetudine obſoleſceret, niſi qua Auguſtæ cognomê manſit. Hinc eſt, quod qui poſt Au-

Suet. Octau. c. 21.

Vlp. Dig. lib. 50. tit. 6. l. 99.

Tac. hiſt. lib. 1.

F 2 guſtum

guſtum & Tiberium ſcripſere, nonnulli id nũquam expreſſere, quã quàm crebra eſſet occaſio, ſed ubiq; Rætiæ nomine comprehenderũt, uti in Dione & Tacito, omnium diligentiſsimis obſeruare licet. Nam quod Tacitus Vindelicarum cohortium ſemel meminit, alia ratio, proprium hoc illis à primâ inſtitutione nomen hæſit; neq; fortaſſe ineptè, qui Auguſtanas cohortes interpretatus eſt. In Dione incredibiliter errat (obiter moneo) qui Vandalicos montes ex quibus Albis oritur, contra libros ueteres, Xiphilini auctoritatem, rem ipſam, in Vindelicos mutat. Nonnulli expreſſere, ſed in hiſtorijs Auguſtæi æui tantum modò, ut Suetonius, Eutropius, Victor, Rufus & Florus. Si qui extra iſtud diſcrimen eo uſi, præcipuè Martialis, Claudianus, Sidonius poetæ (Ptolemæi priuata cauſſa eſt, fecit enim neceſſariò, cum prouinciam minutatim deſcriberet) non ideò minus uerè in deſuetudinem abijſſe dixi. De conditionibus quibus in fidem recepta, hæc obſeruaui ex Dione, *Quia uerò populoſa erat gens Rætorum, uidebanturque bellum retentaturi, maximam eius & ætate ualidiſſimam partem inde abduxerunt, ijs relictis qui & colendæ ei regioni ſufficerent, & ad rebellandum non ſatis uirium haberent.* Reliquos magnâ agri parte mulctatos, ne monendum quidem, & de coloniâ, cui agrorum diuiſio adnata eſt, paullo poſt uidebimus. Tributis præterea immenſis afflictos, fidem faciunt Batauorum uerba apud Tacitum, *Si Veſpaſiano bellum nauauerint, Veſpaſianum rerum potiri: Sin populum Romanum armis prouocent, quotam partem generis humani Batauos eſſe? Reſpicerent Rætos Noricosq; & ceterorum onera ſociorum: ſibi non tributa, ſed uiros indici.* Non fruſtra à Rætis & Noricis exempla ducta, prætéritis Gallis propinquis, ſed quod illi durius habiti: nam populos eo inclementius poſt uictoriam haberi, quò conſtantius bello reſtiterint, in confeſſo eſt: Quæ tamen ad coloniam, & coloniæ territorium non pertinere, ſuo loco indicabimus. Iuriſdictio, & rei militaris procuratio ſic ferme conſtituta. Cum Auguſtus imperium bifariam diuiſiſſet (auctor Strabo) prouincias barbaris finitimas ſibi continendas ſumpſit, populo Romano pacatas reliquit. Iam quoniam Danubij limes perpetuis excubijs contra Germanos tuendus erat, intelligimus Rætiam Auguſto ceſſiſſe. Aliquantò apertius ex Dione, qui hanc diuiſionem in annum urbis DCCXXVI. refert, & enumeratis utriuſque partis prouincijs, ſubiungit, *Quæ poſt id tempus ſub Romanam ditionem peruenerunt, ſemper Imperatori*

acceſſerunt.

Tac. Annal. lib. 2.
Dio lib. 55.
Xiphil. Aug.
Mart. lib. 9. Epigr. 86. Claud. de bel. Get Sid. Auiti paneg.
Tac. hiſt. 5.
Str. lib. 17.
Dio lib. 53.

acceſſerunt. Peruenit multò poſt Rætia, in eam ergô Imperator Præ-
ſidem miſit. Quâ latiſſimâ ſignificatione, omnes omnium pro-
uinciarum Rectores continentur. In peculiari nomine quando-
que uariatum. Dio in Italiâ Proconſules & Proprætores, extra Præ-
fectos inſtitutos ait, niſi nos interpres ludibrio habet; certè uſus ob
tinuit, ut multi etiam in prouincijs Procōſules & Proprætores, apud
Tacitum P. Oſtorius unus idem, Britanniæ Proprætor & Legatus, *Tac. Annal. 12.*
paucis interiectis uerſibus dicitur: Prolegatum Rætiæ in lapide ui-
dimus, Vnde etiam legatum colligas: Procuratorem apud Taci-
tum; Iudicem in Afræ actis, quod iuriſdictioni nempe præeſſet.
Iulianus I. C. Prætorem hoc argumento iudicem uocauit, & poſte- *Iul. D. lib. 4. tit. 4. l. 41.*
rioribus temporibus prouinciarum Rectores promiſcuè eo nomine
appellatos, crebra in Theodoſij codice teſtimonia obuia. Porro *Theod. C. lib. 1. toto tit. 6. et ſæpe alibi.*
Præſides, Prætorios aut Cōſulares fuiſſe (Equites rectè addit Strabo)
eos qui ab Imperatore mitterentur ius gladij, in milites etiam uitæ
neciſq; poteſtatem habuiſſe, atq; militari habitu uſos, hoc eſt pa-
ludatos in prouinciam profectos, idem nos Dio docet. Accede-
bat, quod annuo tempore magiſtratus non circumſcribebatur,
ſed quouſq; Imperatori collibuiſſet præeſſe poterant: Cauſſam Sue- *Suet. Oct. 47.*
tonius aperit, ualidiores prouincias annuis magiſtratuum edictis
regi, nec facile nec tutum eſſe. In Iuris conſultorum deniq; libris re-
latum, Præſidem maius imperium in ſuâ prouinciâ habere omni- *Dig. lib. 1. tit. 18. l. 4. 11. 12.*
bus poſt principem: ad eius officium pertinere omnia prouincialia
deſideria, quæ Romæ uarios iudices habent: quandoquidem om-
nium Romæ magiſtratuum uice fungatur. Quæ uero liberâ Re-
publicâ Quæſtoris partes, in eas Procuratores aut Rationales (fere
equites aut liberti) ſub Imperatoribus ſucceſſere: Hinc prouinciales
querentes apud Tacitum, *ſingulos ſibi olim Reges fuiſſe, nunc binos im* *Tac. in uita Agric.*
poni, è quibus Legatus in ſanguinem, Procurator in bona ſæuiret. Pro-
curatoribus enim tributorum cura demandata, & quæ ad fiſcum
præterea pertinent. Sed inualuit paullatim conſuetudo, ut certæ
prouinciæ Procuratorum nonnullis (quod genus Rationales nun-
quam dictos reperio) regendæ committerentur, nullo alio Præſide.
Id multis exemplis compertum, quocirca unum Pontium Pilatum,
Iudææ Procuratorem Præſidis loco, nominaſſe ſufficiet. Et priores *Cod. lib. 3. tit. 3. l. 1. lib. 9. tit. 20. l. 4. tit. 47. l. 2.*
illos, qui de bonis tantum fiſco uindicatis ordinarium ius habebant
Iuriſconſulti, Non uice præſidis agentes, poſteriores, Procuratores
qui uice Præſidis funguntur, aut qui uicem Præſidis tuentur appel-
lauerunt.

lauerunt. Et quoniam ex Tacito intelleximus, Rætiam poſt Neronis mortem procuratore cohibitam, eum uice Præſidis fuiſſe perſpicuum eſt. Nec ualde mirum, Præſidum appellationes ſub Imperatoribus ſæpius mutatas, Quandoquidem ſtante etiam Republicâ eædem prouinciæ pro re natâ, aliâs Conſulares, Prætoriæ aliâs. De militari præſidio, uiſum Auentino prodere, cuſtodiſſe Vindeliciam præter auxilia, tres legiones, Martiam, Quartam, Quintam Batauam. Sed eius rei fruſtra quidquam credi poſtulat, cuius teſtem nullum producit, noui quam friuolas coniecturas ſequi amet. Mihi perſuaſum ſub Auguſto & deinceps aliquã diu, nullam legionem in Rætiâ ſtatiuã habuiſſe: & ſi quaſdam interdum immigraſſe non negem. In quam ſententiam Taciti potiſſimũ auctoritate pertrahor, Hic auxilia Rætica, alas, cohortes ſæpe, ſemel cohortes Vindelicorũ nominat, Legionum nullibi meminit. Quin cũ XXV. legiones quas Tiberius in armis habuit enumeraret (neq; plures ſub Auguſto fuiſſe Dio teſtis, nam XLIV. aut XLV, quas Auguſto paruiſſe uicto Lepido, ſcripſere Oroſius & Appianus, miſſione reliquarum ad eum numerum redactæ) omnibus extra Rætiã locum dedit: Rhenum octo contineri prodidit, tribus Hiſpanias, Africam duabus, totidem Ægyptum, Syriam quatuor, Pannoniam, Mœſiam & Dalmatiam binis ſingulas. Rætiam ergo ſequentibus uerbis comprehendit, *Apud idonea prouinciarum ſociæ triremes, alæq; & auxilia cohortium: neq; multo ſecus in ijs uirium, ſed perſequi incertum fuit: cum ex uſu temporis huc illuc mearent, gliſcerent, numero, & aliquando minuerentur.* Eodem modo Dio legionum catalogum concludit. Quibus prouinciæ locis, alæ & auxilia cohortium tunc fuerint diſpoſita, cum ſe Tacitus ob incertitudinem perſecuturum neget, nos inepti, ſi nunc ætate tanto inferiores inueſtigemus. Hoc tantum non leuiter aſſeuerare poſſe uidemur, creberrima per Danubij ripam diſpoſita: qui *limes* (uti Rufus retulit) *inter Romanos & barbaros ab Auguſto per Vindeliciam, per Noricum, Pannoniam & Mœſiam eſt conſtitutus.* Incondite nonnulli codices, *fineſq; inter Romanos & barbaros Auguſtus uindicans, per Noricum Mœſiamq; diſpoſuit*, Vnde corruptiſſima Iornandis lectio fluxit, *fineſq; inter Romanos & barbaros Auguſtæ Vindelicæ per Noricum Mœſiamq; diſpoſiti.* Quæ in Notitiâ hac de re ſcripta, ad aliud ſæculum pertinent.

Tac. hiſt. lib. 1. & 3. Annal. 2.

Tac. An. lib. 4.

Dio lib. 55.

Oroſ. lib. 6. c. 18.

App. ciu. lib. 5.

Iorn. de regn. & temp. ſucc.

MARCI

MARCI VELSERI RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM,

Liber Tertius.

COLONIA deinde *in agros captiuos, ſubſidium aduerſus rebelles, & imbuendis ſocijs ad officia legum,* deducta. Quæ ſunt Taciti in re ſimili uerba. Coloniæ autem quemadmodum apud Seruiũ legimus, ueteres definiere *cœtus eorum hominum qui uniuerſi deducti ſunt in locum certum ædificijs munitum, quem certo iure obtinerent: Alij, Colonia eſt quæ Græcè ἀποικία uocatur, dicta autem eſt à colendo, Eſt autem pars ciuium aut ſociorum, miſſa ubi Remp. habeant ex conſenſu ſuæ ciuitatis, aut publico eius populi unde profecta eſt conſilio: Hæ autem Coloniæ ſunt quæ ex conſenſu publico, non ex ſeceſſione ſunt conditæ.* Locus in latiſſimâ planitie clementer editus, prope Vindonis & Lyci confluuium, Danubio ad commoditates uicinus, nec expoſitus nimiâ propinquitate ad pericula Germanicarum incurſionum, Vindeliciæ meditullio lectus: Nomẽ Auguſtæ inditum, Vindelicorum cognomen additum, differentiæ aliarum urbium, quæ eodem nomine appellatæ. Sed ut ea quæ ponimus certiſſimè demonſtremus, copioſè & diligenter, de re ſua naturâ minimè obſcurâ, diſputandum erit: quod Auentinus antiquiſſimos terminos, primus quantum perſpectum habeo, loco mouere, Auguſtã ad neſcio quos Iſaræ & Loiſæ confluxus trãſferre auſus, qui abſurdiſſimã ſententiã ſequerentur multos repererit. Adeo plerumq; intereſt, nõ quid dicatur, ſed quâ exiſtimatione qui dicit habeatur. Vt autẽ ueritas ſibi ſemper cõſtat, ſic cõtra mendacio euenit, in uarios errores dilabi. Nam qui poſt Auentinum ſcripſere, alius alio ineptior, mirificas in hac cauſsâ, multiplicesq; nugas excogitarunt, nec omnes inter ſe, nec ſinguli ſibi ipſis conſentientes. Quorum diuerticula mihi haudquaquam perſequenda opinor. Si

Tac. Ann. 12. de Camoloduno.

Seruij ſchedæ quas à Fr. Modio habuimus Aen. 1. Tyrij tenuere coloni.

euinco, quod in quæſtione poſitum, Auguſtam Vindelicorum à primâ origine inter Vindonem & Lycum ſtetiſſe, conſequitur ad Iſaram, aut ubiuis alibi, non ſtetiſſe: ſimul illud, neque Auguſtam aliam, neq; caſtra Auguſtana, nec Druſomagum, nec quamuis præterea urbem, hoc loco ſtetiſſe. Id quod profecto ipſe iſte urbis ſplendor, tot & tanta antiquorum ædificiorum rudera, quæ effodiendis fundamentis occurrunt quotidie, fornices, cloacæ, pauimenta, præterea inſcriptiones, ſcalpturæ, ſtatuarum baſes, aræ, numiſmata, uaſcula fictilia, quarum rerum nec uola nec ueſtigium ad Iſaram, non tenuiter indicare, teſtato denunciare uideri poſſent, niſi hoc argumẽtandi genus totum remitteremus. Nunc ne quidquã ſine locupleti teſte aſſeueremus, docebimus inprimis coloniam deductam, eamq; unicam. Vnus utrumq; Tacitus conficiet: Qui huius eum in modum meminit, ut unam fuiſſe diſertè oſtendat: *Hermundurorum ciuitas fida Romanis, eoſq; ſolis Germanorum non in ripa commercium, ſed penitus* (obiter uerbo oſtendit Coloniam longiuſculè à Danubio diſſitam) *atq; in ſplendiſſima Rætiæ prouinciæ colonia; paſſim ſine cuſtode tranſeunt. Et cum ceteris gentibus arma modo, caſtraq; noſtra oſtendamus, his domos uillaſq; patefecimus non concupiſcentibus.* Si plures in Rætiâ coloniæ (Rætiam quo ſenſu accipiat explicauimus) næ ille aut colonias dixiſſet, aut nomen eius quam animo conceperat expreſſiſſet. Præterea nulla in medio ratio, cur Hermunduri in unam admitterentur, excluderentur reliquis. Quod lapidum nummorumq; inſcriptiones, & ex ijs complures Ræticas colonias obijciunt: Intelligant, de quibuſdam non conſtare, an ad Rætiam & Vindeliciam omninò pertineant, exemplo COL. TIBERIA. AVGVSTA. in quâ nihil afferunt, præter opinionem ſuam, cur Reginoburgum potius credamus, quam aliquam earum urbium, quæ diuerſis alijs locis Tiberio Imp. dicatæ, duarum Nicephorus Calliſtus meminit, *opus quoq; eius eſt Iudææ celebris urbs Tiberias, & quæ in Thracia eſt Tiberia:* at iſti noſtri, niſi coniecturis decipior, opinionem hauſerunt ex Leonis III. Pontificis diplomate Anno Chr. DCCIIC. perſcripto, cuius hæc uerba ſunt, *Iuxta muros Tiburniæ ciuitatis, quæ à Tiberio Cæſare Auguſto ædificata eſt, quæ modo uulgo appellata eſt Regina ſpurch*, cum Tiberiæ ſic ſatis confuſum, ſed nec Auguſtæ, nec coloniæ in ijs extet ueſtigium: De nonnullis conſtare quidem, ad nomen & ſitum quod ſpectat, coloniæ ius unquam adeptas non conſtare, eſt enim perabſurda perſuaſio,

Tac. de germ.

Nic. lib. 1. c. 17.

ſuaſio, cum fœdâ antiquitatis ignoratione coniuncta, omnes à Romanis urbes, aut Colonias, aut Municipia fuiſſe: Sint quædam reliquæ de quibus liqueat hoc ipſum, Eæ non tantum Auguſto, etiam Tacito ætate inferiores cenſendæ. Neq; quarundam cognomen Auguſtum obſtare poteſt. Quibus Auguſta proprium nomen, uti noſtræ huic accidit, ſi antiquæ ſunt (nolim enim nobis quiſquam de Auguſtâ Siculâ à Friderico II. conditâ negotium faceſſat) ad Auguſtum referendas non negauerim: Quibus nomen proprium aliud, Auguſta cognominis loco accedit, poſteriores eſſe nihil prohibet: Quandoquidem cognominium ambitio an adulatio, mirè poſt Auguſtum creuit; & ſingulæ urbes ſibi quotquot uellent, propriâ auctoritate deligebant, uti Dio notauit. Maneat ergò quod ex Tacito poſuimus. Coloniam Auguſtam appellatam, ex Ptolemæo cognoſcimus; Vindelicorum ille, Rætorum alij dixere, Ambobus rectè tribui, ex ijs quæ diſputata ſunt intelligitur. Vtriuſq; etiam cognominis rationem in lapidibus & nummis haberi, obſeruatum. Ideò rectè coniunxit Notitia imperij, quo loco Auguſtam Vindelicenſem Rætiæ urbem dixit. Nam inepta eſt quorundam diligentia, qui ex unâ geminam conſtituere maluere, ut ſi cui Auguſtam Prætoriam, Salaſſorum & Subalpinam, in tres urbes placeat diſtinguere. Vindelicorum autem Auguſtam eſſe, quam Tacitus Ræticæ coloniæ circumlocutione deſignauerit, neutiquam obſcurum. Siquidem ſplendidiſſima colonia prouinciæ caput extitit, & in eâ cauſsâ Auguſta omnino. Mitto nomen, nullo argumentorum ambitu ſuffultum, de primariâ urbe fidem facere: Ptolemæus ad huius meridianum Vindeliciæ diem metitur: Auctor itinerarij, nomen litteris grandiuſculis exprimit; & in inſcriptionibus itinerum quæ illam attingunt, eius ſemper peculiarem rationem habet: Notitia, Præpoſitum theſaurorum ibi collocat, cuius hodie ueſtigium ſiue manet, ſiue reſtitutum eſt. At hæc præcipuæ urbi conuenire omnes intelligunt. Accedunt nummorum inſcriptiones, in quibus coloniæ dignitas clarè; Si ex ſcriptoribus fides conſtat, mihi neq; nummos, neq; eorum delineatam ſpeciem uidere contigit. Et quâ ratione Tacitus Rætiæ prouinciæ coloniam Auguſtam intellexit, eâdem alibi Taurinam coloniam dixit, quæ Auguſta Taurinorum eſſet. Sequitur ſitum conſtituamus. Ptolemæus, quod Rætiam propriam à Vindeliciâ Lyco ſemel diſtinxiſſet, facere non potuit (adeo fæcunda

Vide Fazellíí rer. Sicul. Dec. 1. lib. 3. c. 4.

Dio lib. 54.

Obſeruatum à Panuinio & Golzio.

Ptol. lib. 8.

Golz. in theſ. c. 18. ex Tib. nũmis.

Tac. hiſt. li. 2.

res error eſt, unus parit alterum) quin Vindelicas urbes omnes inter Lycum & Oenum, itaq; Auguſtam neceſſariò ad dextram Lyci ripam collocaret. Inde Auentinus opinionem hauſit, ut Auguſtam quæ nunc eſt, & quæ læuam occupat, ad Vindelicum nomen non admitteret. Strabonem, quem obſtare uidebat, ridiculâ cautione eludere ſatis habuit. Verum ego, quid Straboni, quid Ptolemæo in hac cauſsâ tribuendum, diſſerui. Et cum ampliſſimâ Strabonis auctoritate conſtet, Vindeliciam ad lacum Brigantinum pertigiſſe, Ptolemæum ei ualde magnum agri modum nullo iure abſtuliſſe, deinde rerum aſpectu doceamur, hunc imperitè in reliquâ deſcriptione uerſatum eſſe, Ne miremur ſi maximis erroribus minutum iſtum adiunxit, Vrbem ex læuo fluminis latere (quantulum intereſt?) in dextrum temere traiecit. Commodum extat neſcio cuius dictum, ſi Ptolemaicas deſcriptiones cum regionum, fluuiorum, montium, urbium ſitu, quauis iacturâ conciliare neceſſe, ſatius multò, & minoris operæ uideri, tabularum lineas, quam rerum immutabilium mutare naturam. Eo reſpexere principes huius ætatis geographi, quorum unus in ueteris Germaniæ typo, alter in poſtremâ Ptolemæi editione, Auguſtam ad læuam delineantes, rei ueritatem præ Ptolemæi præiudicio ſequi maluere. Et cur præſentem oculorum ſenſum, tot ſæculorum fide ſubnixum, præ uno hoc non ſequerentur? Si mediæ ætatis auctores reſpicimus, Auguſta quæ nunc maximè inter Vindonem & Lycum iacet, itidem Auguſta, eſt, ſine cognominis adiectione, Bedæ, Egoliſmenſi monacho auctori uitæ Caroli Magni, Scriptori incerto, qui annales ſub Ludouico Pio collegit, Frodoardo, Dietmaro, Vitichindo, Liutprando, Honorio, Lamberto, Gottefredo, multis præterea: quippe quibus nulla huius, tanto poſt exorituræ, controuerſiæ ſuſpicio in mentem uenire poterat. At antiquus chronographus Rhabani Mauri temporibus æqualis, Hermannus quem cōtractum dicunt, Sigebertus, Otto Friſingenſis, Guntherus, Liechtenauius, Vindelicum nomen non dubiè recipiunt, & ſi fere Rætici ſoli urbem dicant. Si recentiores qui ſequuti ſunt colligere libeat, numerum conficiam cuius inuidia aduerſarium nimiopere oneret. Plerique inter illos ſummæ auctoritatis atq; eruditionis uiri, & quod caput eſt, qui auctores Græcos & Latinos quos Auentinus, omnes uiderint. Antiquiores quærimus? Fortunatus ante proximos mille annos, uerſibus quos produximus, nominat,

Ab. Ortelius Ger. Mercator.

Beda Mart. 7. Id. Aug. Egol. à Pithœo edit. Incert. A. 787 Frod. A. 948. Diet. lib. 2. c. 6 Vitich. lib. 3. Liut. li. 2. c. 3. Hon. in chron. Lāb. A. 1047. 10. 73. 1076. 1077. Gottef p. 17. Chron. ant. a. 832. Herm. a Diocl. 20. Otton. 15. Chr. 1047. 1052. Sig. a 942. Otto. lib. 3. c. 4. 45. Gunt. li. 7. biſ. Liecht. a. 1167.

Auguſtam,

——*Auguſtam, quam Vindo Lycusq; fluentat.*

Prouidè Vindonem adiecit, ne de aduerſâ Lyci ad orientem ripâ ſuſpicaremur. Et propiuſné poterat Vindelico cognomini alludere? Antiquior Fortunato Afræ martyris hiſtoria, (ſub Conſtantino Magno ſcripta uidetur) etiam Auguſtæ ad Lycum meminit. Antiquiores Afrâ quatuor milliares lapides L. Septimio Seuero & filijs inſcripti, quos meritò tot ſanctiſſimos teſtes appellem: Eorum tres prope Vrſinium antehac extabant, nunc in monaſterium illud tranſlati, ſic habent; Primus quidem,

VIAS. ET. PONTES. REST.
AB. AVG. M.P. XXXXI.

Secundus,

AB. AVG. M.P. XXXXII.

Tertius,

AB. AVG. M.P. XXXXIII.

Quartus Vilthaimi, haud procul Oeni — ponte,

VIAS. ET. PONTES. REST. AB. AVG.
MIL. PAS. CX.

Cum hæc ſpatia Auguſtæ hodieq; conueniant, non uideo quis de ueteri ſitu ambigendi locus ſuperſit. Nam illa de Auguſta Rætorum nebula, quam abſurdè oppoſuere Vindelicorum coloniæ, ut Vindelicis Vindoligos, & quod eſt in Amphitruonis fabulâ; omnia congeminarunt, hoc ſole diſcutitur. Vnam tantum in uiciniâ Auguſtam fuiſſe, inde manifeſtè uerum, quod Seuerus nullum cognomen addidit, addidiſſet ſi aliter res habuiſſet, ne dubium relinqueret à qua pontes uiasq; reſtituiſſe intelligendum eſſet. Accedit ad hanc ſuſpicionem planiſſimè eluendam, Itinerarij Ant. auctoritas. quam tum Ptolemæo, tum ceteris omnibus (Seueri lapides excipuos habeo) tantum prætulerim, quantum experimentum præſentemq; intuitum, rationibus & auditui anteſtare æquum. Exempla quæ in manibus, Conſtantino quidem recentoria ſunt, nam meminere urbium quibus à Diocletiano, Maximiano, & Conſtantinis nomina: Verum principium & inſtitutum, multò uetuſtius, & qui à Iulio, Æthici uerbis perſuaſi deducunt, me uolente faciunt. Nec nuperæ urbium appellationes obſtant, cum ſequutis temporibus, pro re natâ, adijci potuerint. Itineraria autem, præſidia-

riorum exercituum uſui præcipuè à metatoribus parata, hinc fides certa: Quæ enim fallendi cauſſa? Fuerit aliqua, tot millia militum, ſiue fraus ſiue error, in re præſenti num latuiſſet? Itaq; uiri docti, quoties occaſio tulit (factum frequenter) hoc teſtimonium tamquam locupletiſſimum produxere; ipſe ille cum quo nobis res eſt Auentinus. Vnus quidam admonuit, ei temere non fidendum: Quo uerbo ſi errores reſpexit, qui à librarijs multi, nihil moror. Eâdem ratione nullius, quantumuis optimi auctoris libri ſine cautione legẽdi, hæc calamitas omnes peruaſit; neq; negandum, hunc libellum ob uulgatiſſimum uſum, peius pleriſque alijs habitum: Sin itinerarium nouitium, uel aliâs dubiæ fidei credidit, patietur eum potius leuiter opinati, quam auctores itinerarij temerè ſcripſiſſe eligamus. Itinera autem quæ huc faciant complura ſunt; idq; cadit percommodè; Et cum Auguſtæ noſtræ ita reſpõdeant, ut iam aptius non poſſint, quid eſt cur rei claræ & compertæ tenebras offundere, de ruderibus ad Iſaram (quo hæc itinera nullo conatu, nullis machinis queant pertrahi) ſomniare queſiquam delectet? Primum eſt *De Pannonijs in Gallias, per mediterranea loca*, Inde partem excerpſi quæ ad hoc inſtitutum, & fere ex Auentino interpretor.

Iuuauia. Auentino Salisburgum. Certè non procul abfuit.

Bedaio *M. P.* XXXVI. Nullam ualde probabilem coniecturam habeo.

Ponte Oeni *M. P.* XVIII. Oetinga Auentino, & omnibus, Errat quiſquis analogium ſequutus, Inſprugg, ad uerbum Oenipontem uertas, accipit.

Iſiniſca *M. P.* XX. Iſem Auentino, Fluuio & pago nomen manet.

Ambra *M. P.* XXII. Prugk an der Amber Auentino; plures hoc nomine uici ad eum fluuium, ſed itineris ratio illi qui ad monaſterium Furſtenueld eſt, fauet.

AVGVSTA VINDELIC. *M. P.* XXVII. Vindelicorum aut Vindelicûm: quidam codices Vindelicus. Nam Auguſta probè Vindelicus dici uidetur Scaligero, eo modo, quo Mediolanum Santonum, Santonus, Lutetia Pariſiorum, Pariſius. *Scal. in Auſon. lib. 2. c. 10.*

Roſtro Nemauiæ. *M. P.* XXV. Nihil cõſtituo. An Roſſ-haupten?

Camboduno. *M. P.* XXXII. Kempten omnibus. Confirmat lapis antiquus Iſnæ. Differt à Campoduno Ptolemæi, aut hic inſignitè errat.

Vemania

Vemania M. P. XVI. Neq; hic quidquàm ſtatuo.
Brigantia M. P. XXIV. Bregenz ad lacum, Auentino & reliquis extra controuerſiam Proximum iter inſcribitur, *Per ripam Pannoniæ, à Tauruno in Galliam*, eius quoque partem ſubijcio.
Quintanis. An caſtris? Videtur, Auentino Kijnzen, & Quintanorum colonia. De loco & nomine recenti aſſentior: de coloniâ amplio. Eſt ibi fluuius Quintanica, ex Eugippio.
Auguſtis. M. P. XX. Videntur Auguſtana Notitiæ: neq; dubium hîc quoque caſtra ſubintelligi, quæ Danubij ripam tutarentur. Auentino Azelburg, & Auguſta Acilia, cuius tamen nominis nullum teſtem laudat. Ego Atiliam in Azelburg abijſſe uideri dixi ad inſcriptionem Saturnini, quam inter monumenta agri Auguſtani XIX. loco poſui. Neq; tamen abhorret ad id oppidum caſtra Auguſta fuiſſe.
Regio M. P. XXIV. Caſtra Regina Notitiæ opinor. Auentino Roking, Diſtat à Reginoburgo M. P. XV. Quibuſdam Reginoburgum ipſum eſſe, nomen perſuadet.
Abuſina M. P. XX. Auentino Abenſperg.
Vallato M. P. XVIII. Auentino Pfal.
Sumuntorio M. P. XVI. Auentino Hochvvart.
AVGVSTA VINDELICVM M. P. XX.
Guntia M. P. XXII. Gunzberg ad fontes Guntiæ, fluuius enim nomen non mutauit. Quidam Gunzburg ad oſtia interpretati: Abſurdè, nec enim itineris ratio patitur. Tranſitus Danubij Guntienſis in panegyrico ad Maximianum Aug. is eſt.
Cælio monte M. P. XVI. Quibuſdam Kelmunz, ſonus enim accedit, ſi in Cœlio — mons C. antiquè prò K. proferas. At quoniam itineris ratio aduerſatur, coniectura acutior eſt quam uerior, Mihi locus ignotus.
Camboduno M. P. XIIII.
Vemania M. P. XV.
Brigantia M. P. XXIIII.
Tertio itinere, Lauriaco Brigantiam aut Brigantium, per mediam Auguſtam Vindelicorum, Iuuauiâ Brigantium uſque manſionum nomina à primo nihil differunt, interſtitiorum numeri differunt, neq; id nullo noſtro commodo: Docemur enim, ut loca ipſa ex inſcriptionibus antiquis, itinerum ductu, nominum ſimilitudine, fluuijs & lacubus adiectis, rectè conijciuntur, ita ſi interualla, itinerarij

nerarij numeris non prorſus reſpondeant, de errore haud ſtatim ſuſpicandum, quin exiſtimandum eſſe, hos corruptos, qui tam frequenter uacillent, aut uiarum compendia mutata.

Iuuauia.
Bedaio. M. P. XXXII.
Ponte Oeni, M. P. XVII.
Iſiniſca M. P. XX.
Ambra M. P. XXXII.
AVGVSTA VINDELICVM M. P. XXXVII.
Roſtro Nemauiæ M. P. XXV.
Camboduno M. P. XXXIII.
Vemania M. P. XV.
Brigantia M. P. XIIII.

Vltimum Auguſtâ Veronam ſic habet.

Abuzaco M. P. XXXVI. Auentino & alijs Fueſſen, ad alpium fauces. Eius rei cum alia indicia, tum fabula quam oppidani narrant, oppidum conditum à gigante cui Abuzacus nomen fuerit.
Parthano. M. P. XXX. Auentino Parthen_ Kirch, Nomen fidem facit, & ſitus conſentit. De ijs quæ ſequuntur, mihi tenebræ: nec ſequi placet quorundam hariolationes, cum præſertim noſtræ rationes ſine illis conſtare poſſint.
Veldidena. M. P. XXX.
Vipiteno. M. P. XXXII.
Sublauione M. P. XXXII. An Sabona uel Sabiona? An Brixen, Brixina uulgo?
Endideio M. P. XXIIII.
Tridento M. P. XXIIII. Notum.
Ad Palatium M. P. XXIIII. Reliquias in uico diruto Palazzo ſupereſſe ferunt.
Verona M. P. XXXVI. Nomen non mutauit. Iam ſi ad chorographicam tabulam oculos refero, animaduerto māſiones unius itineris, haud equidem omnes in rectam lineam incidere: Fert enim exercituum ratio, pontes ob fluminum traiectus, ciuitates annonæ causâ, etiam per ambages ſectari, Cuius generis exempla in Ant. per omnes prouincias obuia, in præcipuarum maximè coloniarum gratiam. Verum, uti hæ cauſſæ à rectâ ſæpius abducunt, ita retrogradi, & inſtitutæ peregrinationi contrariam uiam ire, nunquàm cogunt. Et in Iuuauiâ, Ponte Oeni, Iſiniſcâ, Ambrâ, me-

diocres illos flexus animaduertimus, qui etiam Auguſtam, Cambodunum, Brigantiam commodè complectuntur. Si contra Auguſtam ad Iſaræ & Loiſæ confluentes ſtatuas, mirificos mæandros flexionesq; ſequaris oportet. Iſiniſcâ Ambram petes, Iſaram fluuium à tergo relinques, Ambrâ rurſus ad Iſaræ & Loiſæ confluentes profecturus, aliâ quidem uiâ, nam ad læuam flectes, retrò tamē omninò redibis. Huius itionis reditionisque, non dicam neceſſaria, ueriſimilis eſſe cauſa potuit? An Iſeniſcâ ad Iſaræ confluentes (Auguſta ibi ſtetiſſet) non rectum patebat iter, quod non fluuius, non alicuius nominis riuus impediret? Reliquorum itinerum ſimilis ratio eſt. Abuſinâ Vallatum, Sumuntorium, ad Lycum ducit, neutiquam ad Iſaram. Auguſtâ Abuzacum & hinc Parthanum, à Lyco non ab Iſarâ abducit. Quæ tam aperta, ut hodie pleraq; non mutatis ſtationibus in uſu maneant. Sed nugas ago, ſi multus ſum, in re quæ ſe inſpectis tabulis ſtatim explicat. Næ in illis quæ Auentinus in Boioariâ retulit, neminem præter ipſummet arbitrum dari uelim, nam ipſius ferè, quæ mihi probiſſimæ uiſæ, interpretationes ſequutus ſum. Vt ſæpe mirari ſubeat, quid illam tabulam deſcribenti, & itinerarium legenti, probanti, mentis fuerit, quin addo frontis, Auguſtam contra huius ſenſum, & omnium ætatum conſenſum aliò transferre. Niſi tanti aut nouandi lubido, aut quēquam unum hominem cum ueritatis iacturâ ab erroris opinione uendicaſſe. Sed benè habet, nobis uerum & rectum, omnibus Ptolemæis amicius. Stat itaq; poſt longiuſculas ambages, quod initio poſitum. Et cum demonſtrauerimus, Ptolemæum in deſcribendo Auguſtæ ſitu errauiſſe, fit ut hoc accedat argumentis quibus eum in Vindeliciæ deſcriptione lapſum antea oſtendimus. Nam principem prouinciæ urbem extra prouinciam ſtetiſſe, nemo concipiet. Neq; nō cōſequens ueriſimile, in Licatibus quoq; falſum, quos neceſſariò, ijſdem ueſtigijs inſiſtens (uti in catenarū complexione anulus anulū ducit) cum reliquis Vindelicis ad dexteram Lyci reiecit. At quam longiſſimè annalium memoria retrò repeti poteſt, proxima planities ad utramq; ripam, læuam quidem præcipuè, Licates campi appellati; Et opinor cauſſa nulla eſt, cur Licates aliquando ultra flumen tantum habitaſſe ſuſpicemur, cum Vindelici, ad quos pertinebant, utrimque colerent. Cuius rei ignoratio Ptolemæo multis modis impoſuit. Quapropter ſumma hæc ſit: Auguſtam coloniam à primâ origine in Licatibus Vindeliciæ,

quæ maioris Rætiæ pars eſſet, deductam. Strabonis ſententiâ Licatij inter audaciſſimos & ferociſſimos Vindelicorum cenſi: ἰταμώτατοι; interpres non ſatis ſplendidè uertit, *petulantiſſimi*. Coloniæ porrò aliæ in ueteres, in nouas aliæ urbes mittebantur. Hyginus de Auguſto, *Quibuſdam deletis hoſtium ciuitatibus, nouas urbes conſtituit: quoſdam in ueteribus oppidis deduxit, & colonos nominauit*: Nouarum urbium colonijs noua nomina indita, me tacente intelligitur. Antiquarum retenta quædam, adiectione quædam aucta, quædam omninò mutata. Retenta ſunt, frequentiſſimè; Aucta republicâ ſtante non ita ſæpe: Euersâ, plurimis Iuliæ, Auguſtæ, Sebaſtæ, Cæſareæ, præter alia ambitioſa cognomina adiecta: Rarenter etiam ante Cæſarum tempora mutata, ferè ominis cauſſa; ſic Beneuentum ex Maleuento, Narnia ex Nequino, ex Epidamno Dyrrhachium orta: Poſtea in nominū mutatione, eadē quæ in adiectione ambitio inualuit. Quam harū conditionū Auguſta ſequuta ſit, exquiramus. Patrijs annalibus proditum, antiquiſſimis temporibus Aborigines hoc ſolum tenuiſſe. Veriſſimi enim Aborigines, qui non interruptâ ſerie principem hominē Adamum generis auctorem ciere poſſunt, quod Iapheti filijs contigit: Iſtos poſt diluuium huc immigraſſe, urbem condidiſſe, ſiue Vindelicam, ſiue Ciſaram appellaſſe memorant: Vtriq; nomini confluuium cauſſam præſtitiſſe. Vindelicæ ratio in aperto, Ciſaræ neſcio quam exoticā etymologiam ex Hebræorum ſermone proferūt. Verum hæc uti auctoribus placuit conficta, nullâ auctoritate, neq; probabilis ſaltem coniecturæ ſpecie nixa, nemini paullo cordatiori imponere poterunt. Inuentores ſi ueniam accipiunt, ſatis habeant: Liuio præeunte, his artibus maiorum primordia auguſtiora facere, ſibi licere crediderunt, quæ illuſtrium urbium fortuna eſt. Nos aliâ cœpimus uiâ, eâ pergamus: Altè ſedeat, nobilitatem originumque ſplendorem, nullâ re æquè ac ueritate commendari: nec committamus, ut falſis ornamentis conquiſitis ac aſſutis, illorum fidem quæ uera ac certa ſunt, labefactemus. Hinc quæ ſequuntur etiam, de Ciſarâ anno ante Romam conditam DC. à Marpeſiâ Amazonum Reginâ expugnatâ & reſtitutâ, atque totâ Vindeliciâ gynæcocratumenâ, poeticis fabulis fortaſſis non indecora, hiſtoriam ueri amantem ne interturbent. Abſurdiora ſunt quam ut ijs excutiendis operam ludamus. Neq; non cenſendæ eodem loco nugæ planiſſimæ, de Troianorum reliquijs duce Priami nepote Priamo

Hyg. de lim. conſt.

Liu. lib. 1.

mo altero, urbe Genauniâ, & quæ ſibi præterea indulſit inſcita temeritas. Altera eorum ſententia, qui de Iapheti filijs nihil ſolliciti, urbem quam iſti dicunt, ita retinent, ut de originis tempore non conſtituant, id aſſeuerent, Ciſaram à religioſo barbari numinis cultu, Vindelicam à fundo dictam. Neq; hæc temere excogitaſſe uideri uolunt, quando ad ea quæ de Ciſarâ narrant firmanda, producunt fragmentum hiſtoricum, quod Auguſto an Paterculo olim ſcriptum dubij, nunc demum in lucem rediiſſe exiſtimant. Sed mihi conſtat, ab aliquot centum annis hominum manibus uerſatum, à Liechtenauio pœne uerbatim in chronicis relatum, Ottoni Friſingenſi quoque lectum, & actis D. Afræ, multis phaleris auctũ, inſcriptione hiſtoriæ Gallicæ præfixum eſſe; neq; Auentinũ latuiſſe ſatis apparet, ſed is parcè illo & tectè, ſuis ſuſpicionibus firmãdis uſus, In hanc autem ſententiam conceptum eſt. *Liecht. An. 1168.* *Otto lib. 3. c. 4.*

Germanos occupatis Rætijs, urbem in planitie ſub alpibus, prope Noricorum fines, ad rapidiſſimorum amnium confluentes conſtituiſſe, uallo & foſſa ſepſiſſe: Ciſaram aut Ziſaram, à Cisâ uel Zisâ Deâ, cuius ligneum templum, etiam poſt deductam Romanam coloniã inuiolatum manſerit, deinde uetuſtate collapſum colli nomen dederit, appellaſſe. T. Annium Prætorem, ut excurſiones cohiberet, eam Kal. Sextil. exercitu circumdediſſe. Ipſum cum legione Martiâ ad meridiem, qua ſolum æquo pede, nullo fluuio impeditus erat aditus, caſtra poſuiſſe: Auarem Bogudis Regis filium, eximiâ indole, græcis latiniſq; litteris imbutum, cum equitatu, & auxiliaribus Macedonibus, ad occidentem, qua barbari timerentur, ultra flumen, uallo circumducto, loco anguſto conſediſſe. Poſt cœptam obſidionem die LIX. qui Ciſæ ſacer, ludum & laſciuiam, non formidinem oſtentaret, Incredibilem barbarorum multitudinem, ex proximis ſyluis derepente effuſam, caſtra irrupiſſe, equitatum omnem cum auxilijs deleuiſſe, Auarem qui regio habitu inſignis in poteſtatem uiuus ueniſſet, fœdè mactaſſe. Prætorem auxilio properantem, ab oppidanis interceptum, acri pugnâ congreſſum, oppidanorum principes Habbinonem & Caccum occidiſſe, parum abfuiſſe quin reliquos in fugam uerteret, niſi illis ſocij, aduersâ ripâ iam uictoriâ potiti, opem ferre maturaſſent. Vtroſq; dein coniunctis copijs Romana caſtra perrupiſſe, Prætorem, qui tumulum fruſtra cœpiſſet, & extremam fortunam fortiter tueretur, obtruncaſſe, Legionem diuinam, ut ne nuncius ſupereſſet, internecione occidiſſe, Vnum Ver-

rem Tribunum, tranſmiſſo amne in paludibus deliteſcentem, honeſtam mortem ſubterfugiſſe: Quam non multo poſt Siciliæ proconſul, immani auaritiâ turpem promeruerit. Hæc fragmenti narratio. Quam ad Auguſtam pertinere, valdè liquet: neq; tot retro annis, ex quo primùm prodijt, cuiquam ambigere in mentem uenit, præter recētiſſimos perpaucos, quibus & iſta Iſaræ confluentibus tribuere placitum: Quod exiſtiment nec Auguſtam in Norici finibus ſitam, nec fluuios qui ad eam confluunt rapidos, nec paludes in queis Verres perierit in propinquo. Sed omnia ſecus habent. De Norico non eo inficias, quod antea, multis confirmaui, antiquitus ad Oenum pertigiſſe, neque ultra progreſſum, quâ ratione Iſara nihilo uerius in eius finibus: At cum dein Boij Romanis Vindeliciæ partem quæ inter Oenum & Lycū abſtuliſſent, & ex Norico credo illuc immigraſſent, factum ut totus hic tractus cum Boioariæ ſiue Bauariæ, tum Norici nomen acciperet. Quod innumeris mediæ ætatis ſcriptoribus perſpectum, ſi unius Guntheri auctoritas hic firmabit ſatis eſt, *Gunth. Lig. libro 2.*

——————— *Quà Norica lambit*

Rura Lycus ———————

Hinc Auguſta, ſolo fluminis alueo diuiſa, Norico proxima. Lycum & Vindonem qui rapidos negat, rem manifeſtam negat, cuius Lycæum nomen admonere debebat, rectius norunt qui ripas utrimq; ingentibus molibus nunquam ſatis munire poſſunt. Paludum quoque cauſſâ non eſt cur ad lacus circa Iſaram nos uocent, quorum diuerſa ratio, nos paludes ſtagnante Vindone in agro Auguſtano ſæpe intuemur. Verum enimuerò, etſi fragmentum Auguſtam ſpectat, & Auguſta aliquid inde lucis expectat, cauendum tamen, ne à fumosâ nec lucidâ face, plus aliquanto fuliginis quam fulgoris inferatur. Inprimis nimis obeſæ naris eſt, ſi quis Auguſtum aut Paterculum auctorem autumat. Prior ex membranis, quibus HIST. AVG. hiſtoria Auguſtæ, aut Auguſtana ſcilicet præſcripta, irrepſit. De poſteriori incertior coniectura; Sed quæcumq; erroris cauſſa, plumbum iſtud longè eſt ab auro omnis illius æui. Et ſi melioris metalli uenæ intercurrunt, hoc tantum indicant, auctorem in bonis ſcriptoribus, non prorſus fuiſſe hoſpitem. Ætatem Auguſti cur affingimus, quam ille non affectat? Quæ de templo narrat, multo poſt coloniam deductam; quæ tamen ſub Auguſto deducta, contigiſſe credi poſtulat: Rætias numero plu-

rium appellat, cuius rei Hadriani temporibus uſus obtinuit: & quæ de Norico notauimus, multis adhuc annis recentiorem, poſt eiectos demum Romanos ſcripſiſſe oſtendunt. Quin ab eiectis Romanis, aliquem temporis modum ad hanc ſcriptionem fluxiſſe intelligimus, qui ſciamus iſta tunc ſtudia mirè iacuiſſe. Si diuinare licet, eo feror ut Caroli Magni tempora ſentiam, quibus primum cogitationes de litterarum ſtudijs à noſtris hominibus ſuſceptæ, rudes quamquam & incompoſitæ, nam multa ab illo ſæculo falſa ueris intermixta turbido quodammodo alueo ad nos fluxerunt. Neſcio an inſcriptio hiſtoriæ Gallicæ, quam fragmentum aliquando præferre dixi, ſuſpicionem adaugeat. Sanè Friſingenſis, qui ante annos plus minus CCCCL. ſcripſit, Quinctilij Vari cædem cum ijs quæ de Annio Præt. fragmentum narrat, uulgato pleriſq; errore confundens; *Tradunt Auguſtenſes hanc cædem ibi factam, oſtenduntq; in argumentum collem ex oſſibus mortuorum compactum* (inexplicabilis huius commenti uanitas eſt, cum in hoc quidem colle, quem ex oſſibus totum conſtare aiunt, nemo ullum unquam oſſiculum repererit) *quem in uulgari Perleich, eo quod ibi legio perierit, uſq; hodie uocant, uicumq; ex nomine Vari appellatum monſtrant*, ſignificat famam, quæ ex fragmento tota fluxit, plurium ſæculorum curriculis iam tunc confirmatam; Carolo, aut ſi forte Ottonibus (nemo certum diem ſcripto tam uetuſto & obſcuro aſſignet) inferiorem haud eſſe. Atq; hanc temporum diſquiſitionem conſequitur, auctorem ut ut antiquum, qui Auguſto, & memoriâ rerum narratarum procul uixerit, in ijs quæ ab antiquioribus monumētis diſſentiunt, fidem neutiquam mereri: in reliquis, non niſi conſideratè & circumſpectè mereri. Nemo adeò hebes, Verrem Siciliæ Prætorem, Anno urbis DCLXXXIII. repetundarum damnatum, hic ferat. Nam Proconſulem imperitè appellatum, de morte irrogatâ falſa eſſe prodita, ne obijcio quidem. Commodè ſcilicet interpretantur, & culpam in hominem ſtolidum, cuius temeritate iſta adiecta ſint transferunt: quod mihi non difficulter perſuaderent, ſi tot præterea manifeſtæ uanitatis ueſtigia, reliquæ hiſtoriæ impreſſa non cernerem. At præcipuum caput, clades Martiæ legionis, quam itidem uanum? Num credibile cædem laudatiſſimæ legionis, quæ una iſto cognomine ob uirtutem honeſtata, ut Appianus notat, & quæ (utar Ciceronis uerbis, nam fragmentum ea reſpexiſſe crediderim, cum diuinam appellauit) *uidetur diuini-*

Otto.lib.3.c.4

App.Ciu.4.
Cic.Phil.4.

tus: ab eo Deo traxiſſe nomen, à quo Pop. Rom. generatum accepimus, reliquis eius æui ſcriptoribus omnibus tacitam tranſmiſſam? Tacito etiam, qui clades à Germanis illatas ſimul comprehenſas, tamquam in tabellâ nobis ob oculos poſuit? Quin & ijs qui inter aduerſa Auguſti Lollianam, *maioris infamiæ quam detrimenti* ait Suetonius; in quâ una quintæ legionis aquila Velleio teſte amiſſa, retulere? eam namque Tacitus, quod minoris momenti, præterijt. Atqui nulla Martiæ huius ab Auguſto in hiſtorijs memoria. Verum. Ego quoque Martias poſteriores, nihil ad iſtam pertinuiſſe, iſtam finitis ciuicis bellis in legionum numero eſſe deſijſſe ſentio: Sed alijs de cauſſis. Siue quod in Ionio mari perierit, die qui Caſſio in campis Philippicis illuxit ultimus; & eſt in eam ſententiam idoneus auctor Appianus: ſiue quod naufragio aū nauali prœlio (in medio cum hoc Appiano relinquimus) ſuperſtites reliquiæ, mox emeritæ militiæ præmia perceperint, agris donatæ, in coloniam deductæ: auctores habeo, qui ſe coloniæ nomen certis coniecturis aſſequutos opinentur, ſi nobis id hîc quærere propoſitum. Quin conſtet, & ſi contra eſt, Martiam à Germanis deletam, ſiue inter Varianas tres, ſiue alibi, nunquàm erit ut eius ſuſpicio cadat in bellum Ræticum. Rei geſtæ ſeries, quam ex grauiſſimorum ſcriptorum auctoritate retulimus, neutiquam patitur: minimè omnium Velleij uerba, Victoriam partam eſſe *maiore cum periculo quã damno Romani exercitus*. Niſi leuis iactura XIV. M. militum circiter, periculo quam damno propior. In legione enim pedites paullo ſupra VI. M. (aliâs alio numero fuiſſe non ignoro) equites DCC. tantundem plerumq; ex ſocijs peditum, duplum equitum, ut eſt Polybius auctor, quin & pedites interdum geminati, ſic apud Liuium, *Hernici & Latini iuſſi milites dare ex fœdere: duæq; partes ſociorum in exercitu, tertia ciuium fuit*, ac ſæpe alibi. Id eſt quod fragmentum exercitum appellauit: Vlpianus, *Exercitum autem non unam cohortem, neq; unam alam dicimus: ſed numeros multos militum, nam exercitui præeſſe dicimus qui legionem uel legiones cum ſuis auxilijs ab Imperatore commiſſas adminiſtrat*. Neq; item fieri poteſt ut clades ante bellum: nam id conimenti quidam, qui dum ſcribant, quid ſcribant nihil penſi habent. Strabo & Dio belli cauſſam memorant, frequentes & fœdas Rætorum Vindelicorumq; populationes, ex Italicis & Gallicis agris: at multo ſpecioſior titulus ex uindictâ cœdis nobiliſſimæ legionis, ſi cœdes præceſſiſſet. Prætereo quod

Tac. de Germ.

Suet. Octau. c. 23.

App. Ciu. 4.

Polyb. hiſt. lib. 6.

Liu. lib. 3.

Vlp. D. lib. 3. tit. 2. l. 2.

Germani

Germani nondum tunc temporis in his oris, & quæ de Rætijs ac Norico iam ſemel dicta. Sed nec poſt bellum locũ uacuũ reperiemus: Pacata tunc omnia, Strabo, *Iã agitur annus tertius ſupra trigeſimum, ex quo quieſcentes tributum legitimè perſoluũt*. Ad hoc, noſter coloniã poſt cladẽ deductã oſtẽdit: Colonia aũt ſub Auguſto, ſtatim à bello. Hiſtoriã ergo quæ omni tẽpore excluditur, ſupereſt manifeſtæ fabuloſitatis damnemus. Inde ineptiarũ etiã, quod collem à Ciſæ templo nomen inueniſſe memorat. Frigidum commentum eſt, cuiquam homini Romano hæc curæ, ut ſcriberet in mentem uenire potuiſſe. Appellationem quæ ad Ciſam forte fortunâ, uti fit, alluderet, fabulæ occaſionem dediſſe, & auctori aſſerendi audaciam addidiſſe, ſatis uideo, niſi cui tamen cliuus à fabulâ demum, quod fieri nihilominus potuit, uideatur indigetatus; nam in cenſualibus Reipublicæ libris, cliuus *zizenberg* inter D. Vdalrici & D. Dominici deſcribitur. Alijs *Eiſenberg* proximè Curiam, cuius originatio à publico carcere, apertè Germanica; uiſum ſubſtituere, quod Ciſam eandem Iſidem eſſe comminiſcantur. *Zuſem*, *Zuſemek*, *Zuſemalten Zuſmerhauſen*, agri Auguſtani fluuium & pagos, certus ſum non niſi incogitantiâ præteritos, aptus enim hic ſe iactandi campus, affinitate inter I. & V. litteras notâ. Porrò quem *Zizenberg* diximus, ridiculo uulgo nomine *Affen-vvald* Simiarum ſylua eſt, & ſi nugis habenas libeat laxare, non diffidam aliquibus probari poſſe quod nunc maximè in mentem uenit, *Afrævvald*, exiguâ unius alteriuſue litteræ mutatione primitus dictum lucum in quo Afra Venerem Cypriam, plerique enim eam Ciſam exiſtimant, coluerit. At nos hæc ridere ſolemus, qui ſciamus nomenclatorium iſtud cacoethes, poſt Carolum demum inualuiſſe, Peruaſiſſe autem omnes qui reconditas hiſtorias docti uideri uolebant, ut locorum nomina effictis fabulis explicanda putarent, & ijs inueniendis confingendisq́; promptiſſimus, maximâ laude cenſebatur. Longius itaq; progreſſi noſtri, non à Ciſâ collem tantum, ſed ab Auare (Varus Friſingenſi eſt aut Auar hic, aut Verres qui mox ſequitur) Habbinone, Cacco, Verte, proximas circa urbem uillas, à legione quæ perierit, forum deduxerunt. Addidere in eum ſenſum carmina, ſine riſu non legenda, inſciti homines antiqua, marmoribus deſcripta; ſe perſuaſuros ſperabant. Mihi ægrius eſſet, niſi cognitum haberem, omnes propè alicuius rei & famæ urbes hac labe aſperſas. Quid ridiculum præ Italicis iſtis, Vicetiam dictam

Str. lib. 4.

ctam à Vicis centum, Papiam quaſi Patriam Piorum, Placentiam à Placentulo Troiano, Tridentum à tribus dentibus, Cremonam à crumena Iani, Veronam tamquam Romæ minantem, uæ Roma, & ſexcenta, quorum origines ſi recenſere uacet, omnium fabellarum ineptias ſuperent. Barbaro ſæculo fidem inueniſſe uix patimur, in hac litterarum luce feramus? Nemo aures accommodet, neque noſtris, neque nuperis illis, qui ad Iſaram tranſtulere campos Perlaich à legionis pernicie, lacus Vvirm – ſee à Verre, Vvalhen – ſee ab Italis cæſis, à tegendo Teger – ſee, nihil eſt toto genere inſulſius. Verum, uti hæc apertè friuola, ita inſunt fragmento quidam non dubij ueri radij: Rurſus alia, quæ item ex uero nata ſuſpicari libeat, ſed obſcurius. Siue auctor famam ueterem, tunc temporis nondum adeo corruptam, ſiue (quod potius reor) litteraria monumenta quibus nos deſtituimur præ oculis habuit, eaque additis, demptis, immutatis pleriſque, nouis coloribus ad hanc ſpeciem quam cernimus adumbrauit. Eo nomine de patriâ, cui optimè uoluit, peſſimè meritus. Dum omnia in maius auget, Vindelicos contra quam res tulit, uictores quàm uictos narrare mauult, aſſequutus eſt, ut ipſe quidem animo ſuo indulſerit, nos quid uerè actum ſit, uix multa cogitando, legendo, conferendo diuinare, quæ uero ſubſtituit, propemodum omnia commentitia eſſe, non difficulter ſcire poſſimus. De radijs quod dixi, Primo topographia tota proba eſt: Verum dein Germanos Rætias occupaſſe, ſed longè alio ſæculo: tum coloniæ deductio non dubia: item pugna cum Romanis, diuerſo euentu licet: Kalendæ denique Sextiles commiſſo prælio nobiles, uti pluribus diſſeruimus: At auctor prælium quod Vindelicis male ceſſit, declinatum uolens, obſidionem ſubiecit. Suſpiciones obſcuriores iſtæ: Vrbem id loci ſtetiſſe, quæ & à ſolo, & à Deæ alicuius nomine binomia. T. Annium aliquem, Prætorium forte an inter Neronum legatos fuiſſe, nobilis enim gens Annia multis imaginibus, nec iſto prænomine infrequens, Conſul Anno DCI. T. Annius T. F. Anno DCXXVI. T. Annius T. F. T. N. Candidatus Anno DCCII. T. Annius Milo, quem æternitati ſacrauit Cicero, mitto alios, ſub Auguſto honoratam, indicio nummi Annij III. Viri A. A. A. F. F. Macedones dein auxiliares, nihil à Romanâ conſuetudine abhorrent: Nihil equites Mauri ſub Auare, & ipſus ſane Auar quam Numidicum ſonat, fere conſonant

ſonant Aſpar & Dabar Salluſtij. Bogud notus Romanis hiſtorijs, cuius uxor Eunoe amata Iulio, Methone ab Agrippa bello Actiaco interfectum prodidere Dio & Strabo, atq; cum regno multò ante mulctatus fuerit, eo ueriſimilius filium armis rem & famam quæſiuiſſe: Talis apud Tacitum Ornoſpades Parthus, *exul quondam, & Tiberio, cum Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eoq; ciuitate Romanâ donatus.* Litterarum quoque ſtudia (fragmẽtum horum in Auare meminit) non aliena à calidis Afrorum ingenijs, & quidem Regum; Iuba Iubæ F. laudatus Plinio, Vitruuio C. Iulius Maſſiniſſæ F. quocum ſermones de philologiâ contulit, & eâdem famâ proximè Abdelmeleccus Marocci & Feſſæ Rex, is qui cruentâ pugnâ cum Luſitanis congreſſus, uictoriæ immortuus eſt. Poſtremò, quandoquidem Vindelicos ducibus uſos neceſſum, ijs tam Habbinonis & Cacci, quã quæuis alia nomina eſſe potuerunt, & qui rerum exitus, occiſos non incredibile. De numero LIX. dierum à Kal. Sextil. alius dicendi locus incidet. Hæc ergo uera, hæc ueriſimilia in cauſsâ: Sic ut ueriſimilia, quantumuis quid contra dici debeat non uideo, uera præſtare nequaquàm audeam: facerem, ſi paullo grauior eſſet fragmenti auctoritas, nunc ſcio, teſti mendacij ſemel comperto, uera narranti fidem haud facile adhibendam. In urbe Ciſarâ equidem, cuius ergo huc progreſsi ſumus, teſtimonio de nomine tantum ſtamus, res ſine teſte in dubium uix uenire poterat. Nam iſtud camporum æquor, modicis collibus, tamquam laſciuientibus fluctibus interſtinctum, cœlo maximè temperato & ſalubri, ſolo paſcuis læto, agris frugifero, uirentibus nemoribus, & piſculentis riuis amœno, intelligere poſſumus ex quo hominum cultum Rætia regio accepit, habitatoribus non caruiſſe: Quorum urbem (frequentes per Rætiam urbes, tum alij teſtes, tum Velleius) in ipſius planitiei acie, ad confluentes maiorum fluuiorum Vindonis & Lyci, qui maximâ aquarum ui, foſſarum in modum pleraque latera muniunt, & commodo tamen interiecto ſpatio eluuionum metum procul habent, ſitam fuiſſe, ſitus prope eſt ut fateri cogat. Sic ſanè, niſi quod de Megarenſibus Deus reſpondit, Vindelicos ueteres cæcos fuiſſe arbitramur. Nam Germani haudquaquam auctores, quibus nihil tunc temporis rei cis Danubium, neq; ex illorum inſtitutis urbes: Tacitus, *Nullas Germanorum populis urbes habitari ſatis notum eſt, ne pati quidem inter ſe iunctas ſedes:* Vindelicos magis eſt ut conditores

Sal. Iugurth.
Dio lib. 50. Str. lib. 8.
Tac. Ann. 5.
Plinio ſæpe. Vitruu. lib. 8, c. 4.
Tac. de germ.

ditores demus. In ætate conſtituendâ nihil uideo, profiteor, cum plauſibiles etiam ſuſpiciones deſtituant: niſi quod antiquitatem, ſitus quam diximus prærogatiua arguit. Gentis caput iam tunc extitiſſe, idem ſitus ſuadet, totius regionis umbilicus: tum quod huc coloniã deduxere Romani, cũ primarias prouinciarũ urbes conſtituendis colonijs deligere conſueuerint. Hinc Vindeliciæ quoq; nominis fides conſtat, quando nihil in omni hiſtoriâ frequentius, quam principes urbes populorum nominibus appellatas obſeruare. Adiutant diſputata de Vindeliciæ etymo; quod ex ſolo ab hac urbe inſeſſo originem traxiſſe indicauimus. Et Friſingenſis uerba in iſtâ teſtium penuriâ non negligenda, *Druſus. Moguntiam in Galliâ, & Auguſtam in Ratiâ, quæ ante Vindelica dicebatur, ex nomine Auguſti uocatam, fundaſſe uel inſtauraſſe dicitur.* Neq; interim alterum Ciſaræ nomen locum habere non poterat. nihilo ſecius quam illa à confluuio Luſturia, proprium Onobæ retinuit. Si in re ſimili ludimus, auctor eſt Stephanus, etiam Syriæ Lariſſam binomiam, indigenis Zizaram appellatam. Quin creditum quibuſdam, omnes omnino urbes duplici nomine uſas, publico nimirum ac uulgari, tum altero occulto, religioſo, & in uulgus ignoto. Quod Macrobius de Româ prodidit poſt Plinium; ego uniuerſè nolim aſſeuerare. Id tamen ex Macrobio compertũ, *omnes urbes in alicuius Dei eſſe tutelâ*; & à Dijs tutelaribus pleraſq; appellatas uidemus. Non enumero Alabandum, Tenem, tot alios, in promptu cum ſit exemplum urbis binomiæ Terracinæ, quæ Anxur à Ioue Anxuro dicta. Idem in Ciſarâ accidiſſe, fragmentum (quem magis idoneum teſtem producam, nunc nullus eſt) adeò narrat probabiliter ut mihi certè approbet. Sic interim, ſi quis hanc coniecturam ad priores quas reiecimus, ablegare maluerit, nihil ſum ſuccenſurus: Exiſtimatio namq; rei incertæ, in medio relinquenda. Ego, neſcio quî fit, teſtis etiam ſuſpecti, in re ualde credibili fidei cogor credere, & cum non uideam cui bono nomen confingi debuerit, neq; confictum eſſe poſſum animum inducere. Num enim abſurdior Ciſa apud Vindelicos, quam *Aſculanorum Ancaria Dea, Volſinienſium Nurſcia, Otriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia*, quas Tertullianus enumerat? Atqui Ciſam ex Tacito Iſidem interpretantur, quoniam is ſcripſerit, *pars Sueuorum Iſidi ſacrificat*, errant largiter, & turpis chronologiæ lapſus, res Vindelicas cum Sueuis, qui tanto poſt immigrarunt, confundere: cui inſcitiæ

Friſ. lib. 3. c. 4.

Macr. lib. 3. c. 9.

Plin. lib. 3. c. 5.

Tertul. Apolog.

ſcitiæ fragmenti tamen auctor obnoxius. Quod ſi Ciſa Sueuorum Iſis fuiſſet, ineptirent adhuc de muliebri oris ſpecie, parumne teſtato Tacitus, *Signum ipſum in modum liburnæ figuratum, docet aduectam religionem?* Et mox (quo etiam nugas de Cerere aut Cybele aut etiam Venere refellit, quas Ciſæ nomine à Sueuis cultas alij coniecere, argumento imagunculæ, ſub ſcapo coni, qui Auguſtanis inſignium loco) *Ceterum nec cohibere parietibus Deos, neq; in ullam humani oris ſpeciem aſſimilare, ex magnitudine cæleſtium arbitrantur.* Ineptus caſſusq; labor eſt, barbara numina Romanis & Græcis conferre uelle: Quis Deus Alabando reſpondet? Aut ſi Germanica malumus, quis Tuiſconi & Manno, quæ Dea Tanfanæ? Mihi Minerua Ciſſæa apud Pauſaniam lecta, Zizilia Venus Sarmatica apud Poſſeuinum, & ſcio quibus Germaniæ oris *Zizen* mammæ ſint, Neq; ut ad Ciſam aut zizam (quam Camboduni quoq; Vindelicâ urbe cultam, ueteribus annalibus conſignatum reperio) quidquam horum pertinere arbitrer, ideo inducor: Seruius rectè annotauit, Topicos deos ad alias regiones nunquam tranſire. Dixi de urbe Vindelicâ, ſiue Ciſara fuit, quam potui maximè credibiliter. Illam kal. Sextil. in Romanorum poteſtatem ueniſſe, quidam in litteras retulêre, neq; quam auctoritatem ſequantur comperio. At conuenit quod his Kal. debellatum demonſtrauimus, & ſi coniectura ſedet, in iſtis campis pugnatum, credibile uno impetu urbem captam fuiſſe. An quod Horatius Alexandriæ mentionem iniecit, huc alluſit? Par utrimque ratio: Alexandriâ Kalendis captâ, Ægyptus in poteſtate fuit, ſic Vindelicia Ciſarâ. Victoria uictæ urbi, quod rarò aſſolet, ſplendorem & ornamentum addidit. Nam quia coloniâ honeſtatam intelligimus, ſcire intereſt præcellentem coloniarum dignitatem extitiſſe: Adeo, ut cum præſtantiſſima eſſet municipiorum conditio, quippe quæ ſuo iure & legibus utentia, muneris tantum honorarij cum Pop. Rom. participia, potiori tamen, & præſtabiliori exiſtimarentur coloniæ, quæ iura inſtitutaq; omnia Pop. Rom. haberent: nimirum *propter amplitudinem maieſtatemq; Pop. Romani, cuius iſtæ coloniæ quaſi effigies paruæ ſimulachraq; eſſe quædam uidentur:* Gellij uerba ſunt. Quo Suetonij locus de Auguſti colonijs ſpectat, *iure ac dignatione urbi quodammodo pro parte aliquâ adæquauit*. Cum enim in arce rerum humanarum Roma conſtituta eſſet, ut quæq; illam urbes arctiſſimis neceſſitudinis uinculis contingebant, ita ſeſe præ reliquis maximè extuliſſe ui-

Pauſ. Corinth.
Poſſeu. in ep. ad R. Pol.
Seru. I 7. Aen. Laurente Marica.
Gell. lib. 16. c. 13.
Suet. Octau. 46.

ſe uidebantur. Hoc eſt quod in lege Mamiliâ, perpetuo primo loco coloniæ, deinde municipia, præfecturæ, fora, conciliabula ordine nominantur. Inde quod ex Diui Hadriani oratione Gellius memorat, Italicenſes, Vticenſes, & quædam alia municipia antiqua, *cum ſuis moribus legibusq; uti poſſent, in ius coloniarum mutari* uoluiſſe. Hinc denique quod inferioris ætatis & ſequioris ſæculi ſcriptores Municipiorum nomine minoris rei urbes tantum dixêre. Quoniam uerò uictoriam Anno poſt Romã cõditam DCCXXXIX. partam oſtendimus, indicio eſt illo coloniam deductam: Quatenus nihil attinet ambigere, hoc genus præſidia debellatis populis protinus impoſita. Colonias militares dico, cum ex Quiritibus ſcriptæ in aliquot interdum annos poſt uictoriam dilatæ ſint. Et princeps prouinciæ ciuitas Auguſti honori hunc in modum ceſſit; minoribus oppidis, priuata uictoriæ monumenta fixêre Nerones, à maiore ſiquidem Tiburnia, aut ſi quo alio nomine rectius appellatur, nam hoc ſanè abſonum, Tiberina opinor concinnius, à minore Druſomagum, cuius Ptolemæus meminit, dicta ſunt. Quæ ſi à Strabone prætерita, intelligere poſſumus eum ſtatum regionis qui ante prouinciam conſtitutam, & Romana nomina inducta, fuit, ſumpſiſſe deſcribendum. Vindelicæ quoq;, quam ante prouinciæ conſtitutionem ſtetiſſe, haud obſcuris freti argumentis oſtendimus, nullam rationem habuiſſe non ualde miror, cum idem pleriſq; urbibus quæ populis cognomines accidiſſe ſciam, credo quia populorum editis nominibus ſatis indicatæ uidebantur.

MARCI

MARCI VELSERI RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM

Liber Quartus.

SED circa coloniam multa præterea expedienda. Quæ, quoniam hic locus à nemine ſatis perpurgatus eſt, quo poterimus ordine proſequemur. Primum, nulli niſi lege latâ deducere licuit: ut paullo latiore legis appellatione, tam Senatus, quam populi iuſſiones comprehendamus. Et ſtante quidem Republicâ, ſingulis deductionibus, ſiue una colonia deduceretur, ſiue plures ſimul, ſingulæ leges ferebantur: At Senatus Populiq; poteſtate in unum transfusâ, peculiari lege nihil opus erat, quod eâ quâ Populus in illum unum omne imperium & poteſtatem conferebat, de colonijs quoq; caueretur. Plutarchus de Sullâ, *Omnium præteritorum data ei fuit ex lege impunitas: in futurum autem ius necis, publicationis bonorum, coloniarum deducendarum, urbium condendarum & diruendarum, ius regna auferendi, & pro libito condonandi*. Hinc uerba fluxerunt quæ Neroni Seneca affingit, *Quæ ruant urbes, quæ oriantur, mea iuriſdictio eſt*. Atq; idem Iulio & Octauiano tributum, definitè & nominatim opinor: quamquàm quod Dio & alij, Imperatoribus à ſubditis nihil non conceſſum prodiderunt, uniuersè ius iſtud de quo loquimur, tum reliqua omnia complectitur. Supereſt in fragmentis legis Regiæ eius ſententiæ formula, VTIQVE QVAECVMQVE EX VSV REIPVBLICAE, MAIESTATE DIVINARVM, HVMANARVM, PVBLICARVM, PRIVATARVMQVE RERVM ESSE CENSEBIT, EI AGERE FACERE IVS POTESTASQVE SIT. Quod in colonias quæ iſtâ ratione à Sullâ, Iulio & Octauiano deductæ, fere Veterani milites miſſi, eas Velleius Militares nominauit, & à

Seneca de Clem. lib. 1. c. 1.

Dio lib. 53.

reliquis deductis *iuſſu Senatus* diſtinxit, In Ancyrano lapide indice rerum ab Auguſto geſtarum, COLONIAS MILITVM appellatas uideo; Et uerò eſt apertum, Auguſtam iſtarum numero cenſendam. Quæ & ſi ſeparatim nullâ lege deduci iuſſa, duplicem tamen colonicam legem accepit: Auguſtæam inprimis, cuius perſæpe apud auctores rei agrariæ mentio, quâ Auguſtus generatim præſcripſit, quæ in coloniarum collocationibus ſeruata uellet: tum priuam aliam; quam poſteriore loco excutiemus. Auguſtææ ſpecimen præbere poſſunt, cum aliarum huius argumenti legum reliquiæ, præcipuè Mamiliæ; tum quod ipſius nonnullæ, apud auctores quos iam nunc laudaui, ſuperant, tamen etſi maxima pars interciderit. Eâ enim cautum eſſe, ut ager aſſignetur QVA FALX ET ARATRVM EXIERIT, Hygenus ſemel atq; iterũ auctor; explicationẽ adijcit, *Hac lege, ſuâ interpretatione quidã putant, tantũ cultũ nominari: ut mihi uidetur, uti lẽ ait agrum aſſignari oportere: hoc erit, ne accipienti ſyluæ uniuerſus modus aſſignetur, aut paſcui. Qui uerò maiorem modum culti acceperit, optimè ſecundum legem accipiet aliquid ſyluæ, ad implendum accepti modum.* Deinde limitum latitudinem conſtitutam, ex Hygeno itidem percipimus: *Limitibus latitudines ſecundum legem & conſtitutionem Diui Auguſti dabimus. Decumano maximo pedes XXXX. Kardini maximo pedes XX. Actuarijs autem limitibus omnibus decumanis pedes XII. Subrunciuis pedes VIII.* Hæc quo intelligantur rectius: Primi duo limites in coloniarum deductione, agrorumq; aſsignatione, conſtituebantur Decumanus Maximus, & Kardo item Maximus, ſeſe rectis angulis mutuò interſecantes, ille ab oriente ad occidentem, hic à meridie ad ſeptentrionem directus; Licet ea ratio nõnunquam mutata, interdum inuerſa fuerit. Vtrimq; dein ſingulæ centuriæ (quarum modum non unum reperio, iugerum ſcilicet L. C. CC. idq; frequentiſſimè, CCX. CCXL. & CCCC.) ſingulis limitibus, qui prioribus illis paralleli, diſtinguebãtur: primus, ſecũdus, tertius & quartus à Decumano maximo, Linearij ſeu Subrunciui appellabantur, quintus Actuarius ſiue Quintarius, quem etiam ſextum non peſſimè diceres, ſi Decumanum maximum pro primo numerares, nam quinq; centurias ſex limitibus comprehendi neceſſe eſt: hi autem prorſi omnes. Et quoniam poſt Kardinem maximum, eâdem ratione tranſuerſi quatuor Subrunciui, poſtmodum Actuarius quinto loco ſuccedebat, ſequebatur ut Decumano & Kar-

& Kardine maximis, atq; duobus illis Actuarijs, quatuor omnino rectis lineis, XXV. centuriæ circumſcriptæ eſſent. Quo deinceps ordine pergebant, Vt Decumanus & Kardo Max. non repeterentur (ſingulares enim erant, ad quorum normam reliqui exigebantur) ſed ſemper poſt quintam centuriam Actuarius duceretur: atq; totus ager, ſi ſub unum aſpectum caderet, cancellatam teſſellatamque ſpeciem præbere poſſet. Quæ apud auctores quos ſequor diſtincte prodita. Neq; tamen perpetuò obſeruata ſunt, quoniam agri natura & ſpatium aliud interdum ſuadebant. Atq; hæc agrimenſorum erat curatio, qui agros perticâ ſiue decempedâ, cuius in antiquis nummis adhuc forma uiſitur, metabantur.

Val. Cato Diris,

Pertica quæ noſtros metata eſt impia agellos.

Et Propertius,

Abſtulit excultas pertica triſtis opes. Prop.li.4.el.1.

A decempedâ, Cicero L. Antonium priuati & publici agri decempedatorem dixit. Ligneam fuiſſe arguit, quod talis Quincupeda apud Martialem, Cic.Phil.3. Mart. lib. 14. epigr.92.

Puncta notis ilex, & acutâ cuſpide clausá.

Præter Decumanum autem & Kardinem Max. per Actuarios iter Populo deberi, iam olim lege Semproniâ, Corneliâ & Iuliâ cautum erat: Subrunciuos itidem coloniarum conditores aliqui publicauerunt, fructus aſportandi cauſsâ. Sed nos Auguſtææ legis oſſa pergamus legere. Cum hæc quæ diximus non limitibus tantum circumſcribenda, ſed & terminis firmanda (propriè hîc uocibus iſtis utimur, cum aliás confundi ſoleant, & ut Feſtus auctor, *limites in agris, nunc termini, nunc uiæ tranſuerſæ ſunt*) ac à uicinorum iniurijs uindicanda eſſent, uidetur Auguſtus de terminorum genere & uſu pleraq; cauiſſe. Certe non fruſtra eſt, quod agros, uti lege & limitibus Auguſtæis, ſic terminis Auguſtæis aſſignatos legimus: Latinus & Myſrontius, *In locis montanis terminos poſuimus rotundos, quos Auguſtæos uocamus, pro hac ratione, quod Auguſtus eos recenſuit, & ubi fuerunt, lapides alios conſtituit, & omnem terram ſuis temporibus fecit remenſurari, ac ueteranis aſſignari.* Apud Hygenum nonnullorum ſpecies delineatas cernimus: apud alios foueas Auguſtanæas, foſſatosq; Auguſtæos obſeruamus, quod terminorum uice eſſent ſcilicet. Neſcio an ex eadem lege Hygenus mutuatus, illa quæ in hoc genere, ijs quæ de limitibus antea attulimus, ſtatim ſubiungit, neque enim Feſtus u. Limites.

ſatis

ſatis pâret, *In medijs tetrantibus lapides defigemus ex ſaxo ſilice, aut molari, aut ne deteriore, politos in rotundum, craſſos pedem, in terram ne minus habeant pedibus I I. S. ſuper terram ſeſquipedem.* Sed nobis de terminis iterum dicendum erit. Nunc locum hunc concludemus, ſi prius annotauerimus, ea quæ Hygenus omnes diuiſionum aucto res ſanxiſſe ſcripſit, ab Auguſto non fuiſſe prætcrita, *Vti quæcumque loca ſacra, ſepulchra, delubra, aquæ publicæ, aquæ vicinales, fontes, foſſæque publicæ, uicinalesque eſſent, item ſi qua compaſcua, quamuis agri diuiderentur, in omnibus* (ſic lego, pro, ex omnibus) *eiuſdem con dicionis eſſent, cuius antè fuiſſent.* Quamquàm ſepulchra interdum co lonorum cupiditati ceſſiſſe uideo, Suetonius Iulio, *Cum in coloniâ Capuâ deducti lege Iuliâ coloni ad extruendas uillas ſepulchra uetuſtiſſima disijcerent, idque eo ſtudioſius facerent, quod aliquantum uaſculorum operis antiqui ſcrutantes reperiebant, tabula ænea in monumento, in quo dicebatur Capys conditor Capuæ ſepultus, inuenta eſt.* Neque plura huius legis capita hactenus eruimus: nam quæ præterea in his ipſis libris ſuperſunt, & hinc manare ſuſpicamur, nullum nomen aſcriptum habent, ideo aſſeuerare uetat religio. Edictis deinde pro re natâ obſcuriora nonnulla explicata fuiſſe, idoneus teſtis Hygenus eſt, *Sunt quoque quædam Diui Auguſti edicta, quibus ſignificat, quoties ex alienis territorijs ſumpſiſſet, & aſſignaſſet ueteranis, nihil aliud ad coloniæ iuriſdictionem pertinere, quam quod ueteranis datum aſſignatumque ſit.*

Suet. Iul. c. 81.

Præter perpetuam autem Auguſti omnium coloniarum legem, priuam quam dixi, ſingulatim unicuique à conditoribus præſcriptam, exploratum eſt. Siculus Flaccus, *Auctores diuiſionis aſſignationisque, leges quaſdam colonis deſcribunt:* Nec non alibi, *Leges datæ colonijs municipijsq; intuendæ:* Hygenus, *omnium coloniarum municipiorumq; leges ſemper reſpiciendæ.* Hæc fortaſſis multa continuit: duo aut tria potiſſimum capita, qua ratio, qua ſcriptorum auctoritas perſuadet. Nam cur non opinemur (etſi rei quæ ad limitum quæſtionem nihil pertineret, nullum appareat in noſtris aucto ribus ueſtigium) primo loco, cum diuerſi eſſent coloniarum gradus, eius cui lex ſcripta, condicionem expreſſam? Antiquitus aliæ ciuium Romanorum, Latinæ aliæ: At Italiâ totâ ciuitate donatâ, optimo fuere iure, quæ Italicum ius adeptæ, uti ex Iuriſconſultis Vlpiano, Celſo, Gaio, Paullo haurio: peſſimo quæ, uti etiam Vlpianus monet, *nihil præter nomen coloniæ* haberent. Rurſus coloniæ quædam immunes, quædam neutiquam: Italicæ fuiſſe uidentur immunes

Dig. lib. 50. tit. 15. li. 6. 7. 8.

munes omnes, non contra. Quæ cauſſa cur Plinius in Italiâ immunium non meminerit, in prouincijs meminerit. Qui diuersè ſentit, cogitet num fieri potuerit, ut in Italiâ colonia immunis nulla, id enim ſequeretur: deinde num concedendum exiſtimet, Tyriorum coloniam, cui *Diuus Seuerus & Imperator noſter, ob egregiam in rempublicam imperiumq; Romanum inſignem fidem, ius Italicum dedit,* atq; Berytenſem, Auguſti beneficijs, Vlpiani quoq; uerba ſunt, gratioſam, quam cum poſtmodum Theodoſius & Valent. metropolim decernerent, *ſuis uirtutibus coronatam* appellauerunt, immunes non fuiſſe, quod in utraq; Italici tantum iuris fiat mentio: Demum, quid ſibi Paulli hæc uelint, *Diuus Veſpaſianus Cæſarienſes colonos fecit, non adiecto ut & iuris Italici eſſent. Sed tributum his remiſit capitis. Sed Diuus Titus etiam ſolum immune factum interpretatus:* Vt ego ſentio, ſi Veſpaſianus ius Italicum dediſſet, de immunitate nulla potuiſſet oriri quæſtio. Pleniſsima porro immunitas, omnium tributorum, ſoli et capitis, atq; publicorum munerum, extra coloniam, remiſsionem complectebatur. Atqui Auguſtam Italici iuris fuiſſe, quod dubitemus nihil eſt: Niſi ueterani poſt percepta præmia, aſsignatamq; coloniam, peiori condicione quam milites in exercitu fuiſſent, uixêre: In legione namq; iure Italico, ciues Romani erant. Quin ut mea memoria eſt, non obſeruo ab Auguſto coloniam deductam, præterquam Italicam. Si coloniæ Auguſtæ non Italicæ occurrunt, uel antiquiores Auguſto ſunt, ab illo nomine tantum Auguſtæo honeſtatæ, uel fortaſsis coloniæ dignitate nullâ deductione reſcripto auctæ. Hoc habet, in quas milites miſsi, quæq; exin Militares appellari poſſunt, Italicas fuiſſe omnes. Dabo Strabonis locũ, qui edoceat Militares quantumuis nouas & tenues, clariſſimas reliquas dignitate & exiſtimatione præſtitiſſe. Quid enim cuiquam largiretur Auguſtus, ut abnueret militibus, quorum beneficio ſe imperio potiri, fateri neceſſe haberet? Strabonis iſta ſunt, *Hiſpalis claret, ipſa quoq; Romanorum colonia. Ac nunc quidem emporium durat: honore autem, & recenti militum Cæſaris eo miſſorum inhabitatione Bætis præcellit, quamuis non ſplendidè condita.* Sed in noſtrâ, exemplis & argumentis accedit Taciti auctoritas: Is cum ſplendidiſſimam cognominauit, uerbo concluſit ornamenta quæcumq; poſſunt in coloniam cadere. Neq; Apuleius (cuius ſummum circa ſermonis proprietatem ſtudium) quod Madauræ patriæ tribueret præclarius elogium inuênit, *Veteranorum militum no*

Cod li. 11. tit. 21. lib. 1.

Str. lib. 3.

Apul. Apol. 1.

uo conditu, ſplendidiſſima colonia ſumus: Quæ item apud eum Hypata *ciuitas cunctæ Theſſaliæ antepollet*, honoris ergô *ſplendidiſſima & uni ca Theſſaliæ ciuitas* appellatur. Pari ſenſu Vlpianus, ſplendidiſſimam Tyriorum coloniam dixit, quæ cum ius Italicum haberet, uti uidimus, tum eſſet *nobilis regionibus, ſerie ſæculorum antiquiſſima, armipotens, fœderis quod cum Romanis percuſſit tenaciſſima*. Exſcripſi lubens, quæ ob dicta hactenus, & dicenda poſtmodum, in Auguſtâ æquè omnia agnoſcimus. Iam ſi coloni ciues Romani, idq́; optimo iure, in tribum relati fuere: neq; nos niſi de Fabiâ aut Scaptiâ, quas utraſq; Auguſtus, Suetonio teſte obtinuit, aut Iuliâ, quæ ex ueteribus una (ſiue Fabia ſiue Scaptia opinor) in Auguſti honorem, ut Dio auctor eſt, appellata, ſuſpicari poſſumus, maximè omnium credibiliter de Iuliâ. De linguâ, ueſte, moribus, inſtitutisq́; reliquis Romanis ſi admoneam, ineptus uidear. Sequebatur caput legis, quo coloniæ iuriſdictio & coercitio mandabatur, certisq́; finibus circumſcribebatur. Operæ eſt formulam ex Hygeno proponere, *QVOS AGROS, QVAEVE LOCA, QVAEVE AEDIFICIA, INTRA FINES, puta illos, & intra flumen illud, intra uiam illam, DEDERO ASSIGNAVERO, IN EIS AGRIS IVRISDICTIO COERCITIOQVE ESTO COLONIAE illius, cuius ciuibus agri aſſignabuntur*. Id ſpatium regionis nomine expreſſit Flaccus, *Regiones autem dicimus, intra quarum fines ſingularum coloniarum, aut municipiorum magiſtratibus, ius dicendi, coercendiq́; eſt libera poteſtas*. Ceterum Territorij appellatio uulgatior eſt: Frontinus, *Quicquid enim ad coloniæ muncipijue priuilegium pertinet, territorij iuris appellant*: Flaccus, *Territorium dixere, intra quos fines ius ducendi eſſet*: eleganter, & ſi ſunt qui malint, *iuris dicendi ius eſſet*: Et Pomponius, *Territorium eſt uniuerſitas agrorum, intra fines cuiuſq; ciuitatis*. Etymologia ſiue deducẽda, ut hîc Pomponius exiſtimat, *quod magiſtratus ibi ius terrendi habeat*, ſiue quod *hoſtis terrendi cauſſa conſtitutum eſt*, ut Aggenus Vrbicus, ſiue à terendo uti Varro, ſiue à bobus, quaſi terri bouium, quemadmodum Cato in originibus, ſiue denique, quod Iſidoro placuit, à tauris tauritorium: nos non admodum laboramus. Hoc potius, quodnam Auguſtæ coloniæ territorium fuerit. Intelligo difficile ad fidem eſſe, in tam obſcurâ & reconditâ antiquitate, certos limites affirmare: Sed tamen, quod iam aliquoties rebus dubijs fecimus, coniecturas quas uerum proximè exiſtimabimus

Vlp. D. lib. 50. tit. 15. l. 1.

Suet. Octau. c. 40.

Dio. lib. 44.

Pomp. D. lib. 50. tit. 16. l. 239.

Varro de lingua L. lib. 4. Cato apud Seru. in 5. Aen. Vrbem deſignat. Iſid. lib. 14. c. 5.

mus aſſequi concipiemus. Viſum nonnullis, fines in uniuerſum quantum ſacram epiſcopi iuriſdictionem porrigere: neq; ego auctoritatem defugio. Homines enim Romanarum eccleſiaſticarumq; antiquitatū ex æquo periti, hæc ueſtigia alibi lubentes ſectati ſunt: Cum rerentur, quod epiſcopis à ciuitatibus nomina indita, Auguſtæ hîc, alius alterius urbis uocatur Epiſcopus, ſatis eſſe indicio, Auguſtæ, rerumq; Auguſtanarum, quæ territorio procul dubio continentur, inſpectionem illi & curam demandatam. Quâ ego occaſione illos præterire non debeo, qui quas urbes epiſcoporum aliquando dictas inueniunt, in epiſcoporum poteſtate fuiſſe opinantur: Rectè ſi ſacram ſentiunt, ſin aliam, quam profanam differentiæ cauſſâ appellamus, nihil imperitius, cum eodem argumento epiſcopos ciuitatum paruiſſe imperio neceſſariò ſequatur, quod utique falſum eſt, nam ut epiſcoporum ciuitates, ita uerſâ uice ciuitatum epiſcopi appellantur, nec obſcurus utriuſq; locutionis ſenſus. Paulus Apoſtolus ad Corinthios ſcripſit, *In omni loco ipſorum & noſtro*, neq; ille tamen profecto Corinthiorum dominus, ſed ut ſignificanter admodum Caietanus interpretatus, *addidit ET NOSTRO, ut quēcumque locum qui eſt Corinthiorum inuocantium nomen Chriſti, explicaret eſſe etiam Apoſtolorum; quod eſt uerum, non ſolum propter unitatem charitatis, ſed etiam propter extenſionem iuriſdictionis Apoſtolicæ.* Aliorum commentatorum ſententias, quæ uariæ ſunt, nihil neceſſe afferre. At quoniam comperi Carolo Magno Imp. Diuo Simperto epiſcopo, Auguſtanæ eccleſiæ diæceſim, quam uocāt, auctā, nec non idem ſæpius uel ante uel poſtea fieri potuit, Vix opinor territorij modum hac uiâ rectè inueſtigabimus, niſi primo loco de acceſſionibus ſigillatim (quod nunquam futurū uereor) conſtiterit. Incredibiliter nāq; errat, quiſquis antiquas rationes, ad eū qui nunc eſt rerum ſtatum reuocat. Huic itaq; ſubſidio, alia ex rerum naturâ, temporumque conditione petita, adiungenda ſunt. Kardinem palam eſt, ſeptentrionem uerſus prouinciæ limitem Danubium haudquaquàm tranſijſſe, neq; agros in hoſtico aſſignatos eſſe, & ſi in eam Germaniæ Magnæ partem, iam epiſcopi religioſa iuriſdictio porrecta: Ad meridiem ab alpibus initium ſumpſiſſe, neq; profecto ullum ueteranorum in ijs (quanquàm in alpes quoq; ſacra epiſcope nunc penetret) agros accepiſſe: quin ad hunc locum pertinet, quod Hygenus quodam dixit, *Rupium multitudo limites accipere propter loci difficultatem non potuit: Sed relicta eſt ut aut ſyluæ*

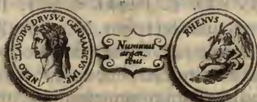
1. Cor. 1.

K Reip.

Reip. præſtaret, aut ſi ſterilis eſſet ua caret. Aggenus, *Hæc autem ſunt loca quæ ſoluta* (ita lego, pro, inſoluta) *dicuntur, quæ aut in ſaxoſis & ſterilibus locis ſunt, aut in paludibus, ubi nulla potuit exerceri cultura, quia dum non eſſet quod excoli potuiſſet, nullis neceſſe fuit limitum regulis obligari, propterea & ſoluta loca uocata ſunt.* Et quamquam materiã olim etiã ſecũdo Lyco ex alpibus deuectam, Hygeni uerbis conſentaneũ ſit, quas tamen ſyluas colonia acceperit, non auſim definire, neq; eas extra territorij fines fuiſſe, abſurdum. In Decumano, priſcæ diœceſis certiora indicia apparent: Adeò, ut intra fluuios, Lycum qui ab oriente, & Hilaram ab occidente conſtitiſſe, in dubium uenire prope nequeat: Cum Hilara Auguſtanam à Conſtantienſi diœceſi hodieq; diſcriminet, nec cauſſa ſit, cur fines uariaſſe exiſtimemus, ab eo tempore quo antè Conſtantiam conditam, epiſcopi ſedes Vindoniſſæ fuit: Lycum eccleſiaſticam prouinciam altrouerſum tunc terminaſſe, etiam perſpicuum, eo quod Simperto demum epiſcopo (Auentinus Diuo Vdalrico nõ rectè tribuit) Nouoburgenſem iuriſdictionem Auguſtanæ accenſam, Nouoburgenſemq; ad Lycum perueniſſe, annalium monumentis teſtatum. Hoc eſt quod in uetuſto manuſcripto codice legere memini, Simpertum Auguſtanam diœceſim Noricorum finibus auxiſſe: antiquum namq; Noricum (quod iam ſemel indicauimus) ad Oenum tantum, poſterius ad Lycum uſq; pertigit. Decumani ergò longitudo XXX. M. paſſuum, plus minus, complectebatur: neq; tamen exacta ratio, fluuijs nõ uſquequaque parallelis, iniri poteſt: Kardinis ab alpium radicibus ad Danubij alueũ M. paſſ. circiter LXX. Itaq; tota territorij area habuit decies centena paſſuum millia bis millies, & id quod excurrit. Cũ Siculus Flaccus ſcripſit, interdum territoria fluminibus finiri, interdum ſummis montium iugis, fieri poteſt ut de noſtrâ colonia ne cogitarit quidem, eius nihilominus terminos, uti omnino habuere, expreſſit. Legem deniq; de rerum diuinarum humanarumq; curatoribus, ſacerdotibus & magiſtratibus nimirum, decurionumq; ordine cauiſſe, nemo ambigere inducet animum: Vnum ambigo, an priuata iſta, an publica Auguſtæa cauerit, & fere eſt ut Auguſtæam opiner. Sed quoniam totus hic locus ad colonicæ reipublicæ conſtitutionem pertinet, poſterius exequemur. Iam cum de legibus plura non occurrant, deinde admonẽdum eſt, Coloniam deductam iuſſu, uel utriuſq; Neronis,

Auent. Annal. lib. 3.

uel quod credibilius multò, alterutrius; Cum patrato bello, ordinandæ & conſtituendæ prouinciæ, ambo tempus non triuerint. Ac malo equidem de Druſo uerum eſſe, quod & plures tradidere auctores: tametſi antiquiores (ne fallam) Ottone & Honorio Auguſtodunenſe nondum reperio. Sed bonum factum, conditoris memoriam, inſertâ imagine apud noſtros homines nouare. *Otto. friſ. lib. 3. c. 4. Hon. in chron.*

Triumuiros qui deducerent (alio aliâs numero fuiſſe ſciens ſum) arbitror lectos ex legatis, quorum operâ Dio uictoriam partam prodidit; neq; is honor cuiquam haberi poterat iuſtius. At hi ignoti ſunt, niſi quà Auguſti nummus ſuſpicioni rimam adaperit,

Tribunitia poteſtas cum anno DCCXXXI. V. K. Iulij primum inſtituta ſit, fit ut annus eius IX. nummo inſcriptus, ex iiſdem K. anni DCCXXXIX. quo Auguſtam deductam diximus, ſumat initium. Id temporis coloniam aliam deductam, nemo opinor certo teſtimonio approbabit; eo minus leuiter coniecero, ſi ad hanc coloniæ ſymbolum bouem retulero. Notæ II. VIR. de P. QVIN. VARO. M. TITIO. L. COR. BALBO. à quibus coloniam deductam ſuſpicor, accipi neque debent, neque poſſunt, quî enim tres Duumuiri? Verum nummum auctoritate Duumuirûm, qui princeps coloniæ magiſtratus, ſignatum oſtendunt. Quod idem ueſtigium (an æmulatione Romani moris, quo Senatus auctoritas hiſce notis S.C. aſcripta?) in multis præterea colonicis nummis, nec tamen omnibus, uariè ſpectatur. Nudè interdum, nullo adiecto nomine, ut Cæſarauguſtanis quibuſdam,

CAESAR AVG. II. VIR. Binis nonnunquam additis nominibus, C. HEIO. POLLIONE. ITER. C. MVSSID. PRISCO. II. VIR. quæ ipſorum Duumuirûm eſſe nihil ambigo: Ternis ſæpe etiam, exemplo præter noſtrum, Sebaſtæ nummus, L. FABATO. T. TAVRO. L. PISONE. COL. SEBAS. II. VIR. coloniæ incertæ alter, AP. PVLCHRO. T. TAVRO. L. PISO. CN. F. II. VIR. quæ ad coloniæ conditores audacter refero. Nam cum Appium, Taurum & Piſonem, Conſules ſub Auguſto faſti prodant, quid illis in coloniâ ſimul rei eſſe potuit, præter hoc unum, ſi in eius deductione collegæ? Extremè frigidum commentum eſt Appios, Tauros, Piſones alios à conſularibus, totidem nominibus in coloniâ unâ aliquâ extitiſſe. Et ut ad noſtra reuertar, P. Quinctilium Varum, qui poſt biennium ordinarius conſul cum Tiberio inijt, M. Titium Rufum, qui ante annos XVI. ex Kal. Maijs ſuffectus eſt, & L. Cornelium Balbũ, ſiue maiorẽ, qui ſuffectus extremo anno DCCXIV. ſiue minorẽ, qui ex Africâ triũphũ egit Procos. anno DCCXXXV. VI. K. Aprilis, III. Viros Coloniæ deducendæ, agriſq; aſſignãdis, à colonis Auguſtanis hoc nummo poſteritatis memoriæ piè & gratè commendatos interpretor. Nam cõſularia & triumphalia ſingulorum ornamenta, de legatione quæ diximus probabiliter confirmant.

Cato apud Feſtum. u. ſpatiator.

A triumuiris uerò coloni ſcripti, Cato in M. Cœlium, *In coloniam mehercules ſcribere nolim ſi triumuir ſim, ſpatiatorem aut feſcenninum.*

Seru. 5. Aen. Tranſcribunt urbi matres.

Seruius notauit, tranſcribere hac in re ſolenne uerbum, *Tranſcripti enim in colonias deducebantur.* Ad colonorum numerum conſtituendum, in tantâ ueterum ſcriptorum diſperditione, & omnis antiquæ memoriæ, quod toties conqueri neceſſe habeo, abolitione, etiã hæremus. Aliqui ter mille miſſos ſcripſere:

Strabo lib. 5.

ſed hos ſimilitudo nominis in errorem duxit, ut quæ Strabo de Auguſtâ Prætoriâ prodidit, ad noſtram detorquerẽt. Alij duplum, uel paullo amplius uolunt, nam integram legionem, ſine auxilijs, miſſam conijciunt.

Tac. An. 14.

Aut hîc, aut nullibi, Taciti uerba locum habere, *Olim uniuerſæ legiones deducebantur, cum tribunis & centurionibus, & ſuis cuiuſque ordinis militibus, ut conſenſu & charitate Rempublicam efficerent.* Ego frequentes ad firmitatem prouinciæ miſſos aſſentio, & numerum VI. millium non abiudico. Quod ſi quis, probabili ſubnixus ratione, de ampliore cenſuerit, in eius ſententiam me pedibus iturum, iã nunc profiteor. Si enim anno urbis cõditæ CCCCL.

nomine Æquorum prope ad internecionem deleto, proximo *Albam in Æquos ſex millia colonorum ſcripta*, quod Liuius annotauit, ſi anno DXXXVI. Placentiam totidem deducti, *in quibus equites deducendi fuit cauſſa, ut opponerentur Gallis, qui eam partem Italiæ tenebant*, quod ex Pædiano cognoſcimus, Non eſt cur hic numerus in Vindelicâ coloniâ, quæ coercendis prouincialibus recens domitis, tum reprimendis uicinis Germanis, præcipuè Sueuis, iam tunc imminentibus, inſtruenda eſſet, non exiguus exiſtimari debeat: eo potiſſimum, quod à militaribus præſidijs, per prouinciam diſpoſitis, auxilium non adeò magnum, ex Italiâ, interiectis alpibus, nullum omnino, niſi ſerum admodum ſperari poterat. Equites eadem quam in Placentiâ Pædianus cauſſam notauit, perſuadet, deductos ut opponerentur Germanis, qui Gallis haud paullo acriores hoſtes eſſent. Colonorum nomina nemo expectabit. Si ex triumuiralibus tabulis maximè in promptu eſſent, huc attexere odioſam diligentiam argueret. Indicabo tantum, monumenta antiqua quæ noſtros commentarios ſequentur, uideri nonnulla ad primos colonos pertinuiſſe, nõnulla ad eorum poſteros: ſed ut illa quæ legionem tertiam Italicam, multo poſt inſtitutam reſpiciunt, non annumeremus. Hîc placet ſubſiſtere, & putare animo, quam fœdas pleraſq; hiſtoriæ labes antiquitatis inſcitia aſperſerit; quæ leui eius cognitione rurſus detergi poſſint. Ilio cremato Æneã profugum in Italiam ueniſſe, regnum conſtituiſſe, poſteros Romã condidiſſe, omnium conſenſione conuenit. Neque diſcrepat, qui à Romanis deſcenderint, ſibi & reliqua Romanæ nobilitatis decora, & Troianam originẽ recte ac merito aſciſcere. Quin coloni Auguſtani aſciuerint, nihil cauſſæ eſt: nam cunctas gentes laudis appetentiâ uicêre Romani, nec laus ulla, publico populorum cõſenſu, æquè ac Troianæ originis fama appetita eſt, eò uſq;, ut multi qui uerè non poſſent, per mendacium in eam inſeri uoluerint, opinati credo quod Plinius enuntiauit, *mentiri clarorum imagines erat aliquis uirtutum amor*. Huius ergo rumoris cum neſcio quid maiores noſtros afflaſſet, neq; facile rationem inuenirent qua Troiani in has oras appuliſſent, excogitarunt inſcitiſſimam narrationem, cuius uerbo ante meminimus, nunc uberius explicare nullum operæ pretium: Multo labore aſſequuti, ut rem perſpicuè uerã, à Troianis Auguſtanos ortos, nemini unquam fuerint perſuaſuri. Neque uerò Vindelicorum ſtirps ideò ſublata, ſed mixta Romano ſanguini,

Liu. lib. 9. & 10.

Ped. Orat. in Piſ.

Plin. lib. 35. c. 2.

guini, ueluti læta arbor inſitione aucta eſt, cuius rei ſymbolum in limine horum librorum ſub Druſi imagine expreſſum. Nam multas hoc genus colonias collocatas prioribus ciuibus nequaquam pulſis, certum. Exemplo ne longius abeam, Vbiorum oppidum, in quod colonia Agrippinæ nomine deducta, non eo minus ſe pleriq; ciuium Vbios, origine Germanos ferebant, ita Tencterorum legatis apud Tacitum reſpondent, *Ut uobis, ceterisq; Germanis conſanguineis noſtris iungeremur*, Et mox de Romanis colonis, *Deductis olim & nobiſcum per connubium ſociatis, quiq; mox prouenêre, hæc patria eſt. Nec uos adeò iniquos exiſtimemus, ut interfici à nobis parentes, fratres, liberos noſtros uelitis*. Atque in libello de Germanis, *Vbij quidem, quamquam Romana colonia eſſe meruerint, ac libentius Agrippinenſes conditoris ſui nomine uocentur, origine non erubeſcunt*. Porrò colonos ſub militaribus ſignis deductos, ut exercitus ſpeciem præbere poſſent, obſcurius alij, apertè Hygenus ſignificat, *Cum ſignis & aquilâ, & primis ordinibus ac tribunis deducebantur*. Territorium aratro ambiri conſueuiſſe, uidetur innuere Cicero, cum in Caſilini deductione Antonio portam Capuæ, aratro circumducto, uomere pœne perſtrictam, & florentis coloniæ territorium imminutum obijcit. Sequebatur territorij diuiſio & aſſignatio. Nam agro, quâ ratione prius dictũ eſt, centuriato & limitato (utroq; uerbo Feſtus utitur) ſingulis colonis agri modus tribuebatur uiritim, Idq; ſortitò. Sortitionis morem pluribus uerbis Hygenus, tum uno aut altero exemplo proſequitur. Neque tamen inquit Siculus Flaccus, *omnibus æqualiter datus, ſed & ſecundũ militiam modus eſt datus*. Permagna autem territorij portio, colonis neq; diuiſa, neq; aſſignata. Excipua enim primo loco, quæ complectitur caput legis Auguſtææ, quod ultimum ex Hygeno poſuimus, & hîc paullum mutatis uerbis, ex Flacco repetimus, cũ lucẽ antiquarijs tenebris collatione inferri exiſtimemus, *Qui agri delubris, ſepulchriſûe publicis, qui ſolis, itineris, uiæ, actus, ambitus, ductuſq; aquarum, qui publicis utilitatibus ſeruierint, ad id uſq; tempus quo agri diuiſiones fierent, in eâdem conditione eſſent quâ ante fuerant*. Subſeciua deinceps, quorum duo genera, Flacco & Frontino; ſiue cum in extremâ aſſignatione centuria expleri non potuit, ſiue cum in mediâ aſsignatione, & inter ipſas centurias, ſpatia ſuperfuere: nomen manauit, quod à reliquo corpore ſubſecta eſſent quodammodo. *Euenit hoc autem ideò, quoniam militi ueteranoq;*

Tacit. hiſt. li. 4

Cic. Phil. 2.

Feſtus u. centuriatus & limitatus.

noq; cultura aſſignatur, ſi quid enim amari & incerti (an inertis?) *ſoli eſt, id aſſignatione non datur*. Vt Aggenus prodidit, *hæc aliquando auctor diuiſionis aut ſibi reſeruauit, aut aliquibus conceſſit, aut Reip. aut priuatis perſonis*. Veſpaſianus pleraque uendidit, reliqua Domitianus, ijs qui tunc poſſiderent donauit: Quod præter agrarios iſtos ſcriptores, Suetonius memoriæ conſignauit. Ad hoc, Subſeciuorum itidem conditionis erant, Relicta & Extracluſa: ſic dicta quæ in aſſignationem omnino nunquam uenerunt, ſiue ob locorum aſperitatem, uti de Subſeciuis diximus, ſiue quod conditori quacumque de cauſſa ita collibuiſſet. Hæc ſi intra coloniæ fines ſita, territorio certè accenſebantur, ſed niſi alicui aut homini, aut urbi, aut locis ſacris & religioſis attributa eſſent, remanebant iure in eius poteſtate qui aſſignare potuerat, re inquit Aggenus, *plerumq; proximi poſſeſſores inuadunt, & opportunitate loci irritati, agrum obtinent*. Quaſi Subſeciua etiam Compaſcua, *ſiue loca quæ proximi quique uicini, id eſt qui ea contingunt, paſcua* habent, uti Flaccus: Tum fluuiorum alueí, & ad ripas utrimque ſpatium, eo uſq; interdum, quouſq; inundationes poſſent alluere, uti hic ipſe Flaccus, & plenius Aggenus ſcriptum reliquere. Accedebant agri ſacerdotum collegijs, & certis ſacris dedicati, in quibus quoque luci, ædes, templa: Agri uectigales, ſiue Pop. Rom. ſiue coloniæ, Qui mancipibus locabantur, uel in annos ſingulos, uel in luſtra, uel in annos centenos, ut fructus partem præſtarent quintam, aut ſeptimam, aut etiam pecuniam pro ſoli ubertate, proximi quiq; poſſeſſores rurſus à mancipibus conducebant, quod ex Hygeno affero: Agri præterea prouincialium nonnulli, nam prouinciales non omnes pulſos, & patrimonio exutos, Siculus Flaccus oſtendit, *nec tamen omnibus perſonis uictis ablati ſunt agri, nam quorundam dignitas, aut gratia, aut amicitia, uictorē ducē mouit, ut eis concederet agros ſuos*. Omnia deniq; loca publica, quæ Aggeni uerbis enumerare ſatius eſt, *Loca autē quæ ſint publica uideamus. Sunt ſyluæ, de quibus lignorū copia in lauacra publica miniſtrāda cæduntur. Sunt & loca publica quæ in paſcuis ſunt relicta, quibuſcumq; ad urbem uenientibus peregrinis. Sunt in ſuburbanis loca publica, inopum deſtinata funeribus, quæ loca culinas appellant*. (Feſto Culina uocatur locus in quo epulæ in funere comburuntur) *Sunt & loca noxiorum pœnis deſtinata*. (Capitales enim animaduerſiones fere extra urbes, niſi quæ ſpectaculo in theatris & circis propoſitæ. Huic rei in Auguſtano agro antiquitus Lyci fluminis inſula, quæ poſtmodum in continentem

Suet. Domit. 9.

Feſtus Paulli u. Culina.

abijt,

abijt, addicta: quod ex Afræ martyris actis iam olim obſeruatum, in Vindeliciæ tabulâ expreſſimus, Tacitus credo *locum ſeruilibus pœnis ſepoſitum* Romæ appellauit.) *Ex his locis, cum ſint ſuburbana, ſine ulla religionis reuerentiâ ſolent priuati aliquid uſurpare, atque hortis ſuis applicare. Sunt autem loca publica coloniarum, ubi prius fuere conciliabula, & poſtea ſunt in municipij ius relata. Sunt & alia loca publica, quæ præfecturæ appellantur. Nam & pomœria urbium, de quibus iam ſuperius ſuo loco diſputauimus* (dixerat Pomærium eſſe certæ menſuræ ſpatium ante urbis muros, aliquando etiam intra muros, propter fundamentorum cuſtodiam, quod priuatis operibus occupari non oporteat, neq; ullo iure alienari poſſit) *publica eſſe noſcuntur.* Horum igitur omnium, cum nihil ad colonos priuatim pertineret, ſingulorum nomine portionem aliquam detractam neceſſe eſt: multo maxîmam Subſeciua & uectigales agros abſtuliſſe crediderim, nam ad Lycum multa millia ſterilis & amari ſoli iugera, & uectigalibus Auguſtũ colonias ſuas largiter inſtruxiſſe, ſcripſit Suetonius. Hinc, quamquam rei dubiæ nulla eſſe poteſt certa aſſeueratio, opinor tamen, colonis interdum minus, cum plurimum, ultra ſemiſſem agri colonici aſſignatum non eſſe. Quo Hygenum refero, *multis colonijs immunitas agri, uicit aſſignationem*: apertè namq; agros immunes qui in aſſignationem non uenerunt, denotat, cum alij immũnes aſſignati eſſent. Ac ſi integrum territorium millies mille paſſus bis millies comprehendiſſe recte diſputauimus, aſſignationi nõ plus dimidio, paſſuum decies centena millia millies ceſſiſſe cõſequetur. Pedum etiam rationem inde non difficulter inibimus: cum paſſus quinos pedes longitudine contineat, fit ut paſſui quadrato, cuius ſingula latera quinque pedum, pedes quadrati (planos quoq; & conſtratos appellabant, Varro pedes magnos) inſint uiginti quinque, itaq; ex ſuperiori ſumma proueniant, uicies quinquies millies mille pedum millia: quorum numerorum ratio, niſi meditatò uix queât animo concipi: Iugera autem (ad quæ calculus reuocandus eſt) paullò ſupra octingenta ſexaginta octo millia: ſiquidem iugerum Romanum, uicies & octies mille atq; octingentos pedes complectitur. Vnde apparet, ſex millibus colonis dari potuiſſe in ſingulos iugera centena, ut in uniuerſum ducenta ſexaginta octo millia iugera ſuperarent, inter Centuriones, Equites, & Benemeritos partienda. Nam Centurionibus & Equitibus, liberâ etiamnum Republicâ, liberalius quam ceteris militibus aſſignari conſueuiſſe, frequens

Tac. An. lib. 15.

Suet. Oct. cap. 46.

Var. de Ling. lib. 4.

quens teſtis eſt Liuius; idem poſtea in reliquis militarium dignitatũ gradibus obtinuiſſe, Flacci quæ attulimus uerba fidem faciunt. Benemeritis extra ordinem fundi modum quantus conditori placuiſſet conceſſum, addito inſuper priuilegio, ne quo munere coloniæ obſtrictus eſſet; ex Hygeno in Auguſtæâ lege cognouimus; eo referenda Aggeni uerba, *Legimus in quibuſdã locis ab uno mille & trecẽta iugera fuiſſe poſſeſſa*, Et quod Cicero Antonio obijcit, *Medico tria millia iugerum, quaſi te ſanum feciſſet; Rhetori duo, quaſi diſertum facere potuiſſet*. Nam ut quiſquam exiſtimet, tam immodicas ullas diuiſiones fuiſſe, quæ tot iugera aſſignarent uiritim, fruſtra erit: quin de centenis adhuc exempla quæro, nunc præter unum Appuleij Saturnini, de quo auctor de uiris illuſtribus, *ut gratiam Marianorum militum pararet, legem tulit, ut ueteranis centena agri iugera in Africâ diuiderentur*, aliud ad manus nullum eſt. Sed quod anno DLXIV. & DLXXI. in præpingui & opimo Italiæ ſolo, Bononiæ & Aquileiæ, quinquagena diuiſa inuenio, minus incredibile uiſum tanto poſt, ætate qua priſca parſimonia ita laudabatur ut rideretur, in tranſalpinâ prouinciâ, bello recens partâ, duplum eius fuiſſe aſſignatum. Atq; hæc quæ nos omnibus ueſtigijs indagamus, olim in Cæſaris tabulario pinacibus delineata, & libris diſtinctè perſcripta, tũ æneis tabulis, quas in Capitolio fixas opinor, inſculpta erant: Iſtas agrorum formas appellabant, ita Vlpianus, *Qui tabulam æneam legis, formamue agrorum continentem refixerit, uel quid inde immutauerit, lege Iuliâ peculatus tenetur*. Plura eiuſdem rei nomina adducit Siculus, *Quamuis una res ſit forma, alij dicunt perticam, alij centuriationem, alij metationem, alij limitationem, alij cancellationem, alij typon; quod ut ſupra diximus, una res eſt forma*. De Cæſaris tabulario idem Siculus, *Omnium enim agrorum, & diuiſorum & aſſignatorum, formas & diuiſionem, & commentarios & principatus in ſanctuario habet; qualeſcumque enim formæ fuerint, ſi ambigatur de earum fide, ad ſanctuarium principis reuertendum erit*. Hygenus æris libros nominat, atq; eorum exempla etiam in colonijs conſtituta ſignificat, *Libros æris, & typum totius perticæ, linteis deſcriptũ*. (an lineis? uerius eſt linteis, ad æneärum ſcilicet tabularum exemplar adumbratis, eodẽ modo Conſtantinus de lege quadã, Æreis tabulis, uel ceruſſatis, aut linteis mappis ſcriptâ) *ſecundum ſuas terminationes, aſcriptis affinibus, tabulario Cæſaris inferemus: & ſi qua beneficio conceſſa, aut aſſignata coloniæ fuerint, ſiue in proximo, ſiue inter alias ciui-*

Liu. lib. 35. de Vibone lib. 37. de Bononia li. 40. de Aquileia.

Cic. Phil. 2.

Vlp. D. lib. 48. tit. 13. l. 8.

Conſt. C. Theod. lib. 11. tit. 27. l. 1.

tates, in libro beneficiorũ aſcribemus. Et quidquid aliud ad inſtrumentum menſorum pertinebit, non ſolum colonia, ſed & tabularium Cæſaris, manu conditoris ſubſcriptum, habere debet. Paullo ante dixerat, *Omnes ſignificationes & formas æris tabulis inſcribemus: Data, Aſſignata, Conceſſa, Excepta, Reddita, Commutata pro ſuo, ueteri poſſeſſori, & quæcumq; alia inſcriptio ſingularum litterarũ in uſu fuerit, & in ære permaneat.* Sed multa ad hæc apud auctores iſtos de æreis formarum tabulis loca extant. In Capitolio fixas ſuſpicatus ſum, quod id in legum tabulis obſeruatum ſcirem, eoq; colonicæ leges indubitatè pertinuerint, neq; formarum cauſſa diuerſa uideretur. Inde Suetonius tria millia ærearum tabularũ, quæ cremato Capitolio perierunt, & à Veſpaſiano, undiq; inueſtigatis exemplaribus reſtituta ſunt, *inſtrumentum imperij pulcherrimum ac uetuſtiſſimum* appellauit. Quoniam autem agrariæ ratiocinationis principium & originem à pede duximus, memoratu haud indignum fuerit, in pede, cuius nunc Auguſtæ uſus, certum antiquitatis ueſtigium reſidere, neq; uideri dubitabile, quin ad eius menſuram colonis agri diuiſi. Non quod exiſtimem hunc legitimum Romanum pedem eſſe, quem pleriq; omnes ſcriptores latini nudo pedis nomine intelligunt, qui Græco ſemunciâ breuior, & ad cuius rationem amphora, ſiue quadrantal conſtitutum: nam uideo quæ uiri eruditi de iſtius modulo diſputant, nec improbo, & intelligo noſtrum tantillum longiorem eſſe: ſed quia pluribus præterea pedum generibus Romanos uſos ſcio, ad quorum aliquod unum noſter referendus. Nomina, cauſſas, & differentias ſigillatim exequi, nunc fortaſſis nemo poſſit, at res in uniuerſum ſicuti dixi habuit. Indicant cũ pedes ſepulchris antiquis aliâ atq; aliâ magnitudine inſculpti, tum eorum moduli ærei, quandoq; è ruderibus Romæ eruti, affabrè confecti, palmis, uncijs & digitis diſtincti, clauiculis ità aptati ut complicari, & rurſus explicari, fibulâ contineri porrecti poſſint, qui commenſu inter ſe haud quaquàm conueniunt. Præterquam quod Hygenus tres ſpecies expreſsè numerat, & nominibus diſtinguit, Monetalem, Ptolemaicum & Druſianum: quorum ſecundus primum ſemunciâ, tertius ſeſcunciâ excedit. Nam Druſianum ſaltem à Romanis eſſe, euincit appellatio. Ptolemaicus ſi idem cum Græco, quo inclinat animus, legitimus Romanus Monetalis erit, Græco ſemunciâ contractior; & hæc cauſſa fortaſſis, cur Hygenus iſtos poſteriores cum illo comparare uoluerit. In nominis o-

Suet. Veſp. c. 8.

rigine parum uideo, niſi inde eſt, quia in Capitolio ad Monetæ mẽſura propoſita, ad quam hi pedes exigerentur: ſuſpicionem mouent quæ in congio antiquo leguntur, IMP. CÆSARE. VESPASIANO. VI. T. CÆS. AVG. F. IIII. COS. MENSVRÆ. EXACTÆ. IN. CAPITOLIO. & quod amphoram ſimili de cauſſâ in Capitolio poſitam memini, Fannius, *Fan. de pond. & mens.*

——————— *quam ne uiolare liceret*

Sacrauere Ioui Tarpeio in monte Quirites,

Vnde Capitolinus pari ſenſu, Capitolinam amphoram dixit, quæ iuſtæ & exactæ menſuræ eſſet. *Capit. Maximinis.* Neque uerò, quod ad pedum differentias præterea pertinet, placet quorundam cogitatio, labente imperio menſuras & pondera aucta, recentiſſima quæque maxima eſſe: Facilius dicuntur iſta quam probentur. Rem nummariam ſenſim mutari, in peius ſcilicet, pondere decreſcente, & uilioris metalli portione admixtâ, in pleriſque Rebus publicis uidimus: At pondera & menſuras, rarò niſi euerſis imperijs, & uictoris populi legibus receptis, neque id ſemper. Vt apud Romanos aliter acciderit, eodem modo utraque imminuta, non aucta, ſuſpicaremur rectius. Cauſſas igitur quæremus alias: Vel diuerſis artificum collegijs diuerſos pedes fuiſſe, quo modo Græcorum medicorum pondera à ueterinarijs differunt: aut Romæ quidem unius generis fuiſſe, Romanis autem per uarias prouincias uarios: cui ego potiſſimum accedo ſententiæ, & eo Hygenus, Ptolemaicum Cyrenaiçæ, Druſianum Tungris aſcribit. Atque idem in ponderibus uſu ueniſſe Symmachus innuit, cum Theodoſio *Mille ſexcentas auri libras* Senatus nomine offert, *urbanis ponderibus conferendas, id eſt, trutinæ largioris examine*. *Sym. lib. 10. ep. 26.* Nam quod diſſimiles pedum modulos Romæ erutos, & ſepulchris inciſos ſcripſi, nihil obſtat, neque conſequitur in illâ urbe omnes uſitatos: Quin quod ex Theodoſij codice habemus, *In quinque pedibus & ſeptem uncijs uſualibus delectus habeatur,* *Lib. 7. tit. 13. l. 3.* contra indicio eſt pedes alios non uſuales fuiſſe. Vt porrò eo redeam, Auguſtanum à Romanis eſſe, ex Marliano, qui antiqua urbis monumenta diligenter obſeruauit, deprehendi: *Mar. lib. 1. c. 7* prodidit enim columnam à ſe dimenſam, cuius Græca inſcriptio ΠΟΔΩΝ. Θ. nouenos pedes ſignificaret, eius longitudinem in tot æquales partes diuiſam, menſuram confeciſſe quam ille libro inſeruit, ego ad oram delineaui, quæ cum Auguſtanâ prorſus eſt eadem. Meminit huius Philander quoque, & ex Luca Pæto didicimus, ſupereſſe ex ære aut orichalcho antiquum modulum, diligentiâ quam paul- *Phil. i Vitrui. lib. 3. c. 3.* *Pætus de mẽs. & pond. lib. 1.*

Pes Auguſtanus, in palmos, uncias et digitos tributus

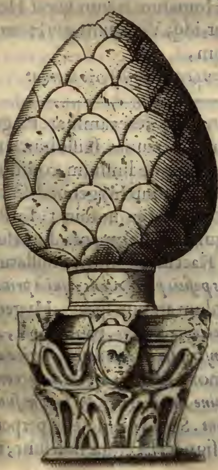
lò ante memorauimus confectum, cum columnæ ratione conſentientem. Quod uir doctus ex inſcriptione cõiectat, columnam ad Græcorum pedem exactã, errat, quandoquidem legitimũ Romanum, noſter iſte nonã tantum, aut ſeptimã, aut quartâ (uariè hæc ſcribo, quia de legitimo Romano, aliquot ſcrupulorum tenus, nondum conuenit) aut ſi plurimum, tertiâ unciæ parte ſuperat, cum Romanum à Græco ſemunciâ uinci, ſit in confeſſo. Ac ne non omnes diuiſionis reliquias perſequamur, extant in agro Auguſtano, ad certos pagos propter uiã, colliculi exigui, quos manu aggeſtos ſatis apparet, ita in orbem cõpacti, ut torno raſi uideri poſſint: Eos ad limitum rationem pertinuiſſe arbitror, adductus Fauſti & Valerij uerbis, qui auctoribus quos in hoc argumẽto crebrò laudauimus, ſuccenturiati accedunt, *In limitibus uerò, ubi rariores terminos conſtituimus, monticellos plantauimus de terrâ, quos Botontinos appellauimus.* Et ſæpe præterea Botontinorum nomẽ per illos libros occurrit: neq; aliter accipio quod de agro Auſculino in Apuliæ & Calabriæ ciuitatum enumeratione proditum, *Finitur per terminos, & terrarum tumores.* Ijs carbones, cineres, teſtæ contuſæ & calx ſubdi cõſueuere, quorũ fortaſſis adhuc aliqua, terrâ paullo altius effoſſâ, inuenirentur. Alijs quoq; terminis eius generis, quæ tempori non facile cederent, ſigna (ſic appellabant) ſubſtrata fuiſſe obſeruo, neq; id tamen perpetuò. Siculus Flaccus, *Quibuſdam placet & uidetur, ut ſub omnibus* (terminis) *ſignũ inueniri oporteat, quod ipſum uoluntarium non neceſſarium eſt. Si enim eſſent certæ leges, aut conſuetudines, aut obſeruationes, ſemper ſimile ſignum ſub omnibus inueniretur: nunc quoniam uoluntarium eſt, aliquibus terminis nihil ſubditum eſt, aliquibus uerò aut cineres, aut carbones, aut teſtas, aut uitrea fracta, aut oſſa ſubcenſa, aut calcem, aut gypſum, inuenimus; quæ res tamen, ut ſupra diximus, uoluntaria eſt.*

Aug. de ciu. li. 21. c. 4.

De carbonibus egregiè ut omnia Auguſtinus, *Nonne miranda res eſt & tanta infirmitas ut ictu leuiſſimo frangantur, preſſu facillimo conterantur, & tanta firmitas ut nullo humore corrumpantur, nulla ætate uincantur, uſq;*

adeo,

adeo, ut eos ſubſternere ſoleãt qui limites figunt, ad cõuincendũ litigatorẽ, quiſquis poſt quãtalibet tempora extiterit, fixumq; limitẽ nõ eſſe contẽderit? At ego cur iã non rideam peruerſam impoſtorũ hominũ impudentiã, qui quo cupidis & credulis quibuſdã os oblinãt, excogitauere ſtrophã, iſta ubicunq; ſe dant obuiam, latentium theſaurorum, qui non niſi impijs cæremonijs adhibitis in lucem poſſint erui, certa & indubia indicia eſſe, ab ijs qui pecunias olim condiderint conſtituta. Quem pleriſq; pernicioſum errorem, antiquitatis etiam notitia eximit. Aliquanto illuſtrius à primâ coloniæ conſtitutione, & agrorum diuiſione, uti ſentio, monumentum ſupereſt, quod cum in omnium oculos incurrat aſſiduè, à nemine hactenus ſatis eſt obſeruatum, aut certè explicatum. Saxum intelligo, altitudine quinque pedali circiter, quod ante aliquot multos annos terrâ effoſſum, ad D. Vdalrici nunc ſpectatur; Cuius effigiem uetuſtate arroſam hîc repræſentare fuerit optimum, cũ præſertim Auguſtanorum inſignium ſpeciem referat, & nos de ijs quoq;, ſecus quam alij factitarint, diſſerturi ſimus.

Hanc

Hanc formam quoniam in duo membra commodè partimur, nequaquam diſſentio, conum qui ſcapo nixus eſt, reſiniferæ alicuius arboris (pini ſtrobilum ut definitè pronunciem non adducor) nucē exprimere: infra coni ſcapum, columnæ capitulum eſſe, cuius abaci mediæ areæ ſcapus inſiſtat, nemo ibit inficias, quisquis quid columna, quid capitulum, quid eius abacus ſit cognitum habet. Neq; non fatebitur, quamquam rudi operâ elaborata ſunt omnia, ob lapidis ſcabritiem, nimirum, nam ex ſilicum genere eſt, Corinthiæ tamē, aut ſanè Italicæ architecturæ, quam mixtam uel compoſitam appellauere, manifeſta in capitulo ueſtigia extare. Iam columnam capitulo olim fuiſſe ſubiectam, ne monendum quidem, cui enim capitula uſui, niſi huic uni? Columnam quæ capitulum iſtud ſuſtineret, nullum potuiſſe fulcire ædificium, uerißimum quoq; eſt, quando planum in quo epiſtylia ſiuè trabes conſidere ſolent, ſcapo & cono occupatur: Reſtat ergo ſub dio ſtatutam fuiſſe credamus. Quod ſi ſic eſt (nam mihi ſine ullâ dubitatione uidetur) cogitabimus quem porro uſum habuerit: Ego terminum fuiſſe mihi dudum perſuaſi. Mitto antiquiſsimos terminos conorum formam tuliſſe, tale eſſe apud Homerum ſaxum quod Hector in Græcorum munitiones iaculatur, idq; Virgilium, qui Homerū æmulatus, terminum interpretatum,

Homer. Iliad. 12. Virg. Aen. 12.

Saxum antiquum ingens, campo qui forte iacebat
Limes agro poſitus ———————

Noſtra ad Romanorum mores examinare magis eſt. His innumeras prope terminorum differentias fuiſſe hinc animaduerto, quod pleraque nomina auctores de limitum conſtitutione recenſuere, ſpecies ſupra quadraginta unus Hygenus delineauit, cum interim permultas ijs prætcritas Boetius nominet. Ex Auguſti lege pauca & obſcura huius argumenti fragmenta ſuperſunt, aliunde itaque auxilia corroganda. Flaccus ſcripſit, nonnullarum coloniarum territoria finiri *lapidibus poſitis præſignibus, qui à priuatorum terminorum formâ differunt:* Interdum ararum ſpecie, Hygenus, *Aris inſcriptis conditoris nomine, & coloniæ finibus*, paullo poſt, *Aras lapideas ponere debebimus, quarum inſcriptio ex uno latere perticæ applicito, finem coloniæ demonſtrat.* Et mox, *Has utræq; ciuitates conſtituant. Ad fines enim eiſdem locis, nomine Imperatoris, & finium ſuorum inſcriptionibus, aras conſecrare debebunt.* Sed id neutiquam perpetuum. Nam præter quod lapides præſignes Flacci aræ non ſunt, uidemus quoq; inter

Boet. geom. lib. 2.

ter

ter ſchemata quæ Aggenus Vrbicus libello de limitibus ſubiecit, huius generis terminos cipporum aut columnarum formâ, quibus uel ſtatuæ, uel neſcio quæ alia, nec enim ſatis diſcerni poſſunt, ſint impoſita. Exiſtimauerim autem territoria ijs bifariam munita fuiſſe, prope coloniam ſtatim à pomœrio, ubi agrorum aſſignatorum principium, & ad fines, in agrorum extremitate. Atq; quod dicere cœperam, eo tum capitulum & conum, tum columnam quæ perijt refero: haud paullo credibilius, quam alij in Druſi cenotaphio, aut Cybeles ſimulachro luſerint. Nam Boetio inter *nomina lapidum finalium*, eſt *circulatus pyramus, item acuto ſimilis. Item pyramus uitæ* (alij uiæ legunt, mihi in utroq; nomine tenebræ) *præciſæ ſimilis:* quæ de cono interpretemur licet. Quamquam in noſtro cauſſa accedit alia; uti à Fauſto & Valerio annotatum, per Gallias & Africam, atq; circa urbem Romam, *oliuaſtellum* (minutam oliuam accipio) *& cotoneum* (malus cydonia appicta eſt) terminorum loco fuiſſe, ita ſtrobilos apud nos eâdem occaſione uſurpatos uериſimile eſt; quod Rætia coniferarum arborum, Abietis, Pini, Pinaſtri, Piceæ, Laricis admodum ſit ferax. Quod ſi illæ per Gallias, Africam & Latium, oliua atq; cydonia malus, ueræ fuere arbores, haudquaquam ex lapide imitatæ, non quidquam prohibet in Rætiâ quoq; genuinas larices, pinus abietes, ſimili ratione ſæpe ſtatutas: nec interim abſurdum, ab illis qui perpetuitati, quantum eius fieri poteſt, conſulebant, lapideos terminos ſtrobilorum formâ poſitos, cum arbores totæ non ſatis cōmodè ex ſaxo fingerentur: & id præcipuè, qua publico coloniæ nomine fixi, præſignes, & formâ, uti Flaccus ſcripſit, à priuatis terminis diſcretâ. Niſi lapides caput aquilæ, caput uituli, quorundam animalium ungues & ungulas (diſcimus ex Latini librorum de terminis reliquijs) præferre potuerunt, ſpeciem eius fructus qui per totam prouinciam frequentiſsimus, non potuerunt. Nec icunculam in capitulo mirabitur architectonices peritus, uarietatis enim lenocinio laudem aucupare ſoliti ſculptores: itaq; uidemus in capitulis antiquis Romæ ſigilla diuerſorum generũ, trophæa militaria, copiæ cornua, flumina, equos alatos, aquilas, gryphes, ora mōſtrorũ quorũdã, deorũ etiã capita, deniq; quid nō? Idq; ſiue temerè, ſiue certâ ratione: nã cum in Iouis æde, inter acanthi folia, aquilas ad capitulorum angulos, in medio fulmina ſub ipſius dei capite ſcalpſerunt, quid ſpectarint palam eſt: quid in noſtro conſilij fuerit, eo difficilior coniectura, quia parieti

adhæreſcit,

adhæreſcit, & unum tantummodo latus conſpicuum eſt, neq; an reliqua ſimili formâ ſcalpta ſcire poſſumus. Subdubitandi anſam dedere uerba ex Dolabellæ libris, ab ijs qui auctores de limitibus collegere excerpta, *Omnis terminus ab oriente limpidum latus habet, ab occidente roſcidum latus habet*, iſtæ dein ſubiectæ figuræ,

Quæ in uniuerſum, de omnibus terminis uera non ſunt: Dolabella, credo, de aliquo terminorum genere, aut certis prouincijs loquutus, eo *omnis terminus* retulit, & oſtendit, ortum uerſus os ſolis radiatum, ad occaſum lunam cornutam ſcalpi conſueuiſſe. Quod ſi in capitulo de quo quærimus, auerſum latus ſolem habet, imaginem quam cernimus lubens accipiam pro lunâ, quæ ſine cornibus frequenter ficta fuerit, & ſi qua hîc habuit, uetuſtate poſſint conijci detrita: Sin hanc eandem effigiem præfert, ſimpliciter ad architectorum quæ diximus ornamenta reuocabimus. Elegans eius generis antiquum capitulum Veronæ ad D. Cæciliæ extat, in quo etiam feminæ effigies pectore tenus, inter Amaltheæ cornua quæ ad angulos excurrunt. Quam religioſè autem terminus coleretur, nihil attinet dicere, eius rei ueterum libri pleni ſunt: ex Siculo Flacco tantum ponendi ritum aſcribemus, *Cum enim terminos diſponerent, ipſos quidem lapides in ſolidam terram collocabant, proximè ea loca quibus foſſis factis defixuri eos erant; unguento uelaminibuſque & coronis eos coronabant: in foſſis autem quibus poſituri eos erant, ſacrificio facto, hoſtiaq; immaculatâ cæsâ, facibus ardentibus, in foſsâ cooperti ſanguinem inſtillabant, eoq; thura & fruges iactabant; fauos quoq; & uinum, aliaque quibus conſuetudo eſt terminis ſacrum fieri, in foſsâ adijciebant, conſumptiſq; omnibus dapibus igne, ſuper calentes reliquias collocabant, atq; ita diligenti curâ confirmabant, adiectis etiam quibuſdam ſaxorum fragminibus circumcalcabant, quo firmius ſtarent. Tale ergò ſacrificium, domini inter quos fines dirimebantur, faciebant:* in publico, opinor, magiſtratus.

Torellus Sarayna rerum Veron. li. 2. delineauit.

ſtratus. Et quoniam hac ſuperſtitione termini omnes imbuti, odio impietatis à Chriſtianis, cum primum rerum potiri cæperunt, æquè ac Deorum ſimulachra ſublati ſunt, Prudentius, *Prud. in Sym. lib. 2.*

——————————— *lapis illic*
Si ſtetit antiquus, quem cingere ſueuerat error
Faſciolis, uel gallinæ pulmone rigare,
Frangitur, & nullis uiolatur terminus extis;
Et quæ fumificas arbor uittata lucernas
Seruabat, cadit ultrici ſucciſa bipenni.

Quæ obſeruo, quo cauſſam aperiam, cur ex tanto terminorum numero, tam pauci ad nos peruenerint. At quamquam hæc fortaſſis non abſurdè diſputata ſunt, nihil tamen adhuc dictũ cur terminum in urbis ſymbolum abijſſe ſuſpicemur: Nec ego illuc ibam. Verum, ſi de ſaxeo cono quæ diximus conſtant, probabilis de cetero erit exiſtimatio, in coloniæ ſymbolo eaſdem cauſſas ualuiſſe. Prouincias enim urbesq; rerum quarũ maximè feraces ſunt præferre ſymbola, incredibile dictu quot exempla in medio. Quis nummariam antiquitatem unquam attigit, quin perſpectum habeat Africam elephante, aut ſcorpione, Arabiam camelo, Ægyptum crocodilo, & has omnes, uti etiam Alexandriam, Tyrum atq; Iudæam, palmâ, uel palmæ ramo deſignari? Quis piſces in nummis maritimarum urbium Syracuſanorum, Catanenſium, Thuriorum, Maſſilienſium: ſpicas & frumenti grana, fertilitatis argumento, in Hiſpaniâ, Africâ, ac pleriſq; Siciliæ & magnæ Græciæ urbibus non obſeruauit? Propius ad res noſtras Mamertini, Martis capiti (Mars Oſcâ lingua Mamers dictus, ait Feſtus) piceæ fructum addiderunt, *Feſtus n. Mamers.* quia ad eorum urbem *ſylua ferens picem optimam*, uti Strabo notauit. *Str. lib. 6.* Iam cum alpes, & Rætia reliqua (uti dictum) plurimas coniferarum arborum ſyluas habeat, ac Plinius prodiderit, laudatiſſimam abietem in alpibus & Appennino naſci, *Plin. lib. 16. c. 10.* eoq; forſan Virgilius reſpexerit. *Virg. ec. 7.*

——————— *Abies in montibus altis,*

Deinde alpina larix Romanis prope miraculo fuerit, quippe quam flammis non obnoxiam, falsò licet, crederent, quod Vitruuius, Plinius, Palladius referunt: *Vitruu. lib. 2. c. 9.* Ideo Tiberius, *concremato ponte naumachiario, larices ad reſtituendum cædi ex Rætia* iuſſerit, *Plin. 11. c. 19.* inter quas fuit ampliſſima arborum ad id æui Romæ uiſa (Plinius memoriæ conſignauit) *trabs è larice, longa pedes CXX. bipedali craſſitudine æqua-* *Plin. lib. 16. c. 39. & 40.*

lis. Quo intelligeretur uix credibilis reliqua altitudo, faſtigium ad cacumen æſtimantibus: Quid eſt cur dubitemus quo ſtrobilus in principe prouinciæ urbe pertineat? Cauſſæ coniectionem nihilo difficiliorẽ autumo, quam ſi Tyrum & Alexandriam palmæ ſigno hactenus uti, ſemperq́; uſas fuiſſe conſtare poſſet: Nam neq; nos antiquorum nummorum auctoritate deficimur, quos poſtea uidebimus. Quin pari de cauſſa M. Aur. Antonini nummus, uti Ortelius acutè obſeruauit, abiete Germaniam deſignat, Cum Germanicarum ſyluarum uaſtitas ueterum ſcriptis celebrata ſit, & Tacitus terram frugiferarum arborum impatientem appellauerit, Strabo neſcio quam illius oram alpibus comparans, eiuſdem materiæ feracem dixerit. Nam quod Plinius ſcripſit, in Germanicis inſulis pini lacrymam electrum gignere, fabuloſum. Quæ ſi ſe hoc modo habent, in ſymbolo Auguſtano ſtrobilum tantum conſiderabimus; reliqua parergorum loco ducentes, ſiue ſtrobilus columnæ capitulo imponatur, ſicuti elegãtiæ cauſsâ uulgo fit: & capituli quidem icunculam turritam fingũt, quo ſi Cybelem hîc olim cultam innuunt, non probo, ſi coloniæ, aut etiam prouinciæ, illam imaginem eſſe uolunt, non ualdè improbo, & ſi malim nihil à ſaxeo termino, aut à nummis, utrumuis ſequi placeat, mutari, quod eam antiquitati uenerationem deberi exiſtimem: ſiue pediculo inſiſtat minoris operæ, tornatili ſpecie, qualem in nummis aſpicimus; qualemq́; maiores prætuliſſe intelligimus, publicum quippe ſignum, quo Reſpublica etiam nunc utitur, ita ſculpendum curauerunt. Spicæ, quod exemplum laudauimus, etiam non uniuſmodi, nunc ſingulæ, nunc plures, ſolutæ, colligatæ, caniſtro extantes, & per ſolum proiectæ in nummis uiſuntur, cum omnium una ſit ſignificatio frumentariam ubertatem reſpicies. Sed operam rectè colloco, ſi oſtendo cum ſymbolo, ſymboli quoq; nomen, utut mutilum, à Romanis ad nos perueniſſe. Patrio ſermone urbis *Pyr* dicimus, nec eam particulam ullâ caſuum inflexione uariamus, eò pyrum, quod quidam opinati, ſignificare non poteſt, *Bir* enim, quo pro pyro in recto utimur, in obliquis *Biren* eſt, adde quod *Bir Biren* fœminino, *Pyr* neutro genere efferimus: & num luſcioſi adeo maiores noſtri, qui pini conum pyrum putauerint? Verius multò, *Pyr* à *Pyramo*, quæ apud Boetium termini rotundi acuti appellatio, eſſe reliquum, atq; hinc generatim ad ſymbolum tranſijſſe. Quoniam uerò, ut nunc uſus habet, inſignia non tam rebus, quam certis coloribus conſtant,

Tac. de Germ.

Str. lib. 7.

Plin. lib. 37. c. 3.

ſtant, quibus & clypeorum areæ, & ſymbolorum imagines diſtingui ſolent, Videtur eius rei initium à Romanorum æuo & moribus neutiquam petendum. Quamuis Romani, & omnis ante Romanos antiquitas, ſymbolis, quæ ſigna & inſignia dicimus, uti conſueuerit, quippe nec exercitus ſine aquilis, draconibus, uexillis (muta ſigna Vegetio, ad diſtinctionem uocalium & ſemiuocaliũ) neq; fere heroes apud poetas ſine clypeorum imaginibus, neq; ſignatoriæ gemmæ ſine cælaturâ, neq; pleræq; urbes abſq; ſymbolis: hæc tamen ad unum aliquod idem præſcriptum cum noſtri æui inſignijs non exigenda ſunt, falluntur admodum qui exigunt, & res, quas ex eodem fonte, naturæ parentis inſtinctu hauſtas fatemur, ſed alio atq; alio ritu, prout temporum ferebant conſuetudines, conſtitutas fuiſſe uidemus, imperitè confundunt. Quin leges quæ hodie, opinione an certo iure, inſignia circumſcribunt, ut antiquiſſimæ ſint, Carolum Magnum non præuertunt, à quo primum adũbratas, ſub Henrico demum Aucupe & poſteris, perpolitas arbitror. Fortiſſimi Imperatores, militarem uirtutem, cui toto pectore incumbebant, hoc ornamento honeſtatam uoluere: Vnde clypei & caſſidis nata ſpecies, nomen quoq;, nam uernaculis quibuſq; linguis ARMA appellamus. A militibus ad reliqua poſtea hominum genera fluxere, tam effusè, ut cum Europam omnem peruaſerint, Aſiam uſq; penetrarint. Vidimus ex Sinis parmulam aduectam, in quâ tum alia, tum auro pictum ſcutum erat, antherâ conſpicuum, ſcuto incumbebat galea aperto hiatu, cancellis feneſtrato, lacinijs ſiue uittis utrimq; dependentibus tecta, ſupra galeam plumea criſta ſurgebat, prorſus ad Europæum morem. Siue cui credibilius Sinas hæc ab Europæis nequaquam accepiſſe, quin ijs idẽ quod nobis ſuâ ſponte in mentem ueniſſe, id enim profectò de bellicis tormentis & chalcographiæ arte nullâ propemodum uerisimili ratione negari poteſt. Sed nobis in orbitam redeundum. Vti ergo in Cæſarum aquilis Romanas ueneramur, & ſi alterũ caput Conſtantinopoli ſerò adnatum, aureum clypei, nigrum aquilæ colorem à Francis aut Germanis eſſe ſcimus: Sic certum itidem habemus coloniam iam olim ſtrobilum prætuliſſe, ut is uiridi, qualem natura ante plenam maturitatem fert, ſcutum rubro & candido, iucundiſsimis omninò coloribus exornaretur, longo poſt tempore inſtituiſſe: eaq; in re antiquos Germanorum mores eſſe ſequutam, de quibus Tacitus, *nulla cultus iactatio, ſcuta tantum lectiſſimis coloribus*

Veg. lib. 3. c. 5.

Tac. de Germ.

Vide Bec. Hierogl. li.7. Val. lib. 52. Amb. Hex. lib. 4. c. 16. Geop. lib. 11. c. 11. Artem. lib. 2. c. 25. lib. 5. c. 74. Oleaſter in genes.

diſtinguunt. Vt prætereà ad colorum ſignificationes diligentius expendendas, ac pleraq; ſtrobilorum myſteria, etiam philoſophis, & nobili in primis theologo D. Ambroſio celebrata, explicanda digrediar, aut ut fabulã de puellâ à Borea & Pane amatã in pinum uerſâ ex geoponicis, ſomniorum de pino, & ſtrobilis interpretationes ex Artemidoro afferam, utúe pino Noeticam arcam hominum ſeruatricem afferam, quod *Gopher* in ſacris litteris eo quidam modo interpretati, ut denique uarios nucum in medicinâ uſus ex Theophraſto, Dioſcoride, Galeno conquiram, mihi non indulgebo; neq; item, ut de æneâ pini nuce antiqui operis diſputem, quæ Romæ in Vaticano uiſitur, quã nonnulli in faſtigio ſepulchri Hadriani Imp. ſtetiſſe, quidam ineptè prorſus, ex æneâ pinu, honorario Scipionis monumento ſupereſſe opinantur; cum nux in multorum pedum altitudinem aſſurgat, arboris immanis magnitudo animo concipiatur neceſſe eſt, quæ profectò, ænea potiſsimum, omnia totius orbis miracula longo interuallo uiciſſet; ſed hæ nugæ ſunt, nec ad res noſtras pertinent, nihilo magis quam lapis ille glandis formâ, ut aiunt, Mogóntiaci, quem Druſi cenotaphium exiſtimant: aut quod

Tac. hiſt. li. 2.

Tacitus de Paphiâ Venere ſcripſit, *Simulachrum Deæ non effigie humanâ. Continuus orbis, latiore initio, tenuem in ambitum, metæ modo exurgens, & ratio in obſcuro*: aut Herodianus de Elagabalo, *Simulachrum uerò nullum Græco aut Romano more manufactum ad eius Dei ſimilitudinem. Sed lapis eſt maximus, ab imo rotundus, & ſenſim faſtigiatus, propemodum ad coni figuram*. Nos quæ ad urbem pertinent, deinde proſequemur.

Herod. lib. 5.

MARCI

MARCI VELSERI RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM

Liber Quintus.

ROMANÆ urbis effigies paruas ſimulachraq́; colonias appellauit Gellius, ut uidimus; Inde uſu uenit, ut pleroſq; omnes ritus, quos Romulus Româ condendâ uel primus inſtituit, uel ut Varronem accipio, ab Etruſcis eſt mutuatus, poſteri in coloniarum collocatione religioſè ſeruarent. Eo Varro generatim uniuerſeq; dixit, *oppida quæ prius erant circumducta aratro, ab orbe & urbo, Vrbes: & ideò coloniæ noſtræ omnes, in litteris antiqueis ſcribuntur urbes, quod item conditæ ut Roma*: Nos prolatis certorū ſcriptorum teſtimonijs, ſigillatim planū faciemus. Hoc primum: cum Cicero ſcriptum reliquerit, *nihil publicè ſine auſpicijs, nec domi nec militiæ gerebatur*, conſentaneum fuit rem tantam, quanta coloniarum deductio ſemper habita, auſpicatò aggredi: Varro; *hoc faciebant religionis cauſſâ die auſpicato*: Cicero contra Rullum, *Iubet auſpicij coloniarum deducendarum cauſſâ, Decemuiros habere pullarios*: in Antonium, *Negaui in eam coloniam quæ eſſet auſpicatò deducta, dum eſſet incolumis, coloniam nouam iure deduci*. Sed & ſacrificia adhibita: cui rei ara intra ſpatium quo colonia conſtituenda, ſolemnibus cæremonijs, quas Ouidius explicat, poſita,

Var. de ling. L. lib. 4. — *Cic. de diu. 1.* — *Cic. agrar. 2.* — *Cic. Phil. 2.* — *Ouid. Faſt. 4*

Foſſa fit ad ſolidum, fruges iaciuntur in ima,
Et de uicino terra petita ſolo eſt.

Fruges iactæ ubertatis omine: terra de uicino ſolo, terra eſt ex patrio ſolo petita, in patriæ nirairum memoriam, nam Roma à uicinis populis condita.

Foſſa repletur humo, terræq; imponitur ara,
Et nouus accenſo funditur igne focus.

Plutarchus eius foſſæ Romæ in Comitio meminit, quo intelligimus aram

Plut. Romulo.

aram futuræ urbis meditullium occupaſſe. Dein ambitus aratro circumſcriptus: Fidem faciunt permulti colonici nummi in quibus arantis ſpecies, & in promptu aperta Varronis uerba, quæ attulimus. Modum Seruius ex Catonis originibus minutatim deſcripſit, *Condituri enim ciuitates, taurum in dextrâ, uaccam intrinſecus iungebant* (futuræ fœcunditatis ſpe) *cincti ritu Gabino, id eſt togæ parte caput uelati, parte ſuccincti, tenebant ſtiuam incuruam, ut glebæ omnes intrinſecus caderent. Et ita ſulco ducto, loca murorum deſignabant, aratrum ſuſpendentes circa loca portarũ*, ne portæ eâdem qua muri religione conſecratæ manerent. Ex Plutarcho & Carminio habeo, uomer fuiſſe æreum: credo quod æs perpetuitatis ſymbolum, & ſi alias cauſſas Macrobius profert. Boues albos lectos ex Ouidio;

Serui. 5. Aen. Vrbē deſignat

Carmin. 2. Ital. apud Macrob. Sat. lib. 5. c. 19.

Alba iugum niueo cum boue uacca tulit.

——————————— Vtrumq; circumaratâ coloniâ, cũ multis præterea uictimis mactatum, Dionyſius Halicarnaſſeus prodidit. Luſtratio ſequebatur, cuius apud Ciceronem mentio, *In luſtrandâ coloniâ, ab eo qui eam deduceret, & cum Imperator exercitum, Cenſor populum luſtraret, bonis nominibus qui hoſtias deducerent eligebantur:* Bona nomina, ex quibus fauſtum omen ducitur, qualia apud Feſtum *Valerius, Saluius, Statorius*. Luſtrationis hic ferme ritus. Hoſtiæ maiores, taurus, aries, uerres, circum condendæ urbis ſpatium ter ducebantur, eas Sacerdotes, Triumuiri & coloni fauſta ominantes ſequebantur, primus deinceps Triumuir, aut is cui ſors obtigiſſet, ſic enim de Cenſoribus Varro, *inter ſe ſortiuntur uter luſtrum faciat*, Iouem, Martem, Veſtam, Deum uel Deam in cuius tutelâ colonia, Deosq; reliquos conceptis uerbis ueneratus, ad aram immolabant. Nam circuitum uerbi etymon exprimit, ſiquidem luſtrare circuire eſt, quod Nonius notauit: inde ab urbis ambitu dictum Amburbium etiam, pari ſignificatione, Vopiſcus, *Luſtrata urbs, cantata carmina, Amburbium celebratum*, neq; non Lucanus utrumq; nomen, qua poetæ licuit coniunxit,

Dionyſ. lib. 1.

Cic. de diu. 1.

Feſt. u. lacus Lucrinus.

Var. lib. 5. de ling.

Non. c. 4. u. Luſtrare.

Vopiſc. Aurel.

Luc. lib. 1.

Mox iubet & totam pauidis à ciuibus urbem
Ambiri, & feſto celebrantes mœnia luſtro &c.

Ternarius numerus ex Dionyſio eſt, qui in luſtro Romano ſeruatũ ait, Virgilius in Ambaruali,

Dionyſ. lib. 4.

Virg. georg. 1.

Terq; nouas circum felix eat hoſtia fruges,
Omnis quam chorus, & ſocij comitentur ouantes.

Quorum

Quorum uerſuum poſterior, uulgus hoſtias fauentibus linguis comitatum confirmat: de ſacerdotibus, ratio uincit multò magis, & Lucanus in Romano Amburbio ſacerdotum ſeriem bene longam, per collegia diſtinctam, ciuibus coniungit. *Cantata carmina* Vopiſci, *chorus & ſocij ouantes* Virgilij, fauſta omina ſunt. Hoſtias Amburbiales dictas Paullus ex Feſto habet. Maiores, exemplo Romani luſtri ſcire poſſumus: cum Ambarualibus contra lactentes immolatas Cato fidem faciat, & ſi Seruius, *ſæpe de porcâ fœcundâ & grauidâ fieri* conſueſſe ſcripſerit. Suem, ouem & taurum mactatos, teſtes Feſtus & Aſconius, Vide quoq; Suouetaurilia maiora appellata, quemadmodum in Fratrum Arualium monumentis legimus; Feſtus & Valgius maluere Solitaurilia. Ioui Marti, Veſtæ & Dijs tutelaribus ſupplicatum quod dixi, Ouidium (Dionyſius & Lucanus Martis tantùm meminere, nec enim omnes omnia exprimunt) ſequor, apud quem Romulus,

Paul. u. Amburbiales.

Cato de re ruſt. tit. 141. Seru. 1. georg. Felix eat hoſtia. Feſt. u. Solitaur. Aſcō. in diuin. Fratr. Arual. inſcript. 12. ap. Vrſin. Valg. de quaſ. per ep. ap. Chariſ. lib. 1. Ouid. 4. Faſt.

——— *Condenti Iuppiter urbem*
Et genitor Mauors, Veſtaq; mater ades,
Quoſq; pium eſt adhibere Deos ———

Poſtremis uerbis tutelare numen comprehenſum interpretor, cuius neq; præteritio in hoc ſacrificio ferenda, nec nomen ex Pontificum diſciplinâ enuntiandum, niſi nos à Plinio, Plutarcho, Macrobio fallimur. Inde tot aræ inſcriptæ Tutelæ urbium & Genijs, nullo expreſſo nomine, ſic & Tertullianus, *ille mihi Deos ſuos, uel coloniæ Genium propicios imprecetur.* Atq; eâdem precatione, cēſeo, coloniæ nomen inditum, nam non loco, non tempore commodiore fieri poterat. Exemplo etiam perſuadeor: luſtricis diebus luſtrabantur infantes, quibus nomina accepiſſe, Suetonius, Feſtus & Macrobius referunt, Tertullianus inde ſolemnitatem nominalium appellat. Præeunte autem ſacerdote ſolemne carmen, Triumuir aram tenens, præfatus Ianum, cui, ait Seruius, *conſecratum eſt omnè principium*, ideoq; mos quem Ouidius tangit, obtinuit,

Plin. lib. 28. c. 2. Plut. Problem. Macr. Sat. lib. 3. c. 9. Tertul. de Idolol.

Suet. Ner. c. 6. Feſt. P. Luſtrici dies. Macr. Sat. li. 1. c. 16. Seru. 1. Aen. Foribus cardo ſtrid. Ouid. 1. Faſt.

——— *Quamuis aliorum numina placem,*
Iane tibi primum thura merumq; fero.

Deos inde quos diximus, hiſce uerbis obſecraſſe creditur: Te Iuppiter Opitule Stabilitor, Marſpiter Quirine, Veſta Mater, ſeu queis alijs nominibus appellari uoltis, Et te, ſiue Deus, ſiue Dea es, in cuius tutelâ hoc ſolū, Vos ceteros item Deos Deasq; immortales omnes precor, quæſo, obteſtor, utei ſitis uolentes propitij: Quæ à me, col-

legisq;

legisq́; meis geſta ſunt, geruntur, poſtq́; gerentur, ea Imp. Cæſ. Diui, F. Auguſto P. P. Pontif. Max. Coniugi, liberis, gentiq́; eius, Pop. Rom. Quiritibus, & Decurionibus, Colonis, Incolis Coloniæ Auguſtæ Vindelicorum agriq́; Auguſtani Vindelicorum, intra regionem & fines quos me ſentio dicere, uteiq́; rectiſſumè ſentio, coniugibus, liberis, familijsq́; eorum, bene uerruncent, Vos omnia ſalua ſeruaſſitis, ſicut uelim ea ſalua ſeruata ſint, bene iuuetis, proſperetis, bonis auctibus auxitis: Viduertatem, uaſtitudinem, famem, morbos, peſeſtatem, intemperias, calamitates, uim, populationem hoſtilem & obſidium, prohibeſſitis, defendatis, auerruncetis: Perdulles terrore, fugâ, ſqualitate, miſeritudine, morte afficiatis, eorum ulciſcendorum copiam faxitis. Harumce rerum ergo, Coloniæ agrique luſtrandi, luſtriq́; faciundi ergo, macti hiſce Suouetaurilibus maioribus immolandis eſtote. Auguſtæ nominis obſeruatio tacitè non tranſmittenda. Scio quibus urbibus conditores, quod eas florentes, potentes, ualentes & pollentes futuras aut ſperarent aut optarent, inde nomina indidêre, at auguſtum, auſpicatiſſimis quibuſcumq; grandius ſonare & ſanctius, palam eſt. Maieſtatem eo æſtimare poſſumus, quod maximus principum, diſerti oratoris conſilio, eruditiſſimo ſæculo, *Auguſtus, quaſi hominis naturâ amplior*, inquit Dio, *cognominatus eſt: Auguſta enim ea quæ honore digniſſima ac ſanctiſſima ſunt, dicuntur*. Neq; me interim præterit, eâ urbes eſſe conditione, ut non primigenio, ſed deriuato ab Octauiano honore, hoc nomine fuerint inſignitæ: Verum inter præcipuas dignitates id ipſum cenſum, Octauiani præcipuè ætate, cum quorundam poſtea licentia, nimium multum in hoc genere ſibi indulſerit, utrumq; Dionis fide, *Paphijs terræmotu afflictis, largitus eſt* (Auguſtus) *iusſitq́; ut urbem Auguſtam nominarent. Id non eò à me refertur, quaſi non alijs quoq; urbibus multis, prius ac poſtea, in ſimili infortunio Auguſtus ac Senatores auxilium tulerint, quas ſi quis omnes enumerare uelit, res in infinitum ſe extenderit: ſed quod cognomina etiam urbium honoris cauſsâ Senatus eis impoſuit, & non, quod nunc fit, ipſæ ſibi nomina quotquot uellent delegerunt*. Paphus anno quo colonia noſtra condita, inſtaurata eſt. Nec Virgilius hunc imponendæ concedendæq́; appellationis morem annotare neglexit,

Dio.lib.53.

Dio lib.54.

Virg.5. Aen.

Vrbem appellabunt, permiſſo nomine, Aceſtam.

Vt uerò Auguſti nomen honoris ergò inditum, ſic contra contumeliæ pænæq́; aliquando ademptum, cuiuſmodi Agrippæ exem-

plum

plum apud Dionem, *cum multos milites amiſiſſet, multos propter rem male geſtam ignominiâ notaſſet, nam præter cetera, totam legionem quæ Auguſta uocabatur, eo nomine uti prohibuit*. Iam illud ab alijs obſeruatum, nullam dubitationem habet, quæcumq; urbes Auguſtæ à populis cognomina accepere, quemadmodum Taurinorum, Veromanduorum, Rauricorum, multis præterea, inprimis Vindelicorum aut Rætorum Auguſtæ accidit, Iſtorum eas populorum principes fuiſſe & capita, uti Æduorum Auguſtodunum appellat Tacitus. Viſum uerò memorabile, ex innumeris prope huius ordinis, quarum ſplendore pleraſq; prouincias Octauianus illuſtrauit, unã Vindelicorum ſupereſſe, quæ nomen non mutauerit, & Coloniæ dignitatem poſt tot ſæculorum ætates adhuc tueatur: Cum reliquæ quotquot fuere, omnes aut perierint funditus, aut nomine, aut libertate, aut utrãq; re mulctatæ fuerint. Subuereri interdum ſoleo, ne quæ diſſerimus parũ propria & accommoda argumento inſtituto uideantur: Quod quidam liberâ Rep. non multo aliter habuiſſe, ritusq; quos protulimus ſeruatos, fortaſſe conſentiant, ſed non perinde opinentur ad Auguſtum referendos, cuius æuo pleraq; ueterum inſtituta ſint peruerſa, leges contemptæ. Rurſus alij, neq; antea quidem colonias quæ in uetera oppida ducerentur, circumarari conſueuiſſe, ſed eas tantum quibus noua ædificabantur, quod Cato ſcripſerit, *Qui urbem nouam condit, tauro & uaccâ aret, ubi arauerit murum faciat*. Vtriſq; occurrendum: noſtrâ enim intereſt, quæ ſcribimus uera & ſolida uideri, uti ſunt, non ad inanem ſpeciem & oſtentationem conformata. Priores, quod Reip. formam uerſam aiunt, nihil errant, palam eſt ſub Iulio & Auguſto imperium à pluribus ad unum migraſſe: Verum publicas priuataſq; conſuetudines, præſertim condendarum coloniarum rationes, idcirco immutatas, quî ſit conſequens? Nemo unus Auguſto antiqui moris retinentior, ut Suetonius obſeruauerit, *etiam habitum ueſtitumq; priſtinum reducere* ſtuduiſſe: In religione ſuperſtitioni quã neglectui propior, neq; omina & auſpicia, neq; ſomnia uel ſua, uel aliena de ſe neglexit, & cæremonias *ueteres ac receptas reuerentiſſimè coluit*. Atqui quæ circa coloniæ deductionem fiebant, ad religionem pertinuiſſe uident omnes: Nihil ergò cauſſæ, cur quas iure optimo deductas uoluit, aut non auſpicatò deduxerit, aut non circumarauerit, aut non luſtrauerit, in ijs deniq; eorum quæ enumerauimus minimum aliquid prætermiſerit. Poſterioribus Varro ſatisfacit,

Dio lib. 54.

Tac. An. 3.

Cato apud Iſid. lib. 15. c. 2.

Suet. Octau. c. 40.

Suet. Octau. c. 90. 91. 92.

tisfacit, quem aſſerentem audiuimus, colonias omnes urbes dici, quod eo quo Roma modo ſint conditæ: cum uno uerbo omnes cõprehenderit, fieri non poteſt ut quæ in uetera oppida miſſæ, quæq; nouas numero longè ſuperabant, excluſerit. Adde quod Berytum, Cæſarauguſtam, alias quaſdam, antequam coloniæ fierent diu ſtetiſſe exploratum habemus, quarum tamen nummi nihilominus boues iunctos cum aratro, pone neſcio quem ſtiuæ innixum præferũt, & circumarationem perſpicuè ſignificant. Nec iſtud Cato conuellit: ut ſcriptum reliquerit quo ritu nouæ urbes condendæ ſint, non indicauit, eo uti nefas eſſe, deducendis colonijs in oppida iam extructa: Quin ſi nomen preſsè accipimus, & in Varronis etymologiá intuemur, hæ quoq; nouæ urbes ſunt, ideo uſus obtinuit, ut coloniæ in antiquiſſima oppida miſſæ, non minus condi dicerentur, quam quibus noua à ſolo & fundamentis fuere exædificata: ſic Apuleius, cum Madauram Syphacis oppidum appellaſſet, nouo dein conditu, coloniam euaſiſſe ſubiunxit. Vno differebant uetera, muro iam antea uſa, quod is in ſulco nouiter ducto ſtatui non poterat, ſed aratrum uel muro applicitum, uel proximè pomœrium circumactum exiſtimo: ſin muro carerent, nam quædam aggere tantum, aut ſi forte uallo munita (hæc de Vindelicâ fama manet, etſi uetuſtate obſcurior) mœnia ex ipſo ſulco excitabantur, prorſus ad eum modum quem Cato præſcripſit. Primum coloniæ ambitum ut tamquam radio deſcribam, nemo exiget, eius enim memoria, cum ueterum mœniorũ ueſtigijs deperdita: quæ mediâ prope urbe murorum reliquiæ à S. Crucis ad Marianam portam, & hinc ad D. Ægidij ſuperant, Auguſti æuum longo interuallo non attingunt: quiq; coniecere muros ab Ægidij, per cliuum cui hinc nomen *Maurberg* manſerit, ad turrem quam Regiam appellant, inde per forum olitorium, ac per depreſſum uicum, Vallecula ex re dictum, ad S. Crucis portam rurſus pertigiſſe, Triumuiros hoſce fines circumſcripſiſſe, nimis tenuiter de ampliſſimâ coloniâ, tot ornamentis inſtructâ ſentiunt: Commodius ſenſuri (fuerit is aliquando ambitus) ſi poſterioribus temporibus tribuere maluiſſent, quibus, collabente imperio, & afflictis prouinciarum præſidijs, multarum urbium ciues, munitiones quo facilius tueri poſſent, in arctum contraxêre, ſi occaſio ferret iterum exporrecturi. Quod & noſtrâ ætate Romæ accidiſſe ſcimus, cum nonnullis locis nouo opere urbs muniretur. Inter Marianam quam diximus por-

Apul. apol. 1.

tam

tam, & nouos muros, tot antiquorum ædificiorum rudera effoſſa uidimus (neq; plura ullibi) ut id ſpatium ad coloniam olim pertinuiſſe, nihilo magis quam de coloniâ ipsâ ſit ambigendum; Et ſi profectò D. Vdalrici ætate, qui anno Chriſtiano CMLXXIII. obijt, urbe neutiquam fuerit comprehenſum, annales enim eum templum S. Stephani *non longè à ciuitate* conſtruxiſſe memorant, quod nunc intra muros eſt, & hoc ipſo ſpatio quod coloniæ tribuimus continetur. Momentum adijcit D. Galli ædicula (hoc nomine nunc celebris eſt, cum antiquum ignoremus) quam omnium primam Chriſtianis ſacris Auguſtæ dicatam, multorum ſæculorum conſentiens fama prodidit, ea longè extra interiorem ambitum, proximè nouos muros poſita. Id non negauerim, qua ſe urbs in meridiem erigit, aliquantum ultra ueterem modum eſſe porrectá: argumento etiam, quod id loci ubi SS. Vdalrici & Afræ templum iam uiſitur, Chriſtiani ſepulcra (aream aut cœmeterium, antiquis eccleſiæ uocibus, appellemus licet) Diocletiani ætate habebant, cũ in ciuitate ſepelire neq; per XII. tabulas, neq; per Imperatorum reſcripta liceret. Item alijs ſæpe locis pro rerum temporumq́; rationibus ſiue promotam ſiue contractam fatendum. Porrò quoniam circumaratione, & ceteris illis ritibus coloniæ conſtituebãtur, ratione factum ut natalem inde auſpicarentur. Et quamquam paucis omninò certum originis diem aſſignare poſſumus: nam præter Brundiſium, quam Non. Sextil. conditam ex Cicerone intelligimus, Bononiam, quam III. Kal. Ian. ex Liuio, Placentiam Prid. Kal. ex Pædiano, & ipſis Kal. Ian. Saticulam ex Feſto, neſcio num aliæ litterarum monumentis conſignatæ: unum tamen Brundiſinorum exemplum, cuius Cicero meminit, dubitare nos non patitur, quin & reliquæ natalem ſanctum celebratũq; habuerint, ac Romana Palilia aliqua ex parte fuerint æmulatæ. Vt in noſtrâ ex obſoletâ antiquitate eruere, & ad fidem queamus conſtituere, metuo: at ne qua ſuſceptum munus deſtituam, quærere & indagare pulchrum exiſtimo. Repetamus ergo animo, Rætici belli exitum in Kal. Sextil. incidiſſe, uidetur conſequi deductionẽ ante proximã hyemem maturatam, medium autumnum huic curæ impenſum. Ac cum uulgatâ famâ, aliquibus etiam monumentis teſtatum ſit, IV. Kal. Octobr. ex omni memoriâ religiosè Auguſtæ cultas, quid cur non hæc potiſſimum coloniæ encænia ſuſpicemur? Incidunt in LIX. diem à Kal. Sextilib. quem Ciſæ

Ex XII. tab. Cic. 2. de diu. Imp. Hadr. ap. Vlp. D. lib. 47. tit. 12. l. 3. Impp. Diocl. et Max. C. lib. 3. tit. 43. l. 12.

Cic. ad Attic. lib. 4. ep. 1. Liu. lib. 37. Pæd. ar. in Piſ. Feſt. u. Satic.

ſacrum tertij libri fragmentum monuit: Vti pleraq; reliqua narratio, ita fortaſſis hæc pars, ueri iſtud refert ueſtigium, & ſi perturbatum & confuſum. Perſpeximus Kal. Sextilium annotationem haudquaquam inanem fuiſſe (quantumuis fragmenti auctor ad friuolam fabuloſamq; narrationem detorſerit) eo minus erit ut LIX. dierum numerum, accuratè adeò proditum, ex uano hauſtum adducar credere. Nã quod poſtea princeps eccleſia eo die Chriſtiano cultui dedicata, certo conſilio factum autumo: Fuit iam olim in more poſitum, ſuperſtitioſos Deorum cultus, ſubſtitutis Chriſtianis cæremonijs, quæ priorum loco in uulgi oculos incurrerent, publico conſenſu abrogare, ſiue uerius expiare. Cuiuſmodi, ſi res poſtulet, multa ſuppetant exempla. Hîc piâ prudentiq; cogitatione, quæ ſacra Ioui Regi, Terræ matri, & Genio coloniæ fiebant annuè, in Deum Opt. Max. Virginem matrem; & Spiritus cœleſtes tutelares, quibus omnibus eccleſia ſacrata eſt, ſanctiori ritu uerſa interpretor. Quin & ludos, qui equorum decurſu celebres ad noſtram ætatem prope urbem durauere, ab uſq; Coloniæ conſtitutione eâdem occaſione originem ducere exiſtimauerim. Niſi coniecturis plus æquo indulgeo, quod mihi quidẽ nõ uidetur. Mœnibus delineatis, ſequebantur platearum directiones, ædium ſacrarum, fori, & reliquorum locorum, quæ ad publicum uſum pertinent deſignationes, arearum priuatis domibus ædificandis diuiſiones. Quæ quia natali abſolui omnia nequiuere, in poſteros dies reiecta ſunt. Viæ (nam reliquiæ indicio ſunt) *ſilice in urbe glareâ extra urbem* ſtratæ, ad Romanum exemplar, quod ex Liuio cognoſcimus. Earum ceteroquin rationem, ut nunc res habet, nullam inire poſſumus, formâ urbis (quod Liuius Romæ quoq;, poſt bellum Gallicum inſtauratæ, accidiſſe ſcriptum reliquit) occupatæ magis quam diuiſæ ſimili: Siue prior urbs nullo certo ordine ædificata, curam uicos dirigendi non admiſit: Siue, quod uerò propius reor, quæ à conditâ coloniâ multa & fœda ſequuta ſunt incendia, bella, uaſtationes, & ipſe tot ſæculorum curſus, priſcam deſignationem ita immutauêre, ut eius uel nulla, uel obſcura, nec agnoſcenda ueſtigia ſuperſint. Ad ædificia quod ſpectat, in publicis interdum à colonijs non res tantum, ſed & appellationes ad Romanum exemplar conformatas animaduerto, ſiue dominæ urbis imitatione, & ad eius quodammodo præiudicium, ſiue tacito naturæ inſtinctu, quo ad patrij ſoli memoriam omnibus mo-

Liu. lib. 41.

Liu. lib. 5.

dis

dis reuocamur. Sic Helenus apud Virgilium,

——— *paruam Troiam, ſimulataq; magnis* *Virg. Aen. 3.*
Pergama, & arentem Xanthi cognomine riuum
Conſtituit, & Æneas,
——— *hoc Ilium, & hæc loca Troiæ.*
Eſſe iubet. ——— *Virg. Aen. 5.*

Inde eſt quod in quibuſdam colonijs campum Martium, & neſcio quæ huius generis reperimus, ſed frequentiſſimè Capitolia: nam Capitolia habuiſſe illuſtres urbes Capuam, Beneuentum, Nolam, Pompeios, Rauennam, Brixiam, Florentiam, Mediolanum, Carthaginem, Conſtantinopolim, Nemauſum, Toloſam, Narbonem, Auguſtodunum, Treueros, Santones, Agrippinam, locupletes teſtes prodidere: Neq; nos eo ornamento deſtituti, Meminere Capitolij Auguſtani acta Afræ martyris ſemel atq; iterum. Quâ urbis regione ſteterit, nullis ſuſpicionibus aſſequor, niſi quod ſummam, Vitruuij auctoritas tuetur, *Ædibus uerò ſacris, quorum Deorum maximè in tutelâ ciuitas uidetur eſſe, & Ioui, & Iunoni, & Mineruæ, in excelſiſſimo loco, unde mœnium maxima pars conſpiciatur, areæ diſtribuantur:* In Capitolijs quippe cum coniuge & filiâ cultus Iuppiter. Vnde ad Capitolium primam noſtrarũ inſcriptionum pertinuiſſe autumo, Ioui optimo maximo, æterno, conſeruatori, & ceteris dijs deabusque eius loci, à neſcio quo Præſide prouinciæ Rætiæ dedicatam, ut ego quidem lego. De filiâ Arnobius, *Nonne uides in Capitolijs omnibus uirginales eſſe ſpecies Mineruarũ?* de patre & Iunone cõiecturâ à Romano mutuamur: hinc Varro auctor, Capitoliũ uetus (diuerſum à Capitolio Tarpeij mõtis) nomẽ accepiſſe *quod ibi ſacellũ Iouis, Iunonis, Mineruæ*, & ad hoc exemplar in Auguſtodunenſi, ut eſt apud Eumenium, aras habuere *Iuppiter pater, & Minerua ſocia, & Iuno placata.* At quamuis Capitolium Romæ multa comprehenderit, Arcem, Aſylum, Curiam calabram, Romuli caſam, & pleraque templa, Vnum tamen inter hæc Iouis Capitolini, à Tarquinio Priſco uotum, à Superbo exædificatum, ita enituit, ut Capitolij nomen ſæpe ſolum ſuſtinuerit, quod qui antiquos ſcriptores attigerit non eſt negaturus. Eâ ratione in reliquis urbibus, Capitolium fortaſſis interdum arcem complectebatur, eò S. Hieronymus Babyloniæ arcem Capitolium uocauit, ſed id neutiquam perpetuum, nec ſcio an in noſtro uerum: de templo certè primario & maximè ſplendido, ubi ubi Capitolij nomen occurrit, dubitare non poſſumus,

De cap. capit. Suet. Tib. c. 40. Caio 57. Beneu. Id. de gram. Orbilio. Nol. Ado martyr. 14. Ian. Pomp. Vitruu. lib. 3. c. 2. Rauen. Rub. hiſt. 1. Brix. acta SS. Fauſt. & Iouitæ. Flor. et Med. Borgin. orig. Flor. Carth. Cyp. ep. 55. & de lapſ. Conſtãt Gyl. Top. lib. 3. c. 7. Nemau's. Pold. antiq. Nem. c. 16. Tolo. Greg. Tur. de glor. mart. cap. 48. Narb. Sid. de laud. Narb. Auguſtod Eũ. paneg. Treu. uita S. Tyrſi. Sant. Pith. aduerſ. lib. 2. c. 18. Agrip. nomẽ adhuc manet. Vitruu. li. 1. c. 7. Arnob. lib. 4. Varro de ling. lib. 4.

Hier. de locis Hebr. & comment. in Iſ.

tum

adhæreſcit, & unum tantummodo latus conſpicuum eſt, neq; an reliqua ſimili formâ ſcalpta ſcire poſſumus. Subdubitandi anſam dedere uerba ex Dolabellæ libris, ab ijs qui auctores de limitibus collegere excerpta, *Omnis terminus ab oriente limpidum latus habet, ab occidente roſcidum latus habet*, iſtæ dein ſubiectæ figuræ,

Quæ in uniuerſum, de omnibus terminis uera non ſunt: Dolabella, credo, de aliquo terminorum genere, aut certis prouincijs loquutus, eo *omnis terminus* retulit, & oſtendit, ortum uerſus os ſolis radiatum, ad occaſum lunam cornutam ſcalpi conſueuiſſe. Quod ſi in capitulo de quo quærimus, auerſum latus ſolem habet, imaginem quam cernimus lubens accipiam pro lunâ, quæ ſine cornibus frequenter ficta fuerit, & ſi qua hîc habuit, uetuſtate poſſint conijci detrita: Sin hanc eandem effigiem præfert, ſimpliciter ad architectorum quæ diximus ornamenta reuocabimus. Elegans eius generis antiquum capitulum Veronæ ad D. Cæciliæ extat, in quo etiam feminæ effigies pectore tenus, inter Amaltheæ cornua quæ ad angulos excurrunt. Quam religioſè autem terminus coleretur, nihil attinet dicere, eius rei ueterum libri pleni ſunt: ex Siculo Flacco tantum ponendi ritum aſcribemus, *Cum enim terminos diſponerent, ipſos quidem lapides in ſolidam terram collocabant, proximè ea loca quibus foſſis factis defixuri eos erant, unguento uelaminibuſque & coronis eos coronabant: in foſſis autem quibus poſituri eos erant, ſacrificio facto, hoſtiaq; immaculatâ cæsâ, facibus ardentibus, in foſsâ cooperti ſanguinem inſtillabant, eoq; thura & fruges iactabant; fauos quoq; & uinum, aliaque quibus conſuetudo eſt terminis ſacrum fieri, in foſsâ adijciebant, conſumptisq; omnibus dapibus igne, ſuper calentes reliquias collocabant, atq; ita diligenti curâ confirmabant, adiectis etiam quibuſdam ſaxorum fragminibus circumcalcabant, quo firmius ſtarent. Tale ergò ſacrificium, domini inter quos fines dirimebantur, faciebant:* in publico, opinor, magiſtratus.

Torellus Sarayna rerum Veron. li. 2. delineauit.

ſtratus. Et quoniam hac ſuperſtitione termini omnes imbuti, odio impietatis à Chriſtianis, cum primum rerum potiri cæperunt, æquè ac Deorum ſimulachra ſublati ſunt, Prudentius, Prud. in Sym. lib. 2.

——————— *lapis illic*
Si ſtetit antiquus, quem cingere ſueuerat error
Faſciolis, uel gallinæ pulmone rigare,
Frangitur, & nullis uiolatur terminus extis;
Et quæ fumificas arbor uittata lucernas
Seruabat, cadit ultrici ſucciſa bipenni.

Quæ obſeruo, quo cauſſam aperiam, cur ex tanto terminorum numero, tam pauci ad nos peruenerint. At quamquam hæc fortaſſis non abſurdè diſputata ſunt, nihil tamen adhuc dictũ cur terminum in urbis ſymbolum abijſſe ſuſpicemur: Nec ego illuc ibam. Verum, ſi de ſaxeo cono quæ diximus conſtant, probabilis de cetero erit exiſtimatio, in coloniæ ſymbolo eaſdem cauſſas ualuiſſe. Prouincias enim urbesq; rerum quarũ maximè feraces ſunt præferre ſymbola, incredibile dictu quot exempla in medio. Quis nummariam antiquitatem unquam attigit, quin perſpectum habeat Africam elephante, aut ſcorpione, Arabiam camelo, Ægyptum crocodilo, & has omnes, uti etiam Alexandriam, Tyrum atq; Iudæam, palmâ, uel palmæ ramo deſignari? Quis piſces in nummis maritimarum urbium Syracuſanorum, Catanenſium, Thuriorum, Maſſilienſium: ſpicas & frumenti grana, fertilitatis argumento, in Hiſpaniâ, Africâ, ac pleriſq; Siciliæ & magnæ Græciæ urbibus non obſeruauit? Propius ad res noſtras Mamertini, Martis capiti (Mars Oſcâ lingua Mamers dictus, ait Feſtus) piceæ fructum addiderunt, Feſtus u. Mamers. quia ad eorum urbem *ſylua ferens picem optimam*, uti Strabo notauit. Str. lib. 6. Iam cum alpes, & Rætia reliqua (uti dictum) plurimas coniferarum arborum ſyluas habeat, ac Plinius prodiderit, laudatiſſimam abietem in alpibus & Appennino naſci, eoq; forſan Virgilius reſpexerit. Plin. lib. 16. c. 10. Virg. ec. 7.

——————— *Abies in montibus altis,*

Deinde alpina larix Romanis prope miraculo fuerit, quippe quam flammis non obnoxiam, falsò licet, crederent, quod Vitruuius, Plinius, Palladius referunt: Ideo Tiberius, *concremato ponte naumachiario, larices ad reſtituendum cædi ex Rætia* iuſſerit, inter quas fuit ampliſſima arborum ad id æui Romæ uiſa (Plinius memoriæ conſignauit) *trabs è larice, longa pedes CXX. bipedali craſſitudine æqualis.* Vitruu. lib. 2. c. 9. Plin. 11. c. 19. Plin. lib. 16. c. 39. & 40.

lis. Quo intelligeretur uix credibilis reliqua altitudo, faſtigium ad cacumen æſtimantibus. Quid eſt cur dubitemus quo ſtrobilus in principe prouinciæ urbe pertineat? Cauſſæ coniectionem nihilo difficiliorē autumo, quam ſi Tyrum & Alexandriam palmæ ſigno hactenus uti, ſemperq́; uſas fuiſſe conſtare poſſet: Nam neq; nos antiquorum nummorum auctoritate deficimur, quos poſtea uidebimus. Quin pari de cauſſa M. Aur. Antonini nummus, uti Ortelius acutè obſeruauit, abiete Germaniam deſignat, Cum Germanicarum ſyluarum uaſtitas ueterum ſcriptis celebrata ſit, & Tacitus terram frugiferarum arborum impatientem appellauerit, Strabo neſcio quam illius oram alpibus comparans, eiuſdem materiæ feracem dixerit. Nam quod Plinius ſcripſit, in Germanicis inſulis pini lacrymam electrum gignere, fabuloſum. Quæ ſi ſe hoc modo habent, in ſymbolo Auguſtano ſtrobilum tantum conſiderabimus, reliqua parergorum loco ducentes, ſiue ſtrobilus columnæ capitulo imponatur, ſicuti elegātiæ cauſsâ uulgo fit: & capituli quidem icunculam turritam fingūt, quo ſi Cybelem hîc olim cultam innuunt, non probo; ſi coloniæ, aut etiam prouinciæ, illam imaginem eſſe uolunt, non ualdè improbo, & ſi malim nihil à ſaxeo termino, aut à nummis, utrumuis ſequi placeat, mutari, quod eam antiquitati uenerationem deberi exiſtimem: ſiue pediculo inſiſtat minoris operæ, tornatili ſpecie, qualem in nummis aſpicimus, qualemq́; maiores prætuliſſe intelligimus, publicum quippe ſignum, quo Reſpublica etiam nunc utitur, ita ſculpendum curauerunt. Spicæ, quod exemplum laudauimus, etiam non uniuſmodi, nunc ſingulæ, nunc plures, ſolutæ, colligatæ, caniſtro extantes, & per ſolum proiectæ in nummis uiſuntur, cum omnium una ſit ſignificatio frumentariam ubertatem reſpiciēs. Sed operam rectè colloco, ſi oſtendo cum ſymbolo, ſymboli quoq; nomen, utut mutilum, à Romanis ad nos perueniſſe. Patrio ſermone urbis *Pyr* dicimus, nec eam particulam ullâ caſuum inflexione uariamus, eò pyrum, quod quidam opinati, ſignificare non poteſt, *Bir* enim, quo pro pyro in recto utimur, in obliquis *Biren* eſt, adde quod *Bir Biren* fœminino, *Pyr* neutro genere efferimus: & num luſcioſi adeo maiores noſtri, qui pini conum pyrum putauerint? Verius multò, *Pyr* à *Pyramo*, quæ apud Boetium termini rotundi acuti appellatio, eſſe reliquum, atq; hinc generatim ad ſymbolum tranſiiſſe. Quoniam uerò, ut nunc uſus habet, inſignia non tam rebus, quam certis coloribus conſtant,

Tac. de Germ.

Str. lib. 7.

Plin. lib. 37. c. 3.

ſtant, quibus & clypeorum areæ, & ſymbolorum imagines diſtingui ſolent, Videtur eius rei initium à Romanorum æuo & moribus neutiquam petendum. Quamuis Romani, & omnis ante Romanos antiquitas, ſymbolis, quæ ſigna & inſignia dicimus, uti conſueuerit, quippe nec exercitus ſine aquilis, draconibus, uexillis (muta ſigna Vegetio, ad diſtinctionem uocalium & ſemiuocaliũ) neq; fere heroes apud poetas ſine clypeorum imaginibus, neq; ſignatoriæ gemmæ ſine cælaturâ, neq; pleræq; urbes abſq; ſymbolis: hæc tamen ad unum aliquod idem præſcriptum cum noſtri æui inſignijs non exigenda ſunt, falluntur admodum qui exigunt, & res, quas ex eodem fonte, naturæ parentis inſtinctu hauſtas fatemur, ſed alio atq; alio ritu, prout temporum ferebant conſuetudines, conſtitutas fuiſſe uidemus, imperitè confundunt. Quin leges quæ hodie, opinione an certo iure, inſignia circumſcribunt, ut antiquiſſimæ ſint, Carolum Magnum non præuertunt, à quo primum adũbratas, ſub Henrico demum Aucupe & poſteris, perpolitas arbitror. Fortiſſimi Imperatores, militarem uirtutem, cui toto pectore incumbebant, hoc ornamento honeſtatam uoluere: Vnde clypei & caſſidis nata ſpecies, nomen quoq;, nam uernaculis quibuſq; linguis ARMA appellamus. A militibus ad reliqua poſtea hominum genera fluxere, tam effusè, ut cum Europam omnem peruaſerint, Aſiam uſq; penetrarint: Vidimus ex Sinis parmulam aduectam, in quâ tum alia, tum auro pictum ſcutum erat,31antherâ conſpicuum, ſcuto incumbebat galea aperto hiatu, cancellis feneſtrato, lacinijs ſiue uittis utrimq; dependentibus tecta, ſupra galeam plumea criſta ſurgebat, prorſus ad Europæum morem. Siue cui credibilius Sinas hæc ab Europæis nequaquam accepiſſe, quin ijs idẽ quod nobis ſuâ ſponte in mentem ueniſſe, id enim profectò de bellicis tormentis & chalcographiæ arte nullâ propemodum ueriſimili ratione negari poteſt. Sed nobis in orbitam redeundum. Vti ergo in Cæſarum aquilis Romanas ueneramur, & ſi alterũ caput Conſtantinopoli ſerò adnatum, aureum clypei, nigrum aquilæ colorem à Francis aut Germanis eſſe ſcimus: Sic certum itidem habemus coloniam iam olim ſtrobilum prætuliſſe, ut is uiridi, qualem natura ante plenam maturitatem fert, ſcutum rubro & candido, iucundiſsimis omninò coloribus exornaretur, longo poſt tempore inſtituiſſe: eaq; in re antiquos Germanorum mores eſſe ſequutam, de quibus Tacitus, *nulla cultus iactatio, ſcuta tantum lectiſſimis coloribus*

Veg. lib. 3. c. 5.

Tac. de Germ.

Vide Bec. Hierogl. li. 7. Val. lib. 52.
Amb. Hex. lib. 4. c. 16.
Geop. lib. 11. c. 11.
Artem. lib. 2. c. 25. lib. 5. c. 74.
Oleaſter in genes.

diſtinguunt. Vt prætereà ad colorum ſignificationes diligentius expendendas, ac pleraq; ſtrobilorum myſteria, etiam philoſophis, & nobili in primis theologo D. Ambroſio cèlebrata, explicanda digrediar, aut ut fabulã de puellâ à Borea & Pane amatâ in pinum uerſâ ex geoponicis, ſomniorum de pino, & ſtrobilis interpretationes ex Artemidoro afferam, utúe pino Noeticam arcam hominum ſeruatricem afferam, quod *Gopher* in ſacris litteris eo quidam modo interpretati, ut denique uarios nucum in medicinâ uſus ex Theophraſto, Dioſcoride, Galeno conquiram, mihi non indulgebo: neq; item, ut de æneâ pini nuce antiqui operis diſputem, quæ Romæ in Vaticano uiſitur, quã nonnulli in faſtigio ſepulchri Hadriani Imp. ſtetiſſe, quidam ineptè prorſus, ex æneâ pinu, honorario Scipionis monumento ſupereſſe opinantur; cum nux in multorum pedum altitudinem aſſurgat, arboris immanis magnitudo animo concipiatur neceſſe eſt, quæ profectò, ænea potiſsimum, omnia totius orbis miracula longo interuallo uiciſſet; ſed hæ nugæ ſunt, nec ad res noſtras pertinent, nihilo magis quam lapis ille glandis formâ, ut aiunt, Mogontiaci, quem Druſi cenotaphium exiſtimant: aut quod Tacitus de Paphiâ Venere ſcripſit, *Simulachrum Deæ non effigie humanâ. Continuus orbis, latiore initio, tenuem in ambitum, metæ modo exurgens, & ratio in obſcuro*: aut Herodianus de Elagabalo, *Simulachrum uerò nullum Græco aut Romano more manufactum ad eius Dei ſimilitudinem. Sed lapis eſt maximus, ab imo rotundus, & ſenſim faſtigiatus, propemodum ad coni figuram*. Nos quæ ad urbem pertinent, deinde proſequemur.

Tac. hiſt. li. 2.
Herod. lib. 5.

MARCI

MARCI VELSERI RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM

Liber Quintus.

ROMANÆ urbis effigies paruas ſimulachraq́; colonias appellauit Gellius, ut uidimus: Inde uſu uenit, ut pleroſq; omnes ritus, quos Romulus Româ condendâ uel primus inſtituit, uel ut Varronem accipio, ab Etruſcis eſt mutuatus, poſteri in coloniarum collocatione religioſè ſeruarent. Eo Varro generatim uniuerſeq; dixit, *oppida quæ prius erant circumducta aratro, ab orbe & urbo, Vrbes: & ideò coloniæ noſtræ omnes, in litteris antiqueis ſcribuntur urbes, quod item conditæ ut Roma*: Nos prolatis certorũ ſcriptorum teſtimonijs, ſigillatim planũ faciemus. *Var. de ling. L. lib. 4.* Hoc primum: cum Cicero ſcriptum reliquerit, *nihil publicè ſine auſpicijs, nec domi nec militiæ gerebatur*, conſentaneum fuit rem tantam, quanta coloniarum deductio ſemper habita, auſpicatò aggredi: *Cic. de diu. 1.* Varro; *hoc faciebant religionis cauſſâ die auſpicato*: Cicero contra Rullum, *Iubet auſpicij coloniarum deducendarum cauſſâ, Decemuiros habere pullarios*: *Cic. agrar. 2.* in Antonium, *Negaui in eam coloniam quæ eſſet auſpicatò deducta, dum eſſet incolumis, coloniam nouam iure deduci*. *Cic. Phil. 2.* Sed & ſacrificia adhibita: cuî rei ara intra ſpatium quo colonia conſtituenda, ſolemnibus cæremonijs, quas Ouidius explicat, poſita; *Ouid. Faſt. 4*

Foſſa fit ad ſolidum, fruges iaciuntur in ima,
Et de uicino terra petita ſolo eſt.

Fruges iactæ ubertatis omine: terra de uicino ſolo, terra eſt ex patrio ſolo petita, in patriæ nimirum memoriam, nam Roma à uicinis populis condita.

Foſſa repletur humo, terræq́; imponitur ara,
Et nouus accenſo finditur igne focus.

Plutarchus eius foſſæ Romæ in Comitio meminit, quo intelligimus *Plut. Romulo.*

aram

aram futuræ urbis meditullium occupaſſe. Dein ambitus aratro circumſcriptus: Fidem faciunt permulti colonici nummi in quibus arantis ſpecies, & in promptu aperta Varronis uerba, quæ attulimus. Modum Seruius ex Catonis originibus minutatim deſcripſit, *Condituri enim ciuitates, taurum in dextrâ, uaccam intrinſecus iungebant* (futuræ fœcunditatis ſpe) *cincti ritu Gabino, id eſt togæ parte caput uelati, parte ſuccincti, tenebant ſtiuam incuruam, ut glebæ omnes intrinſecus caderent. Et ita ſulco ducto, loca murorum deſignabant, aratrum ſuſpendentes circa loca portarũ*, ne portæ eâdem qua muri religione conſecratæ manerent. Ex Plutarcho & Carminio habeo, uomer fuiſſe æreum: credo quod æs perpetuitatis ſymbolum, & ſi alias cauſſas Macrobius profert. Boues albos lectos ex Ouidio;

Seru. 5. Aen. Vrbẽ deſignat

Carmin 2. Ital. apud Macrob. ſat. lib. 5. c. 19.

Alba iugum niueo cum boue uacca tulit.

——————————————————Vtrumq;

circumaratâ coloniâ, cũ multis præterea uictimis mactatum, Dionyſius Halicarnaſſeus prodidit. Luſtratio ſequebatur, cuius apud Ciceronem mentio, *In luſtrandâ coloniâ, ab eo qui eam deduceret, & cum Imperator exercitum, Cenſor populum luſtraret, bonis nominibus qui hoſtias deducerent eligebantur:* Bona nomina, ex quibus fauſtum omen ducitur, qualia apud Feſtum *Valerius, Saluius, Statorius*. Luſtrationis hic ferme ritus. Hoſtiæ maiores, taurus, aries, uerres, circum condendæ urbis ſpatium ter ducebantur, eas Sacerdotes, Triumuiri & coloni fauſta ominantes ſequebantur, primus deinceps Triumuir, aut is cui ſors obtigiſſet, ſic enim de Cenſoribus Varro, *inter ſe ſortiuntur uter luſtrum faciat*, Iouem, Martem, Veſtam, Deum uel Deam in cuius tutelâ colonia, Deosq; reliquos conceptis uerbis ueneratus, ad aram immolabant. Nam circuitum uerbi etymon exprimit, ſiquidem luſtrare circuire eſt, quod Nonius notauit: inde ab urbis ambitu dictum Amburbium etiam, pari ſignificatione, Vopiſcus, *Luſtrata urbs, cantata carmina, Amburbium celebratum*, neq; non Lucanus utrumq; nomen, qua poetæ licuit coniunxit,

Dionyſ. lib. 1.

Cic. de diu. 1.

Feſt. u. lacus Lucrinus.

Var. lib. 5. de ling.

Non. c. 4. u. Luſtrare.

Vopiſc. Aurel.

Luc. lib. 1.

Mox iubet & totam pauidis à ciuibus urbem
Ambiri, & feſto celebrantes mœnia luſtro &c.

Ternarius numerus ex Dionyſio eſt, qui in luſtro Romano ſeruatũ ait, Virgilius in Ambaruali,

Dionyſ. lib. 4.

Virg. georg. 1.

Terq; nouas circum felix eat hoſtia fruges,
Omnis quam chorus, & ſocij comitentur ouantes.

Quorum

Quorum uerſuum poſterior, uulgus hoſtias fauentibus linguis comitatum confirmat: de ſacerdotibus, ratio uincit multò magis, & Lucanus in Romano Amburbio ſacerdotum ſeriem bene longam, per collegia diſtinctam, ciuibus coniungit. *Cantata carmina* Vopiſci, *chorus & ſocij ouantes* Virgilij, fauſta omina ſunt. Hoſtias Amburbiales dictas Paullus ex Feſto habet. Maiores, exemplo Romani luſtri ſcire poſſumus: cum Ambarualibus contra lactentes immolatas Cato fidem faciat, & ſi Seruius, *ſæpe de porcâ fœcundâ & grauidâ fieri* conſueſſe ſcripſerit. Suem, ouem & taurum mactatos, teſtes Feſtus & Aſconius. Vnde quoq; Suouetaurilia maiora appellata, quemadmodum in Fratrum Arualium monumentis legimus; Feſtus & Valgius maluere Solitaurilia. Ioui Marti, Veſtæ & Dijs tutelaribus ſupplicatum quod dixi, Ouidium (Dionyſius & Lucanus Martis tantum meminere, nec enim omnes omnia exprimunt) ſequor, apud quem Romulus,

Paul. u. Amburbiales.

Cato de re ruſt. tit. 141. Seru. 1. georg. Felix eat hoſtia. Feſt. u. Solitaur. Aſcō. in diuin. Fratr. Arual. inſcript. 12. ap. Vrſin. Valg. de quæſ. per ep. ap. Chariſ. lib. 1. Ouid. 4. Faſt.

——— *Condenti Iuppiter urbem*
Et genitor Mauors, Veſtaq; mater ades,
Quoſq; pium eſt adhibere Deos ———

Poſtremis uerbis tutelare numen comprehenſum interpretor, cuius neq; præteritio in hoc ſacrificio ferenda, nec nomen ex Pontificum diſciplinâ enuntiandum, niſi nos à Plinio, Plutarcho, Macrobio fallimur. Inde tot aræ inſcriptæ Tutelæ urbium & Genijs, nullo expreſſo nomine, ſic & Tertullianus, *ille mihi Deos ſuos, uel coloniæ Genium propicios imprecetur.* Atq; eâdem precatione, cēſeo, coloniæ nomen inditum, nam non loco, non tempore commodiore fieri poterat. Exemplo etiam perſuadeor: luſtricis diebus luſtrabantur infantes, quibus nomina accepiſſe, Suetonius, Feſtus & Macrobius referunt, Tertullianus inde ſolemnitatem nominalium appellat. Præeunte autem ſacerdote ſolemne carmen, Triumuir aram tenens, præfatus Ianum, cui, ait Seruius, *conſecratum eſt omne principium*, ideoq; mos quem Ouidius tangit, obtinuit,

Plin. lib. 28. c. 2. Plut. Problem. Macr. Sat. lib. 3. c. 9. Tertul. de Idolol.

Suet. Ner. c. 6. Feſt. P. Luſtrici dies. Macr. Sat. li. 1. c. 16. Seru. 1. Aen. Foribus cardo ſtrid. Ouid. 1. Faſt.

——— *Quamuis aliorum numina placem,*
Iane tibi primum thura merumq; fero.

Deos inde quos diximus, hiſce uerbis obſecraſſe creditur: Te Iuppiter Opitule Stabilitor, Marſpiter Quirine, Veſta Mater, ſeu quëis alijs nominibus appellari uoltis, Et te, ſiue Deus, ſiue Dea es, in cuius tutelâ hoc ſolū, Vos ceteros item Deos Deasq; immortales omnes precor, quæſo, obteſtor, utei ſitis uolentes propitij: Quæ à me, col-

legisq;

legisq́; meis geſta ſunt, geruntur, poſtq́; gerentur, ea Imp. Cæſ. Diui, F. Auguſto P. P. Pontif. Max. Coniugi, liberis, gentiq́; eius, Pop. Rom. Quiritibus, & Decurionibus, Colonis, Incolis Coloniæ Auguſtæ Vindelicorum agriq́; Auguſtani Vindelicorum, intra regionem & fines quos me ſentio dicere, uteiq́; rectiſſumè ſentio, coniugibus, liberis, familijsq́; eorum, bene uerruncent, Vos omnia ſalua ſeruaſſitis, ſicut uelim ea ſalua ſeruata ſint, bene iuuetis, proſperetis, bonis auctibus auxitis: Viduertatem, uaſtitudinem, famem, morbos, peſeſtatem, intemperias, calamitates, uim, populationem hoſtilem & obſidium, prohibeſſitis, defendatis, auerruncetis: Perdulles terrore, fugâ, ſqualitate, miſeritudine, morte afficiatis, eorum ulciſcendorum copiam faxitis. Harumce rerum ergo, Coloniæ agrique luſtrandi, luſtriq́; faciundi ergo, macti hiſce Suouetaurilibus maioribus immolandis eſtote. Auguſtæ nominis obſeruatio tacitè non tranſmittenda. Scio quibus urbibus conditores, quod eas florentes, potentes, ualentes & pollentes futuras aut ſperarent aut optarent, inde nomina indidêre, at auguſtum, auſpicatiſſimis quibuſcumq; grandius ſonare & ſanctius, palam eſt. Maieſtatem eo æſtimare poſſumus, quod maximus principum, diſerti oratoris conſilio, eruditiſſimo ſæculo, *Auguſtus, quaſi hominis naturâ amplior*, inquit Dio, *cognominatus eſt: Auguſta enim ea quæ honore digniſſima ac ſanctiſſima ſunt, dicuntur*. Neq; me interim præterit, eâ urbes eſſe conditione, ut non primigenio, ſed deriuato ab Octauiano honore, hoc nomine fuerint inſignitæ: Verum inter præcipuas dignitates id ipſum cenſum, Octauiani præcipuè ætate, cum quorundam poſtea licentia, nimium multum in hoc genere ſibi indulſerit, utrumq; Dionis fide, *Paphijs terræmotu afflictis, largitus eſt* (Auguſtus) *iusſitq́; ut urbem Auguſtam nominarent. Id non eò à me refertur, quaſi non alijs quoq; urbibus multis, prius ac poſtea, in ſimili infortunio Auguſtus ac Senatores auxilium tulerint, quas ſi quis omnes enumerare uelit, res in infinitum ſe extenderit: ſed quod cognomina etiam urbium honoris cauſſâ Senatus eis impoſuit, & non, quod nunc fit, ipſæ ſibi nomina quotquot uellent delegerunt*. Paphus anno quo colonia noſtra condita, inſtaurata eſt. Nec Virgilius hunc imponendæ concedendæq́; appellationis morem annotare neglexit,

Dio.lib.53. *Dio lib.54.* *Virg.5. Aen.*

Vrbem appellabunt, permiſſo nomine, Aceſtam.

Vt uerò Auguſti nomen honoris ergò inditum, ſic contra contumeliæ pænæq́; aliquando ademptum, cuiuſmodi Agrippæ exem-

plum

plum apud Dionem, *cum multos milites amiſiſſet, multos propter rem male geſtam ignominiâ notaſſet, nam præter cetera, totam legionem quæ Auguſta uocabatur, eo nomine uti prohibuit*. Iam illud ab alijs obſeruatum, nullam dubitationem habet, quæcumq; urbes Auguſtæ à populis cognomina accepere, quemadmodum Taurinorum, Veromanduorum, Rauricorum, multis præterea, inprimis Vindelicorum aut Rætorum Auguſtæ accidit, Iſtorum eas populorum principes fuiſſe & capita, uti Æduorum Auguſtodunum appellat Tacitus. Viſum uerò memorabile, ex innumeris prope huius ordinis, quarum ſplendore pleraſq; prouincias Octauianus illuſtrauit, unã Vindelicorum ſupereſſe, quæ nomen non mutauerit, & Coloniæ dignitatem poſt tot ſæculorum ætates adhuc tueatur: Cum reliquæ quotquot fuere, omnes aut perierint funditus, aut nomine, aut libertate, aut utrâq; re mulctatæ fuerint. Subuereri interdum ſoleo, ne quæ diſſerimus parũ propria & accommoda argumento inſtituto uideantur: Quod quidam liberâ Rep. non multo aliter habuiſſe, ritusq́; quos protulimus ſeruatos, fortaſſe conſentiant, ſed non perinde opinentur ad Auguſtum referendos, cuius æuo pleraq; ueterum inſtituta ſint peruerſa, leges contemptæ. Rurſus alij, neq; anteà quidem colonias quæ in uetera oppida ducerentur, circumarari conſueuiſſe, ſed eas tantum quibus noua ædificabantur, quod Cato ſcripſerit, *Qui urbem nouam condit, tauro & uaccâ aret, ubi arauerit murum faciat*. Vtriſq; occurrendum: noſtrâ enim intereſt, quæ ſcribimus uera & ſolida uideri, uti ſunt, non ad inanem ſpeciem & oſtentationem conformata. Priores, quod Reip. formam uerſam aiunt, nihil errant, palam eſt ſub Iulio & Auguſto imperium à pluribus ad unum migraſſe: Verum publicas priuataſq́; conſuetudines, præſertim condendarum coloniarum rationes, idcirco immutatas, quî ſit conſequens? Nemo unus Auguſto antiqui moris retinentior, ut Suetonius obſeruauerit, *etiam habitum ueſtitumq́; priſtinum reducere* ſtuduiſſe: In religione ſuperſtitioni quã neglectui propior, neq; omina & auſpicia, neq; ſomnia uel ſua, uel aliena de ſe neglexit, & cæremonias *ueteres ac receptas reuerentiſſimè coluit*. Atqui quæ circa coloniæ deductionem fiebant, ad religionem pertinuiſſe uident omnes: Nihil ergò cauſſæ, cur quas iure optimo deductas uoluit, aut non auſpicatò deduxerit, aut non circumarauerit, aut non luſtrauerit, in ijs deniq; eorum quæ enumerauimus minimum aliquid prætermiſerit. Poſterioribus Varro ſatisfacit,

Dio lib. 54.

Tac. An. 3.

Cato apud Iſid. lib. 15. c. 2.

Suet. Octau. c. 40.

Suet. Octau. c. 90. 91. 92.

tisfacit, quem aſſerentem audiuimus, colonias omnes urbes dici, quod eo quo Roma modo ſint conditæ: cum uno uerbo omnes cõprehenderit, fieri non poteſt ut quæ in uetera oppida miſſæ, quæq; nouas numero longè ſuperabant, excluſerit. Adde quod Berytum, Cæſaraugustam, alias quaſdam, antequam coloniæ fierent diu ſtetiſſe exploratum habemus, quarum tamen nummi nihilominus boues iunctos cum aratro, pone neſcio quem ſtiuæ innixum præferũt, & circumarationem perſpicuè ſignificant. Nec iſtud Cato conuellit: ut ſcriptum reliquerit quo ritu nouæ urbes condendæ ſint, non indicauit, eo uti nefas eſſe, deducendis colonijs in oppida iam extructa: Quin ſi nomen preſsè accipimus, & in Varronis etymologiã intuemur, hæ quoq; nouæ urbes ſunt, ideo uſus obtinuit, ut coloniæ in antiquiſſima oppida miſſæ, non minus condi dicerentur, quam quibus noua à ſolo & fundamentis fuere exædificata: ſic Apuleius, cum Madauram Syphacis oppidum appellaſſet, nouo dein conditu, coloniam euaſiſſe ſubiunxit. Vno differebant uetera, muro iam antea uſa, quod is in ſulco nouiter ducto ſtatui non poterat, ſed aratrum uel muro applicitum, uel proximè pomœrium circumactum exiſtimo: ſin muro carerent, nam quædam aggere tantum, aut ſi forte uallo munita (hæc de Vindelicâ fama manet, etſi uetuſtate obſcurior) mœnia ex ipſo ſulco excitabantur, prorſus ad eum modum quem Cato præſcripſit. Primum coloniæ ambitum ut tamquam radio deſcribam, nemo exiget, eius enim memoria, cum ueterum mœniorũ ueſtigijs deperdita: quæ mediâ prope urbe murorum reliquiæ à S. Crucis ad Marianam portam, & hinc ad D. Ægidij ſuperant, Auguſti æuum longo interuallo non attingunt: quiq; coniecere muros ab Ægidij, per cliuum cui hinc nomen *Maurberg* manſerit, ad turrem quam Regiam appellant, inde per forum olitorium, ac per depreſſum uicum, Valleculam ex re dictum, ad S. Crucis portam rurſus pertigiſſe, Triumuiros hoſce fines circumſcripſiſſe, nimis tenuiter de ampliſſimâ coloniâ, tot ornamentis inſtructâ ſentiunt: Commodius ſenſuri (fuerit is aliquando ambitus) ſi poſterioribus temporibus tribuere maluiſſent, quibus, collabente imperio, & afflictis prouinciarum præſidijs, multarum urbium ciues, munitiones quo facilius tueri poſſent, in arctum contraxêre, ſi occaſio ferret iterum exporrecturi. Quod & noſtrâ ætate Romæ accidiſſe ſcimus, cum nonnullis locis nouo opere urbs muniretur. Inter Marianam quam diximus por-

Apul. apol. 1.

tam

tam, & nouos muros, tot antiquorum ædificiorum rudera effoſſa uidimus (neq; plura ullibi) ut id ſpatium ad coloniam olim pertinuiſſe, nihilo magis quam de coloniâ ipsâ ſit ambigendum; Et ſi profectò D. Vdalrici ætate, qui anno Chriſtiano CMLXXIII. obijt, urbe neutiquam fuerit comprehenſum, annales enim eum templum S. Stephani *non longè à ciuitate* conſtruxiſſe memorant, quod nunc intra muros eſt, & hoc ipſo ſpatio quod coloniæ tribuimus continetur. Momentum adijcit D. Galli ædicula (hoc nomine nunc celebris eſt, cum antiquum ignoremus) quam omnium primam Chriſtianis ſacris Auguſtæ dicatam, multorum ſæculorum conſentiens fama prodidit, ea longè extra interiorem ambitum, proximè nouos muros poſita. Id non negauerim, qua ſe urbs in meridiem erigit, aliquantum ultra ueterem modum eſſe porrectã: argumento etiam, quod id loci ubi SS. Vdalrici & Afræ templum iam uiſitur, Chriſtiani ſepulcra (aream aut cœmeterium, antiquis eccleſiæ uocibus, appellemus licet) Diocletiani ætate habebant, cũ in ciuitate ſepelire neq; per XII. tabulas, neq; per Imperatorum reſcripta liceret. Item alijs ſæpe locis pro rerum temporumq; rationibus ſiue promotam ſiue contractam fatendum. Porrò quoniam circumaratione, & ceteris illis ritibus coloniæ conſtituebãtur, ratione factum ut natalem inde auſpicarentur. Et quamquam paucis omninò certum originis diem aſſignare poſſumus: nam præter Brundiſium, quam Non. Sextil. conditam ex Cicerone intelligimus, Bononiam, quam III. Kal. Ian. ex Liuio, Placentiam Prid. Kal. ex Pædiano, & ipſis Kal. Ian. Saticulam ex Feſto, neſcio num aliæ litterarum monumentis conſignatæ: unum tamen Brundiſinorum exemplum, cuius Cicero meminit, dubitare nos non patitur, quin & reliquæ natalem ſanctum celebratũq; habuerint, ac Romana Palilia aliqua ex parte fuerint æmulatæ. Vt in noſtrâ ex obſoletâ antiquitate eruere, & ad fidem queamus conſtituere, metuo: at ne qua ſuſceptum munus deſtituam, quærere & indagare pulchrum exiſtimo. Repetamus ergo animo, Ræticí belli exitum in Kal. Sextil. incidiſſe, uidetur conſequi deductionẽ ante proximã hyemem maturatam, medium autumnum huic curæ impenſum. Ac cum uulgatâ famâ, aliquibus etiam monumentis teſtatum ſit, IV. Kal. Octobr. ex omni memoriâ religiosè Auguſtæ cultas, quid cur non hæc potiſſimum coloniæ encænia ſuſpicemur? Incidunt in LIX. diem à Kal. Sextilib. quem Ciſæ

Ex XII. tab. Cic. 2. de diu. Imp. Hadr. ap. Vlp. D. lib. 47. tit. 12. l. 3. Impp. Diocl. et Max. C. lib. 3. tit. 43. l. 12.

Cic. ad Attic. lib. 4. ep. 1. Liu. lib. 37. Pæd. or. in Piſ. Feſt. u. Satic.

ſacrum tertij libri fragmentum monuit: Vti pleraq; reliqua narratio, ita fortaſſis hæc pars, ueri iſtud refert ueſtigium, & ſi perturbatum & confuſum. Perſpeximus Kal. Sextilium annotationem haudquaquam inanem fuiſſe (quantumuis fragmenti aúctor ad friuolam fabuloſamq; narrationem detorſerit) eo minus erit ut LIX. dierum numerum, accuratè adeò proditum, ex uano hauſtum adducar credere. Nã quod poſtea princeps eccleſia eo die Chriſtiano cultui dedicata, certo conſilio factum autumo: Fuit iam olim in more poſitum, ſuperſtitioſos Deorum cultus, ſubſtitutis Chriſtianis cæremonijs, quæ priorum loco in uulgi oculos incurrerent, publico conſenſu abrogare, ſiue uerius expiare. Cuiuſmodi, ſi res poſtulet, multa ſuppetant exempla. Hîc piâ prudentiq; cogitatione, quæ ſacra Ioui Regi, Terræ matri, & Genio coloniæ fiebant annuè, in Deum Opt. Max. Virginem matrem, & Spiritus cœleſtes tutelares, quibus omnibus eccleſia ſacrata eſt, ſanctiori ritu uerſa interpretor. Quin & ludos, qui equorum decurſu celebres ad noſtram ætatem prope urbem durauere, ab uſq; Coloniæ conſtitutione eãdem occaſione originem ducere exiſtimauerim. Niſi coniecturis plus æquo indulgeo, quod mihi quidẽ nõ uidetur. Mœnibus delineatis, ſequebantur platearum directiones, ædium ſacrarum, fori, & reliquorum locorum, quæ ad publicum uſum pertinent deſignationes, arearum priuatis domibus ædificandis diuiſiones. Quæ quia natali abſolui omnia nequiuere, in poſteros dies reiecta ſunt. Viæ (nam reliquiæ indicio ſunt) *ſilice in urbe, glareâ extra urbem* ſtratæ, ad Romanum exemplar, quod ex Liuio cognoſcimus. Earum ceteroquin rationem, ut nunc res habet, nullam inire poſſumus, formâ urbis (quod Liuius Romæ quoq;, poſt bellum Gallicum inſtauratæ, accidiſſe ſcriptum reliquit) occupatæ magis quam diuiſæ ſimili. Siue prior urbs nullo certo ordine ædificata, curam uicos dirigendi non admiſit: Siue, quod uerò propius reor, quæ à conditâ coloniâ multa & fœda ſequuta ſunt incendia, bella, uaſtationes, & ipſe tot ſæculorum curſus, priſcam deſignationem ita immutauêre, ut eius uel nulla, uel obſcura, nec agnoſcenda ueſtigia ſuperſint. Ad ædificia quod ſpectat, in publicis interdum à colonijs non res tantum, ſed & appellationes ad Romanum exemplar conformatas animaduerto, ſiue dominæ urbis imitatione, & ad eius quodammodo præiudicium, ſiue tacito naturæ inſtinctu, quo ad patrij ſoli memoriam omnibus mo-

Liu. lib. 41.

Liu. lib. 5.

dis

dis reuocamur. Sic Helenus apud Virgilium,

Virg. Aen. 3.

——————— *paruam Troiam, ſimulataq; magnis*
Pergama, & arentem Xanthi cognomine riuum
Conſtituit, & Æneas,
——————— *hoc Ilium, & hæc loca Troiæ.*
Eſſe iubet. ———————

Virg. Aen. 5.

Inde eſt quod in quibuſdam colonijs campum Martium, & neſcio quæ huius generis reperimus, ſed frequentiſſimè Capitolia: nam Capitolia habuiſſe illuſtres urbes Capuam, Beneuentum, Nolam, Pompeios, Rauennam, Brixiam, Florentiam, Mediolanum, Carthaginem, Conſtantinopolim, Nemauſum, Toloſam, Narbonem, Auguſtodunum, Treueros, Santones, Agrippinam, locupletes teſtes prodidere: Neq; nos eo ornamento deſtituti, Meminere Capitolij Auguſtani acta Afræ martyris ſemel atq; iterum. Quâ urbis regione ſteterit, nullis ſuſpicionibus aſſequor, niſi quod ſummam, Vitruuij auctoritas tuetur, *Ædibus uerò ſacris, quorum Deorum maximè in tutelâ ciuitas uidetur eſſe, & Ioui, & Iunoni, & Mineruæ, in excelſiſſimo loco, unde mœnium maxima pars conſpiciatur, areæ diſtribuantur:* In Capitolijs quippe cum coniuge & filiâ cultus Iuppiter. Vnde ad Capitolium primam noſtrarũ inſcriptionum pertinuiſſe autumo, Ioui optimo maximo, æterno, conſeruatori, & ceteris dijs deabusque eius loci, à neſcio quo Præſide prouinciæ Rætiæ dedicatam, ut ego quidem lego. De filiâ Arnobius, *Nonne uides in Capitolijs omnibus uirginales eſſe ſpecies Mineruarũ?* de patre & Iunone cõiecturá à Romano mutuamur: hinc Varro auctor, Capitoliũ uetus (diuerſum à Capitolio Tarpeij mõtis) nomẽ accepiſſe *quod ibi ſacellũ Iouis, Iunonis, Mineruæ*, & ad hoc exemplar in Auguſtodunenſi, ut eſt apud Eumenium, aras habuere *Iuppiter pater, & Minerua ſocia, & Iuno placata.* At quamuis Capitolium Romæ multa comprehenderit, Arcem, Aſylum, Curiam calabram, Romuli caſam, & pleraque templa, Vnum tamen inter hæc Iouis Capitolini, à Tarquinio Priſco uotum, à Superbo exædificatum, ita enituit, ut Capitolij nomen ſæpe ſolum ſuſtinuerit, quod qui antiquos ſcriptores attigerit non eſt negaturus. Eâ ratione in reliquis urbibus, Capitolium fortaſſis interdum arcem complectebatur, eò S. Hieronymus Babyloniæ arcem Capitolium uocauit, ſed id neutiquam perpetuum, nec ſcio an in noſtro uerum: de templo certè primario & maximè ſplendido, ubi ubi Capitolij nomen occurrit, dubitare non poſſumus,

De cap. capit. Suet. Tib. c. 40. Caio 57. Benen. Id. de gram. Orbilio. Nol. Ado martyr. 14. Ian. Pomp. Vitruu. lib. 3. c. 2. Rauen. Rub. hiſt. 1. Brix. acta SS. Fauſt. & Iouitæ. Flor. et Med. Borgin. orig. Flor. Carth. Cyp. ep. 55. & de lapſ. Conſtãt Gyl. Top. lib. 3. c. 7. Nemauſ. Pold. antiq. Nem. c. 16. Tolo. Greg. Tur. de glor. mart. cap. 48. Narb. Sid. de laud. Narb. Auguſtod Eũ. paneg. Treu. uita S. Tyrſi. Sant. Pith. aduerſ. lib. 2. c. 18. Agrip. nomẽ adhuc manet. Vitruu. li. 1. c. 7. Arnob. lib. 4. Varro de ling. lib. 4.

Hier. de locis Hebr. & comment. in Iſ.

tum

tum quod ſcriptores quorum ad orami nomina hoc indicat, ex quibus Eumenius in panegyrico, Apollinis templum atq; Capitolium Auguſtoduni, appellat *fana longè omnium in hac urbe pulcherrima*, tum quod concilium Eliberi olim habitum, prohibet ne quis *ad Idolum Capitolij ſacrificandi cauſsâ aſcendat*: S. Zeno, Iudæorum Synagogas, & gentium Capitolia Chriſtianorum eccleſijs comparat: & ad Auguſtanum ut accedens ſacrificaret, Gaius iudex Afram hortatus eſt: Neque aliter Saturninus Apollinarem martyrem Rauennæ, uti acta habent notæ uetuſtatis, quæ eo libètius exſcribo, quod de templo, eius ſplendore, Iouiſque cultu dicta, ſimul confirmant, *An ignoras ſacrum nomen Iouis, qui magnus eſt habitator Capitolij urbis huius, cui te oportet ſupplicem fieri? B. Apollinaris reſpondit: Quis ſit ille habitator neſcio, nec templum eius noui. Pontifices dixerunt: Veni ergo, & uide magnificum fanum, mirificeque exornatum, uidebis illic inuictiſſimi Iouis ſimulachrum.* Extra Capitolium ædes ſacræ præterea aliæ, quarum non omnium memoriam intercidiſſe, inſcriptionibus quæ hos commentarios ſequūtur debemus. Siluani templum, cum ſigno uetuſtate collapſum (quod ex illis cognoſcimus) Sext. Attonius Priuatus reſtituit: Plutoni & Proſerpinæ ædem Flauia Veneria Baſſa, uiſu monita ſtatuit: Mercurio, cuius ſedes à tergo eius inſcriptionis fuere, Appius Claudius Lateranus uotum ſoluit, item M. Baſſinius Vitalis: Marti Criſpus Ræci filius: Marti & Victoriæ, contubernium Marticultorum: Dijs Deabuſque omnibus, Adiutorius Romanus. Quamquam marmora, quæ uotum ſolutum tantummodo indicant, ad templa pertinere affirmatè non dixerim, quod uota perſæpe, poſitis ſimulachris loco non ſacro reddita. Ædis incertæ neſcio cuius, nomen enim temporis iniurijs conceſſit, cum ſuis ornamentis, meminit Antonij Æliani lapis: De Ciſâ ſuſpiciones in medio: Veneris aliquod delubrum extitiſſe, Afræ hiſtoria innuit: Auguſti, Suetonij uerba, *Prouinciarum pleræque ſuper templa & aras, ludos quoq; quinquennales pæne oppidatim conſtituerunt*, nam inter pleraſque has prouincias, ex ſine controuerſiâ imprimis numerandæ, quæ etiam totas ciuitates Auguſtæo nomini dicatas habuere. Sed templa profectò complura alia, deperditis iam nominibus, partim cum coloniâ nata, partim ſequentibus temporibus conſtituta ſunt. Situm uix ſcio an ullius recte indicabimus. Viam eò munirent lapidum inſcriptiones, ſi quibus locis ſingulæ erutæ, annotaſſent maiores, nunc eo auxilio deficimur

Concil. Elib. can. 59.

Zeno ſerm. de ſpirit. ædif. dom. Dei.

Vide inſcript. Auguſt. parte 1.

Suet. Octau. c. 60.

cimur. Mercurius tamen credo in foro cultus, ſententiæ Vitruuium *Vitruu. lib. 1. c. 7.*
auctorem habeo: qui quod Martis & Veneris fana extra urbem, He
truſcam diſciplinam ſequutus, collocat, uideo eius ne Romæ qui-
dem ſemper rationẽ habitam. Plutonis & Proſerpinæ haud pro-
cul à Saluatoris templo ſtetiſſe, uiſum aliquando, argumento arulæ
illiteratæ exiguæ, in proximo Societatis Ieſu collegio erutæ, memi-
neram Vitruuium Ioui, omnibusq; cœleſtibus excelſiſſimas præ- *Vitruu. lib. 4. c. 8.*
ſcribere, humiles Veſtæ, Terræ, Mariq;, inde humillimas inferis
tribuendas procul dubio cenſebam. Sed quam ancipites & incertæ
hariolationes iſtæ, nec ignoro, nec diffiteor. Ineptè etiam quidam,
quoniam Siluano lacte factum legerant, in lacticiniorum ei foro
quod nunc eſt, locum dedere. Fori colonici area ſtatim
à principio deſignata, ad ædem maximam Virginis genitricis, niſi
nos ueſtigia quæ odoramur decipiunt. Occupaſſe cenſeo, cum ſpa
tium quod id loci ad orientem ſolem hodieq; patet, tum quidquid
ædi poſt primam conſtitutionem ex eâ parte adiectum. Magni o-
peris ædificium intelligo, quod ab alterno diuinarum laudum con-
centu chorum, ab ætate nouum, cum uulgò dicimus. Fauet Vi- *Vitruu. lib. 1. c. 7.*
truuius, qui foris media urbe locum tribuit: multo ualidius fama ue
tus, cuius fidem perſæpe nugis & fabulis intermixtis dubiam, ra-
rò ex toto uanam mendacemq; expertus, qua ferri poteſt, nunquã
eleuare conſueui; narrat hæc, Vbi nunc ædes eſt, ſtetiſſe Romanis
temporibus Xyſtum, amplamúe porticum, Ego baſilicam inter-
pretor, in quâ magiſtratus ius dicerent, & mercatores maximè per
hyemem conuenirent, nam *baſilicarum loca adiuncta foris*, ex Vitru *Vitruu. lib. 5. c. 1.*
uij præſcripto ſcio, quem in architectonico argumento ſæpius lau-
dare neceſſe habeo. Et quidni fuerit baſilica porticus, quam ba-
ſilicarum dimenſionibus conſtitiſſe ex ueſtigio colligimus? Siquidẽ
chalcidicum nouum (chorum appellauimus) & extremas utrimq;
teſtudines (cum ædes quincuplex ſit) latitudine inter ſe haudqua-
quam conſentientes, cogitatione paulliſper ſeiungimus, harum e-
nim ſymmetriæ uitium, certo mihi argumento, à Romanis non
eſſe. Reliquiæ interiores tres, ſimul iunctæ, duplam longitudinis
ad latitudinem proportionem habent, & mediana, triplâ fere latitu
dine ſingulas laterales excedit: ad occidentem in hemicyclo, ubi iã
Epiſcopi ſolium lapideum, tribunalis locus. A quibus rationi-
bus nihil diſſentiunt baſilicarum ichnographiæ, in architecto-
rum libris deformatæ. Verum, etiam ſi areæ circumſcriptio

conuenit,

conuenit, abſurdè tamen, quiſquis æſtimat teſtudines tres interiores quas diximus, cum Romanam architectandi rationem neutiquam referant, ex baſilicâ ſupereſſe: ferri poſſit quod quidam probabilius cõiecēre, ſupereſſe ex eâ pilas quadratas, ſiue columnas Atticas lapide ſtructas, utrimque octonas aut nouenas, quibus fornices incumbūt ad dimidiam circinationem arcuati, medianã teſtudinem ſuſtinentes, nam antepagmenta lateritia pilis adpreſſa, hinc medianæ, lateralibus inde teſtudinibus ſubſeruientia, poſtea acceſsēre, quod apertum eſt, cum per ipſa epyſtilia hac de cauſſâ inciſa excurrant: Reliquam baſilicam omnem dudum diſiectam, eius fundamentis eccleſiam inædificatam exiſtimamus, exterioribus porticibus iam tunc, at longo poſt tempore chalcidico, adiectis, cũ de chalcidico ex annalium monumentis conſtet. Quod enim Chriſtianis uſibus eccleſiæ in longum porrectæ etiam antiquitus aptæ

Clem. Apoſt. conſtit. lib. 2. c. 57.

uiderentur, cuius rei teſtimonium Apoſtolicæ conſtitutiones dicũt, *ſit ædes oblonga, ad orientem uerſus naui ſimilis*, ſubinde accidit, ut uel baſilicæ, utpote hac formâ, in eccleſias uerterentur, quo fortaſſe Auſonius reſpexit, *Baſilica olim negotijs plena, nunc uotis*: uel eccleſiæ dirutarum baſilicarum ſpatia occuparent. Et hinc potiſſimum manaſſe crediderim, quod maximis & ampliſſimis quibuſq; eccleſijs id nomen paſſim inditum: quamquàm Iſidorus, & quidam ſacrorum rituum interpretes, aliam appellationis cauſſam aſſignant. Num quæ præterea ueteris baſilicæ reliquiæ extent, diu multumq; ueſtiganti, occurrit fruſtum columnæ ſtriatæ in proximo epiſcopij atrio, craſſitudine diametri duorum pedum cum quadrante circiter, quod inde eſſe conijciebam: eius altitudinem ad Corinthium genus æſtimãtibus, ſcapus columnæ cum baſi & ſtylobatâ, cumq; capitulo, epiſtylio, Zophoro & coronâ, in triginta ſex pedes aſſurrexerit, aliquanto minus ſi ad Doricas, aut Ionicas, aut etiam Heruſcas dimenſiones uocemus. Quia uerò Vitruuius oſtendit baſilicas ſupra contignationem columnas habuiſſe inferioribus minores, hanc ſuperiori ordini tribuo, Atticis quippe illis longè graciliorem. Coniuncta deinde foro ærarium, carcer, curia: de ærario & carcere nihil præterea affero, niſi cui tamen credibile, monetæ officinam, quæ proximè ædem maximam ſtetit, ad annum uſq; ab hinc centeſimum quinquageſimum plus minus, ærarij locum occupaſſe. Curiam profectò in uiciniâ ad turrem Regiã fuiſſe, prodidere maiores, & eo argumento coniecturæ de fori regione minus

Auſ. orat. ad Gratian.

Iſido. orig. lib. 15. c. 4. Ammal. lib. 3. c. 2. Vualfrid c. 6. & 7. 10. Steph. Durant. lib. 1. c. 1.

Vitruu. lib. 5. c. 2.

ne minus pœnitet. Hanc ipſam turrem (reperio aream id loci inædificandis ædibus, tradidiſſe beneficij nomine, Othoni Bogenario Auguſtano ciui, Gottefridum comitem Hohenloenſem, anno poſt Chriſtum natum MCCXLVI. IV. K. Septembr. Conrado *illuſtri, Romanorum in Regem electo* coram, uti in litteras relatum, quibus ſcribendis Henricus Velſerus teſtis affuit) hanc inquam turrem, ſunt qui Romanum opus opinentur, nec eius rei præter uetuſtatis ſpeciem indicium ullum habent: mihi Germanicum aut Francicum, aut ut uetuſtiſſima ſit, Gothicum ſapit, Et uel Theodorici, uel Pipinorum & Carolorum tempora ſubolent. Curia ubi nunc eſt, Prætorium, Præſidum antiquitus uſui paratum, fuiſſe certis rationibus perſuadeor, atq; ita interpretor quod in uetuſtis tabulis *Ambthauß* appellatur. De thermis & amphitheatro non certus index, non ſatis clara indicia ſuperant, argumentis in ſuſpiciones trahimur: nam ut tunc mores erant, illæ ad lauandi uſum uoluptatesq;, iſtud ad oblectamenta ſpectaculorum propemodum neceſſaria: Et paucæ ſine utriſq; coloniæ, tenuiores dico, ne de maximâ florentiſſimaq; ambigamus. Saluianus epiſcopus, qui ſe uixiſſe oſtendit quo tempore *Romana Reſpublica uel iam mortua, uel certè extremum ſpiritum* agebat, in theatra & ludos aſperius inuectus, diſertè ait, illas ſolas ludis carere urbes, quæ uel in barbarorum poteſtatem redactæ, uel miſeriâ & egeſtate ita attenuatæ, ut faciendis ſumptibus uires non ſufficiant,upereſſe tamen in his adhuc *loca ipſa, ac diuerſoria ludicrorum*, hoc eſt theatra. Ante non multos annos, in hortis ad D. Stephani quibuſdã, ſcrobe altitudine triũ aut quatuor pedũ forte effoſsâ, detectũ apparuit pauimentum teſſellatum ſectile egregij operis, in quo quadratis ſpatijs delineati gladiatores, aſcriptis nominibus, bigæ, metæ, alia id genus, ut ſatis appareret ædificio ſplendido, qualia in opulentis urbibus, homines præpotentes & perdiuites, ad luxum atq; magnificentiam comparare ſolẽt, inſeruiſſe, hoc cum per aliquot menſes niuibus, gelicidijs & omni hyemis iniuriæ, magno antiquitatis neglectu ſub dio patuiſſet, terrâ iterum eſt obrutum: Mihi aliud ex alio cogitanti, in mentem uenit, thermarum uideri poſſe ueſtigia, ſed rei incertæ certus eſſe auctor nolim, & ſi probè cognitum habeo, balnearum loca omni ornamentorum genere, pauimentorum inprimis, fuiſſe ueſtita, & memini apud Plinium legere, Agrippam in thermis quas Romæ fecit, pauimenta nouo inuento, ex humo etiam in came-

Salu. de prouid.lib.4.& 5.

Plin. lib.36.c. 25.

O ras

ras tranſtuliſſe. Amphitheatrici cadaueris nec oſſa conſpici, non uelim quiſquam nimis miretur: quot eâ fortunâ Romanæ urbis monumenta, inſanis ſumptibus in ſpem æternitatis ſtructa, præ quibus quid fuerint ædificia coloniæ, quantumuis ſplendidæ? Pleraq; ſenium ſoluit, nam & ſaxis ſua mors imminet, multa ſubruerunt manus inimicæ, quædam amicæ; En amphitheatra, Placentinum Vitelliano bello, Tacitus teſtis, obſeſſâ urbe incenſum conflagrauit; altâ pace Catanenſe, Theodorici Regis conceſſu (reſcriptum in Caſſiodori uarijs legitur) reficiendis mœnibus impenſum. Et ſcio hanc frugalitatem pluribus antiquis operibus fuiſſe exitio. Lapideorum tamen membra, quamquam alio tranſlata, formâ quadantenus agnoſcendâ manſere, lateritiorum neutiquā. Quæ meo animo cauſſa inter primas, cur pauca ueterum ædificiorum fragmenta Auguſtæ poſſimus oſtendere, plura alibi, in quibuſdam minoris rei & famæ urbibus. Cum enim in propinquo lapicidinæ nullæ eſſent, lapides magno conſtitiſſe uerum eſt: à Colonis itaq; (& ſi impenſæ cum uſus ferret non peperciſſe, & pilæ ex baſilicâ reliquæ, & columna ſtriata, præter alia indicant) factū prope neceſſariò, quod Reges & ciuitates locupletes nonnullas, firmitatis perpetuitatiſq; gratiâ feciſſe conſulto Vitruuius & Plinius ſcripſere, Vt lateritia pleraq; opera, publica priuata, ſtatuerent: quibus ſemel diſiectis, uti excisis arboribus nil niſi radices, ſic præter fundamentorum ueſtigia, nullius rei indicium relinquitur. Nam quæ ex lapide ornamenta acceſſiſſe credibile eſt, cum pro modo ſingulorum ædificiorum pauca fuerint, in calcem ſoluta, aut alios uſus uerſa, priori formâ amiſsâ minus apparere, non uidetur incredibile. Fundamentorum uerò rudera multa & magna, duritiâ ut ferro uix cedant, diuerſis urbis locis fodientibus nunc quoq; occurrunt, ex quorum accuratâ obſeruatione, periti architecti inædificatorum olim operum ſpeciem, non difficulter animo conciperēt, ſi hæc eâ quâ æquū eſſet curâ curarentur. Eſt, exempli cauſsâ, haud ita procul à pauimento quod thermis tribuimus, uicus in creſcentis prope lunæ modū incuruus hortorū utrimque parietibus incluſus, quibus ſi fundamēta ſubſint, quæ tāti ædificij fidē ſuſtinere poſſint, de amphitheatro profectò cōiecturā ex formâ ſumā. Ductus demum inducendis educendiſq; aquis, à primis colonis uidentur. Riuos qui perpetuis foſſis, ex Lyco & proximis quibuſdam amnibus, magno ciuium commodo in urbem deriuati, atque cloacas

Tac. hiſt. 2.

Caſſ. lib. 3. ep. 49.

Vitruu. lib. 2. c. 8.

Plin. lib. 35. c. 14.

eluendis

eluendis ſordibus ſubterraneas fornicatas intelligo. Nam riuos, tacentibus domeſticis annalibus rei inſignis auctorem, cui quam Romanis tribuimus rectius? quibus hoc genus opera mirè uſitata, ut à ductis foſſis nonnullæ urbes nomen inuenerint: hinc Eumenius, Imperatores ſui temporis commendat, qui *reſides aquas, & nouos amnes, ueluti aridis feſſæ urbis* (Auguſtoduni) *uiſceribus infundant.* Cogitaui aliquando Fortunatum eò ſcripſiſſe, Auguſtam à Vindone & Lyco fluentari, quod de Lyco per canales iſtos uerum ſit, in Vindone poeticâ phraſi propinquitatem ſpectauerit. Non nego poſterioribus ſæculis nouos riuos additos, ueteres uariè mutatos eſſe, ſed hîc principium indicamus. Cloacarum, præter ſordium expurgationem, eædem quæ Romæ cauſſæ, *Has primum Romæ feciſſe dicunt* (ait Iſidorus) *Tarquinium Priſcum, ut quotiens pluuiarum inundatio exiſteret, per eas aquæ extra ciuitatem emitterentur, ne maximis perpetuiſque tempeſtatibus, planitiem uel fundamenta urbis ſtrages aquarum ſubuerteret.* Etſi Plinio Romanas *operum omnium dictu maximum* appellare uiſum, nec Auguſtanæ quidem pro coloniæ modo contemnendæ: nam quod ille miratur unicè, *durant tamen à Tarquinio Priſco annis DCCC. propè inexpugnabiles*, altero tanto noſtræ, & aliquanto amplius, à conditâ coloniâ ad hanc ætatem perſtitere. Quod Liuius de Romanis prodidit, ut *primò per publicum ductæ, nunc priuata paſſim ſubeant tecta*, iſtis itidem contigit, certo antiquitatis indicio, formâ urbis hodie ualdè immutatâ. Atque publica in hunc ferme modum habuere. De priuatis unum moneo, domos aut domorum areas, ſorte fuiſſe diuiſas, ita Æneas apud Virgilium,

Sortiturque domos

In quem locum Donatus, *dabantur autem ſorte, propter locorum differentiam*, ut enim quæque foro proxima, ita ſitu maximè commoda & opportuna cenſebatur. Nunc, quoniam coloniæ corpus, quâ fieri potuit delineauimus, reſtat animam (Reipublicæ conſtitutionem me dicere palam eſt) deſcribere. Hæc in duo membra diſparata, diuina & humana complectitur. Nobis de religione uniuerſim eo minus dicendum, quod colonos patria ſacra, Romana uidelicet, coluiſſe nemo ambigat: ludis tamen, feſtiſque quibuſdam diebus uariaſſe docet Cicero, quod inter Romanæ urbis commoda, ludos & feſtos dies numerat, quibus Quirites in colonias miſſi ſint carituri, Et Tertullianus ait, aliquas ludorum ſpe-

Eum. pro ſchol. inſtaur.

Iſid. lib. 15. c. 2.

Plin. lib. 36. c. 15.

Liu. lib. 5.

Virg. Aen. lib. 5.

Cic. agrar. 2.

Tert. de Spectac.

cies ex *municipalibus faſtis ſuperſtitionibusque cauſſas originis* habere. Curatio ſacrorum Sacerdotibus demandata, inter quos eminuere Pontifices. Extant faſti marmorei Pontificum coloniæ Iuliæ Sutrinæ; C. Virius quidam PONTIF. ET DECVR. in antiquâ inſcriptione legitur, & plura huius generis, præter Ciceronis uerba quæ mox dabimus, nos de colonicis Pontificibus dubitare non patiuntur. Singulorum deinceps Deorum Flamines, Augures, Haruſpices, Æditui etiam, Tibicines, Popæ, miniſtri alij. Quorum omnium numerum grandiorem fuiſſe, quam hodie quiſquã facile cogitatione concipiat, perſuaſum habeo. Nec defuere dignitatis ornamenta: Latinus Pacatus Naronenſes Theodoſio Imp. gratulantes deſcribens (Illyrici ea colonia) nominat *Reuerendos municipali purpurâ flamines, inſignes apicibus ſacerdotes*: Tertullianus, cognoſcendæ antiquitati inprimis bonus auctor, addit auream coronam, quæ prouincialium ſacerdotum inſigne fuerit proprium, uti prætextæ, uel trabeæ, uel palmatæ, certis dignitatum generibus Romæ: inde apud Epictetum neſcio quis, Auguſti ſacerdotium Nicopoli ambiens, *At auream coronam geſtabo*. Ad politiæ rationem quod ſpectat, Coloniam leges ab Imperatore & Triumuiris accepiſſe dixi, nec muto: Sed & alias à colonis, pro re natâ latas, compertum, Sic eſt ad Virgilij uerba,

——— *patribus dat iura uocatis*,

Apud Seruium, *Dat condendi iuris poteſtatem, his quos appellauerat patres*: res firmat, nam quî proſpicerent Triumuiri euentura tam acutè, ut nouis in dies legibus opus non eſſet? Superant quædam huius generis æreæ & marmoreæ reliquiæ, ſiue decretorum ſiue legum nomine inſcriptæ, ſiue coloniarum ſiue municipiorum, quod eodem in hac cauſſâ recidere arbitror. Legum porrò cura ad publicum conſilium pertinuit: publicum conſilium Decurionibus conſtitit. Hos nomen accepiſſe exiſtimant quidam, ait Pomponius, *quod initio cum coloniæ deducerentur, decima pars eorum qui ducerentur, conſilij publici gratiâ conſcribi ſolita ſit*. At errant profectò iſti quidam, nec eſt ut in bene conſtitutâ Republicâ ullâ, decimus quiſque ciuis Senator ferri poſſit. Scilicet Romæ ad Sullæ Dictaturam uſque Senatus trecentorum numerum non exceſſerit, in colonijs nonnullis quadringentorum, quingentorum, ſexcentorum expleuerit? Cicero Rullo obijcit, *Quinque millia colonorum Capuam ſcribi iubet*: Si decimam deducimus, quingenti procul dubio Decuriones prouenient,

Vide inſcript. Smetij. f. 44. n. 1 3. & f. 1 5 9 n. 1 0. & ſæpè capite Magiſtratuum municipalium.

Pac. in paneg. Theod.

Tertul. de Idol.

Arriani Epict. lib. 1. c. 1 9.

Virg. Aen. 5.

Pomp. D. lib. 5 0. tit. 1 6. l. 2 3 9.

Cic. agrar. 2.

nient; At aliter ille, *Huc iſti Decemuiri, cum numerum colonorum ex lege Rulli deduxerint, centum Decuriones, decem Augures, ſex Pontifices conſtituerint*, Totidẽ ego Auguſtæ crediderim cõſtitutos, Ad Romanæ originis hâc quoq; in parte ſimilitudinem, Propertius, Prop. lib. 4. el. 1.

Centum illi in prato ſæpe ſenatus erat.

Nã Capuæ exemplo opinionis alterius ineptiæ ſatis ſuperq; patefactæ, Etymon igitur à curiâ, quæ eſt Iſidori in originibus interpretatio, aut de curijs deducere uerius. Iſid. lib. 2. c. 4. In decurias enim Decuriones tributos ſuſpicor; Indé Decemprimi nati, quorũ præſignis præ reliquis dignitas, meminit Cicero oratione pro Sex. Roſcio Amerino: Liuius in hiſtoriâ ſecũdi belli Punici, *Decreuerũt ut Conſules magiſtratus, denosq; principes Nepete, Sutrio, Ardeâ, Calibus, Albâ, Carſeolis, Sorâ, Sueſſâ, Setiâ, Circeis, Narniâ, Interamnâ (eæ namq; coloniæ in eâ cauſſâ erant) Romã accirent*: Liu. lib. 29. & hiſce Iulius Firmicus, *Faciet claros, & glorioſos, ciuitatibus præpoſitos, aut maximarum ciuitatum Decemprimos*; Firm. lib. 3. c. 12. hinc Hermogenianus Decemprimatum dixit. Hermog. D. li. 50. tit. 4. l. 1. In curiâ conueniſſe, clarum: Itaq; poſteriores, Curiales pro Decurionibus promiſcuè appellauere, uti eſt in Arcadij & Honorij lege, Arca. & Hon. Cod. lib. 1. tit. 3. l. 12. tùm ſæpe alibi. Primos à Triumuiris Coloniæ deducendæ lectos conijcio: uacantibus deinceps locis allecti uel à Cenſoribus, quod minoris Plinij auctoritate aſſero, Plin. lib. 10. ep. 113. 116. uel ab ordine ipſo, uti lapis antiquus habet, HVIC. ORDO. SENIENSIVM. ORNAMENT. DECVR. PRIMO. DECREVIT. Inſcript. Smet. f. 161. n. 9. f. 83. n. 1. ſiquidem Decurionum ornamenta decernere ad eos qui legerent pertinuit: uel à Decurionibus, Auguſtalibus, & Plebe, ſic eſt in Sueſſanâ inſcriptione, HONOREM. DECVRIONATVS. GRATVITVM. DECREVIT. ORDO. DECVRIONVM. ET. AVGVSTALIVM. ET. PLEBS. VNIVERSA. Imperatorum deniq; iuſſu pleroſq; Decuriones & magiſtratus conſtitutos, ſcio neminem ambigere, at id præter conſuetum morem cõtigit, nec nobis hoc loco de Principum auctoritate, quæ infinita fuit, diſputandum. Allecti pecuniam quandoq; erogabant, ita Cn. Sulpitius in uetuſto marmore, DEDIT. DECVRIONATVS. NOMINE. H-S. IↃↃCIↃ. Sulpicij inſcr. in Aldi Orthogr. u. circumuenio. ſportularum ſcilicet ratione, *pro introitu* ait Plinius: Plin. lib. 10. ep. 113. 116. ex quo intelligo, in quibuſdam ciuitatibus lectos à Cenſoribus, hoc honorarium non intuliſſe, ſed ſupernumerarios tantum, Imperatoris indulgentiâ adiectos, in quibuſdam utroſque; Traianus reſcripſit, *id ergò quod ſemper tutiſſimum eſt*,

Plin. lib. 1. ep. 19. *eſt, ſequendam cuiuſq; ciuitatis legem puto*. Ex Plinio conſtat, Decurionum cenſum centum millium fuiſſe: ex Diocletiani & Maximiani reſcripto, libertos in curiam non admiſſos, niſi qui ius aureorum annulorum aſſequuti, uel natalibus ſuis reſtituti eſſent: Ex Iuriſconſultorum libris, neque lectos minores uigintiquinque annis, niſi ex certâ cauſsâ, qui tunc ſportulas quidem Decurionum accipiebant, interim ſuffragium ferre non poterant: nec maiores quinquagintaquinque inuitos, niſi illis conſuetudo obſtaret: nec in totum ſurdos & mutos: nec relegatos ad tempus & reuerſos, niſi Principis accederet permiſſio: nec nauicularios. Cicero ſignificat, excluſos item qui præconium facerent, non qui feciſſent. A Gratiano & collegis Imperatoribus, Decuriones Senatores ſuæ curiæ nominatos obſeruo, additâ cautione, *ſi ſic dici oportet*, quod Senatoriæ uocis maieſtatem, præterquam principi principis urbis conſilio, conuenire uix exiſtimarent: à Leone & Maioriano minorem Senatum, *Curiales neruos eſſe reip. ac uiſcera ciuitatum nullus ignorat; quorum cœtum rectè appellauit antiquitas minorem Senatū*: eſt in lapidibus diſertè, SENATVS. P. Q. TIBVRS. S. P. Q. NOLAN. SENATVS. POPVLVSQVE. SIGNINVS. & plura ad hunc modum, quibus ſanè Decuriones Senatus appellatione dignati, quod Plinium pariter atque Traianum ſequutum uideo, & olim Liuium, ubi de XII. coloniarum defectione agit: abſtinuere tamen pleræque coloniæ, aut Ordinis, aut Decurionum inſcriptione contentæ. Cicero de Puteolanis uerba faciens, ampliſſimum ordinem uocauit. Plinius in Bithynicis & Ponticis ciuitatibus, Græcâ Buleutarum appellatione uſus eſt. Quo quiſque loco in album relatus ſententiam dixerit, Vlpianus docet, *Decuriones in albo ita ſcriptos eſſe oportet, ut lege municipali præcipitur: ſed ſi lex ceſſat, tunc dignitates erunt ſpectandæ, ut ſcribantur eo ordine, quo quiſque eorum maximo honore in municipio functus eſt: puta qui Duumuiratum geſſerunt; ſi hic honor præcellat* (utitur exceptione, propter municipia in quibus Dictatores, aut ſummo loco Ædiles, id enim Arpini conſueuiſſe, ex Cicerone ſcimus, *is enim magiſtratus in noſtro municipio, nec alius ullus creari ſolet*, & credo etiam in aliis interdum municipiis, non item in Colonijs, quæ Dictatores nullos; Ædiles infra Duumuiros habuere) *& inter Duumuirales antiquiſſimus quiſque prior is: deinde hi qui ſecundo poſt Duumuiratum honore in Republica functi ſunt: poſt eos qui tertio, & deinceps: mox hi qui nullo*

honore

Margin notes: Diocl. Cod. li. 10. tit. 32. l. 1. — Iuriſc. D. lib. 50. ti. 2. l. 2. 3. 6. 7. 9. 11. 13. & tit. 4. l. 8. — Cic. fam. lib. 6. ep. 18. — Grat. C. lib. 10 tit. 31. l. 33. — Nou. lib. 4. Nou. 1. — Plin. lib. 10. ep. 83. 84. 115. 116. — Liu. lib. 27. — Cic. pro Cælio. — Vlp. D. lib. 50. tit. 3. l. 1. 2. — Cic. fam. lib. 13. ep. 12.

honore functi ſunt, pro ut quiſque eorum in ordinem uenit. In ſententijs quoq; dicendis idem ordo ſpectandus eſt, quem in albo ſcribendo diximus, Sed intererat quâ quis ratione dignitatem aſſequutus, *Nomina ante ſcribi oportet eorum qui dignitates principis iudicio conſecuti ſunt: poſtea eorum qui tantum municipalibus honoribus functi ſunt.* Et *patrem, non habenti filios anteferri*, Diocletiani & Maximiani lege cautum. Decurionum partes duas, totius curiæ inſtar exhibere, Arcadio & Honorio placuit. Quod maior pars curiæ effeciſſet, pro eo haberi ac ſi omnes egiſſent, Scæuola interpretatus eſt. Nam Decreta quæ non legitimo numero Decurionum coacto facta ſunt, non ualere Marcianus annotauit: & ordinem non aliter habendum quam duabus partibus adhibitis, ante Arcadium ex municipali lege Vlpianus prodidit. Vti uerò Senatus conſulta Romæ duabus ſingularibus litteris S. C. ita Decurionum Decreta totidem D. D. notabantur; eò L. D. D. D. in fragmento Auguſtanæ inſcriptionis, monumento locum datum Decurionum Decreto ſignificant. At quoniam Decuriones pleraq; Reipublicæ munera ſuo periculo tractare cogebantur, inferioribus maximè temporibus, eis militiâ, uectigalium publicorum, alienarumque rerum omnium conductione & procuratione interdictum, ne hiſce curis à proprio munere auocarentur. Itaque uſu uenit, ut honor tot oneribus implicitus, à paucis ambiretur, eum pleriq; enixè fugerēt, & ſi prærogatiuis quas enumerabimus auctum: Statuere ideo Imperatores plurimis conſtitutionibus, ne publica munera negligerentur ſcilicet, Decurionum filios curijs neceſſario obnoxios, cuius rei antiquitus nec ſuſpicio incidit: quin nec Chriſtianos eximios habuerunt, Chriſtianos namq; Iudæorum nomine intelligit Vlpianus, quo loco ſcripſit, *Eis qui Iudaicam ſuperſtitionem ſequantur, Diui Seuerus & Antoninus honores adipiſci permiſerunt: ſed & neceſſitates eis impoſuerunt.* Arcadius & Honorius omnium ſuperſtitionum aſſeclas admiſere; Iulianus clericos etiam inuitos addixit, vt eſt apud Sozomenum. Poſtea prohibitum à Gratiano & collegis, ne quis ſupplicij loco curiæ deputaretur, graui addita ſententiâ, *cum utique unumquemque crimìnoſum, non dignitas debeat, ſed pœna comitari.* Prærogatiuis præter ſportulas, hiſce prope modum uſi ſunt: Nullum in Coloniâ magiſtratum maiorem niſi Decurio gerere poterat, *quia Decurionum honoribus plebeij fungi prohibentur*, quæ Paulli uerba ſunt: Extraordinariorum munerum omnium immunitate fruebantur: & Theodoſij lege, mortuo Decurio-

Diocl. C. lib. 10. tit. 31. l. 9.
Arc. C. lib. 10. tit. 31. l. 46.
Scæu. D. li. 50. tit. 1. l. 19.
Marc. D. lib. 50. ti. 9. l. 2. Vlpi. l. 3.
Vide C. li. 10. ti. 31. l. 38. 51. 55. D. lib. 50. tit. 8. l. 2. lib. e. ti. 2. l. 6. C. lib. 4. tit. 65. l. 30.
Impp. C. li. 10. ti. 31. l. 22. 26 32. 35. 36. 37. 41. 43. 48. 50. 62. 66.
Vlp. D. lib. 50. tit. 2. l. 3.
Arc. C. li. 10. tit. 31. l. 49.
Soz. lib. 5. c. 5.
Grat. C. li. 10. tit. 31. l. 38.
Paul. D. lib. 50. tit. 2. l. 7.
Vide C. li. 10. tit. 31. l. 21. 21. 34. per totum. lib. 2. tit. 11. l.

ne,

5.lib.9.tit.41. l.16.D.li.48. tit.19.l.9.15. 18.lib.50. tit. 18.l.3.lib.28. tit. 3.l.6.lib. 49.tit.4.l.2. C.Theod.li.5. tit. 2.l. unicã D.lib.50.tit. 2.l.8.

ne, extraneis relictis hæredibus, qui ad curiam non pertinerent, quarta facultatum portio cedebat beneficio reliquorum Decurionum; nullo legitimo ſucceſſore relicto, bona omnia ordinis utilitati proficere Conſtantinus reſcripſit: *Decurionibus facultatibus lapſis alimenta decerni permiſſum*, Hermogenianus prodidit: Non fuſtibus, non quæſtioni ſubijciebantur, niſi maieſtatis rei, capitali propoſitâ pœnâ iudici qui contra tentaſſet: non in metallum dabantur, nec in opus metalli, nec in opus publicum, uel ad beſtias; nec furcæ ſubijciebantur, nec uiui exurebantur: ac omnino capite non damnabantur, niſi ſi qui parentem occidiſſent: grauioris facinoris rei, à Præſidibus non puniebantur, ſed carceribus tantum diligentioris cuſtodiæ cauſsâ mancipabantur, deq; ijs ad Imperatores referebatur, Vlpianus ait, Decurionem *punire ſibi Præſes permittere non debet; ſed recipere eum in carcerem, & Principi ſcribere de pœna eius.* Quæ priuilegia & Decuriones, & eorum parentes atq; liberos complectebantur, quod ex Imperatorum, Iuriſq; prudentum ad oram notatis locis planum. Sed & alia pleraq; de Decurionibus aſcribi poterant, nos capita delibauimus. Auguſtanorum mentio in noſtris monumentis obuia aliquoties, duorum tantum, aut ſi plurimum trium nomina reliqua, Antonij Æliani, C. Iulianij Iulij, & Adiutorij Romani, nã de poſtremo mihi minus conſtat. Magiſtratus colonici fuere multiplices: Maiores, minores. Maiores hîc uoco, qui Rempublicã reſpiciebãt uniuerſam, minores, qui certa corpora & collegia. Priores, ut obſeruaſſe uideor propemodum annui, eſt in fragmento municipaliũ faſtorum, ab Apiano edito, ſæpius præſcriptũ, EX. K. IVL. AD. K. IVL. & EX. IAN. AD K. IAN. interdũ EX. K. IVL. AD. K. FEB. aut EX. K. IVL. AD. K. IAN. Credo quod ij quorum nomina ſubſcripta in magiſtratu mortui, uel ſe ante ſtatum tempus abdicauerint. Excipio tamen Quinquennales, quos inter maiores infra numerabimus, cũ alij minores ſint: & Duumuiros, qui nominati aufugiſſent aut latitaſſent, hos repertos, *biennio integro onera Duumuiratus* ferre, Conſtantinus coegit: à ſummo quippe philoſopho ſapienter proditum, magiſtratus dignis tribuendos eſſe, ſiue uolentibus, ſiue nolentibus etiam. Magiſtratus in curiâ à Decurionibus ex ipſo ordine lectos, Diocletiani lege ſatis liquet. Pro ut quiſque Decurio creatus, ita magiſtratum adipiſceretur, Diuorum fratrum reſcriptum cauit: Vlpianus interpretatus, non locum habere, niſi cum omnes æquè idonei & ſufficientes:

Cõſt.C. li.10. tit.31. l.18. Ariſt. 2. de Rep.c.7.

Diocl. C.lib. 10.tit.31.l.2.

Vlp.D.lib.50. tit.4.l.6.

ſufficientes : Modeſtinus , ita quoque municipales leges intelligendas , quæ de certorum hominum honoribus conſtituant : *Vt gradatim honores deferantur , edicto , & ut à minoribus ad maiores perueniatur , epiſtulâ Diui Pij ad Titianum* expreſſum : *Maioribus honoribus functos, ad minores deuocari non oportere, rationis* eſſe , uiſum Diocletiano & Maximiano : Neminem item ad eadem munera reuocandum , ſi aliorum ciuium ſit copia . Prætextæ honore uſos , Liuius docet , *Magiſtratibus in colonijs municipijsque, hîc Romæ infimo genere magiſtris uicorum , togæ prætextæ habendæ ius permittemus , nec id ut uiui ſolum habeant tantum inſigne , ſed etiam ut cum eo crementur .* Veſtis purpurâ prætexta , ceterum alba , nam de municipali magiſtratu apud Iuuenalem eſt ,

Mod. tit. e. l. 11. *Diocl. lib. 10. tit. 42. l. 2. & 3.* *Liu. lib. 34.* *Iuuen. Sat. 3.*

—— *clari uelamen honoris*
Sufficiunt tunicæ ſummis Ædilibus albæ .

In tunicis ne quis uim faciat , generatim pro ueſte poeta dixit . Ineuntes quandoq; ſpectacula edebant , exemplo Thyaſus Corinthius in Apuleij Mileſijs, *Vt eius proſapia atque dignitas poſtulabat , gradatim permenſis honoribus , Quinquennali magiſtratui fuerat deſtinatus : & ut ſplendori capeſcendorum reſponderet faſcium , munus gladiatorium triduanis ſpectaculis pollicitus , latius munificentiam ſuam porrigebat :* Et L. Fadij Pieri baſis Alliſæ , QVI. OB. HONOREM. DECVR. EODEM. ANNO. QVO. FACTVS. EST. GLAD. PARIA. XXX. ET. VENATION. BESTIARVM. AFRICANAR. ET. POST. PAVCOS. MENSES. DVVMVIRATV. SVO. ACCEPTIS. A. REP. H-S. XMX. N. VENAT. PLENAS. ET. GLADIATORVM. PARIA. XX. EDIDIT. ITEM. POST. ANNVM. LVDOS. SCAENICOR. P. S. F. AGI. Quod ne cui mirum , priuati quoque & extremæ conditionis homines, ambitioſâ tantum uanitate impulſi , munerum interdum in colonijs editores , Martialis ,

Apul. lib. 10. *Smet. f. 82. n. 13.* *Mart. lib. 3. epig. 58.*

Sutor cerdo dedit tibi culta Bononia munus ,
Fullo dedit Mutinæ, nunc ubi caupo dabit ?

Summus autem magiſtratus Duumuiri, quorum per omnia litterarum monumenta, ſcripta, ſculpta, percuſſa, frequens memoria , ut ſtultum ſit inhærere ſingulis. Nihil planius Ciceronis uerbis , quibus Campanum faſtum notat , *cum ceteris in colonijs Duumuiri appellentur , hi ſe prætores appellari uolebant.* Ceteræ coloniæ, coloniæ

Cic. agr. 2.

omnes ſunt, Nec contra eſt, quod in quibuſdam tum colonijs tum municipijs Quatuoruirorum graues ſcriptores, aut etiam lapides meminere, quod Cicero IV. Viros Neapolitanos, Cumanos, Larinates, & Fregellanos nominat, quod in lapidibus Nepeſini, Spoletini, Vrbinates, Veronenſes, alij multi ſunt: neutiquã enim conſequitur, quod nonnullis placuit, diuerſis Rebuſpublicis II. Viros aut IV. Viros præfuiſſe: forſan potior ſententia utroſque fuiſſe in omnibus, certè in aliquibus, principe loco Duumuiros, inferiore Quatuoruiros; quin & III. Viros & IIIII. Viros, quos non raro obſeruamus. Neapolitanos ſiquidem, quibus IV. Viros Cicero tribuit, II. Viros habuiſſe, multorum marmorum ſcimus teſtimonio, & Patauinæ inſcriptiones II. Viros IIII. Viroſque promiſcuè præferunt, nec plura exempla colligo. Sed præfuerint alicubi IIII. Viri (non enim pernegandum credo eſt) cogitaui fieri potuiſſe ut nomine à II. Viris differrent, re eſſent ijdem, & bini per uices annuum, omnes ſimul integro biennio magiſtratum gererent. Leuiter in hanc cogitationem traxit exemplum VI. Virorum Mediolanenſium, quos in Seniores Iunioreſque tributos ex inſcriptionibus compertum, nec ſat ſcio an iſtâ de cauſâ, Seniores ſcilicet, qui anno ſuo iam functi, nam hoc diſtinctionis genus in magiſtratibus pleræq; hodie etiam Germaniæ Reipublicæ tuentur. Confirmauit aliquantò ualidius tabula ærea, in qua Veſpaſianus Imp. SALVTEM DICIT IIII VIRIS ET DECVRIONIBVS SABORENSIVM, cum ad finem duorum tantum expreſſa ſint nomina, II. VIRI C. CORNELIVS SEVERVS ET M. SEPTIMIVS SEVERVS PVBLICA PECVNIA IN AERE INCIDERVNT. Simile propemodum eſt quod apud Fuluium Vrſinum in æneâ item tabellâ Senatuſconſulti municipalis, M. ACILIVS PLACIDVS L. PETRONIVS FRONTO IIII VIR. I. D. appellantur. Aſinij Pollionis apud Ciceronem de Balbo uerba an ad hanc ſententiam faciant, neque pro confeſſo, neque pro uano poſuerim, *Quatuoruiratum* (Gadibus) *ſibi prorogauit: comitia bienny biduò habuit.* Eandem ferè rationem habet, quod in Republicâ noſtrâ nunc quoque experimur, Conſules ut uulgo appellant, ſiue Prætores ſi ad Romanos mores accommodamus, VI. Viri Iuredicundo ſi ad Colonicos uerius, ſex, annum ita partiuntur, ut quaternis uiciſſim menſibus bini iuriſdictionem exerceant. Iuriſconſultorum abſque dubio libri,

Cic. ad Attic. lib. 10. ep. Epiſto'a tua. orat. p Cluent. fam. lib. 13. ep. 77. Inſcript. Smetij f. 73. n. 6. f. 74. n. 13. f. 77. n. 1. f. 159. n. 18. f. 160. n. 16.

II. Viri. Neap. ap. Smet. f. 84. n. 1. 9. f. 164. n. 15. 18. Pat. inſcript. apud Scardeõ.

VI. Viri Mediol. ap. Smed. f. 158. n. 16. 17

Inſcript. Hiſp. Occonis. pag. 27. n. 1. Fabric. antiq. monum. lib. 1. Mariana hiſt. Hiſp. li. 4. c. 4.

Pol. ap. Cic. fami. lib. 10. ep. 32.

I. C. D. lib. 2.

Duum

Duumuiros maximum inter municipales magiſtratus uſurpant, minimum duodecies, Quatuoruiros, quod ſciam, ſemel. Cæſar etiã generatim, *Duumuiris municipiorum omnium imperat, ut naues conquirant, Brundusiumq; deducendas curent*. Quod Iuriſdictionem exercerent. II. Viri Iuredicundo appellati ſunt: quamquam & alij magiſtratus, puta IV. Viri & VI. Viri, Iuredicundo: Iſti etiam eximiè II. Viri Præfecti, & II. Viri Præfecti iuridicundo, quod lapidum auctoritate fiſus profero, itaque fruſtra eſt quidam qui in nummis Coloniæ Victricis Iuliæ Leptis L. NER. L. SVR. PR. II. VIR. & A. P. SALPA. M. FVLV. PR. II. VIR. Prætores Duumuiros interpretatur: frequentiſſimè tamen nudè II. Viri. Quod uir doctus Conſulum nomen affectaſſe annotat, non perſuadet, & nimis elatè Auſonius, ſi ſe Burdigalæ II. Virum lectum uerbis intelligi uoluit,

Diligo Burdigalam: Romam colo: ciuis in hac ſum,
Conſul in ambabus.

Mihi perplacet, —*Conſul in hac ſum, Ciuis in ambabus*— eſt enim ad ueritatem expeditius, & proximo confirmatur hemiſtichio— *cunæ hic, ibi ſella curulis*, Sed librarius uarium pronominis uſum non percepit. Duumuiros antiquitus lictores duo cum bacillis anteibant, nam id ex Cicerone colligo, & Apuleio qui poſtea auctâ ambitione in faſces creuere, ſi Arcadio & collegis Impp. credimus, *Duumuirum impune non liceat extollere poteſtatem faſcium, extra metas territorij propriæ ciuitatis*. Etſi Cicero idem iam olim Campanos auſos indignatus. Auguſtanorum Duumuirûm puto antiquiſſimam memoriam extare in Auguſti nummo, quem quarto libro expreſſimus: ad eos prætera refero imagines duas togatas, quas inſcriptionibus inſeruimus. Quinquennales, coloniarum Cenſores, non obſcuris uſus argumentis, interpretor. Parum cautè confundit cum ſummis Duumuiris, uir eruditus, quem paullò ante diximus; diſtinguit clarè C. Hedij lapis. II. VIR. II. VIR. QVINQ. Rurſus alij à Quatuoruiris, en C. Veſidieni iſte, IIII. VIR. IVR. Dic. IIII. VIR. QVINQ. A. Quinctilij alter, IIII. VIR. IVRE. DIC. IIII. VIR. QVINQ. & quos prætera recenſere longum: in quibus Quinquennales tum Duumuiros, tum Quatuoruiros obſeruo. Cogitabimus an eâ ratione quam de II. Viris & IV. Viris Iuredicundo propoſuimus. Cenſores cenſumque in colonijs fuiſſe, uel ex S. C. de XII. Colonijs, quæ Quintis Fa-

tit. 3. l. unica. lib. 3. tit. 4. l. 6. lib. 15. tit. 1. l. 3. lib. 27. tit. 8. l. 1. lib. 38. tit. 2. l. 4. lib. 47. tit. 2. l. 52. tit. 10. l. 13. lib. 50. tit. 1. l. 38. C. lib. 3. tit. 1. l. 16. lib. 6. tit. 9. l. 9. lib. 10. tit. 31. l. 53. lib. 11. tit. 35. l. 3. lib. 8. tit. 29. l. unica Alexander A. IIII. Viris & Decur. Fabret. Cæſ. de bel. ciu. lib. 1. IV. Viri I. D. ſæpe. VI. Viri I. D. ap. Smet. f. 158. n. 9. f. 159. n. 12. II. Viri Præf. inſ. Occon. inſcrip. Hiſp. pag. 13. n. 9. p. 15. n. 5. p. 16. n. 2. 9.

Auſ. de urb. 13.

Cic. agr. 2. Apul. de Aſin. lib. 3.

Arc. lib. 10. C. tit. 31. l. 53.

[*Liu.lib. 29.*] bio & Fuluio Conſulibus abnuiſſent milites dare, quod apud Liuium extat, in promptu eſt, *Cenſumque in ijs colonijs agi ex formulâ à Romanis Cenſoribus data: dari autem placere eandem, quam Populo Romano: deferrique Romam ab iuratis cenſoribus coloniarum, priuſquam magiſtratu abirent.* Hæc quia his colonijs nominatim iuſſa, apparet de cetero cenſorias coloniarum tabulas Romam non fuiſſe [*Plin. lib. 10. ep. 83.*] delatas. Plinius ſcripſit, in Bithynicis ciuitatibus Senatum à Cenſoribus lectum, ut indicauimus. Legimus in marmore, CENSITOR. [*Smet. f. 85. n. 2.*] CIVIVM. ROMANORVM. COLONIÆ. VICTRICENSIS. item CENS. ET. DVVMVIRATV. [*Occ. inſcript. p. 23. n. 2.*] BENE. ET. E.R.P. ACTO. Præcipuam eam dignitatem fuiſſe, cui primores, fere Duumuirales præfecti, Romanum exemplar monet: hinc Apuleij uerba fluxere, *permenſis honoribus, Quinquennali magiſtratui fuerat deſtinatus*, ceteroquin enim hic idem Apuleius, ſummum honorem Duumuiratum fuiſse, diſertè [*Apul. apol. 1.*] confirmat, *In qua coloniâ patrem habui loco principe Duumuiralem, cunctis honoribus perfunctum. Cuius ego locum in eâ republicâ, exinde ut participare curiam cœpi, nequaquam degener, pari ſpero honore & exiſtimatione tueor:* atq; Spartianum de Hadriano ita accipio, *In Hetruriâ Præturam Imperator egit: Per Latina oppida Dictator, & Ædilis & Duumuir fuit: Apud Neapolim Demarchus: in patria ſuâ Quinquennalis: & item Hadriæ Quinquennalis, quaſi in alia patriâ: & Athenis Archon fuit.* Nomen nactos quod Romanorum more per quinquennium magiſtratum geſſerint, non uideo cur dubitemus: cum præſertim Coloniarum luſtra ex lapidibus alij dudum obſeruauerint. [*Conſt. Theod. C. lib. 13. ti. 3. l. 1.*] Sed accedat coniecturæ pondus à Conſtantini lege, quâ medicis & profeſſoribus immunitatem tribuit, *Si quis eos uexauerit, centum millia nummorum ærario inferat, à Magiſtratibus uel Quinquennalibus exactus.* Magiſtratuum nomine ſummos, ideſt II. Viros (neq; hoc infrequens) Quinquennalium Cenſores, ad quos cenſus ratione immunitatis cognitio & tuitio pertineat, omnino complectitur. Faſcibus uſos, non eſt cur denuo ex Apuleio repetamus. Iam in Ædilibus, Coloniæ matrem non minus imitatæ ſunt; quos itidē [*Duo Aedil. in faſtis municipalib. Apiani. Quatuor. ap. Smet. f. 73. n. 10. f. 75. n. 11. f. 82 n. 7.*] binos quaternoſúe, uariæ inſcriptiones indicant, quamquam quaternos ſæpius, hoc nonnunquam modo, IIII. VIR. AED. POTEST. & breuiori ſcripturâ, A. P. Æditiâ poteſtate: tabula municipij Cæritum, unum AED. IVRIDIC. alterum AEDIL. [*Tab. Car. ap. Smet. f. 15.*] ANNON. habet, Et eſt apud Suetonium, C. Albutium Silum

Noua-

Nouarienſem ædilitate in patriâ fungentem, ius pro tribunali dixiſſe. Annonæ certè illis cura mandata, Apuleius, *Annonam curamus, ait, & Ædilem gerimus: & ſi quid obſonare cupis, utiq; commodabimus;* & balnearum, Alfenus, *Ædilis in municipio balneas conduxerat, ut eo anno municipes gratis lauarentur.* Ædificiorum præterea curam geſſiſſe, à nobis ne monendum quidem, nomen monet. Sed & hos uirgis Apuleius ornat, *Et lixas & uirgas, & habitum prorſus magiſtratui congruentem in te uideo.* Auguſtæ Ædilis & Ædilitius fortaſſe fuerit (quamquam Qinquennalitium quoque ſuſpicari licet) C. IVLIANIVS. IVLIVS. IIII. VIRALIS. cuius in uetuſtis noſtris monumentis nomen ſuperat. Quæſtores demũ in colonijs & municipijs: C. Gracchus oratione de legibus promulgatis, *Quæſtori Sidicino M. Mario datum eſt negocium, uti balneis exigerentur qui lauabantur*, paullo poſt, *ſuæ ciuitatis nobiliſſimus homo M. Marius*, deinde, *Ferentini ob eandem cauſſam Prætor noſter Quæſtores arripi iuſſit.* In lapidibus hac notâ Q. crebri ſunt. Miror fefelliſſe eum qui in titulo quodá, AEDIL. Q. IIII. VIR. I. D. maluit Ædilem quinquennalem, quam Ædilem, Quæſtorem & Quatuoruirum interpretari: Qinquennales cum breuiſſimè, dupli ci tamen Q. Q. ſcripti. Atque Duumuiratum, Quinquennalitatem, Ædilitatem, Quæſturam, diſtincta munera eſſe, per ſe clarum, clariſſimum Allifanâ M. Granij inſcriptione redditur, II. VIRO. TER. QVINQ. AED. Q. nam hic omnibus functus. Quæſtores annuos fuiſſe, in municipalibus faſtis uidemus. Cum pecuniæ publicæ & ærarij curam geſſerint, fit ut eos ipſos II. VIR. AER. in Geneuenſi inſcriptione dictos autumem. Auguſtales quo loco reponerem dubitabam: inter Sacerdotes, ſuadebat Tacitus, *Idem annus nouas cæremonias accepit addito Auguſtalium ſodalium ſacerdotio;* Vetabant lapides, in quibus ſodalium nomen nunquàm additum, & à Flamine Auguſti unus apertè diſtinguit, FLAMINI. DIVI. AVG. VI. VIRO. AVGVSTALI. Nec enim unus aliquis eiuſdẽ numinis flamen & ſodalis: diuerſum ergò uiſum Taciti ſacerdotiũ, cum unum nomen multas ſignificationes admiſerit, Vegetius Auguſtales in legione milites uocauerit, qui ordinarijs ab Auguſto iun cti, & notus Auguſtalis AEgypti præfectus ſit; Inter magiſtratus, iuuabant quædam alia, tum in ſpeciem ualidè Petronianus locus, *Quod præcipuè miratus ſum, in poſtibus triclinij faſces erant cum ſecuri-*

Suet. de clar. Rhet.
Apul. de Aſ. lib. 1.
Alf. D. lib. 19. tit. 2. l. 30.
Gracch. ap. Gell. lib. 10. c. 3.
Turn. Aduerſ. lib. 11. c. 10.
Smet. f. 82. n. 11.
Smet. f. 157. n. 19.
Tac. An. 1.
Smet. f. 30. n. 6.
Veget. li. 2. c. 7.

bus fixi; quorum unam partem quaſi embolum nauis æneum finiebat; in quo erat ſcriptum: G. POMPEIO. TRIMALCIONI. VI. VIRO. AVGVSTALI. CINNAMVS. DISPENSATOR: Obſtabant multa, inprimis duo, quod eos ubique nõ tam poſt magiſtratus, quam poſt Decuriones etiam poſitos reperi, DECVRIONES. ET. AVGVST. ET. POPVLVS. DECVR. AVGVST. ET. POP. DECVR. AVG. PLEBS. idem eſt, DEC. VI. VIR. PLEBS. quodque ijs ſportulas parcius datas; OB. DEDICATIONEM. EARVM. DEC. XV. VI. VIR. XIII. PLEB. X. II. DARI. IVSSIT. item, DECVRIONIB. SING. H-S. XXX. SEX. VIRIS. ET. AVGVSTALIB. SING. H-S. XII. PLEBI. SING. H-S. IIII. &, DECVRIONIB. MVSVN. ET. CRVST. ET. SPORTVL. H-S. X. N. ITEM. PVER. CVRIAE. INCREMENT. ET. VI. VIR. AVG. QVIBVSQ. V. V. E. CRVST. MVLSVM. ET. H-S. VIII. N. Quæ eos infra Decuriones collocant. Petronij ſecures facilè hebetamus, nec enim Auguſtalitatis inſigne, ſed ad oſtentandum mirificum Trimalcionis luxum & faſtum, atque uti neſcio quis annotauit, ad terrorem & ſupplicium ſeruorum, à mimico Rege id loci fixas, præcipua illa narrantis quoque admiratio innuit. Eo facit ipſum Trimalcionis nomen, regium aut triregium uerius, Eunapius quippe prodidit Malchum Syrorum linguâ Regem ſonare, inde Martialis ridiculè de Zoilo,

Smet. f. 73. n. 1. 4. & 11. f. 74. n. 13. Smet. f. 74. n. 14. f. 75. n. 12. f. 81. n. 7.

Eun. uit. philoſ. Porphyr. Mart. lib. 3. epig. 81.

Hos Malchionis patimur improbi faſtus.

Cum de cetero patronos Reges à clientibus adulatoribus audiſſe, multa huius epigrammata oſtendant. Illius originis ſunt in ſacris literis etiam Melchias, Melchon, Melchiſedech, & in communi credo uſu Melchior, Quod itaque de Auguſtalium officio minus liquere poteſt, in medio ſit: Hæc ſatis liquent, dignitatis id genus, inter Senatum, ſiue Decurionum ordinem & plebem conſtitiſſe, Sex numero fuiſſe, quod tam multa marmora loquuntur, ut nec Duumuirûm, nec Cenſorum, nec Ædilium, nec Quæſtorum; neque planè horum ſimul omnium plura meminerint: A Decurionibus creatos, VI. VIR. AVGVSTALIS. QVI. INTER. PRIMOS. AVGVSTALES. A. DECVRIONIB. AVGVSTALIS. FACTVS. EST. Pecuniam

Mart. li. 1. ep. 115. lib. 2. ep. 18. 68. lib. 3. ep. 7. lib. 4. ep. 84. lib. 5. 20. 23. lib. 10. ep. 96.

Alc. in to. li. C.

eius

eius cauſſâ quandoque ſoluiſſe, Hic. PRO. SVVIRATV. IN. REM. P. DEDIT. H-S ∞ ∞. Eam interdum remiſſam, HVIC. ORDO. DECVRIONVM. OB. MERITA. EIVS. HONOREM. AVGVSTALITATIS. GRATVITVM. DECREVIT. item IIIIII. VIRO. AVGVSTALI. GRATVITO. D. D. Perpetuos demum non fuiſſe, at honorem aliquos repetiuiſſe. FAVSTVS. TITIVS. LIBERALIS. VI. VIR. AVG. ITER. Apud nos Auguſtales, Sext. Attonius Priuatus, qui Siluani templum reſtituit, & Tib. Cleuphas purpurarius. Equitum duo fuiſſe genera, quorum unum in re militari peditibus reſponderet, alterum in ciuitate ſenatui & plebi, notius eſt quam ut hîc exequar. Prius illud, locum in colonijs habuiſſe dudum diximus, neque aliter capiendus Liuius toties, *tria millia & ſeptingenti pedites ierunt, trecenti equites*: & , *tria millia hominum ſunt deducta, equitibus ſeptuagena iugera, ceteris colonis quinquagena ſunt data*: item, *tria millia peditum quinquagena iugera, centuriones centena, centena quadragena equites acceperunt*. Cauſſa cur Auguſtam huius claſſis equites deductos exiſtimare debeamus, ſuo loco explicata. Sed nec de poſteriori genere in colonijs dubitemus, cui Equitum Romanorum, Equeſtriſque ordinis nomina peculiari modo fuere propria, Monobricenſis lapis, II. VIRI. VNA. CVM. ORD. EQVEST. ET. POPVLO. Lugdunenſis, DECVRIONIB. ORDINI. EQVESTRI. IIIIII. VIRIS. AVG. Plures pancioreſue, pro Coloniarum ſplendore & magnitudine fuiſſe, Curijs multum dignitatis ijs Decurionibus acceſſiſſe, nemo neget. Senatorium etiam Romæ locum perſæpe aſſequutos, innumeris per omnes ſcriptores locis in comperto, nobis uno aut altero comprobare ſatis: Tacitus, *Cn. Iulius Agricola, uetere & illuſtri Foroiulienſium colonia ortus, utrumque auum Procuratorem Cæſarum habuit: quæ equeſtris nobilitas eſt. Pater, Iulius Græcinus Senatorij ordinis*. Expreſſius Claudius Imp. oratione ſuper ciuitate Gallis dandâ, quæ æneis tabulis inciſa Lugudini extat, DIVVS. AVG. .... ET. PATRVVS. TI. CÆSAR. OMNEM. FLOREM. VBIQVE. COLONIARVM. ET. MVNICIPIORVM. BONORVM. SCILICET. VIRORVM. ET. LOCVPLETIVM. IN. HAC. CVRIA. ESSE. VOLVIT. paucis

Smet.f.74.nu. 4.f.83.nu.7.f. 159.n.17.

Smet.f.49.n.7

Liu.lib.34.lib. 37.lib.40.

Moneb.ap. Or. Lugd. ad. Parad.

Tac. uita Agric.

Ex Paradino.

interiectis, ORNATISSIMA ECCE. COLONIA. VALENTISSIMAQVE. VIENNENSIVM. QVAM. LONGO. IAM. TEMPORE. SENATORES. HVIC. CVRIÆ. CONFERT. EX. QVA. COLONIA. INTER. PAVCOS. EQVESTRIS. ORDINIS. ORNAMENTVM. L. VESTINVM. FAMILIARISSIME. DILIGO. Apud nos, ANTONIO. AELIANO. EQVITI. ROMANO. quem inter Decuriones Auguſtanos numerauimus, uetuſta inſcriptio teſtimonium præbet. Et alium noſtrorum quempiam (nomen perijt) cui PEREGRINIVS. BELLICO *ſu* titulum poſuit, Conſularibus ornamentis auctum, ex fragmento, quod in hunc modum reſtituendum uidebatur, CONSVLARES. HOnor. *adept.* colligebam. Minores magiſtratus collegiorum licitè coeuntium appellamus. Hos per quinquennium præfuiſſe, indicio nomen Quinquennalium, aut Magiſtrorum Quinquennalium, nam utroque uſi, & inde eſt luſtrorũ mentio in lapidibus qui ad illos pertinent, MAG. QVINQ. COLL. FABR. TIGNAR. LVSTRI. XXVII. item, MAGISTER. QVINQVENNALIS. FABRORVM. TIGNVARIORVM. OSTIENSIVM. LVSTRI. II. Videntur ijdem quos Lampridius in Alexandro Defenſores dixit, *Corpora omnium conſtituit, Vinariorum, Lupinariorum, Caligariorum, & omnino omnium artium, hiſque ex ſe ſe Defenſores dedit.* Gratianus & collegæ Impp. quinquennij ſpatium Defenſoribus diſerte præſcribunt, *In defenſoribus uniuerſarum prouinciarum erit adminiſtrationis hac forma, & tempus quinquennij ſpatium metiendum.* Quamquã ea lex Defenſores generatim uniuerſos, non hos collegiorum priuatim complectitur. Collegia quod pecuniam communem haberet, Quæſtores etiam habuere, Q. COLLEGI. CENTONARIOR. Vti ab Vlpiano proditum, *Diuus Marcus omnibus collegijs, quibus coeundi ius eſt, manumittendi poteſtatem dedit.* Auguſtæ multa huiuſcemodi collegia eſſe potuere, & uerò fuere, ſed de ſingulis difficiles obſcuræq; coniecturæ. Negotiatorum certè collegiũ aliquod extitiſſe credibile, niſi eos in multa collegia diuiſos credibilius; Meminere lapides noſtri negotiatorum aliquoties, MVNICIPI. AEL. AVG. NEGOTIATOR. quantumuis huius nomen uetuſtate euanuit, FLABIAT. CVNANIO. SERENO. NEGOT. item, VICTORIO. VICTORIANO.

Smet. f. 32. n. 5. f. 96. n. 2.

Grat. C. lib. 1. tit. 55. l. 4.

Smet. f. 159. n. 15. Vlp. D. lib. 40. tit. 3. l. 1.

NO. neGOTIATORI. *Aug.* In duobus negotiorum genus expreſſum, IVL. VICTOR. NEGOTIATORI. QVONDAM. VESTIARIO. TIB. CLEVPHAS. IIIIII. VIR. AVG. NEGOTIATOR. ARTIS. PVRPVRARIÆ. Quinquennales autem magiſtros, non à Decurionibus, quod in maioribus magiſtratibus obſeruatum diximus, ſed à collegijs creatos crediderim; ex ipſis collegijs lectos, Lampridij uerba oſtendunt. Non ignarus ſum plures præterea utriuſque generis magiſtratus in colonijs fuiſſe, ſed neque perpetuos, quin pro re natâ uariè mutatos, neq; eoſdē in omnibus: nos illos enumerauimus, quibus fere Reipublicæ conſtitutio comprehenſa. Iudicia ab ordine uniuerſo in curiâ exercita, Iudices non alij à Decurionibus: ſic de Oppianico Cicero, *Illum tabulas publicas Larini Cenſorias corrupiſſe, Decuriones uniuerſi iudicauerunt.* At operæ pretium eſt iudicandi formam in rei capitalis cognitione, ex Apuleio afferre, id compendi facturi, ut obiter nonnulla etiam quæ antea diximus, comprobemus: *Magiſtratus interim, metu periculi proprij, ne de paruis indignationis elementis, ad exitium diſciplinæ ciuitatiſque ſeditio procederet, partim Decuriones deprecari, partim populariter compeſcere: ut ritè, & more maiorum iudicio reddito, & utrimque ſecus allegationibus examinatis, ciuiliter ſententia promeretur, nec ad inſtar barbaricæ feritatis, uel tyrannicæ impotentiæ, damnaretur aliquis inauditus: & in pace placidâ tam dirum ſæculo præberetur exemplum. Placuit ſalubre conſilium, & illico iuſſus præco pronunciat, Patres in curiam conuenirent. Quibus protinus dignitatis iure conſueta loca reſidentibus, rurſum præconis uocatu, primus accuſator intendit: tunc demum clamatus inducitur etiam reus.* Vtriuſque partis orationes ſibi parum compertas eſſe ait; *ſed quæ planè concepi, ad iſtas litteras perferam. Simul enim finita eſt dicentium contentio, ueritatem criminum fidemque, probationibus certis inſtrui, nec ſuſpicionibus tantam coniecturam permitti placuit: atque illum promptiſſimum ſeruum, qui ſolus hæc ita geſta eſſe ſcire diceretur, ſiſti modis omnibus oportere. Nec tantillum cruciarius ille, uel fortunâ tam magni iudicij, uel confertæ conſpectu curiæ, uel certè noxiâ conſcientiâ ſuâ deterritus, quæ ipſe finxerat, quaſi uera aſſeuerare atque aſſerere incipit.* Deinceps ſubdolam confeſſionem proſequitur. *Nec quiſquam Decurionum tam æquus remanſerat iuueni, quin eum euidenter noxæ compertum, inſui culleo pronunciaret. Cum iam ſententiæ pares, cunctorum ſtilis ad unum ſermonem congruentibus,*

Cic. pro Cluentio.

Apul. lib. 10. de As.

bus, ex more perpetuo, in urnam æneam deberent conijci: quo ſemel conditis calculis; iam cum rei fortuna tranſacto, nihil poſtea commutari licebat, ſed mancipabatur poteſtas capitis in manum carnificis: unus è curiâ ſenior, præ ceteris compertæ fidei, atque anctoritatis præcipuæ meditus, orificium urnæ manu contegens, ne quis mitteret calculum temerè, hoc ad ordinem pertulit. Sequitur medici oratio, de ſeruo quæſtio, & pueri quem mortuum credebant, in iudicium productio: *Iamque liquidò ſerui nequiſsimi, atque mulieris nequioris patefactis ſceleribus procedit in medium nuda ueritas: & nouercæ quidem perpetuum indicitur exilium, ſeruus uerò patibulo ſuffigitur; & omnium conſenſu, bono medico ſinuntur aurei, opportuni ſomni pretium.* In theatra interdum iudicia tranſlata ob loci amplitudinem Apuleius alibi oſtendit; *Iamque ſublimi ſuggeſtu magiſtratibus reſidentibus, iam præcone publico ſilentium clamante, repente cuncti conſonâ uoce flagitant, propter cœtus multitudinem, quæ preſſuræ nimiâ denſitate periclitaretur, iudicium tantum theatro redderetur.* Populi partes in his rebus publicis quæ fuerint, non admodum clarè diſpicio; Videtur in nonnullis leges iuſſiſſe, Decuriones legiſſe: ad utrũque pertinere potuit lex tabellaria, quã M. Gratidiũ in Arpinati municipio tuliſſe, Cicero ſcriptũ reliquit, & ſupra adduximus inſcriptionẽ, quæ popularẽ Decurionum lectionem cõfirmaret. Sed hæc uetuſtiorũ tempórũ, poſtea poteſtas omnis, ſi rectè obſeruo, in Senatum & Magiſtratus tranſlata: quod ſi qui lapides Senatus populique, aut Decurionum & plebis meminère, opinor populi aſſenſum applauſumque, haudquaquàm ſcitum ſignificant. Quamquàm fatendum, iſta coniecturis probabiliora, quam auctoritate nobis compertiora. Nunc, quoniam tota hac diſputatione, municipiorum & coloniarum exemplis uſi, rationes ex ijs promiſcuè collegimus, cum differentia, à Gellio potiſſimum prodita, in omnium ore uerſetur, edocendum profectò accuratius, quid nobis ita uiſum confundere. In primis cauſſa illa honeſtiſſima, quod itidem ueteres probatosque ſcriptores feciſſe animaduertebam. Neq; hi colonias tantum ſed & Præfecturas & Fæderatas ciuitates, uno Municipiorum nomine complexi. Haud equidem quod minus luculenta ſit Gellij diſtinctio, nihil eâ uerius, uerum quia uocabulum ipſum multiplicem uim laxioremque interdum ſignificationem obtinuit, Liuius, *per Appiæ municipia, quæque propter eam uiam ſunt, Setiam, Soram, Lauinium præmiſit*: At Setia & Sora coloniæ iam tunc temporis.

Apul.lib.1. — *Cic.3.de leg.* — *Gell.lib.16.c.13.* — *Liu.lib.26.*

ris. Cicero oratione pro Plancio, *Nemo Arpinas non Plancio ſtuduit, nemo Soranus, nemo Caſinas, nemo Aquinas*, & mox, *iiſdemque nunc è municipiis adſunt Equites Romani*. Idem in epiſtolis, *L. Caſtronius Pætus, longe princeps municipii Lucenſis*: Cum Luca Anno urbis DLXXVI. colonia deducta fuerit, Liuij etiam auctoritate. Item pro L. Vareno, niſi leuis Priſciani fides eſt, *C. Ancharius Rufus fuit è municipio Fulginate*, poſt hæc, *in præfecturâ Fulginate*. Fœderatam demum Neapolim (Neapolim antequam ciuitatem acceperit fœderatam, ut nullus alius, idoneus teſtis Polybius eſt) municipium Cicero uocauit, *L. Manlius eſt Suſis; is fuit Catinenſis, ſed eſt una cum reliquis Neapolitanis ciuis Romanus factus, Decurioque Neapoli, erat enim aſcriptus in id municipium, ante ciuitatem ſociis & Latinis datam*. Sed ut eleuemus horum nonnulla, quando cognitum Municipia in colonias interdum mutata, & uiciſſim colonias in municipia; nihil omnino apertius iis uerbis, quibus Paulus in Pompeianâ epitome Municipia tripliciter ita diſtinguit, ut tertium genus, municipia propriè dicta, & colonias ſimul comprehendat, *Tertio, cum id genus hominum definitur, qui ad ciuitatem Romanam ita uenerunt, ut municipia eſſent ſua cuiuſque ciuitatis, & coloniæ, ut Tiburtes, Præneſtini, Piſani, Arpinates, Nolani, Bononienſes, Placentini, Nepeſini, Sutrini, Lucenſes*: Quibus ſi ſubiunxero unum Gellii locum, *Quotus enim fere noſtrum eſt, qui cum ex coloniâ Pop. Rom. ſit, non ſe municipem eſſe, & populares ſuos municipes eſſe dicat?* Vlpiani alterum, *Nunc abuſiuè municipes dicimus, ſuos cuiuſcumque ciuitatis ciues, Vt puta Campanos, Puteolanos*: Nullus qui nos pungat ſupererit ſcrupulus, quin permulta de municipiis allata teſtimonia, ab eorum auctoribus de coloniis dicta fuiſſe conſentiamus. Nam & Auguſtam coloniam in noſtris inſcriptionibus Municipium appellatam ſæpe inuenio, nec neceſſe rei claræ & teſtatæ aliarum lapides in eundem ſenſum conceptos aſcribere. Non abſurdior illa quam deinde cauſſam ſequuti ſumus: Vt municipia etiam propriè, & quâ à coloniis differunt conſideremus, rerum publicarum formæ, quantum ueſtigiis odorari potuimus, perparũ plerumque à coloniarum rationibus diſtabant, & oppidò credibile, iis quotidie propius conformatas, ſiue quod coloniarum politiæ à Romanis conditoribus ſapientiſſimè inſtitutæ, & ut pulcherrima quæque æmulemur naturâ ſit: ſiue quod in dominæ præcipuè urbis gratiam, diſparilitatem quæ intercederet exuere, & ſe ad ſimilitu-

Cic. fam. lib. 13. ep. 14.
Liu. lib. 40.
Priſc. lib. 7.
Polyb. lib. 6.
Cic. fam. lib. 13. ep. 31.
Paul. in u. Municipium.
Gell. lib. 16. c. 13.
Vlp. D. lib. 50. tit. 1. l. 1.

dinem harum, quæ Romæ effigies & ſimulachra eſſent, componere, quam à maioribus tradita inſtituta retinere maluerint, nam & hoc naturâ fit. Sanè Dictatores municipiorum ſenſim obſoluere, nec de cætero aliæ differentiæ ualde in conſpicuo. Vnde nimirum fluxit, quod cum Iuriſconſultis de ciuitatum conſtitutionibus ſæpe præſcribendum fuerit, Municipalium legum nomine, tum Municipales, tum Colonicas intellexerint. In tráſcurſu admonendum, quod Vlpianus Colonias contra Municipia diſtinguit, *Si quis negotia ſua non in coloniâ, ſed in municipio ſemper agit: in illo uendit, emit, contrahit: eo in foro, balineo, ſpectaculis utitur: ibi feſtos dies celebrat, omnibus denique municipij commodis, nullis coloniarum fruitur: ibi magis habere domicilium, quam ubi colendi causâ* (quidam codices, colendi ruris causâ, legunt) *diuerſatur*; non ad urbanas colonias, ſed ad ruſtica prædia pertinere, quo ſenſu alibi, uias *quæ poſt Conſularem excipiunt, in uillas, uel alias colonias ducentes, putem etiam ipſas publicas eſſe*: & ſic quoque Paullus eâ uoce uſus eſt, *nec enim ſemper liberabitur dominus, eo quod ſecundo uel tertio anno patietur fundo frui. nam & qui expulſus a còductione, in aliam ſe coloniam contulit, non ſuffecturus duabus, neque ipſe penſionum nomine obligatus erit*: item Scæuola, *quæſitum eſt an reliqua colonorum, qui finita conductione, interpoſitâ cautione de coloniâ diſceſſerant, ex uerbis ſupraſcriptis legato cedant.* Neque porrò diſſimulabimus, Quantumuis coloniæ, Reipublicæ conſtitutione quam explicauimus uſæ, non obſcuram libertatis ſpeciem aſpexerint, multis tamen modis Præſidum poteſtati fuiſſe obnoxias. Id in noſtrâ hiſtoriâ approbant acta Afræ martyris, quam Præſes Auguſtæ capitis damnauit: Et multo creberrima ſunt Iuriſconſultorum teſtimonia, ex quibus id ipſum conſtituamus. Quod Strabo ſcripſit, Nemauſo nihil negotij eſſe cum præfectis Româ miſſis, aut abſolutè uerum non eſt, aut eximium eius coloniæ priuilegium fuit, nam & Plinij epiſtola & Traiani reſcriptũ oſtendunt, Præſides coloniarũ rationes cognouiſſe, niſi priuilegiũ, aut mos uetuſtus, arbitrio ſuo Rempublicã adminiſtrandi obſtaret. Quod ſi placet ſimilitudine quâdã conferre inter ſe, res magnitudinis differẽtiâ ualde diſſitas, Vt Coloniæ Decuriones, Duumuiri & magiſtratus reliqui, Dominæ urbis, Senatus, Cõſulum, totiusque Rom. Reip. ueſtigium referebant, ſic Præſides Imperatorum uicem præſtabant, & quẽ Imperatores Romanis libertatis modũ largiti, eo propemodum colonias per Præſides uſas ſentien-

Vlp. D. lib. 50. tit. 1. l. 27.

Vlp. D. lib. 43. tit. 8. l. 2.

Paul. D. lib. 19. tit. 2. l. 24.

Scæu. lib. 33. D. tit. 7. l. 20.

Strabo lib. 4.

Plin. lib. 10. ep. 56. 57.

ſentiendũ. Nec poſtremò illud diſconuenit, quod Imperatores ſedẽ imperij orbis terrarum Romæ, Præſides prouinciæ in coloniâ, ſi una eſſet, aut in coloniarum præcipuâ, ſi plures, figere ſoliti, quod multis exemplis in promptu: ſic tamen, ut pro rerum temporumque ſtatu, reliqua ſuæ iuriſdictionis loca peragrare non intermiſerint. Vtrũque ex legum præſcripto; *Vnuſquiſque iudex in his locis ſedem conſtituat; in quibus oportet omnibus præſto eſſe rectorem*. Et, *Prouincijs præſidentes per omnium uillas ſenſim atque uſitatim, uicoſq; cunctos diſcurrant*. Morabantur in ciuitatibus quibus palatia aut prætoria erant, in his ipſis, ceteroquin in priuatorum ciuium ædibus. Rætiæ Præſides Auguſtæ ſedem habuiſſe cum in dubium reuocandum nõ ſit, neq; argumentis hîc nobis comprobandum uideo. At deinceps, conuerſo Romani imperij ſtatu, in prouincijs Præſidum loco Reges aut Principes ſucceſſere, & factum eâdem occaſione, ut innumeræ per omnes regiones coloniæ, mero illorum dominio cõcederent. Auguſta, & paucæ præterea, admirabili & memorabili in omni fortunâ fortitudine, per tot ſæculorum ordines eluctatæ, una cum ceteris ciuitatibus, quas liberas uulgò quoque appellant, ijs hodie legibus uiuunt, quibus nec Præſides, qui iſto ſenſu iam nulli ſunt, neque Principes, præter ſummum unum, cui imperanti Romanus orbis pâret, reſpiciant: Quin communi probataque doctorum hominum ſententiâ, ipſæ Principis iura habeant, Principiſque uicem obtineant. Et quandoquidem terminos quos nobis ab initio panximus, Romana ſcilicet & Gothica tempora, orationis quodammodo curriculo ſumus præteruecti, uiſum iſto deinde loco, priuſquam ad lineam redimus, annotare exortæ poſtmodum dignitatis genus, quod cum non tam ijs quæ memorauimus ſæculis, quam conſtituto etiam in Germaniâ Imperio planè ſit recentius, antiquum tamen eo uſque eſt, ut auctoris &, omninò originis memoriâ uetuſtate abierit, conſtet interim aliquot multis retrò ætatibus hominum exiſtimatione apprimè uiguiſſe. Lecti nimirum quaterni ex ſingulis quos hoc Imperium complectitur ordinibus, ij qui auctoritate & potentiâ ceteris ſui ordinis anteſtantes, tãti Imperij maieſtatem columnarum ueluti more fulcire, ſiue in membrorum modum illi ſubſeruire poſſent, nam utrâque appellatione honeſtatos reperio: cæptum à Ducibus primùm, quorum ſumma poſt Imperatorem habita poteſtas, per omnes ordine gradus deſcenſum eſt. Inuentæ itaque quatuor ex liberarum urbium omni

Cod. Theod. lib. 1. tit. 6. l. 4. & 5.

Cod. Iuſt. lib. 1. tit. 41. l. 14.

Vide And. Gail. Obſeru. li 2. Obſ. 57. n. 7. & Doctores quos allegat.

numero (is ſuperiori quidem æuo aliquantò quam nunc eſt fuit amplior) quæ reliquo uti par eſt credere conſentiente & deferente collegio, columnis quas appellauimus accenſæ, eximiè urbes, ſiue ut quidam uertendum exiſtimarunt, metropoles dictæ ſunt. Eas inter Auguſtâ relatâ, magnum id ipſum dubio procul haberi poterat, at cũ relata fuerit præterea loco omnium principe, quid Germaniæ de illâ uniuerſitas ſenſerit abundè profectò teſtatum reliquit, neque ei rei cuiuſquam interpretatione opus. Nobis ad Romanos maturè reuertendum.

MARCI VELSERI RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM

Liber Sextus.

QVONIAM, uerò inter egregia Romanorum inſtituta, illud ab uſque Romulo manauit, quod *Coloniarum & ſociarum ac amicarum ciuitatum, & bello ſubactarum quæque* (Dionyſij uerbis hæc referimus) *ſuos habebat Patronos, quoſcumque uellet è Romanis ciuibus; & ſæpenumero Senatus controuerſias ciuitatum ac gentium, ad earum Patronos remiſit, eorumque iudicia rata habuit*, cuiuſmodi tum multa ex libris, tum infinita numero ex lapidibus ſuppetunt exempla, quin Auguſta Druſum potiſſimum adoptauerit, in cuius ſe clientelam dederit, in ambiguo nimirum eſſe non debet. Is prouincialibus & colonicis rebus compoſitis, redux exquiſitis honoribus ab Italicis urbibus acceptus eſt, quod uerſus in eius funere Liuiæ conſolandæ ſcripti innuunt, *Dionyſ.lib. 2.*

Funera ducuntur Romana per oppida Druſi
(Heu facinus) per quæ uictor iturus erat,
Per quæ deletis Rætorum uenerat armis,
Hei mihi, quam diſpar huic fuit illud iter.

Prætoria ornamenta Auguſtus, durante adhuc bello, ob pugnam in Tridentinis alpibus feliciter commiſſam detulerat, uti ex Dione cognouimus. Triumphus non ipſi, non fratri Tiberio, quidquid cauſæ fuerit, decretus, neque omnino Vindelici unquam triumphati ſunt. Quod Euſebius anno Auguſti XXXVIII. retulit, *Tiberius de Rætijs, Vindelicis, Armenijs ac Pannonijs triumphauit*, de Pannonijs (& ſi diuerſo anno) uerum eſt, de Armenijs, Rætis & Vindelicis neutiquam, ſiquidem in hoc argumento potior Velleij auctoritas, & Velleius diſertè narrat, Tiberium ter triumphaſſe, bis ex Dalmatiâ & Pannoniâ, ex Germaniâ ſemel, quatuor præterea *Dio.lib.54.* *Vel. uol. 2.*

triumphos

triumphos meruiſſe, nec egiſſe, unum minorem, *ex Armeniâ receptâ, & ex Rege ei præpoſito*, tres maiores, *Vindelicorum Rætorumque* uictorem, & rebus in Germaniâ iterum tertiumq; bene geſtis. Quid ergo Euſebio de Armeniaco ſcribere in mentem uenit? In Rætico

Suet. Tib. c. 9. & Vindelico, ex Suetonij uerbis errandi anſam accipere potuit, quæ de Tiberij bellis hæc ſunt, *Rætico atque Vindelico gentes Alpinas, Pannonico Breucos & Dalmatas ſubegit, Germanico XL. millia dediticiorum traiecit in Galliam, iuxtaquè ripam Rheni, ſedibus aſſignatis collocauit. Quas ob res & ouans & curru urbem ingreſſus eſt:* At neutrum ad Ræticum & Vindelicum, utrumque ad Pannonicum & Dalmaticum, atque Germanicum bellum referre debebat. Oroſij etiam

Oroſ. lib. 6. c. 21. hiſt. miſcel. li. 7. Treculph. tomo 1. lib. 7. c. 16. errorem, quem plerique ſequuti, hac occaſione notare fuerit operæ: Cum ſcripſerit Piſonem aduerſus Vindelicos miſſum, quibus ſubactis uictor ad Cæſarem Lugdunum uenerit, Thraces ex Velle-

Vel. lib. 2. Dio lib. 55. Flor. lib. 4. c. 12. io, Dione, Floro ſubſtituendi, Vindelici expungendi ſunt. An hominem fefellit, quod Vindelici Piſone conſule à Neronibus uicti? Anno poſt Romam conditam DCCXLV. à coloniâ deductâ VI. (temporis rationem, ex numero annorum Tribuniciæ poteſtatis Auguſti inimus) numiſmata quæ hodieque extant, hac ſpecie ſignata,

Ea quin ad Auguſtæ ſymbolum, quâ conum præferunt referam, Auguſtæque percuſſa fuiſſe exiſtimem, cauſſæ nihil eſt, cur ita exiſtimem cauſſæ graues ſunt aliquot. Nam quod coloniæ nomen non expreſſum, ſymbolum pro nomine eſt: Quomodo Iulij nummos, qui parte auerſâ Bellerophontem & Chimærã habent, Corinthijs omnes tribuimus, etſi Corinthiorum nomen non omnes exhibent, Et Antonij Triumuiri leone inſignes, Lugdunenſiũ ſunt, tam qui coloniæ nomen habent, LVGVDVNI. A. XL. quam qui eo deſtituti, ANTONIVS. IMP. A. XL. Fit nimirum propriarum rerum fiduciâ, ut noſtra æquè omnibus nota, æternumq; futura nobiſmet facile perſuadeamus. Nec quod his annis bellum in Germaniâ geſtum, cui Druſus immortuus, & quod

Germa-

Germaniam abiete notari diximus, ideo ſtrobilus Germaniæ tribuendus. Victos populos nummi hoſtilibus ferè expreſſis armis & trophæis deſignant, aut alatis uictorijs & coronis, aut captæ prouinciæ ſpecie, aut captiuis & ſupplicibus barbaris, aut arcuum fornicibus & quadriiugis curribus, denique litteris rei bene geſtæ indicibus, quorum hîc nihil eſt. Accedit, quod TI. SEMPRONI. TI. F. GRACCVS. LEG. PROCOS. (Graccus ſine aſpirationis notâ, antiquitatis affectatione, Quintilianus, *Diu deinde ſeruatum, ne conſonantibus aſpiraretur, ut in Graccis & triumpis*) Germanico bello intereſſe non potuit, ſiquidem id Druſus primum Prætor, dein Conſul geſſit, cum Gracchus interim legatus Proconſulis fuerit, & ut legatum Proconſule interpretari malimus, ineptientis eſt opinari Prætorem aut Conſulem legatis Proconſulibus uſos. At Gracchum utrouis nomine Rætiæ Præſidem egiſſe, non quidquam uetat, cum conſtet, quod de III. Viris docuimus, Colonias Præſidum quoque nomina nummis honoris cauſâ impreſſiſſe, fidem Auguſtæi iſti aſtruunt, P. CARISIVS. LEG. PROPR. COL. TOLET. P. CARISIVS. LEG. PROPR. EMERITA. prior caput fœminæ turritum, poſterior muros coloniæ & portas præferunt, ſic neſcio cuius coloniæ nummus, laureæ coronæ inſcriptum habet, SISENNA. PROCOS. ſubiectis Duumuirorum nominibus. Ceterum Sempronius Gracchus is ipſe uidetur, qui Iuliæ Auguſti F. adulterio nobilis, in Cercinâ Africi maris inſulâ exul ſub Tiberio cæſus, meminere Velleius & Tacitus; nummi alij Quæſtoris & IIII. Viri titulos adijciunt. Numiſmata Auguſtæ ſignata poſuimus, ſequuti præter uulgarem unam rationem, quâ non eſt credibile colonicos nummos, extra eã coloniam cuius aut nomen aut ſymbolum gerunt percuſſos; priuã aliam, quia uidelicet certæ in prouincijs conſtitutæ urbes, quibus non tantum honorarij nummi iſti, ſed & pecunia ad quotidianos uſus, publicè feriretur (eo Ciceronianum pertinet, *cum ſignaretur argentum Apolloniæ*) atque Auguſta inter eas opinor: ſuadet tum ſplendor coloniæ, tum multo maximè Notitia, quâ Romani imperij forma poſt Conſtantinum deſcripta, nam nominat Præpoſitum theſaurorum Auguſtæ Vindelicenſis, quem & uectigalibus Ræticis, & pecuniæ ſignandæ præfuiſſe, non incommodè conijcio. Neque illis accedo qui perpaucis tantum locis, quibus Notitia Procuratores Monetæ conſtituit, pecuniam percuſſam ſentiunt,

Quint. lib. 1. c. 5.

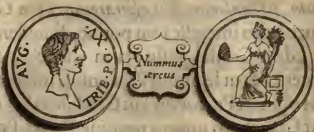
Vell. lib. 2. Tac. An. 1.

Cic. fam. lib. 13. ep. 30.

eum numiſmatum notæ pleraſque præterea urbes indicent. Inuenta Conſtantij Londinio, uti Camdenus obſeruauit, ſic inſcripta, P. LON. S. quod pecunia Londinio ſignata nimirum, cum tamen Notitia Procuratorem monetæ in Britanniâ nullum habeat, habeat uerò Præpoſitum theſaurorum Auguſtenſium, ſiquidem Londinium Auguſtam dictam Marcellinus auctor. Sequentis anni hunc nummum habemus,

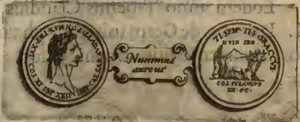
Cambd. Britan.

Marc. lib. 27.

Quem nemo imperitus adeo Germaniæ trãſcribet. Mulier ſellæ quadratæ inſidens, turribus comas cincta, dextrâ pineam nucem, læuâ cornu copiæ oſtentans, planè florentis quieſcentisq́ue coloniæ, haudquaquam barbaræ & hoſtilis, bello oppreſſæ prouinciæ ſigna prætendit. Tales ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩC. ΔΑΜΑCΚΗΝΩΝ. ſub Antonino Pio, & ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ. ſub Caracallâ ſignatos nummos uidimus, niſi quod altera pro nuce uictoriolam, altera dextram inanem porrigit. Prætereo pleraſque ſiue ciuitates ſiue prouincias, ſtantes cum Amaltheæ cornu expreſſas, ſed ſemper amicas, honoris commendationisq́ue ergô, inimicas nunquam; idq́ue comprobarem pluribus, ſi cui hæc aliquando in dubium uentura addubitarem. Iam unum non inuitus conceſſero, coniferam imaginem non tantum coloniam Auguſtam, quamquam hanc inprimis, uerum Rætiam quoq; omnem deſignare, quemadmodum Alexandrini nummi Ægyptum non minus reſpectant, utique ob conſenſionem inter caput & corpus reliquum. Ad annum coloniæ VIII. (annos Tribuniciæ poteſtatis cum annis coloniæ deductæ ita concinnamus, ut quamuis illa V. K. Iulij occeperit, hæc ut exiſtimamus, IV. K. Octobr. deducta fuerit, eius tamen differentiæ nobis rationem non habendam putemus) nummus qui ſubiectus eſt pertinet,

Vin-

Vindelicum eſſe ſi mihi liquere pronunciem, fallam, ſin me non inaniſſimis adductum ſuſpicionibus, hunc in modum arbitrari, fidem merear, & ſpero faciam. Libro ſecundo oſtendimus Præſides Rætiæ pluribus annis præfuiſſe, ne quis ſolidum triennium à Graccho in magiſtratu exactum aſpernetur, ut hac depoſitâ prouinciâ, mox aliam regendam acceperit, nimiò minus probabile eſt. At ſi hactenus Rætiæ Præſes, quænam alia à Vindelicorum urbe Colonia Iulia Auguſta, quando idoneus ualde auctor Tacitus, unam hanc Rætiæ coloniam id temporis fuiſſe perdocuit? Iulij nominis adiectio, Auguſti honori, quem in Iuliam gentem adoptatum ſcimus, tributa, quâ ratione Iuliam Berytum, Iuliam Corinthum, Iuliam Carthaginem, Iuliam Parmam, Iuliam Dertonam, Iuliam Fidentiam, Iuliam Valentiam, denique Iuliam Auguſtam Taurinorum, & multas ad hunc modum in antiquis monumentis legimus, quin ſatis credo, colonias Auguſti Iulium cognomen omnes aſciuiſſe, ad ſplendorem ſaltem & pompam, haudquaquam ad quotidianum uſum & conſuetudinem. II. VIR. ITER. nummũ iuſſu Duumuirûm qui refecti eſſent, ſignatũ oſtendit. EX. S. C. Senatuſconſultũ reſpicere nemo neſcit, ſed id quod uulgò adeò conſentiunt, huius notæ numiſmata omnia Romæ percuſſa, palam falſum eſt, niſi ſi quis ferre poteſt, Duumuirorum & coloniæ potius Romæ, quam Senatuſconſulti in Coloniâ rationem habitam, cum hoc profecto conueniens, illud abſurdum ſit. EX S. C. nos interpretamur, Senatum eius facti quod Auguſtani honeſtando Graccho nummo impreſsêre, extitiſſe auctorem; neque non quale id fuerit ex Iulij Cæſaris nummo quodam intelligere poſſumus, cum enim ille parte alterâ ſic inſcriptus ſit, COL. CASILIN. TI. SEMPRON. GRACCVS. Q. DES. ITER. indicat Gracchum Caſilini deductioni (Caſilinum coloniam à Cæſare deductam Cicero ſcripſit) præfuiſſe, & eo in noſtro boues iuncti aratro, cum arante ritu Gabino cincto pertinent, ne quis de coloniâ ipsâ Auguſtâ ſuſpicetur, nam & alij Gracchi huius nummi uiſun-

Vide Golzij theſaurum.

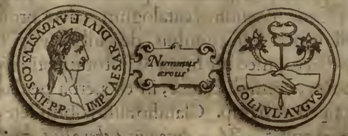
Cic. Phil. 2.

tur, coloniarum ſymbolis uexillo, aquilâ, aratro, decempedâ inſignes. Eodem anno Tiberius Claudius Nero Conſul II. Imp. II. K. Ianuarijs de Germanis triumphauit, uti eſt apud *Dio lib. 55.* Dionem & ceteros, Cuius ergô nummus hic cuſus,

Apertè noſter: Quî enim ad Germaniam hunc ſtrobilum uocemus (in quâ me tamen opinione aliquãdo uerſatum non diffiteor) cum utique rei natura, deuictarum gentium ſymbola triumphantium curribus imponi, cogitare non patiatur: rectè illud, imponi eorum ſymbola qui nummos ſignauere; ad manum exemplum L. Aquillij Flori, is quo cognominis originem oſtenderet, aut ad illud, uti fit, alluderet, quibuſdam nummis florem bene magnum impreſſit, uni, quo Auguſto triumphum aliquem gratulatus, nam hæc eſt inſcriptio, AVGVSTVS. S. C. & parte alterâ, L. AQVILLIVS. FLORVS. III. VIR. quadrigam triumphalem impreſſit, & quadrigæ floſculum minutum impoſuit. Cui omnino geminum Auguſtanorum conſilium, Tiberij triumphum effictâ quadrigâ coluere, interim additâ pineâ nuculâ, nummus ubi percuſſus eſſet ſignificarunt. Quod ſi hoſtile ſolum pinea referret, imo erat ſine dubio loco ponenda, quemadmodum in naualibus interdum triumphis nauium roſtra, & in Siculis ſpicas ſub equorũ pedibus uidemus. currui honoratiſſima quæque impoſita, aut uictores ipſi, aut numina quorum ope ſe uiciſſe crederent, aut ſymbola quæ nummorum auctores indicarent, nihil inimicum, niſi uictor triumphans hoſtiũ ſpolia manu præcederet; opima præſertim Virdumaro detracta in Marcelli nummis obſeruo. Anno demũ coloniæ IX. ſi nobis in numeris Pliniani librarij non im- *Plin. li. 3. c. 20* ponunt, Auguſto, QVOD. EIVS. DVCTV. AVSPICIISQVE. GENTES. ALPINÆ. OMNES. QVÆ. A. MARI. SVPERO. AD. INFERVM. PERTINEBANT. SVB. IMPERIVM. P. R. REDACTÆ. SVNT. trophæũ à S. P. Q. R. poſitũ, in eo perſcripti LICATES noſtri, & nomina præterea gentiũ XLII. Anno

no X. aut duobus proximè ſequentibus, nimirum ante Conſulatum Auguſti XIII. nummus iſte exijt,

Quem nobis eo minus audacter uendico, quod pleræque coloniæ Iuliæ Auguſtæ, indicandus tamen uiſus, quoniam & noſtra inter illas. Manus iunctas, caduceum & copiæ cornua, Concordiæ, pacis, abundantiæque eſſe argumenta omnes ſcimus. Anno Coloniæ XIII. Cn. Cornelio Lentulo, & M. Valerio Meſſallino Cotta Coſs. VIII. Kal. Ianuarij IESVS CHRISTVS Dominus Deus noſter ex uirgine Mariâ natus, Proximis Kal. Ianuarij Imp. Cæſ. Auguſto XIII. & M. Plautio Siluano Coſs. circumciſus eſt. A circumciſione faſti Chriſtiani initium capiunt, quos mihi porro ſequendos ſumo, cum omnis externæ hiſtoriæ collatio ex ijs in procliui ſit. Annos colonicos qui annumerare maluerit, intelliget à natali coloniæ ad Chriſti natalem interceſſiſſe annos XII. menſes II. dies XXVII. ad circumciſionem annos totidem, menſes III. dies IV. Anno Chriſti XVI. XIV. K. Septemb. Auguſtus obijt. De quo ſi recte opinatus Suetonius, *non eſt, ut opinor, prouincia, excepta duntaxat Africâ & Sardiniâ, quam non adierit*, eum Rætiam adiſſe conſequitur, atque de coloniâ inde quod ſuſpicemur habebimus. Eſt apud Suetonium, eum uino Rætico maxime delectatum, quo Virgilium reſpexiſſe nonnulli ſentiunt,

Caſ. Baronij rationes in anno natiuitatis Chriſti ſequimur.

Annus Chriſti. 1

16

Suet. Octau. c. 47.

Suet. Oct. c. 77

Virg. georg. li. 2.

——————— *& quo te nomine dicam*
Rætica? ———————

Quamqua aliouerſum trahat Seruius. Sed quidquid hoc uini, Catoni quoq;, Straboni, Plinio, & Martiali laudati, in Rætiâ quæ ad Italiâ uergit naſcitur, ad res noſtras minus pertinet. L. Piſonem Rætiæ Præſidem ſub Auguſto retulit Auentinus, primum ait poſt Claudios Tiberium & Druſum: quod cum ſcriberet, Oroſij locus, à nobis correctus paullò ante, menti obuerſatus eſt, nam

Cato apud Seru. Strab. li. 4. Plin. lib. 14. c. 1. 2. 6. Mart. lib. 14. ep. 100.

præter

præter eos quos fefellit Oroſius, Piſonis in Rætia nemo meminit, Nec quiſquam item Claudios Rætiæ Præſides unquam dixit. Sunt tamen apud hunc, & apud quendam qui uaniſſimâ item temeritate perpetuum Rætiæ Præſidum catalogum, edere profeſſus, alij adhuc inanioribus nixi ſuſpicionibus, de quibus ſi ſigillatim ſuis quibuſque locis dixero, meo hic ſimul & lectorum otio uideo abuſurum; Quid enim, exempli cauſſa, in eo uerba perdas, qui M. Antonium Præſidem ſub Imp. Claudio auſus obtrudere, quod in Euſebij chronico legiſſet, *M. Antonius Liberalis Latinus Rhetor*, profeſsionis hoc nomen ad Rætiam pertinere arbitratus? quapropter ſemel moneo, quos Auentinus & alter ille prodidit, omnes à me uiſos, omnes penſiculatè examinatos, eos tantum receptos, quorum fides certis probatorum auctorũ teſtimonijs ſubſiſteret. Ceterum tempora nominibus Imperatorũ quibus Rætia paruit, & annorũ numeris diſtinguere ſatis habui. Auguſti locum Tiberius tenuit, cuius initia legionum ad Rhenum ſeditio excepit; eâ per Germanicum compoſitâ, inquit Tacitus, *Veterani haud multò poſt in Rætiam mittuntur, ſpecie defendendæ prouinciæ, ob imminentes Sueuos, Ceterum ut auellerentur à caſtris, trucibus adhuc, non minus aſperitate remedij, quam ſceleris memoria.* Vidi qui hoc loco ad pſeudoVelleianas nugas firmandas abuteretur, mirè ineptus, nec enim ullum eſt uerbum, ex quo Sueuos prouinciam irrupiſſe appareat; Germanicus imminentes tantum uerbo prætexens, cum uerior alia ſubeſſet cauſſa, præſidium non neceſſarium ſubmittere uoluit, quo colore quæſito caſtra exhauriret. Præterea quantiuis ſtuporis eſſe, hæc cum illis quæ ante coloniam deductam contigerunt confundere, & Tacitum tam ſupinum hiſtoriæ ſcriptorem exiſtimare, ut ueteranos in Rætiam ablegatos accuratè litteris conſignauerit, internecione paullo poſt cæſos ſilentio diſſimularit. At nec imminentes quidem Sueui otioſè tranſmittendi, qui iam id æui Rætiæ proximi coluerint, ad Martianum uidelicet nemus, quod Hercyniæ ſyluæ pars eſt prope Danubij fontẽ, cui Auſonius aliquot poſt ſæculis hæc uerba affinxit,

Tac. An. 1.

Auſ. epigr. 4.

——————— *fontem medijs effundo Sueuis.*

Nam & Strabo, maximam Sueuorum gentem, partim in Hercyniâ, partim extra habitare, à Rheno ad Albim, atque adeo ultra Albim pertingere ſcripſit, & Corn. Tacitus, Sueuorum non unam iſt ceterorum gentem eſſe, *maiorem enim Germaniæ partem obtinent,*

Strabo lib. 7.

Tac. de germ.

proprijs

proprijs adhuc nationibus nominibusque diſcreti, quamquam in commune Sueui nocentur. Nos in tabulâ Sueuos, qui poſtea Alemani appellati, eo ſanè loco poſuimus, nec procul inde confinium Germaniæ Rætiæque, ab hoc quoque Tacito memoratum. Et hæc monuimus; ne quem ancipitem haberent Sueui à diuerſis auctoribus ad Rhenum, ad Danubium, ad Albim, ad Oceanum Sueuicum, quin & in Sarmatarum finibus collocati. Vt item procliue eſſet intelligere, quid ita Danubij fontes auctores Rætiæ, Sueuiæ, Germaniæ promiſcuè aſcripſerint.

18 Anno XVIII. poſt Chriſtum natum, Germanicus Arminium ad Viſurgim flumen magnâ pugnâ uicit, qua bonam fortemque operam Romanis Ræti & Vindelici nauauere, Tacitus, *Inſignis Arminius manu, uoce, uulnere ſuſtentabat pugnam: incubueratque ſagittarijs, illa rupturus, ni Rætorum Vindelicorumque & Gallicæ cohortes ſigna obieciſſent. Niſu tamen corporis & impetu equi peruaſit; oblitus faciem ſuo cruore, ne noſceretur. Quidam agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus, emiſſumq; tradiderunt.* Dixi dudum, uideri cuidam, Vindelicor. cohortes pro Auguſtano Vindelicis accipiendas eſſe, nec uanè: Hoc planè indubium, ut Ræticæ & Vindelicæ cohortes milites interdum peregrinos qui prouinciæ præſidio erant ſignificet, ſicuti Syriacæ & aliarũ gentiũ legiones eâ de cauſsâ dicuntur, ita Rætorũ Vindelicorumq; cohortes de prouincialibus ipſiſmet intelligendas. Tac. An. 2.

20 Anno XX. Strabo de Rætis, Vindelicis, Noricis prodidit, *Iam agitur annus tertius ſupra trigeſimum, ex quo quieſcentes tributum legitimè perſoluunt.* Strabo lib. 4.

34 Anno XXXIV. IESVS CHRISTVS Dominus Deus noſter cruci affixus, pro hominum ſalute mortuus eſt.

39 Anno XXXIX. Tiberius obijt; cuius nummos hiſce inſcriptionibus extare, COL. AVGVSTA. VINDELICOR. & COL. AVGVSTA. RHÆTORVM. alienâ fide ſcribo, ſi bonâ & certâ, leuiter enim ſubdubito, uterque noſtram coloniã, quamquam diuerſo cognomine intuetur: cauſſas differentiæ multò ante explicauimus. Golz. theſ. c. 18.

Sub eo qui ſucceſſit Caio Caligulâ, nihil de rebus Ræticis, quod ad noſtram cognitionem peruenerit, litteris conſignatum. Etſi enim Auentinus Fabianum neſcio quem Tiberij & Caij temporibus Vindelicorum Rectorem ex patrijs annalibus, quos faciles nimis & obſequentes habere ſolet, eruit, aſſenſum ſuſtineo: ſiquidem annales iſti, antiquiſsimi ut ſint, ante aliquot centum annos, non adeo multos,

multos,ab imperitis hominibus ſcripti ſunt,nec nos alia ad cōmentandum potior cauſſa impulit, quam ut eorum rubiginem & ſitū detergeremus. Adde quod ſæpenumero obſeruo, quædā ex carioſis iſtis obſcurorū auctorū ſcriptis à nonnullis audacius quā cōſideratius colligi,quæ tātum ab ipſorum ſententiâ, quantū ipſi à ueritate abſcedant. Anno XLIII. Caio occiſo, Claudius 43
inijt:quo imperante Petrum Apoſtolum Romam ueniſſe,innumeris ſanctiſſimorum hominum teſtimonijs à ſacræ hiſtoriæ ſcriptoribus comprobatum uideo. Anno LVI. Nero rerum po 56
titus:ſub quo Paulus in Italiam appulit. Atque ab his Apoſtolorum principibus, Chriſtianæ religionis radios aliquos iam tūc temporis in Rætiam immiſſos, non eſt improbabile. Præcipuê à Petro, ſiue per miniſtros, quos Romæ ſedens ablegauerit, ſiue per ſe ipſum, quo tempore edicto Claudij,cuius Suetonius meminit, cum ceteris Iudæis Româ pulſum, euangelij lucem per Italiam uicinaſque prouincias circumtuliſſe credendum. Nam Pauli nobilis locus, *Ita ut ab Hieruſalem per circuitum uſque ad Illyricum repleuerim euangelium Chriſti*, uereor ne ad res noſtras parum faciat. Sed quod in eâdem epiſtolâ Dauidis uaticinium, *in omnem terram exiuit ſonus eorum*, effectu uel tunc confirmatum aſſeuerat, oſtendit profecto pleraſque prouincias iam aut apoſtolos, aut apoſtolorum diſcipulos qui homines ad pietatis ſtudium cohortarentur, inaudiuiſſe: Et ſi coniecturis quidquam licet,id de Italiâ,Italiæque proximis, inprimis exiſtimare æquum, cum de perlonginquis multis indubium ſit. Sin uerò de Petro, Petrique diſcipulis non ita liquet, Petri tamen ſucceſſoribus euangelium à Rætiâ deberi pro comperto eſt, his enim Innocentius Pontifex, epiſtolâ ante annos prope mille ducentos ſcriptâ, omnium Italicarum eccleſiarum conſtitutionem diſertè tribuit, Italiæ autem Innocentij ætate Rætia accenſa, *Manifeſtum, in omnem Italiam, Gallias, Hiſpanias, Africam, atque Siciliam, inſulaſque interiacentes, nullum inſtituiſſe eccleſias, niſi eos quos uenerabilis Apoſtolus Petrus, aut eius ſucceſſores conſtituerint ſacerdotes. Aut legant, ſi in his prouincijs alius Apoſtolorum inuenitur aut legitur docuiſſe.* Nec quiſquam tam abſurdi ingenij eſt, quin monitus ſibi perſuadere patiatur, permultas illuſtres ciuitates, Chriſtianæ religionis cultores, eorumq; præfectos epiſcopos, dudum ante ea tempora habuiſſe, quæ nunc ex priuatis annalibus uetuſtiſſima poſſunt erui, nam memoriam tot ſæculis intercidiſſe num mirum? cum præſertim Diocle-

Suet. Claud. c.25.

Paul. ad Rom. 15.

Paul. ad Rom. 10. ex pſ. 18.

Innoc. ep. 1. ad Dec.

tiani dein Imp. iuſſu incredibilem numerum librorum, quibus ec-
cleſiaſtica monumenta comprehenſa, ignis abſumpſerit. Neronis
apud nos nuper æreus nummus effoſſus, circa caput hiſce notatus
litteris, NERO. CAESAR. AVGVSTVS. parte auer-
sâ ſub figurâ ſedente & dexterâ pateram prætendente, SALVS.
70 S. C. Eius interitum anno LXX. Galbæ paucorum
menſium imperium conſecutum eſt, à quo deſciſcendi initium Ger-
manicæ legiones fecere: eas ſequuta Rætia, *contactu ualentiorum* age- *Tac. hiſt. li. 1.*
batur, ait Tacitus, neque in militaribus copijs per prouinciam diſpo-
ſitis *mora, quo minus ſtatim adiungerentur.* Itaque à Galbâ (Othone
71 nunquam recepto) principio anni ſequentis LXXI. in Vitellij
nomen iurauere, Porcio Septimio Procuratore præeunte. Auenti-
nus Septimium & Seuaſtum Rætiæ Vindeliciæque legatos ſub Ne-
rone nominat, cum Seuaſtum Aquileiæ Fori Iulij ciuitati præſediſſe *Vide acta Her*
acta Hermagoræ epiſcopi oſtẽdant. Porro ijs bellis quæ *mag. apud Vin*
Vitellius cum Othone & Veſpaſiano geſſit, fortem fidelemque Ræ- *cent. lib. 8. c.*
torum operam expertus eſt, aduerſantibus Noricis. Cum partium *116. Pet. de*
Vitellianarum dux Cæcina, per Heluetios in Italiam iter faceret, tu- *Nat. li. 6. c. 86*
lib. 5. c. 291.
Candid. hiſt.
Aquil. lib. 2.
multuantibus Heluetijs, *miſſi ad Rætica auxilia nuncij, ut uerſos in le-
gionem Heluetios à tergo aggrederentur. Illi ante diſcrimen feroces, in
periculo pauidi, quamquam primo tumultu Claudium Seuerum ducem
legerant, non arma noſcere, non ordines ſequi, non in unum conſulere.
Exitioſum aduerſus ueteranos prælium, intuta obſidio, dilapſis uetuſtate
mœnibus. Hinc Cæcina cum ualido exercitu, inde Ræticæ alæ cohorteſque,
& ipſorum Rætorum iuuentus, ſueta armis, & more militiæ exercita; un-
dique populatio & cædes. Ipſi in medio uagi, abiectis armis, magna pars
ſaucij, aut palantes in montem Vocetium perfugêre. Ac ſtatim immiſſâ
cohorte Thracum depulſi, & conſectantibus Germanis Rætiſque, per ſyl-
uas, atque in ipſis latebris trucidati. Multa hominum millia cæſa, mul-
ta ſub coronâ uenundata. Cumq; direptis omnibus, Auenticum iuſto agmi-
ne peteretur, miſſi qui dederent ciuitatem, & deditio accepta.* Hic obſer-
uo Ræticas alas cohorteſque, à Rætorum iuuentute diſtingui, illas
eſſe alas & cohortes inter auxilia conſcriptas, hanc nõ ſcriptam pro-
uincialem uoluntariorum iuuentutem, cui egregium militaris for-
titudinis teſtimonium perhibetur. Pergens in itinere Cæcina, *quia
præſidio alæ unius latiſſima pars Italiæ defendi nequibat, præmiſſis Gallo-
rum, Luſitanorum, Britannorumque cohortibus, & Germanorum ue-
xillis, cum alâ Tauriana ipſe paululum cunctatus, num Ræticis iugis in*

Noricum flecteret, aduerſus Petronium Procuratorem, qui concitis auxilijs, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmiſſas iam cohortes alaſque, ſimulq; reputans plus gloriæ retentâ Italiâ, & ubicumque certatum foret, Noricos in cetera uictoriæ præmia acceſſuros, Pænino ſubſignanum militem itinere & graue legionum agmen, hibernis adhuc niuibus, traduxit. Othonis autem exercitu Bedriaci uicto, ipſoque mortuo, Fl. Veſpaſianus de imperio

Tac. hiſt. li. 2. cogitans, ſibi quoque Rætiam occultis artibus adiungere tentauit, *deprehenſi cum litteris edictiſque Veſpaſiani, per Rætiam & Gallias militum & centurionum quidam, ad Vitellium miſſi necantur: plures fefellére, fide amicorum, aut ſuomet aſtu occultati.* Conſilium id tamen fruſtra fuit, Rætiâ in fide perſiſtente; itaque occupata à Flauianis

Tac. hiſt. li. 3. Veronâ, magno adiumento ſummæ rerum exiſtimatum, obſtruxiſſe ſaltem aditum *per Rætiam Iuliaſque alpes.* Atque labentibus Vitellij deinde rebus (ſiue hæc ante Veronam captam, quod uiro

Lipſ. no. ad 3. lib. hiſt. Tac. docto & amico I. Lipſio non ab re uideri uideo, contigêre) Veſpaſiano adiunguntur, & *trahuntur in partes, Sido atque Italicus, Reges Sueuorum* (eorum qui apud Sarmatas & Iazyges, haudquaquam

Tac. An. li. 12. in Rætiæ finibus, nam de Sidone apertè ex Taciti annalibus colligas) *quibus uetus obſequium ergâ Romanos, & gens fidei commiſſæ patientior. Oppoſita in latus auxilia; infeſtâ Rætiâ, cui Porcius Septimius Procurator erat, incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum alâ Aurianâ & VIII. cohortibus, ac Noricorum iuuentute, ad occupandam ripam Oeni fluminis, quod Rætos Noricoſque interfluit, miſſus; nunc illis aut his prælium tentantibus, fortuna partium alibi trãſacta.* Quibus explicandis mirificè quidam nugatur, cum lectori non ignauo ſenſus ſatis conſtet: oppoſita ſcilicet à Flauianis auxilia, quod illis Rætia aduerſa, cui Septimius Procurator Vitellianarum partium præeſſet, miſſum ergo Felicem, Oeni ripam Noricam inſediſſe. Flauianis autem quotidie magis inualeſcentibus, & Cæ-

Tac. hiſt. li. 3. cinæ proditione iam patefactâ, adhuc *ingens Germanorum uis per Rætiam timebatur,* auxilium latura Vitellio, Rætiæ Præſide tranſitum per prouinciam perlubenter conceſſuro: ſed hæc maturato Vitellij exitio irrita, idque Antonius Primus, ut ſuâ uirtute perfectum, Veſpaſiano inter præcipua beneficia imputauit, *ſuâ conſtantiâ perruptas alpes, occupatam Italiam, interſepta Germanorum Rætorumque auxilia.* Vitellio demum occiſo, Rætia cum reliquâ Republicâ in Veſpaſiani poteſtate fuit. Neque inde fidem Germanico bello, quod

Ciuili

Ciuili Batauo duce motum, exuit: eo Sextilius Felix, Romanis ad
Rhenum ſubſidia adducens, ex Norico *cum auxiliarijs cohortibus*,
72 *per Rætiam* iter tenuit. Anno LXXII. Hieroſolyma *Tac. hiſt. li. 4.*
à Tito, Veſpaſiani filio, capta & exciſa: eius rei hanc in Hebræorum
libris chronicis memoriam reperio, *Venit Aſpaſianus* (Veſpaſianus *Seder Olā Zuta.*
eſt) *deuaſtans templum, tranſtulitque Iſrael, & familias multas de domo Dauid & Iehuda, in Aſpamiam, quæ eſt Hiſpania.* Quid hic ſibi
Hiſpania ſola uelit neſcio, niſi auctor Hiſpanus patriæ tantum rationem habere uoluit: Rectius Ioſippus, *Veniens Veſpaſianus Cæſar,* *Ios de decem captiu.*
atque Titus filius uxoris ſuæ, deuaſtauerunt domum ſecundam, tranſtuleruntque Iſraelem Romam, Romæ nomine Romanũ imperium intelligit, nam Iudæos illa clades non tam in unam Hiſpaniam, quã
reliqua terrarum ſola, quæ præſertim Romanis parerent, diſiecit, *Prud. Apoth. adu. Iud.*

——— *per omnes*
Terrarum pelagique plagas tua membra feruntur,

Ait Prudentius, totam gentem alloquens: quo Rutilius ſcripſit, *Rutil. Itiner.*

Latius exciſæ peſtis contagia ſerpunt.

Nec improbabile credo eſt, eâdem occaſione nonnullos Auguſtam
delatos, Vbi diutiſſimè conſediſſe multis Hebraicis characteribus
inſcriptis monumentis, & priuatorum annalium auctoritate compertum. Beniamin quidam Tudelẽſis, qui ante annos CD. ſcripſit, inter Germanicas urbes quæ Iudæorum Synagogas habeant *Dauir Asburk* poſuit, uulgarem *Augsburg* enunciationem, uti uidetur, *Ben. Itiner.*
ſequutus, ſubiungit autem, *in quibus etiam metropolibus multi ex Iſraelitis ſunt, ſapientum diſcipuli ac diuites.* Quo fortaſſe *Dauir* reſpicere cuipiam uideatur, nam Hebræorum lexica *Dabir* interpretantur oraculum. Porro ſi ex primis Iudæis unum aliquem tamquam protento digito indicare cogar, TIB. CLEVPHAS. IIIII. VIR. AVG. NEGOCIATOR. ARTIS PVRPVRARIÆ. cuius titulus apud nos extat, certè extitit, huius
potiſſimum conditionis uideatur; Cleuphæ enim uel Cleophæ nomen Hebraicum eſſe, diuinarum litterarum monumentis proditũ, *Luc. c. 24. Ioan. 19.*
Tiberij prænomen, in Romani alicuius clientelâ fuiſſe indicat, ſic
Flauij Ioſepho accreuit, & purpurariam factitaſſe ab homine Palæ-
81 ſtino non alienum. Anno LXXXI. Titus patre mortuo imperauit. Ad utrum horum pertinuerit baſis prægrandis, Veſpaſiani nomine elegantiſſimis litteris inſcripta, quam ante annos circiter XX. cum horreorum ad Marianam portam fundamẽta

locarentur inuentam, terraque denuò operarum incuriâ adobru-
tam, & ei inædificatum eſſe audio, non admodum ſcio, quando-
quidem quos magiſtratuum titulos numeroſque prætulerit tunc
haudquaquam obſeruatum, neque nos nunc comperire poſſumus.
Filij eſt nummus æreus inter pulcherrimos qui unquam Auguſtæ
eruti, T. CAES. VESPASIAN. IMP. PON. TR.
POT. COS. II. parte auerſâ eques, CÆSAR. DOMI-
Suet. Dom. c. 6 TIAN. COS. DES. II. S. C. Poſt Titũ Domi- 83
tianus anno LXXXIII. imperiũ ſuſcepit; A quo L. Antonius,
ſuperioris Germaniæ Præſes, ut Suetonius habet, defecit, quẽ L. Ma-
Xiph. Domit. ximus, ait Xiphilinus, bello uicit & cœpit. Eo bello Norbanũ (Præ-
fectũ Prætorio poſtea) pro Cæſare ſtetiſſe, & *Vindelicis in oris* degiſſe,
cum apud Martialem reperiam, fortaſſis eum Rætiæ Præſidem fuiſ-
ſe minus inſulsè ſuſpicer, quam de pleriſque alijs quidam fecerint;
ſed multæ præter hanc cauſſæ Norbano eſſe potuerunt ueniendi in
Mart. lib. 9. epigr. 86. Rætiam; quapropter nihil aſſero, Martialis uerſus iſti ſunt,

Cum tua ſacrilegos contra Norbane furores
Staret pro domino Cæſare ſancta fides;
Hæc ego Pieriâ ludebam tutus in umbrâ
Ille tuæ cultor notus amicitiæ.
Me tibi Vindelicis raptum narrabat in oris,
Neſcia nec noſtri nominis Arctos erat. &c.

Niſi quis tamen amphiboliam illuc trahat, ut haudquaquam *tibi*
Vindelicis narrabat in oris, uerum *me Vindelicis raptum in oris* com-
ponat, quod à poëtæ ſenſu exiſtimo alienum. Quæ Auentinus de
Vindeliciâ, Rætiâ, Norico, his temporibus à Germanis uaſta-
tis, nullus ueterum prodidit, ideo nec memoratu digna credidi-
mus. Occiſo Domitiano anno XCVIII. Nerua im- 98
perium non toto biennio tenuit. Vidimus eius nummum argen-
teum, in Auguſtano agro repertum, IMP. NERVA. CAES.
AVG. P. M. TR. P. COS. III. P. P. parte auerſâ ma-
nus iunctæ, cum ſignis militaribus, CONCORDIA. E-
XERCITVVM. Et quamquam aliorum etiam Imperatorum
nummi, ſiue Auguſtæ, ſiue in uiciniâ reperti multi extent, eos ta-
men qui argumentum noſtrum nihil iuuarent parcè, neque niſi ſi
qui dum hæc maximè commentaremur eruti forte quadam in ma
nus ueniſſent, indicandos duximus. Anno C. Traia- 100
nus excepit: is quamuis uigeſimum annum attigerit, nihil tamẽ eo

Principe

Principe de rebus Ræticis annotatũ animaduerto. Ha-
119 drianus anno CXIX. ſucceſſit. Qui pleraque in imperij conſtitutione nouauit, Victor in epitome, & auctor hiſtoriæ miſcellæ eum ſecutus, *officia ſanè publica & palatina, nec non militiæ, in eam formam ſtatuit, quæ paucis per Conſtantinum immutatis, hodie perſeuerat.* In Rætiâ multa eius rei ueſtigia obſeruo: quæ tum aliunde, tum ex Notitiâ imperij cautè ſublegenda, nec omnia promiſcuè confundenda ſunt, uti illi procul dubio fecerunt, qui dimidiam Notitiam edentes, hoc eſt indicem occidentis tantum, Hadriani ei ætatem aſcripsêre, cum interim Gratianenſes, Valentinianenſes, Honoriani, alia ſexcenta inſcripta nomina, totis ſæculis Hadriano poſteriorem eſſe uincant. Nam quod Notitia Conſulares octo per Italiam deſcribit, Spartianus de Hadriano palam diſſentit, *quatuor Conſulares per omnem Italiam iudices conſtituit*, & quædam alia hujus generis, ab illis non animaduerſa minus miror. Verum quod ex hac ipsâ Notitiâ appâret, Italiam diuiſam in ſeptendecim prouincias, quarum Rectores Præfecto Prætorio Italiæ, ſiue eius Vicarijs omnes paruerint, & quidem duas fuiſſe Rætiam primam, & Rætiam ſecundam, ſub ſingulis Præſidibus ſingulas; Rem militarem procuratam ab uno Duce in utrâque Rætiâ, qui Rætici inde limitis Dux dictus, ſub diſpoſitione Magiſtri peditum fuerit: Fiſcum à theſaurorum Præpoſito, qui Auguſtæ conſtitutus, Comiti ſacrarum largitionum rationes reddiderit: Horum ut opinor nihil eſt, quin ex Hadriani inſtitutione, etſi leuiter fortaſſis poſtmodum mutatum iuflexumque, ducat originem. Quæ maximè inſignia, Prouinciæ diuiſionem, & militaris ſiue Comitis ſiue Ducis inſtitutionem, ab Hadriano manaſſe, hâc potiſſimum ratione colligo, Quod cum imperij deſcriptionem ſemel atque iterum poſt Auguſtum mutatam cognitum habeam, ab Hadriano primum, à Conſtantino ſecundo loco, neceſſe ſit ea quæ poſt Hadrianum denique, neque antea, ante tamen Conſtantinum obtinuiſſe obſeruamus, Hadriano aſcribere: At Rætiam unius numero, auctores Hadriano uetuſtiores conſtanter ubique omnes habent, Strabo, Velleius, Plinius, Tacitus, Suetonius, & qui Liuianas epitomes ſcripſit, quem non ex ſuo, ſed ex Liuiano æuo cenſeo: niſi ſi cui tamen Taciti locus ſcrupulum obijcit, *Germania omnis à Gallis Ratijsque & Pannonijs, Rheno & Danubio fluminibus, à Sarmatis Dacisque mutuo metu, aut montibus ſeparatur,*

Hiſt. miſc. lib. 10.

Tac. de germ.

ratur, ſed intuenti diligentius, apparet hæc gentium, haudquaquam prouinciarum eſſe nomina, & eâdem inflexione nonnulli apud Iuſtinum legunt, *ex nomine ducis gentes Rætiorum condiderunt*; ubi ego tamen *Rætorum*, in Tacito *Rætis*, longè malim. Alioquin Tacitus Rætiam nouies minimum, ſingulari numero diſertè ſcripſit, plurali nunquam. Poſt Hadrianum autem Rætiam & Rætias promiſcuè reperio: certè Capitolinus in Pertinace, Vopiſcus in Probo Rætias nominant, neque eorum qui poſt Conſtantinum ſcripſere Ammiani, Zoſimi, Caſſiodori, plurimorum aliorum, nunc mihi ratio habenda. Vti ergo cum Galliam & Hiſpaniam interdum, ſæpe Gallias & Hiſpanias apud auctores legimus, utramque multiplicem fuiſſe intelligimus, ſic abſurdum eſt, ex quo tempore Rætiæ nominatæ, ſimplicem prouinciam cogitare: quod ſi duplex, duos itidem Præſides habuiſſe conſequitur. Neque ob id negandum, utramque, prout Imperatoribus collibuiſſet, uni potuiſſe committi; cuiuſmodi & alibi gentium exempla prodita. In agro Veronenſi lapis extat, quem inter externa monumenta quæ ad res Auguſtanas pertinent retulimus, inſcriptus Q. CAICILIO. CISIACO. SEPTICIO. PICAI. CAICILIANO. PROCVR. AVGVSTOR. ET. PROLEG. PROVINCIAI. RAITIAI. ET. VINDELIC. ET. VALLIS. POENIN. is Hadriano poſterior, ſiquidem Auguſtorum meminit, nec omnino anterior M. Antonino & L. Vero, qui primi Auguſti pariter appellati, indicat Cæcilium Rætiam, Vindeliciam & uallem Pæninam ſimul rexiſſe (nam ſingulas deinceps rexiſſe uereor nemini probare poſſe) ſed eum in modum indicat, ut diſtinctis nominibus tres prouincias ſignificet, Alpium ſcilicet partem, quæ ſeptendecim Gallicis prouincijs in Notitiâ hoc titulo annumerata eſt, *Alpes Pæninæ* (Penninæ quibuſdam codicibus) *& Graiæ*, atque Rætias duas, primam Rætiæ ipſius, ſecundâ Vindeliciæ nomine: nam C. Ligurius qui inſcriptionem poſuit, antiquitatis uti uidere eſt affectator, priſco Vindeliciæ uocabulo, pro Rætiâ alterâ, non aliter ac AI diphtongo pro AE uſus. Atque hinc in illas coniecturas ſum propenſior, quæ Rætiam ſecundam ijsdem, aut planè non multum diuerſis terminis, quibus olim Vindeliciam conſtitiſſe uolunt. Memini cum motus uoculâ PROVINCIAI. Rætiam, Vindeliciam, Vallem Pæninam, unam Prouinciam accepi: nimis leuiter; nunc corrigo. Sic eſt in lapidi-

Iuſt. hiſt. li. 21

Tac. An. lib. 1. hiſt. 1. 2. 3. ter. 4. de Germ. hiſ.

bus

bus PROCVRATOR. PROVINCIAE. LVGDVNENSIS. ET. AQVITANIAE. item PROCVRATOR. AVGVSTAE. VIAE. OSTIENS. ET. CAMPANAE. cum Lugdunenſis & Aquitania duæ tamen prouinciæ, Oſtienſis & Campana duæ uiæ ſint. Sed & illud muto, quod PROCVR. Procuratorem qui uice Præſidis ius dixerit aliquando interpretatus; uerius eſt ex Rationalium claſſe fuiſſe, eius generis quod Notitia Præpoſitum theſaurorum appellat, Auguſtæque Vindelicorum in ſecundâ Rætiâ ſedem habuiſſe oſtendit. Quandoquidem PROLEG. eo ſpectat, illum abſentibus aut mortuis harum prouinciarum Præſidibus Legatiſúe, eorum officio pro tempore eſſe functum, idq́ue à PROCVR. utique diſtinguit. Vtramque Rætiam Italiæ attributam, Notitiæ auctoritate dixi, cuius fidé per ſe certam & ſpectatam, firmat Prouinciarum libellus, & Longobardica Pauli hiſtoria, neque enim hunc auctorem ſoleo contemnere, quem multis optimis libris, quibus nos deficimur, uſum ſciam. Cauſſa cur hæc, & quædam aliæ prouinciæ ſectæ, cur item rei militaris procuratio ſeparatim ſub duce habita, fuerit uel ambitio, quo magiſtratus & honores ad plures pertingerent, uel Imperatorum cautio, ut uires immodicæ Præſidibus acciderétur, quo nimirum pacto Ariſtophanes in Platonis Sympoſio homines inſoleſcentes à Ioue in duas ſectos partes memorat: nam infamis illa poſtremorum temporum, quam Claudianus elegantiſſimis uerſibus, ſub Auroræ perſonâ, in Eutropij eunuchi inuidiam expreſſit,

Goltz. theſ.c. 12.

Paul. lib. 1.c. 15. edit. Aug. li.2.c.11. edit. Baſil.

Claud. in Eutr. lib. 2.

Aula choris epuliſque uacat, nec perdita curans
Dum ſupereſt aliquid: ne quid tamen orbe reciſo
Venditor amittat, prouincia quæque ſuperſtes
Diuiditur, Geminumq́ue, duplex paſſura tribunal,
Cogitur alterius pretium ſarcire peremptæ.
Sic mihi reſtituunt populos, hâc arte repertâ;
Rectorum numerum terris pereuntibus augent,

Hadriani ætati, rebus Romanis maximè florentibus, minus conuenit. Quantumuis autem Notitia Præſidum ſedes non expreſſit, quoniam tamen Auguſta Rætiæ ſecundæ attributa, pro explorato credo afferre poſſumus, illius partis ibi Præſidem conſediſſe: Primæ tribunal Curiæ fuiſſe, & nomen indicio eſt, & quod ea urbs perpetuo eius prouinciæ caput habita. Nam quod quidam Conſtantij demum ætate conditam exiſtimant, infirmis admodum ſuſpicio-

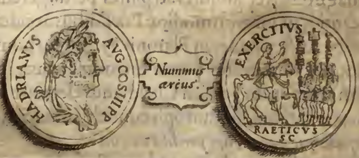
nibus

nibus perſuaſi ſunt. Alterum caput, Ducis nimirum inſtitutio, ex Notitiâ æquè in aperto eſt. Sed hîc etiam docendum, Ræticos Duces ante Conſtantinum fuiſſe, quod ex Notitiâ, cum poſterior Conſtantino ſit, ſcire non poſſumus, Vopiſcus oſtendet, *ex libris Acholij, qui Magiſter admiſſionum Valeriani Principis fuit libro actorum eius IX. Cum conſediſſet Valerianus Auguſtus in thermis apud Byzantium, præſente exercitu, præſente etiam officio Palatino, aſſidentibus* tum alijs quos enumerat, tum inter eos, *Fuluio Boio Duce Rætici limitis:* Et in Bonoſo, *duxit ordines, tribunatus egit, Dux limitis Rætici fuit*. Inde eodem argumento quod in prouinciæ diuiſione ſequuti, originem ad Hadrianum referimus, quando Valerianus & Bonoſus ante Conſtantinum. Neque tamen inficias imus Comitem rei militaris primum appellatum, qui poſtea nomine tantum mutato in Ducem abierit, quandoquidem acta Fauſtini & Iouitæ, qui ſub Hadriano pietatis rei, Italici Comitis Rætiarum meminere. Atque Spartiani de Hadriano uerba ad hanc rem uniuersè facere crediderim, *poſt Cæſarem Octauium, labantem diſciplinam incuriâ ſuperiorum principum, retinuit, ordinatis & officijs & impendijs:* Propriè nummum iſtum,

Vop. Aurel.

Acta S. Fauſt. ap. Sur. tom. 1. Martyr. Adô. 15. Febr.

Spart. Hadr.

In quo minutum quiddam obſeruo, inter militaria ſigna nullam conſpici aquilam, quoniam necdum ulla legio in Rætiâ ſtatiua habebat, legiones autem tantum aquilis uſæ, & ſi forte Prætoriæ cohortes, uti ex Antonij Triumuiri nummis cognouiſſe uideor: apud Tacitum Germanicus, aquilas *Romanas aues, propria legionum numina* appellat. Eques dextrâ elatâ Hadrianus eſt, Vt uel hinc certi reddamur, eius quod iam antea ex hiſtorijs ſubolebat, Hadrianum Rætiam adijſſe; ait Xiphilinus, *Hadrianus in alias ex alijs prouincias, regionesque & urbes proficiſcitur, uiſendi cauſsâ*. Spartianus, *peregrinationis ita cupidus, ut omnia quæ legerat de locis orbis terrarum, præſens uellet addiſcere,* Gallicam Germanicamque profectionem præter cæteras, nominatim memorat, quarum utrâque Rætiam attingere potuit.

Tac. An. 2.

Xiph. Hadr.

potuit. Victoris epitome, *Immenſi laboris, quippe qui prouincias omnes pedibus circumierit*. Sed & coloniam adijſſe, quin & ornaſſe credimus. Hæc in commune ex Dione Xiphilinus, *Socias urbes, atque ſubditas imperio Romano, ex quibus multò plures, quam ullus unquam Imperator uidit, magnificè iuuit, easque aquis, portubus, frumento, operibus publicis, pecuniâ, honoribus, ceterisque rebus auxit, atq; ornauit*. De Auguſtâ priuatim fidē facit, quod Ælium ab illo prænomē mutuata, ſic enim in antiquo apud nos lapide bis legitur, AEL. AVG. Aelia Auguſta, cum credibile neutiquam ſit, urbes huius generis nomina, niſi inſignitis beneficijs affectas aſciuiſſe, ſic eſt in Veronenſi lapide, COLONIA AVGVSTA. VERONA. NOVA. GALLIENIANA. quod MVRI. VERONENSIVM. FABRICATI. EX. DIE. III. NON. APRILIVM. DEDICATI. PR. NON. DECEMBRIS. IVBENTE. SANCTISSIMO. GALLIENO. AVG. N. Quodnam Hadriani in noſtram beneficium extiterit, definitè pronunciari non poteſt. Sciens ſum Imperatores præterea aliquos Ælios dictos, quin & Cæſarem Hadrianus Ælium adoptauit, cuius æreum numiſma inuentum Auguſtæ, L. AELIVS. CAESAR. inde ſpei typus, TR. POT. COS. II. S. C. ſed ciuitates Æliæ, quantum obſeruo, Hadrianum qui id nomen priuatus tulit ſpectarunt, teſtes, COL. AELIA. CAPITOLINA. COL. AEL. HADR. AVG. COL. AELIA. HADRIANA. AVG. ZAMA. REGIA. MVNICIPI. T. AELI. HADRIANI. AVG. CIVILITAN. & opinor, COLONIA. AELIA. AVGVSTA. THAENIT. quarum omnium æra & marmora meminere. Sed neque quod antea Auguſtam Iuliam appellatam coniecimus, nunc Aeliam dictam, lapidi non credere nequimus, nouum eſt; aſcititia enim hæc nomina, quaſi exemptilia emblemata, pro tempore ſumebantur, ponebantur. Pleraſque multò etiam magis iſtā ambitione luxuriaſſe uidemus; Auenticum, aut Auanticum, ut Ptolemæus habet, eſt in Domitiani nummo, COL. IVLIA. AVANTICOR. in lapide, COLONIA. PIA. FLAVIA. CONSTANS. EMERITA. AVENTICVM. HELVETIORVM. FOEDERATA. Contra in antiquiſſimo marmore ſimpliciſſimè, COL. HEL. Colonia Heluetiorum, proprio nomine non expreſſo, quomodo uidelicet Tacitus Ræticā coloniā

Smet. fol. 145. n. 8.

Golz. theſ. a. 18.

Lipſ. auct. ad Smet. p. 26.

Stumf. lib. 8.

T dixit

dixit. Matidiæ, quæ Sabinæ Hadriani uxori ſoror fuit, ſtatua hoc tempore Auguſtæ poſita, cuius baſis nunc quoq; ſupereſt. Anno Chriſti CXL. Antoninus Pius imperare cæpit. 140
Iuſt. colloq. cũ Tryphone. Sub quo Iuſtinus, Chriſtianus Philoſophus & martyr ſcripſit, *ne una quidem ratio, uel Græca uel barbara, uel quocumque tandem cenſenda uocabulo, ne ex his quidem quæ pro domibus plauſtris utuntur ac tentorijs, agentes uitam paſtoricam, tam aliena eſt à Ieſu crucifixi nomine, ut nec preces, nec gratiarum actiones in eâ dirigantur, ad omnium patrem conditoremque.* Ergo coniecturæ de Claudij & Neronis ætate ut minus ſedeant, ſub Pio tamen homines Chriſtianos in utrâque Rætiâ, pæne ſuburbanis prouincijs, fuiſſe, ne diſquirendum quidem amplius. Pius Fauſtinam Annij Veri F. uxorem habuit, cuius nummus argenteus dum hæc commentamur Auguſtæ repertus, nobis allatus eſt, DIVA FAVSTINA. AVG. parte unâ inſcriptus, alterâ AETERNITAS, ipſius Pij æreus magnus, ANTONINVS. AVG. PIVS. P. P. TR. P. XII. inde, ANNONA. AVG. COS. IIII. S. C. uti enim Capitolinus ait, *uini, olei & tritici penuriam per ærarij ſui damna emendo, & gratis populo dando ſedauit.* Auidium Caſſium Rætiarum legatum tunc temporis annotauit Auentinus, ex Vulcatio Gallicano uenatus, cuius de Caſſio uerba ſunt, *Cum exercitum duceret, & inſcio ipſo manus auxiliaria, centurionibus ſuis auctoribus, tria millia Sarmatarum negligentius agentium, in Danubij ripis occidiſſent:* at piget pudetque ineptiarum, quas facere non poſſum quin, præter quod propoſueram, interdum caſtigem. Vt quis nimirum exercitum prope Danubiũ duxit, Rætiæ ſtatim legatus aut Præſes fuit? Quamquàm ferrem coniecturas utcumque, ſi pro coniecturis ſe ipſæ ferrent, nunc tam tenuia nugamenta pro certo & comperto, uelut ex tripode pronunciari, neq; lectori dubitandi inueſtigandiq; occaſionem relinqui, ferendum non eſt.

Vulc. Auid. Caſſ.

Anno CLXIII. M. Aurelius Antoninus Philoſophus & L. Verus ſimul iniere. Sub his fieri poteſt ut Q. Cæcilius Ciſiacus Septicius Pica Cæcilianus, Rætiarum Prolegatus, Auguſtorumque Procurator fuerit. Etſi enim ſæpe poſthac duo pluresque ſimul Auguſti, antiquaria tamen ſcribendi ratio, quam in iſtius elogio notauimus, inferioris ſæculi uix uidetur. Cum Catti in Rætiam irrupiſſent, contra eos Aufidius Victorinus, uir Senatorij ordinis præcipuus, Marciq; condiſcipulus, miſſus eſt, uti apud Capitolinũ legimus. Philippũ epiſcopum hâc 163

Capi. M. Ant.

tempeſtate

tempeſtate ſupplicio ob Chriſtianam fidem Auguſtæ affectum,
prodidere Primus Cabillonenſis & Franciſcus Irenicus: quorum ta- *Prim. in topogr.*
men non grauiſſima apud me fides, quod auctores quos ſequuti *Iren. in exeg.*
non laudant, quod huius epiſcopi in noſtrarum eccleſiarum mo-
numentis memoria nulla extat, quod denique his ipſis Impera-
toribus Philippus Gortynæ in Creta epiſcopus uitâ & litteris illu-
ſtris uixit, cuius Euſebius, Hieronymus & martyrologia memine- *Euſ. hiſt. lib. 4.*
re, atque fieri potuerit, ut affinitas inter Cretæ & Rætiæ nomina *c. 24. Hier. de*
171 impoſuerit, nam id aliâs contigiſſe certus ſum. Anno *ſcript. eccleſ.*
CLXXI. L. Vero mortuo, Marcus imperium ſolus tenuit; quod- *mart. Rom. Beda. Vſuar. A-*
que barbari prouinciam denuo incurſarent, P. Heluium Pertina- *don. Maur. 3. Id. April.*
cem, qui Commodo in imperio ſucceſſit, Prætorijs auctum orna-
mentis, cum legione primâ ſubmiſit, is confeſtim *Rætias & No-* *Capit. Pertin.*
ricum ab hoſtibus uindicauit. Ex quo, eminente induſtriâ, ſtudio Mar
ci Imperatoris conſul eſt deſignatus. Pertinacem conſulem ſub Marco
faſti nulli habent, itaque nec ordinarium ſed ſuffectum interpre-
tor, anno Chriſti CLXXVII. quo Piſo & Iulianus ordinarij con-
ſules, nam in Didio Iuliano Spartianus ait, *fuit conſul cum Pertina-*
176 *ce*; inde credibile rem in Rætiâ geſtam, anno priori CLXXVI.
qui uictoriâ contra Marcomanos & Quados, Chriſtianorum mi-
litum precibus diuinitus impetratâ celebris. Quamnam primani
legionem Pertinax adduxerit, cum plures fuerint, non auſim defi-
nire. Quoniam uerò Marcus Germanos Rætijs & Norico magis
magiſque inhiantes animaduertit, neque ſufficere populationibus
prohibendis auxilia per præſidia diſpoſita, nec uicinarum prouin-
ciarum copias adeſſe in tempore, nouas legiones inſtituit duas, Se-
cundam & Tertiam Italicam, quarum prior in Norico, in Rætijs
poſterior ſtatiua haberet, ſic enim Dio prodidit. Neque moror in- *Dio lib. 55.*
ſcitiam cuiuſdam, qui legiones tertias Italicam, Auguſtam, Al-
pinam & Felicem differre non ſenſit. Italicæ, aliqua in agro Au-
guſtano, ſed & frequentia in urbe monumenta extant, quæ Lega-
tum, Tribunum, Aquiliferum, Alæ Decurionem Militeſq; reſpici
unt. Verum ab inſtituto nihil diſceſſero, ſi rem omnem
militarem Ræticam, oblatâ occaſione ex Notitiâ breuiſſimè deſcri
pſero; quantumuis enim non eam inficias, à Marco ad Notitiæ æ-
uum quædam mutari potuiſſe, & uerò mutata fuiſſe, quia tamen
de ijs ſigillatim per temporum momenta non conſtat, hic commo
dus uiſus locus totius illius rationis ſemel explicandæ. Omnes er-

go copiæ Duci, (qui à Præſidibus procul dubio diuerſus, nonnunquam tamen Principum uoluntate idem erat, ſic Valerianus apud Pollionem, *Transrhenani limitis ducem, & Galliæ Præſidem Poſthumum fecimus*) Dux Magiſtro peditum, qui quod prope Imperatorem ageret Præſentalis dictus, parebat, Spectabilis uiri nomine inſignitus, Perfectiſſimis & Clariſſimis ſuperior, Illuſtribus inferior erat, nam has dignitatum differentias, ex Imperatorum legibus, Iuriſconſulti obſeruant. Officium, id eſt cohortem comitatumque, hocce habebat; *Principem ex officijs Magiſtrorum militum præſentalium, alternis annis* (Viciſſim ſcilicet ex officio Magiſtri peditum & Magiſtri equitum) *Numerarios duos, ex utriſque officijs præſentalibus ſingulos. Commentarienſem, ex utriſque officijs alternis annis. Adiutorem. Subadiuuam. Regerendarium. Exceptores. Singulares. Et reliquos officiales.* Peditum equitumq; præſidia circiter uiginti vtriuſq; prouinciæ locis diſpoſita, Coloniâ Auguſtâ immuni. Nã id inſignis beneficij loco quibuſdam aliquando urbibus cõceſſum eſt, in plebiſcito quo Thermẽſes Maiores Piſidæ immunes facti, NEI. QVIS. MAGISTRATVS. PROVE. MAGISTRATV. LEGATVS. NEV. QVIS. ALIVS. MILITES. IN. OPPIDVM. THERMESIVM. MAIORVM. PISIDARVM. AGRVMVE. THERMESIVM. MAIORVM. PISIDARVM. HIEMANDI. CAVSSA. INTRODVCITO. NEIVE. FACITO. QVO. QVIS. EO. MEILITES. INTRODVCAT. QVOVE. IBEI. MEILITES. HIEMENT. NISEI. SENATVS. NOMINATIM. VTEI. THERMESIVM. MAIORVM. PISIDARVM. IN. HIBERNACVLA. MEILITES. DEDVCANTVR. DECREVERIT. Simili propemodum formulâ Auguſtanis Vindelicis cautum crediderim. Ceterum legionem Italicam in quinq; Præfecturas tributam uideo, Cum Præfectus eius unus ſiue Caſtris Reginis, ſiue Vallato egerit; alter Sumuntorio, cui cura ripæ Danubij, inibi primæ ut uidetur appellatæ, credita: Tertius Cambodunu, qui Vemaniâ Caſſiliacum uſque curauit: quartus Fœtibus, ſpecierum tranſuectioni præpoſitus, nam qua antiquitus fruges, frumentum, uinum, oleum, poſtea ſpecies dictæ; quintus Terioli, hoc ipſo titulo fuit, præpoſitus ſcilicet annonæ, quam ex Italiâ Tranſpadanâ importatam credimus, meminit Annonæ Ræticæ D. Auguſtinus,

Vide Briſſ. & Hotoman. de verb. ſignif.

guſtinus, etſi commentator in clariſsimâ luce cæcutiens, neſcio *Aug. de ciuit. lib. 18. c. 18.* quid pro eâ nugarum obtruſerit, *Quaſi ſomnia narraſſe quæ paſſus eſt, caballum ſe ſcilicet factum, annonam inter alia iumenta baiulaſſe militibus, quæ dicitur Rætica, quoniam ad Rætias deportatur:* Extra legionem deinde, Præfectus militum Vrſarienſium Guntiæ: Præfectus numeri Barbaricariorum Confluentibus aut Brigantiæ, quamquã ad meum ſenſum Barcariorum rectius, cum & alibi claſſem Barcariorum Notitia nominet, & barbaricarij non milites, ſed fabri fuerint, qui caſſides auro, argento, ære ornabant. Tribuni Cohortium ſeptem, Cohortis nimirum Nouæ Batauæ Batauis: Cohortis III. Brittonum Abuſinæ: Cohortis VI. Valeriæ Rætorum Venaxamadoro, niſi nomen corruptum: Cohortis I. Herculeæ Parroduni, quod pro Parthano accipio: Cohortis V. Valeriæ Phrygum Pinianis: Cohortis III. Pannoniorum Cælio: Cohortis Herculeæ Pannoniorum Arbore. Quibus octauum addamus licet, Tribunum gentis per Rætias deputatæ Teriolis, Notum autem inferioribus temporibus gentes & gẽtiles dictos barbaros, quorum magna uis in Romanorum caſtris; id indignatus Syneſius, Reipublicæ aliquãdo interitum allaturum præuidit, & luculentâ illâ oratione quæ eſt de regno ad Arcadium prædixit. Equitum, Stableſiani ſeniores Auguſtanis, Iuniores partim Ponte Oeni aut Febianis, partim Sumuntorio: Alæ præterea tres ſub totidem præfectis, Ala I. Flauia Rætorum Quintanis: Ala II. Valeria Singularis Vallato; Ala II. Valeria Sequanorum Vemaniæ. Atque has ſtationes in chorographicâ tabulâ ſingulas notauimus, paucis omnino exceptis, nã Foetibus, Venaxamadoro, Pinianis & Febianis, quis ſitus tribuendus ſit, necdum ſcio. Quendam qui pleraſque præterea legiones temere in Rætiâ collocat, & omnium ineptiſsimè magnam uim peditum equitumque, quam Notitia Magiſtro militum præſentali Orientis tribuit, ex alio orbe huc tranſcribit, nihil moramur, quandoquidem ea motæ mentis ſomnia ſunt; Celſus ait, *Fere uerò antiqui tales ægros in tenebris habebant*, *Celſ. lib. 3. c. 18.* idẽ ſi ad rẽ nunc litterariã cõferatur, magno rei publicæ bono fiat. Anno CLXXIX.

179 Eleutherus Pontifex Soteri Romæ ſubrogatus: Sub quo Lucius Britannicus Rex, cui patrem Coillum, auum Marium aut Manium, proauum Aruiragum eius gentis hiſtorici prodidere, Chriſtum profeſſus eſt, Vti uetuſtus ualde auctor Beda, præter multos alios ſcriptum reliquit. Itaque eius rei dubium nullum eſſe poteſt. Sed quòd *Hanc reg. ſucceſſ. uide apud Galf. Mon. lib. 4. c. 16. 17. 18. 19. Põtic. Vir. li. 5. Polid. li. 2 Beda hiſt. li. 1 c. 4. & de ſex*

Britan-

et. Ado ĩ chrõ. Mar. Scot. in chron. lib. 2. Sigeb. in prol. chron. Dam. in Pontif. Martyr. 3. Id. Dec.

Sig. Meiſterlin. chrõ. m. s. p. 4. c. 1. Aeg. Scud. de Ræt. c. 15. Stumf. chron. lib. 10. c. 15. ex tabulis eccleſ. Cur. Martyr. R. 3. Id. Dec. Pet. de Natal. li. 1 c. 24.

Britannici ſcriptores eum in patriâ ſine liberis deceſſiſſe affirmant, neque cum annalibus priuatis noſtris, neque cum tabulis eccleſiæ Curienſis, quæ nonnullis publici iuris auctoribus iuuantur, conuenit. His quippe relatum, Lucium relicto regno, cuiuſmodi exempla priſca ætas plura tulit, magnâ terrarum ſpatia obiuiſſe, ut pietatem quâ ipſe imbutus, alios doceret. Eâ occaſione in Rætiam & Auguſtam ueniſſe, ubi cum de religione ſermones ſeréti fidem multi adhiberent, inter quos Campeſtrij uiri primarij nomen hodieque celebratur, ciues reliquos odio Chriſtiani nominis adactos, hominem hoſpitem primò conuitijs inceſsiſſe, lapidum dein iactu petijſſe, in puteum demum male mulctatum deturbaſſe, unde piorum auxilio ægre ſemianimis extractus, in alpinam Rætiam conceſſerit; ibique poſt diligentem operam, reuocandis ab impietate populis impenſam, demum occubuiſſe. Vtriuſque narrationis diſsidium ut quidam tollerent, ſibi aſſerendum exiſtimarunt, Lucium qui Auguſtæ, & in reliquâ Rætiâ egit, diuerſum à Britannico, ætate priorem, aut Cyrenenſem fuiſſe, cuius Lucas in actis meminit, aut alterum illum, ſi tamen alter, cuius Paulus in epiſtolâ ad Romanos; neque ego non æquo animo aſſentirer, ſi opinioni quam uerbo ponunt, pondus ab auctoritate grauioris antiquioriſque alicuius teſtis adderent, nunc cum eius nihil ſit, quid definiam incertus feror, & in rebus uetuſtis & obſcuris adeo, interdũ caligare fas eſſe arbitror.

Act. c. 13. Rom. c. 16.

Eorum nugæ qui Cyrenenſem cum Britannico miſcent, nec temporis quanta intercapedo ſit uident, reſponſione indignæ ſunt. Ædiculam, quam ſecundo ab hoc libro Auguſtæ antiquisſimam haberi diximus, hoc tempore poſitam autumant: ea perexigua nunc quoque, minor aliquanto à principio conſtituta, multis poſt ſæculis aucta, à Leone IX. Pontifice Max. Anno Chriſti MLI. D. Gallo Abbati dicata eſt, dedicationi Henricus III. Imp. affuit. Anno CLXXXII. M. Aur. Antonino mor- 182
tuo, filius Commodus ſucceſſit. Vtrum Lucius Chriſto ſub eo demum, an ſub patre nomen dederit, quidam in diuerſum auctores trahunt, de patre tamen plures tradunt: qui Veri nomen adijciunt, in errore uerſari hinc apparet, cum Eleutherus, ad quem Luciũ ſcripſiſſe omnes conſentiunt, non niſi octauo anno poſt Veri mortem inierit, & Commodi poſtremum attigerit. Annus 195
CXCV. tres Imperatores uidit, P. Heluium Pertinacem, M. Didium Iulianum, cuius hic argenteus nummus Auguſtæ ad S.

Plat. præter ciuatos.

Crucis

ucis erutus, IMP. CAES. M. DIDIVS. IVLIAN. VG. RECTOR. ORBIS. & L. Septimium Seuerum: iores duo paucorum menſium, poſterior multorum annorum it. Eius maxima beneficia extitere, tum generatim in uniuerſam ætiam, tum priuatim in Auguſtam coloniam. Auentinus Vindlicorum legatum ſub Commodo fuiſſe quod ſcribit, errat ut ſolargiter, Xiphilinus quippe & Herodianus, Pannonijs præfuiſſe prodidere, Spartianus, Carnunti imperatorem appellatum, Capitolinus, ab exercitu in Illyrico, quæ eodem pertinent. Auentinus ſi patria carmina opponit, hæc enim ſemper in tempore morigera ad manus ſunt, nemo ſtomachum cohibeat. Ego ea non hic tantũ contemno, ſed omnino in Romanã Rætiæ hiſtoriâ (quod ſemel dicendum eſt) nullibi audienda exiſtimo. Scio eſſe qui contra ſentiant, cũ Tacitus carmina unũ apud Germanos memoriæ & annaliũ genus appellet: At ciſdanubianæ prouinciæ nondũ tunc tẽporis Germanicæ: ſumpſerint à Germanis uicinis morẽ, aliâ ſunt uſæ linguâ: condonemus id etiã, num porro credibile, tot ſæculis uertentibus, tot barbarorum gentibus inundantibus, tot urbibus euerſis, & quidem toties, carmina quæ nullis litteris, ſolâ memoriâ æternitati mandabantur, hominibus curæ fuiſſe? Sed fuerint (quamquam non fuerunt, nam quæ habemus, ætatem Longobardicam uel Gothicam, ut antiquiſſima ſint, loquuntur) ijs tamen ab auctoribus inſcitiæ inuolucris, ueri falſique commixtione, rerum, nominum, temporum perſonarumque perturbatione conuoluta ſunt, ut qui nudam intro aſpicere ueritatem, mihi Lynceus, idem ex anilium fabularum narratiunculis, penitiſſima philoſophiæ arcana eruere poſſe uideatur.

Xiphil. Seu. Herod. lib. 2. Spart. Seu. Capitol. Albino. Tac. de germ.

Rætiam tamen Septimio in adipiſcendo imperio fauiſſe, inde fit ut credam, quod id Herodianus non obſcurè de exercitibus omnibus ſenſerit *qui pro ripis Danubij Rhenique excubantes coercendis barbaris, Romanum tuentur imperium*. Ex Spartiano diſcimus illum magnificentiæ dignitatiſque quæ ab ædificandi ſtudio eſt, fuiſſe percupidum, *ſunt*, inquit, *per plurimas ciuitates opera eius inſignia*, exempla dein ſubiungit. Et Auguſtæ ſu-
197 pereſt fragmentum inſciptionis, poſitæ anno CXCVII. ut ego conijcio, pro incolumitate Imperatoris, ob reſtitutos aut muros, aut pontes, aut fornices collapſos, aut denique quidquid aliud, nã
198 rei reſtitutæ nomen abeſt. Anno CXCVIII. Claudius Lateranus, quem Victor inter præcipuos Seueri amicos numerat,

rat, XV. Vir Sacris faciundis, Conſul deſignatus, Legatus Proprætore Legionis III. Italicæ, Mercurio uotum apud nos ſoluit, cuius titulus adhuc uiſitur. Anno CCIII. Seuerus & 203
Antonini filij, inſigni prouinciæ commodo, uias & pontes per Rætiam reſtituerunt, ab Auguſtâ quidem Italiam uerſus paſſuum millia minimum CX. nam hoc numero inſcriptus cippus in alpibus extat, præter proximiores tres, qui XXXXI. XXXXII. XXXXIII. præferunt: à Camboduno millia paſſuum XI. lapidis etiam auctoritate, qui à reliquis unâ in re differt, quod Septimij & Aur. Antonini nomina habet, Getæ non habet. Reſtituerunt autem, quoniam iam antea à prioribus Imperatoribus inſtitutæ munitis terreis aggeribus & iniectâ glareâ. Aggerum credo per prouinciam alibi multæ ſuperſunt reliquiæ, ſed inſignes, quod conſtat, ad Auguſtam urbem, ſtratæ uernaculâ quoque linguâ appellatæ, cum uias publicas, Conſulares, Prætorias & Militares, posterius ſaltem ſæculũ ſtratas dixerit. Anno CCXIII. 213

Cod. lib. 11. tit. 74. l. 4. Iſid. lib. 15. cap. 16.

Q. Epidius Rufus Lollianus Gentianus, & Pomponius Baſſus Conſules fuere, ad quos iam olim ſuſpicatus ſum pertinuiſſe litteras pergrandes & pulcherrimas marmori inſculptas, & ſic integritati reddendas, *gentian*O. ET. BASSO. CO*s*. ex Zophoro ædificij alicuius publici, ſi rectè æſtimamus, Auguſtæ reliquas. Iſto ipſo anno Seuerus (Cuius nummos argenteos in agro Auguſtano, & urbe ollulâ fictili conditos, effoſſos uidimus, parte auersâ FORTV. REDVC. IVSTITIA. & typo BONI. EVENTVS inſignes) in Britanniâ mortuus, filios ſucceſſores habuit; quorum maior M. Aur. Antoninus Caracalla anno proximo CCXIV. fratre Getâ per ſummum ſcelus occiſo, ſummá 214
rerum ad ſe traxit. Eius ſtatuæ baſim mancam habemus, Antoninorum, Hadriani, Traiani & Neruæ, quos ſibi pater maiores adoptauerat, nominibus præſcriptam, Collocatam credo, quo tempore *circa Rætiam non paucos barbaros interemit*, Spartianus auctor, *militesque ſuos, quaſi Syllæ milites, & cohortatus eſt & donauit*. Barbari, Alemanni fuiſſe uidentur, nam & alibi Spartianus Caracallam Alemannicum dictum aſſerit, quod Alemãnos uicerit. Ad Syllæ mentionem quod ſpectat, Herodianus, *Laudabat autem ex omnibus ducibus præcipuè Syllam Romanum & Afrum Hannibalem*, Spartianus, *Tiberium & Syllã in conuentu plerumq; laudauit*, rurſus, *Syllam ſe etiam oſtendens futurum.* Anno CCXIX, 219

Spart. Carac.

Herod. lib. 4.

Ma-

Macrinus & Diadumenianus Imperatores facti Anno
220 CCXX. Antoninus Elagabalus, quem fere Heliog abalum ſcri-
ptores appellant; Auiæ memoria in nummo argenteo apud nos re
perto extat, IVLIA. MAESA. AVG. parte alterâ femina ſedẽs,
224 cum epigraphe PVDICITIA. Anno CCXXIV.
Seuerus Alexander, Iuliæ quoque Mæſæ nepos: Qui primus ex
Imperatoribus Chriſtum coluit, impiè tamen cum Apollonio, A-
braha, Orpheo, & quibuſdam alijs in larario coniunxit, quod
Lampridius tradidit, quin & Chriſto templũ facere uoluiſſe, quod *Lamp. Alex.*
Hadrianus iam antea cogitauerit. Res eo principe in Mauritaniâ
Tingitanâ à Furio Celſo geſtas, apud hunc quoque legimus. Quo
fieri poteſt ut T. Varij Clementis Rætiæ Procuratoris inſcriptio-
nes reſpexerint, PRAEF. AVXILIARIORVM. TEM-
PORE. EXPEDITIONIS. IN. TINGITANIAM.
MISSORVM. item PRAEF. AVXILIORVM. IN.
MAVRET. TINGITAN. EX. HISPANIA. MIS-
237 SORVM. Anno CCXXXVII. Iulius Maximi-
240 nus Thrax à militibus lectus. Anno CCXL. Gordia-
nus Gordiani Africani nepos, à Senatu. Nam Gordianorum prio-
rum duorum, uti & Balbini atque Pupieni, qui Maximino
uiuo Imperatores fuere, hic rationem non habendam duxi-
246 mus. Anno CCXLVI. Philippus rerum potitus.
Quem cum filio, Imperatore quoque Chriſtianum fuiſſe, antiquiſ-
ſimi auctores Euſebius, Oroſius, Vincentius Lirinenſis, & mar- *Euſ. li. 6. c. 27. Oroſ. li. 7. c. 20 Vinc. aduerſ. her. cap. 23. Mart. 14. Maij in Ponsiano.*
tyrologia conſentiunt. Quod eius in Gordianum perfidiam fidẽ
abrogare quidam exiſtimant, fruſtra opinor ſunt: quot enim per-
fidi ex Chriſtianis? Quamquam eſt etiam credibilius, cum poſt
ſcelus demum patratum Chriſtianum effectum. Sub
Philippis fortaſſis Varius Rætiæ Procurator fuit, cuius proximè me-
minimus, nam in lapide AB. EPISTVLIS. AVGVSTO-
RVM dicitur, nec id à tempore Tingitanæ expeditionis ab-
253 horret. Anno CCLIII. utroque Philippo interfecto,
254 Decius cum filio imperauit. Anno CCLIV. Gallus
& Voluſianus ſucceſſere. Galli nummum his annis, una cum qui-
buſdam alijs poſteriorum Imperatorum, Auguſtæ erutum uidi-
mus, ſic utrimq; inſcriptum, IMP. C. C. VIB. TREB. GAL
LVS. AVG. LIBERTAS. PVBLICA. Video ieiunam &
ſterilem hanc ſcriptionem plerumq; uideri poſſe, multorũ Impera-

torum nudis propemodum aſcriptis nominibus, ſed eius in nobis culpa nulla reſidet: cum de Auguſtanis Ræticiſque rebus plura quæ proderemus non eſſent, neque profecto erat cur de cetero copioſi haberi uellemus, Cui enim bono Cæſarum hiſtoriam, quâ ad res noſtras nihil pertinet, inani oſtentatione exequeremur? Quod id uulgo etiam à priuatæ urbium populorumq; hiſtoriæ ſcriptoribus fieri animaduertebamus, ſequi non uiſum.

MARCI VELSERI
RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM

Liber Septimus.

255 RÆTIA deinde anno Chriſti CCLV. Romano orbi Imperatorem Valerianum dedit: Oroſius, *Valerianus in Ratiâ ab exercitu Auguſtus eſt appellatus*, totidem uerbis Euſebius in chronico. Eutropius, *Licinius Valerianus in Ratiâ & Norico agens, ab exercitu Imperator, & mox Auguſtus eſt factus*. Quæ uerba interpretatus Auentinus, *Batauiæ, in confinio Ratiarum, Vindeliciæ & Noricorum* lectum exiſtimauit. Abſurdè admodum: nec enim *in Ratiâ & Norico agens*, ſibi aliud uult, quam eum Rætijs & Norico ſimul præfuiſſe, cum uni plures interdum mandarentur prouinciæ, uti iam antea obſeruauimus, uiris primarijs præſertim, qualis Valerianus, S. C. auctoritate quod apud Pollionem extat, *Primus genere, nobilis ſanguine, emendatus uitâ, doctrinâ clarus, moribus ſingularis, exemplum antiquitatis*. Simile eſt, quod ab hoc Valeriano Ragonium Clarum Illyrici ſimul & Galliarum Præfectum conſtitutum Pollio ſcripſit. Nam ut quo tempore imperium adijt, in Rætiâ & Norico una fuerit, intelligi non poteſt, ne ſi in Batauis quidem. Minus fortaſſis aberrat noſtra ſuſpicio, adijſſe in urbe Rætiæ principe, Auguſtâ coloniâ. Id à pleriſque Imperatoribus factitatum ſcio, qui Romæ non poſſent, ut in ſplendidiſſimis urbibus, quarum claritudine ſibi commendatio accederet, imperium auſpicarentur. Nam exempli cauſsâ, Vitellius in coloniâ Agrippinenſi inijt, Seuerus Carnunti, Niger Antiochiæ, Saturninus Alexandriæ, Proculus Lugduni. Adde ex Victoris hiſtoriâ Auguſtâ locum, *milites, qui cõtracti undique apud Rætias ob inſtans bellum morabantur, Licinio Valeriano imperium deferunt*: Quippe cum Æmilianus in Mœſiâ res no-

Or.lib.7.c.22. — Eut. lib.9. — Treb. Pol.Valer. — Pol. Baliſta. — De Vitel Tac. hiſt.lib.1. Sev. Spart. Nigro Herod. lib 2. Saturn.& Procu.Vopiſc. Vict.edi. Schotti.

Zoſ.hiſt.lib.1. uas molitus; Italiam infeſto agmine peteret, Gallus ut Zoſimus refert, Valeriano negotium dederat Gallicas Germanicaſque legiones trans alpes cogere, & auxilio adducere, Vnde Zonaras Valerianum tranſalpinarum legionum ducem appellauit: Iam in Rætiâ colligendis copijs locus aptior nullus, quam qui prope Auguſtam ad Lycum campi ſunt, Vbi etiā Germani Cæſares poſterioribus temporibus, in Italiā moturi fere exercitū contrahere ſoliti. Senatus interim Romæ Gallienum Valeriani F. Cæſarem primò, dein Auguſtum dixit. Cuius initia, quod inter auctores ſatis conſtat, laudatis Imperatoribus conferenda; reliquum uitæ ignauiſſimum fuit & fœdiſſimum. Patre enim anno CCLXII. à Perſis capto, luxui ſe totum mancipauit, Rempublicam incredibili inertiâ & ſocordiâ prope peſſundedit, ut eū Iulianus in Cæſaribus aptè ſtolâ & inceſſu molliori mulierum ritu utentem introduxerit. Itaque triginta per omnem Romanum orbem tyrannis imperatorium nomen inuadendi audaciam addidit, & occaſionem rati barbari, prouincias quinque finitimas populati ſunt. *Germani* (Oroſius ſcriptum reliquit) *Alpibus, Rætiâ, totaque Italiâ penetratâ, Rauennam uſque perueniunt.* Vrbes ubique plurimæ captæ, direptæ, dirutæ, paullatim poſtmodum à popularibus inſtauratæ, in priſtinum ſplēdorem aſſurgere non potuere; hic ipſe Oroſius qui annis circiter centum quinquaginta poſterior uixit, *extant adhuc*, inquit, *per diuerſas prouincias in magnarum urbium ruinis, paruæ & pauperes ædes, ſigna miſeriarum & nomina ſeruantes*. Rætiæ tamen minora tantum oppida hoſtium iniurijs patuiſſe, coloniam Auguſtam reſtitiſſe, inde fit ut credam, quod non adeò multos poſt annos graui obſidione cincta, par eſſe, & ſuppetias ab Aureliano Imperatore expectare potuit, quod incolumis & florentis urbis indicium habeo. Defenſam opinor præſidio Legionis III. Italicæ, & reliquarum militarium copiarum quæ per prouinciam diſpoſitæ, ſiue à Fuluio Boio, quem Rætici limitis Ducem fuiſſe Memmio Fuſco Conſule, id eſt anno Chriſti CCLXI. ex Vopiſco ſcimus, ſiue ab Aureolo tyranno ex XXX. quem Victor in hiſtoriâ prodidit imperium contra Gallienum ſumpſiſſe *cum per Rætias legionibus præeſſet*, Trebellius Pollio, cum regeret *Illyricianos exercitus*; ſed utrumq; ſimul uerū eſſe nihil uetat, nam ſolius Rætiæ uiribus ſubnixū purpurā auſum attentare, ſupra fidem. De Aureoli forraſſe tyrannide ſenſit incertus auctor in Maximiani panegyrico, cum Rætiam ſub Gallieno amiſſam

Margin notes: Zonar. Aemil. (beside "nes trans alpes"); 262 (right margin, beside "Patre enim anno CCLXII."); Oroſ.li.7.c.22 (beside "bari, prouincias"); Vop. Aurel. (beside "Chriſti CCLXI."); Vic.edi.Schot. (beside "XXX. quem Victor"); Treb.30.tyr. (beside "num ſumpſiſſe").

ſcripſit,

ſcripſit, niſi uerisſimilius Germanicam irruptionē reſpexiſſe, & rem oratoriè uerbo auxiſſe. Quod eſt in Victoris epitome, Aureolum Mediolani dominatum inuaſiſſe, cautè legendum, cum Imperij inſignia ibi non ſumpſerit, ſed pugnâ uictus ſiue Mediolani, ſiue ad pontem Aureolum prope Mediolanum occubuerit. Et longè credibilius Mediolanum ex proximâ Rætiâ quam ex Illyrico
269 ueniſſe. Anno CCLXIX. Claudius imperium acce-
271 pit. Anno CCLXXI. Claudij frater Quintillus: eoque intra XVII. diem interfecto, Aurelianus. Quem liberatorem eſt Auguſta experta, ſiquidem Vopiſco teſte *Vindelicos obſidione barbaricâ liberauit*, neque hæc uerba de gente generatim capi poſſunt, ſed ad urbem principem pertinent, uſitatâ bonis auctoribus ſcribendi ratione. Idem inter Aureliani elogia poſt mortem in Senatu iactatum, *Ille Vindelicis iugum barbaræ ſeruitutis amouit.* Vt inde, quo admodum delectari ſoleo, ſimul coloniæ dignitatem, cuius periculum Imperatorem auxilio exciuerit, liberatio illi ornamento fuerit, ſimul oppugnationis impetum, qui leuiori operâ depelli nequiuerit, liceat æſtimare. Hoſtes Vopiſcus non nominat, ex Zoſimo Alemanni credendi, *Imperator intellecto Alemannos cum remotioribus & finitimis ſibi nationibus Italiam incurſionibus uexare decreuiſſe, non abs re de Româ uiciniſque urbi locis magis ſollicitus, ſatis magno Panno-niæ relicto præſidio, uerſus Italiam perrexit* (Italiam Rætias tunc complexam memoriâ repetendum) *& in extremis ad Iſtrum partibus conſerto prœlio, multa barbarorum millia deleuit.* Conuenit Alemannos, cum Alpes tranſcendere & Romam uerſus inſtituiſſent pergere, Auguſtam quæ prima obſtaret obſidione cinxiſſe, eâ Aureliani aduentu ſolutâ, domum repetentes circa Danubij fontes eſſe cæſos. At hæc Zoſimus ante Zenobiam uictam, Vopiſcus poſtea cōtigiſſe ſcripſit. Addit Zoſimus, Aurelianū Ræticis auxilijs aduerſus Zenobiā uſum. Anno CCLXXVIII. Tacitus: Du-
279 centeſimo ſeptuageſimo nono Florianus: Eoque ipſo paullo poſt, Probus Imperatores dicti. Hic Germanos Galliâ exegit ultra Albim & Nicrum fluuium, urbes & caſtra in hoſtico poſuit; etiam barbaros qui Rætias denuo laceſſerent repreſſit, quod Vopiſcus, eius ex Galliâ in Illyricum iter deſcribens, innuit, *poſt hæc Illyricum petijt: & priuſquam ueniret, Rætias ſic pacatas reliquit, ut illic ne ſuſpicionem quidem ullius terroris relinqueret.* Saturninum, Proculum & Bonoſum tyrannos extinxit. Quorum Bonoſus aliquando

Vop. Aurel. — Zoſ. lib. 1. — Vop. Probo. — Vop. Bonoſo.

do *Dux limitis Ræticiſuit:* &, ſi id quoque ſcire intereſt, *bibit quan-*
tum hominum nemo. De hoc Aurelianus ſæpe dicebat, non ut uiuat na-
tus eſt, ſed ut bibat. Quem quidem diu in honore habuit cauſsâ militiæ,
nam ſi quando legati barbarorum undecumque gẽtium ueniſſent, ipſis pro
pinabat, ut eos inebriaret, atque ab his per uinum cuncta cognoſceret, ipſe
quantumlibet bibiſſet, ſemper ſecurus & ſobrius, & ut Oneſimus dicit ſcri-
ptor uitæ Probi, adhuc in uino prudentior. Habuit præterea rem mira-
bilem, ut quantum biberet tantum mingeret, neque unquam aut eius pe-
ctus, aut uenter aut ueſica grauaretur. Quod Auentinus Bonoſum ſub
Aureliano Rætiarum fuiſſe Ducem aſſerit, à coniecturâ eſt: Quod
hîc Ducem Legatumq́ue confundit, paſſim alibi Duces, Legatos,
Præſides & Procuratores, ab imperitiâ. Probi nummũ Auguſtæ eru
tum uidimus. SOLI. INVICTO. inſcriptũ. An
no CCLXXXIII. Carus Auguſtus, filij Carinus & Numeria- 283
nus Cæſares appellati. Sub ijs Eiulaſium Vindelicis & Noricis præ-
ſediſſe tradit Auentinus, quoniam ſcilicet in actis Maximiliani mar
tyris nomen Eiulaſij, qui Celeiam (Norici aut Pannoniæ eſt oppi-
dum.) Præfectus à Numeriano miſſus; ſed id ad Vindeliciam quid
pertinet? niſi quod Auentino familiare Ræticis & Vindelicis Nori-
ca, interdum quoque Pannonica miſcere. Annus Cri-

Vide Cuſpin. Auſtr. Brtiſch. de Laur. ueteri li. 1. Hundij metrop. de epiſc. Patau.

ſti CCLXXXIV. primus Diocletiani fuit, qui collegam Ma- 284
ximianum Auguſtum, Cæſares plures aſciuit: Sibi immani ſæuitiâ,
qua religionis odio in omne Chriſtianum nomen eſt graſſatus, æter
nas infamiæ notas, ceteroqui non peſſimus princeps inuſſit. Maxi-
miano occidens demandatus: ea occaſio Alemannos perpetuos Ræ
tiæ hoſtes inuadendi fuit, quos in proprijs ſedibus aggreſſus, capto
Rege, uaſtatis agris uicit. Facinus memorabile panegyricorum ſcri
ptores uariè celebrarũt, *captus ſcilicet Rex ferociſſimæ nationis, inter ip-*
ſas quas moliebatur inſidias: & à põte Rheni (Magõtiacenſi) *uſq; ad Da*
nubij tranſitũ Guntienſem (lectionẽ iſtã Rhenano debemus, cũ prior
Cõtinenſem aut Cõtinentem ineptè haberet) *deuaſtata atq; exhau-*
ſta penitus Alemannia: Item, *Partho quippe ultra Tigrim redacto, Da-*
ciâ reſtitutâ, porrectis uſquè Danubij caput Germaniæ Rætiæque limiti-
bus. Danubius à capite, hoc eſt à fontibus, ad Oeni uſque oſtia
uetus Germaniæ & Rætiæ limes, quem Alemannos perrupiſſe ap-
pâret: Maximianus reſtituit, neque reſtituiſſe ſatis habens, ulte-
rius promouit, hinc in alio panegyrico eſt, *Ingreſſus es nuper illam*
quæ Rætis eſt obiecta Germaniam, ſimilique uirtute Romanum limitem

Paneg. incerti Maxim. dictus

Rhen. rer. Germa. lib. 3.

Paneg. Maxim. dictus à Mamert. ut exiſtim.

uictoria

uictoria protulit. Mamertinus in Genethliaco, *Taceo trophæa Ger-*
manica, in mediâ defixa barbariâ: tranſeo limitem Rætiæ repentinâ ho-
ſtium clade promotum. Eâdem oratione Ræticæ laureæ expeditio-
niſque ſemel atque iterum meminit, huc uidelicet reſpiciens. Quæ
Rætis obiecta Germania, nunc quoque, ob limitem tunc prolatū,
Rætiæ nomen circa Nerlingam imitatur, *Rieſs* uernaculo ſermone
appellata. Atque hoc genus incrementa prouinciarum Tacitus at- *Tac. de germ.*
tigit, de agris decumatibus ſcribens, *non numerauerim inter Germa-*
niæ populos, quamquàm trans Rhenum Danubiumq; conſederint, eos qui
Decumates agros exercent. Leuiſſimus quiſque Gallorum, & inopiâ
audax, dubiæ poſſeſſionis ſolum occupauere. Mox limite acto, promo-
tiſque præſidijs, ſinus Imperij, & pars prouinciæ habentur. Tale eſt
quod de Probo paullo ante memorauimus: & hæc cauſſa cur mul-
ta trans Rhenum transque Danubium Romani nominis monu-
menta. Rætiam uerò Tranſdanubianam non multò poſt in Ger-
manorum iterum poteſtatem conceſſiſſe, Alemannicæ quæ conſe-
cutæ ſunt expeditiones reddunt credibile: ſic tamen, ut & Ro-
mani non rarò, prout belli alternabat alea, ibi rurſus pedem fige-
rent. Imperatores porrò, quamquam Chriſtianis nullo
non tempore infenſi, eos ſemper afflixerint, multiſque modis mi-
ſeros habuerint, omnem tamen humanitatis ſenſum non mox â
principio exuere, neque ſtatim in deterrimas belluas conuerti po-
tuere, ſed ſe ipſis paullatim truculentiores efferatioreſque effecti,
302 ultimam demum impietatis & crudelitatis lineam anno CCCII.
attigêre, cum nouis in piorum perniciem excogitatis edictis, in-
numeræ extremæ diritatis exempla improbiſſimorum Præſidum
miniſterio, prouinciatim & oppidatim, pæneque uicatim edidê-
re, nullo neque ætatis, neque ſexus, neque dignitatis habito reſpe-
ctu: niſi quod Epiſcopos, quorum operâ rem Chriſtianam potiſ-
ſimum contineri, & in dies augeri ſcirent, acrioribus quam cete-
rum uulgus odijs proſequuti, atrocioribus etiam cruciatibus exer-
cuere. Eius ergo ordinis multi, diuini præcepti memores, *cum au-* *Mat. c. 10.*
tem perſequentur uos in ciuitate iſtâ, fugite in aliam, quo tam tetram
procellam declinarent, longe diſsitas regiones, patrijs relictis ſedi-
bus adierunt. Quæ cauſſa Narciſſo epiſcopo cum Felice diacono
Auguſtam ueniendi fuit. Is dum latebras profugus quærit, certâ
Dei uoluntate, quod poſtea apparuit, mulieris meretricis domo,
omnium ignarus receptus eſt. Mulieri nomen Afra; mater Hila-
ria,

ria, Hilariæ maiores Cyprij fuere. Hi Auguſtam quacumque occaſione delati (nam bellum quod quidam inter Cypri Atticæque Reges commenti, nec extitiſſe, nec iſtis temporibus extare potuiſſe, nemo ab omni hiſtoriæ cognitione tam alienus, quin perſpectum habeat) Cypriæ ſimul Veneris myſteria attulere. Quibus initiata Afra matris conſilio, patrium ſequuta morem Deam uulgato corpore coluit. Narciſſi uerò, tum accommodatis ad pietatem ſermonibus, tum oſtentis quibuſdam permota utraque, Venere ualere iuſsâ Chriſtò nomen dedit. Acceſſere Afræ ancillæ, Digna, Eunomia, Eutropia, & Hilariæ frater Dionyſius, cum reliquâ omni familiâ. Narciſſus Hilariæ domum in eccleſiam uertit, Philippo & Iacobo Apoſtolis, ut uetus fama habet, ſacrauit, eam quæ poſtea S. Martini dicta; nam templorum nomina mutari nouum non eſt, & Martini præſertim memoriæ Franci multis poſt ſæculis, quod eum enixè colerent, ubicumq; rerũ potiti, cũ noua exædificarũt, tum uetera perſæpe addixerunt, quo exemplo Curiæ Hilarij epiſcopi ædes etiam Martini titulum accepit. Narciſſus præterea Dionyſium presbyterũ conſtituit (in Auguſtanorũ inde epiſcopũ euaſiſſe, noſtræ eccleſiæ tabulis credimus) ac nono quã Auguſtã uenerat menſe in Hiſpaniam profectus, Gerundæ ſupplicio affectus eſt. Anno, quantum ego certis rationibus æſtimare poſſum, CCCIII. 303
Gaius Præſes uel utriusque Rætiæ, uel ſecundæ tantum, Auguſtæ iuriſdictionem exercuit. & cum in Chriſtianos acerbam quæſtionem haberet, Afram, cuius ſanctimonia inprimis eminebat, minis blanditijsque uariè tentauit, neque tamen ut dijs honorem deferre, aut Chriſtianam religionem ullo uellet pacto lædere, quiuit impellere, quocirca uiuam exuri præcepit. Quem illa dirum ſæuiſſimæ mortis cruciatum, non ſolum forti conſtantique, ſed & lubenti atque gratanti animo, futuri certa, ſuſtinuit, eo loco qui noxiorum pœnis deſtinatus, olim Lyci fluminis inſula, nunc in continentem abijt, & conditâ eccleſiâ ueteris facti memoriam tuetur. Matrem & ancillulas ad eius ſepulchrum excubantes, breui poſtea igne quoque extinctas proditum: nec non Dionyſium epiſcopum eodem lethi genere interijſſe creditum; Afrum Afræ patruum iam antea capite plexum, quod Præſes eo potiſſimum ſpectaculo mulieres frangi poſſe ſperaret. Verum quæ nos hîc ieiunè & tenuiter per capita conſultò attingimus, diſtinctè & copiosè in uetuſtâ hiſtoriâ explicata, quam ad calcem horum librorum reiecimus, inde

Vita S. Fridol. auct. Canis & Scud. de Ræt. Alp. c. 15.

de lectores priſcam & ſimplicem, non calamiſtratam non ceruſſatam pietatis ſpeciem hauriant cenſeo. Neque perſecutionis tempeſtas intra hunc numerum detonuit: ſed quod per reliquas item prouincias contigit, innumeros præterea, quorum memoria ſiue temporum ſiue aduerſariorum iniuriâ funditus deperdita, abripuit. Id ſibi uerba initio paſſionis Afræ non dubiè uolunt, *Apud prouinciam Rætiam, in ciuitate Auguſtâ, cum Chriſtianorum eſſet ſæua perſecutio, & omnes pro Chriſti nomine uarijs ſupplicijs afflicti ad ſacrificia traherentur.* Vigintiquinque eo quo Hilaria die exuſta, capite obtruncatos ferunt, nomina duodecim, uel ſi plurima quindecim ſuperant, uariè edita, quæ in uetuſtis codicibus inuenimus hæc ſunt, uirorum quidem, Quiriacus, Largio, Creſcentianus, Eutychianus, Charito, Philadelphus, Petrus. feminarum Nimmia, Iuliana, Diomeda, Leonide, Agape, addidere quidam Emblaſium, Eyriam, Fauſtam, Reliqua X. intercidêre. Nos olim, cum uberes commentarios in Afræ acta ſcriberemus, pleraque conſtituendæ & interpretandæ huic omni hiſtoriæ accuratè obſeruauimus, quæ qui adire operæpretium exiſtimat, quandoquidem rebus Auguſtanis illuſtrandis faciunt, in promptu habet, nam publici iuris dudum ſunt, cur huc denuo aſcriberemus, & actum ageremus, non erat. Vnum quod tunc timidè attulimus, nunc uiſum firmare ualidius: ſpatium baſilicæ Afræ & Vdalrici, in quâ tum horum martyrum, quod ſatis conſtat, corpora cōdita, tum plurimorum aliorum pro Chriſto necatorum (niſi leuis cenſenda quæ de re tantâ ſemper obtinuit, & nobis à maioribus per manus tradita opinio) ex eo iam tempore Chriſtianorū ſepulchris fuiſſe dicatum. Incidi in librum manu ſcriptum, cuius auctor ante annos paullò ſupra centum uixit, at antiquiſſimis uſus codicibus (maiori uellem interdum iudicio) id de quo quærimus ſæpe & diſertè affirmat: quibuſdam etiam locis ſubobſcurè & tamquam aliud agens, mihi tamen illis æquè fidem facit ac apertis alijs, nam AREAE uoce abſolutè utitur, quam cæmeterijs conuenire ſcio, Tertullianus ad Scapulam, *Cum de Areis ſepulturarum noſtrarum acclamaſſent, Areæ non ſint, areæ ipſorum non fuerunt, meſſes enim ſuas non egerunt.* Sic eſt in actis Hippolyti & ſociorum martyrum, *Finxit ſe Chriſtianum eſſe, ac ſtipe egentem, & ueniens in Cælium montem ad Aream Carbonianam, manſit ibi mendicus.* Item in geſtis purgationis Cæciliani & Felicis, *ciues in areâ martyrum fuerunt incluſi*, & poſt

liber m s. ex bibliotheca S. Vdal.

Tert. ad Scap. c. 3.

Acta Hipp. apud Baron. an. 259.

Geſta à Maſſon. edita.

X aliquot

quutos eſſe codicem Reginonis perperam diſtinctum, *Albanus apud Maſſiliam: Victor apud Auguſtam: Afra cum matre ſuâ Hilariâ in Ratiâ*. Meliores libri habent, *In Britanniâ Albanus: apud Maſſiliam Victor: apud Auguſtam Afra cum matre ſuâ Hilariâ in Ratiâ*. Maſſiliæ Victoris memoria hodieque cele- Reg. lib. 1.
304 bris. Anno CCCIV. Diocletiano & Maximiano abdicatis, imperium in Conſtantium & Galerium tranſlatum. Con ſtantio Italia, quâ utraq; Rætia cõprehenſa, Africa, Gallia, Hiſpania & Britannia ceſſit, Galerio Oriens, Aſia, Ægyptus & Illyricũ. Atq; Chriſtianorum uexatio in Conſtantij prouincijs remiſſa paullulũ, nec omnino ſublata: licet Imperator piorũ cauſſæ nõ obſcurè faueret, auerſi adhuc erant populorum & Præſidum multorum ani-
306 mi. Anno CCCVI. Conſtantinus Conſtantij filius
312 patri ſucceſſit. Is anno CCCXII. contra Maxentiũ, urbem Romam intolerandâ tyrannide prementem mouit. Dum exercitum cogit & bellum inſtruit, Auguſtæ interdum moratum, auctor libri manuſcripti quem laudauimus aſſerit, inque eam rem citat epigramma tunc temporis repertum, quod nunc nullum extat, ut exemplo doceamur, ſcriptoribus non uetuſtiſſimis fidem nec temere habendam, nec ſemper abrogandam, ſi quid cuius aliunde auctoritas neutiquam conſtet proferunt, nam multa omnis generis monumenta quorum illi ueſtigia ſequuti, noſtrorum hominum negligentiâ perierunt. Zoſimus explicans Maxentij de bel- Zoſ. lib. 2.
lo conſilia hunc in modum ait, *uiâ quâ itur ad Ratos proficiſci cogitabat, uelut hac natione tam Galliæ quam Illyricanis exercitibus proximâ*. Quod itidem Conſtantinus cum Auguſtæ ageret ſpectare potuit. Victo Maxentio, & Licinio poſtmodum, leges Reipublicæ ſalutares in Chriſtianorum commodum, iam Chriſtianus ipſe, multas condidit. De martyrum bonis æquiſſimam unam, quæ eſt apud Euſebium, *Sanctorum Dei martyrum fortunas, qui in fidei confeſſione ſupremum diem uitæ egiſſent, à cognatis poſſideri præcepit. Quod ſi nullus ipſis ſupereſſet ſanguinis communione coniunctus, ut eccleſiæ eorum hæreditates adirent*. Eccleſiæ itaque opibus ualde auctæ. Euſ. de uitâ cõſtant. lib. 2. c. 21.
Afræ & Vdalrici eccleſia plerarumque circa domorum ſola, quæ ſolarij penſionibus nunc obnoxia habet, hac tunc lege adiudicata accepiſſe ſentiendum, cum Afram poſſeſſiones id loci habuiſſe famâ ſit proditum. Ad hoc etiam æuum refero, quod libro quinto de Coloniæ baſilicâ in primarium templum uerſa diſputa-

uimus, incredibile namque Imperatoris ſtudium in iſtud pietatis genus extitit, *Ciuitates item*, ait Euſebius, *quæ apud ceteras gentes uidebantur uel maximè propter ſplendorem excellere, templis egregijs magnificisque exornandas curauit.* In noſtro indubia uetuſtatis ueſtigia apparent, cum ſedes epiſcopi marmorea aliquot gradibus ſublimis, affixa abſidi chori ut appellant ueteris, quæ maximè occidentalis templi pars eſt, tum è regione non longè ara ſumma, ad quam ſacerdos ſacris operaturus orientem, uti & ſedens epiſcopus reſpiciat, omnemque per eccleſiam populum proſpiciat, populus autem eò obuerſus, ſacerdotis & epiſcopi uultus aduerſos, ſolemque occidentem intueatur. Quæ conſtitutio eſſe ſolet antiquiſſimarum ædium, aut earum quæ ſemel collapſæ, ad ueterem quodammodo ſpeciem reædificatæ ſunt: teſtimonium dicunt nobiles illæ tres Saluatori, Petro & Paulo à Conſtantino Romæ hac formâ poſitæ: atque de epiſcoporum ſedibus ſub tholis collocatis Auguſtini præterea uerba, *In futuro Chriſti iudicio, nec abſides gradatæ, nec cathedræ uelatæ*, quod nimirum ſtragulis honoris cauſsâ integerentur. Conſtantini nummos ſiue ſingulos, ſiue plures ſimul Auguſtæ erutos inſpeximus, ſic interdum notatos; D. N. CONSTANTINI. MAX. AVG. VOT. XX. item, GLORIA. EXERCITVS. multorum litteræ ærugine exeſæ legi non poterant. Obijt anno CCCXXXVII. tribus filijs relictis hæredibus: Maximus natu Conſtantinus Galliæ, Hiſpaniæ & Britanniæ imperauit, medius Conſtantius Aſiæ & Orienti, minimus Conſtans Italiæ, Africæ & Illyrico: In huius ergo poteſtate Rætia & Auguſta fuit. Neque diuturna fratrum concordia, Conſtantinus diuiſionis fidem primus labefactans, prouincias quæ Conſtanti obtigerant aggreſſus (Rætiam, Vindeliciam & Noricum interpretatur Auentinus, neque ea interpretatio incredibilis, quoniam hæ ex Conſtantis prouincijs Conſtantino proximæ) anno CCCXL. prope Aquileiam cæſus eſt. Conſtans inde Galliam cum Hiſpaniâ & Britanniâ ſibi adiunxit. At decimo poſt anno, Chriſti CCCL. imperio uitaque ſimul exutus Magnentij fraude perijt Magnentium Rætici Vindelicique limitis ducem appellat Auentinus, ſequutus hoc unum, quod homines nonnulli docti, errore nominis decepti, Auguſtæ purpuram ſumpſiſſe prodidêre, cum Auguſtoduni ſumpſerit, id quippe magnis conſtat & certis teſtibus Hieronymo, Oroſio, Zoſimo, præter minorum

Euſ. de uita Conſt. lib. 3. c. 49.

Aug. ep. 203.

337

340

350

Hier. in chron. Oroſ. lib. 7. c. 29. Zoſ. lib. 2.

gentium

gentium innumeros; Zonaras urbem Auguſtalem nominat, quod neſcio an quoſdam fefellerit. Magnentius porrò (Eutropius & Oroſius conſentiunt) Africam, Gallias & Italiam, quodque conſequitur Auguſtam obtinuit: quouſque anno CCCLIII. à Conſtantino multis prœlijs uictus, tyrannidi quam ſceleratè inuaſerat, fœdâ morte finem impoſuit. Ad Conſtantium igitur totius Reipublicæ cura deuoluta, quæ Alemannorum incurſionibus miſerè affligebatur. Hi latè per ea florentes tempora, à Mœno utpote flumine ad Guntienſem uſque traiectum Rheni Danubijque ripas prætexentes, Romanis prouincijs imminebant. Et quamquam Gundomadus & Vadomarius illorum Reges, qui proximas uaſtauerant Gallias, anno CCCLIV. obuiam profecto Imperatore pacem componere non detrectaſſent, paullò tamen poſt Lentienſes pagi (partem Alemannorum eam eſſe ex Ammiano Marcellino, quem in hac hiſtoriâ ſequimur ſcimus, hodieque gentis reliquiæ nomine non admodum mutato in Ræatiâ, in quam poſterioribus ſæculis cum reliquis pleriſque Alemannis immigrarunt, ſuperãt) Romanis denuò perruptis limitibus Rætias populati ſunt. Qua iniuriâ excitus Conſtantius, in campos ſiue Caninos ſiue Cauinos cum exercitu progreſſus, Inde Arbetionem Magiſtrum Equitum, ualidiſſimâ exercitus parte attributâ, ad lacus Brigantini legendam oram præmiſit. Qui non exploratis hoſtium conſilijs profectus, mox in paratas inſidias incidit, ut magno militum numero, & decem deſideratis Tribunis, uix ipſe opacæ noctis beneficio euaderet. Alemanni ſublatis fauſto principio animis, Romana caſtra indies licentius inſultare, ſtrictiſque in conſpectu gladijs, minas impunè iactare; cum moti rei infamiâ Scutarij, omniũ primi temerè palãtes aggreſſi, aliquot ſuperueniẽtiũ Cohortiũ auxilio in manifeſtã fugã uertêre, reliquus inde exercitus caſtris effuſus, uictoriæ paucorũ uirtute partæ inſtitit, & ſtragẽ eâ die ingẽtẽ dedit: Neque Alemãni fortunã ulterius tentare auſi. Cõſtantius itaque lætus ouansque Mediolanum in hiberna redijt. At peruicax quietisq; impatiens hoſtis, prouinciã anno CCCLVI. infeſtus repetijt. Imperator Romæ agens, *aſſiduis nuncijs terrebatur & certis, indicantibus Sueuos Rætias incurſare*. Nempe Sueuorum alij Alemanniâ comprehenſi, plurimi ſeiuncti, atque hinc eſt quod illuſtres auctores Alemanniam Sueuiamq; ſiue miſcent, ſiue diſtinguũt. Tunc quoque à Conſtantio coërciti pacem impetraſſe uidentur,

Margin notes: 353 (beside "ſequitur Auguſtam … à Con-"); 354 (beside "uaſtauerant Gallias"); 356 (beside "infeſtus repetijt"); Eutr. lib. 10. (beside "neſcio an quoſdam"); Am. lib. 15. (beside "tienſes pagi"); Am. lib. 16. (beside "& certis, indicantibus").

tur, quod Ammianus in hiſtoriâ proximè ſequentis anni oſtendit, nam comparans eum cum *anno nuper emenſo*, id eſt cum eo, de quo nobis hîc ſermo, ait hoc Alemannos tum alijs modis, tum *Imperatore urgente per Rætias*, uariè fuiſſe diſtentos, *poſtea uerò pace datâ* Im-
Am. lib.17. peratorem diſceſſiſſe. Anno CCCLVIII. noua bar- 358
barorum manus erupit, *Iuthungi Alemannorum pars, Italicis conterminans tractibus* (Rætijs ſcilicet, nam pleriq; Alemannorum Galliæ uiciniores) *obliti pacis & fœderum quæ adepti ſunt obſecrando, Rætias turbulentè uaſtabant, adeò, ut etiam oppidorum tentarent obſidia præter ſolitum.* (quod huc ſpectat, Rætias excurſionibus permultis diuexatas, Auguſtam ab Aureliani æuo ſpatio annorũ circiter LXXX. obſidione nunquam tentatam inuenio.) *Ad quos repellendos cum ualidâ manu miſſus Barbatio, in locum Siluani peditum promotus Magiſter: ignauus, ſed uerbis effuſior, alacritate militum uehementer erectâ, proſtrauit acerrimè multos, ita ut exigua portio, quæ periculi metu ſe dedit in fugam, ægrè dilapſa, res ſuas non ſine lacrymis reuiſeret & lamentis. Huic pugnæ Neuita, poſtea Conſul, equeſtri præpoſitus turmæ, & affuiſſe, & fortiter feciſſe memoratur.* Conſtantius poſt illa, *communitis aditibus Ræticis*, quod in oratione quæ apud Ammianum extat de ſe ipſo narrat, in Pannoniam abijt. Anno CCCLX. 360
Iulianus Cæſar Galliæ præfectus, quem multæ & inſignes de Alemannis relatæ uictoriæ clarum reddiderant, à militibus Pariſijs Au-
guſtus appellatus eſt. Sequenti CCCLXI. Aleman- 361
Am. lib.21. ni à Vadomarij pago *uaſtare confines Rætij tractus* exorſi, re primũ benè geſtâ Vadomario inde ſimulatione amicitiæ per fraudẽ à Romanis capto, repreſſi, pacem pepigêre, firmam ratamque habituros polliciti. Confines Rætis Rauraci, Marcellini teſtimonio,
Am. lib.22. item lib.18. amnis verò *Danubius oriens prope Rauracos montes, confines limitibus Ræticis*; è Rauracorum regione, ut is quoque ait, Vadomarij regnũ, cum uniuerſæ genti octo minimum Reges præeſſent, tot enim Regum nomina uno ſimul loco edidit, Sumarij, Hortarij, Macriani, Herobaudi, Vadomarij, Vrij, Vrſicini, Veſtralpi, præter quos Regales & Regulos appellat. Iulianus tum deinde æſtate iam prouectâ, è Rauracis contra Conſtantium in oriente agentem
Am. lib.21. Greg. in Iul. in uect. 1. mouit, *Profecturus itaque per Martianas ſyluas* (quod Gregorius Nazianzenus uoluit, *mirâ celeritate tum regionem ſuam, tum nonnullam barbaricæ oræ partem emenſus, tranſituque fallendo potius quàm uincendo patefacto*, Alemannorum enim Martiana ſylua) *uiaſque iunctas*

Iſtri

Iſtri fluminis ripis, inter ſubita uehementer incertus, id uerebatur, ne contemptus ut comitantibus paucis, multitudinem offenderet repugnantem: quod ne fieret, conſilio ſolerti præuidit, & agminibus diſtributis, per itinera Italiæ nota, quoſdam properaturos cum Iouino miſit & Iouio, alios per mediterranea Rætiarum. Magiſtro equitum Neuitæ commiſſos, quo diffuſi per uaria, opinionem numeri præberent immenſi, formidineque cuncta complerent. Ipſe, cum *ad locum ueniſſet unde nauigari poſſe didicit flumen* (ad tranſitum Guntienſem credò) *lembis aſcenſis, quos opportunè fors dederat plurimos, per alueum quantum fieri potuit ferebatur occultè: ideò latens, quod toleranter & fortiter, nullius cibi indigens mundioris, ſed paucis contentus & uilibus, oppida forinſecus tranſibat incautè.* Non multò aliter Zoſimus, *Nauigijs fluuialibus ædificatis, ipſe cum tribus millibus Iſtro ſecundo deuectus eſt, uiginti millia Sirmium itinere terreſtri petere iuſſit. Et quia remigatio continua, cum fluminis impetu coniungebatur, etiam uentis adiuuantibus, quos Eteſias, uelut anniuerſarios uocant, undecimo die Sirmium uenit.* Sed longè elatius Mamertinus, ut uidere ſit quid ab hiſtorici fide oratoris encomium differat, *Longiſſimo curſu placuit Iſtrum nauigari: proh ſancta diuinitas, quæ nauigationis illius fuit pompa, cum dexteriorem (* Ræticam, Noricam, Pannonicam *) inclyti fluminis ripam utriuſque ſexus, omnium ordinũ, armatorum atq; inermium perpetuus ordo prætexeret: deſpiceretur ad læuam in miſerabiles preces genu nixa barbaria: omnes urbes quæ Danubiũ incolunt auditæ, omnium audita decreta, leuati ſtatus, inſtaurataeque fortunæ, innumerabilibus barbaris data uenia, & munus pacis indultum.* In mediterraneũ iter quod Neuita tenuit, Auguſtã incidere Anton. oſtẽdit, ea ergo Iuliano tũc adiuncta; in cuius poteſtate mox ſimul ac Cõſtãtinus mortuus, imperiũ uniuerſum fuit. Quam

Zos. lib. 3.

Mam. paneg.

Anton. itiner.

363 quàm ad modicũ temporis ſpatium, eò quod anno CCCLXIII. bello Perſico impietatis in Chriſtum & perfidiæ pœnas luerit. Iouianum ſucceſſorem ſortitus, quem nummus apud nos nuper erutus præferebat, D. N. IOVIANVS. P. F. AVG. parte alterâ in coronâ querceâ habebat, VOT. V. Sed caduca fuere & irrita, nam VIII. imperij menſe obi-

364 jt. Proximo CCCLXIV. Valentinianus Imperator lectus, Valentem fratrem allegit, eique oriente attributo, ſibi occidentem retinuit, Mamertinum Præfectum Prætorio Italiæ, Africæ & Illyrico præfecit. Variæ per ea tempora barbarorum gentes, ueluti claſſico excitæ, ait Marcellinus, proximis perruptis quæque

Am. lib. 26. 27

perimentis, barbaris facultatem & uires deeſſe poſſe, uoluntatem animoſque inuadẽdi Romanas prouincias ſuperfuturos, neque ſperandum, ut ijs cohibendis fœderum religio & iuriſiurandi reuerentiâ ſufficiat, *magna animo concipiens & utilia, Rhenum omnem à Ræ-* Am.lib.28.
tiarum exordio ad uſque fretalem Oceanum magnis molibus communiebat: quod Auſonij quoque uerſus indicant, *nonnunquam etiam ultra flumen ædificijs poſitis, ſubradens barbaros fines*. Atque eo tempore,
369 qui fuit annus CCCLXIX. immenſi operis munimentum ad Nicrum ſtatuit, flumine interim militari potiſſimum labore auerſo. Id ultra Danubium inter Alemannos, haud ita procul Nicri fontibus ut coniecto, Rætiæ ampliandæ & tuendæ poſitum. Nomen, niſi ualdè aberro, apud Auſonium extat Lupodunum, nam uerſum qui ſequitur de uictoriâ Alemannicâ ita interpretor, ut ſimul memoriam operis quo ſe Valentinianus mirè extulit, conſeruatam exiſtimem,

Hoſtibus exactis Nicrum ſuper & Lupodunum. Auſ. Moſel.

Eis ergò qui Lupodunum cis Danubium collocant, non accedo. Non item illis qui pleroſque Alemannorum populos iam tum ſedes in Rætia fixas habuiſſe ſcripſere, quorum ſententia nec auctoritate nititur, nec rationibus, nec omninò uera eſt. Verum Alemannos Rætiam perpetuis incurſionibus fatigaſſe, agros & indefenſa quæque uaſtaſſe, ſed uitatis fere munitis locis, in quibus præſidia quæ enumerauimus diſpoſita; & ut interdum oppidorum expugnationes tentauerint, id enim ſub Gallieno, Valeriano, Conſtantio contigiſſe obſeruauimus, prædam tamen domum auexiſſe, de prouinciâ incolendâ non cogitaſſe. Quod fruſtra docerem pluribus, cum unus ex Auſonio uerſus conficiat, Danubius Auguſtos alloquitur,

Totus ſub ueſtrâ iam ditione fluo. Auſ. epig. 3.

Intelligimus Romanam ripam Imperatoribus totam paruiſſe à fontibus ad oſtia, quod ſequentes uerſiculi per partes expli-
370 cant. Anno CCCLXX. Valentinianus Burgundiones in Alemannos exciuit, neque tamen illis, quod pollicitus, in tẽpore auxilio affuit. Interim *Alemannos gentis antedictæ metu diſper-* Am.lib.28.
ſos, aggreſſus per Rætias Theodoſius, eâ tempeſtate Magiſter equitum, pluribus cæſis, quoſcumque cæpit ad Italiam iuſſu principis miſit, ubi fertilibus agris acceptis iam tributarij (ait Marcellinus) *circumcolunt Padum.* Clades haud dubiè ad Nicrum illata, quo Rætiæ limites

nuper promoti, non enim fieri potuit ut Alemanni hoſtium terrore maximè perculſi, Danubium traiecerint, & ſe in ueterem prouinciam Romanos ultro laceſſituri intulerint. A Latino Pacato, oratione ad Theodoſij huius filium Theodoſium Auguſtum dictâ, cenſetur inter bellicas patris laudes, *compulſus in ſolitudines auias omnis Alemannus*, in Martianæ uidelicet ſyluæ latibula. Sed & ſequentibus annis res geſtæ in Alemanniâ inferiori illâ ad Rhenum Galliæ obiectâ, quarum narratione abſtinemus. Anno CCCLXXV. Valentinianus ſupremum diem obijt. Eius filij Gratianus iam olim, Valentinianus minor tunc primùm Auguſti dignitate aucti, occidentis Imperiũ partiti ſunt, Gratiano Gallia, Hiſpania & Britannia, Valentiniano Italia, Illyricum & Africa ceſſit, quod Zoſimus retulit; nam nobis hæ diuiſiones diligenter annotandæ, quo appareat in cuius poteſtate res Auguſtanæ, & uniuerſim Ræticæ uſque fuerint. Anno CCCLXXVII. *Lentienſis Alemannicus populus, tractibus Rætiarum confinis, per fallaces diſcurſus, uiolato fœdere dudum concepto, collimitia* populatione turbauit, fiduciâ inflatus, quod Gratianũ Valẽti patruo auxilio in oriẽtẽ profecturũ intellexiſſet. Proximo CCCLXXVIII. occaſioni inſtandum rati, non tam uni Lentienſes, quam & pagi reliqui, Rheno per Februarium menſem glacie ſtrato, in Galliam ingenti conflato exercitu traiecere, XL. millia hominum fuiſſe qui minimum, LXX. qui plurimum, Imperatoris gloriæ fauentes prodidêre. Eos Gratianus coactis quas potuit, & reuocatis quas Pannonias uerſus præmiſerat copijs, ad Argentariam memorabili prœlio deuicit, adeò, ut Rege Priario interfecto, ex reliquâ tantâ multitudine uix V. millia fugâ euaſerint. Quod quidam exiſtimant de hac pugnâ Auſonij uerſus paullò ante adductos accipiendos, parum uident, quod palam eſt, eos Valentiniano maiore uiuo editos. Gratianus poſtmodum inſtitutam in Thracias profectionẽ proſequutus, per Ræctiam iter tenuit; Arborem felicem, ad Brigantini lacus oram oppidum eſt, attigiſſe Marcellinus ſcripſit, neque præterea ſignificauit an inde Danubij littus legerit, an per mediam prouinciam perrexerit; duplicem enim militarem uiam, his regionibus diſtinctam, inter Pannonias & Gallias Antoninus deſcripſit, quarũ quoniam utraque tum Arborem tum Auguſtam ducit, Gratianum Auguſtam tunc ueniſſe neceſſe eſt. Valens eo non expectato cum

Margin notes: Pac. paneg. (beside "uinciam Romanos"); 375 (beside "Anno CCCLXXV"); Zoſ. lib. 4. (beside "no Italia"); Am. lib. 31. (beside "Anno CCCLXXVII"); 377; 378 (beside "Proximo CCCLXXVIII").

Gothis cõgreſſus, miſerè perijt, & Reipublicæ uulnus prope lethale
379 inflixit. Initio inſequentis anni CCCLXXIX. cũ Gratianus ſe unum fulciendis ruinis collabentis Imperij imparem, nec fratris Valentiniani ætatem tantis curis idoneam cerneret, conſilium non tam ſalutare, etſi ſalutare maximè, quam neceſſarium inijt, Theodoſium, cuius inprimis togatæ armatæque eminebant uirtutes, in Valentis locum ſubſtituit, illique Orientem tuendum commiſit. Ipſemet incredibili celeritate iter per Illyricũ, Venetiã, & *inſuperabilia Ratiæ*, ut eſt apud Auſoniũ, remenſus, ſe in Galliã retulit, Alemannis pro more turbãtibus obuiã iturus. *Auſ. grat. act.* Auentinus Maiorianum, auũ eius qui poſtea imperauit, Vindeliciæ Præſidem ſub Gratiano annotauit, quod Sidonius ſcilicet ſcripſerit, illũ *Illyricum rexiſſe ſolum, cum tractibus Iſtri*. *Sid. pan. Maior.*
At clarum eſt uerſum ad orientis Imperium pertinere, cui pars Iſtri & Illyrici attributa, limitis Myſiaci Scythicique titulo, Theodoſio enim Maiorianus utriuſque militiæ magiſter. *Limes Myſiacus & limes Scythicus Cod. Th. lib. 7. tit. 17. l. unicã De luſorijs Danuuij.* Anno
380 CCCLXXX. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Hypatium P. P. de excuſationibus munerum reſcripſere V. Id. Decemb. Antonio & Syagrio Coſſ. *Sordidorum uerò munerum talis exceptio ſit, ut patrimonijs dignitatum ſuperius digeſtarum, nec conficiendi pollinis cura mandetur, aut panis excoctio, aut obſequium piſtrini: nec parauedorum huiuſmodi uiris, aut parangariarum præbitio mandetur: exceptis his quibus ex more Raticus limes includitur, uel expeditionis Illyricæ, pro neceſſitate uel tempore, utilitas adiuuatur.* *Cod. Theod. lib. 11. tit. 16. l. 15. Cod. Iuſt. lib. 10. tit. 47. l. 12.* Senſus eſt, eos qui priuilegio à muneribus excuſentur, non ideo excuſari à præbendis equis & uehiculis tranſuehendis hominibus, armis, annonæ, Rætici limitis & Illyrici uſui, quod nimirum quotidianæ hoſtium incurſiones hiſce locis uacationem nullam admitterent. Quæ uelim impenſius conſiderent queruli quidam, priorum temporum laudatores, cùm noſtram ætatem eò miſeriarum recidiſſe exiſtimant, ut præ illâ omnis antiquitas perpetuum Saturni ſæ
383 culum appellari mereatur. Anno CCCLXXXIII. ineunte Theodoſius in oriente Arcadium filium imperij cõſortem aſciuit. Gratiano tunc bellum contra Alemannos gerẽte, quemadmodum Sozomenus prodidit, Maximus in Britanniâ tyrannidem arripuit. *Soz. lib. 7. c. 13.* Merobaude & Saturnino Coſſ. qui in hunc annum incidêre, contigiſſe Marcellinus Comes in chronico, & Socrates in hiſtoriâ ſcripsêre, Caſſiodorus & Proſper in proximè ſequẽ *Socr. lib. 5. c. 11.*

rem reiecerunt. At Gratianum prope Lugdunum in Galliâ dolo circumuentum occiſum fuiſſe, plerique omnes conſentiunt, Hieronymus, Rufinus, Oroſius, Socrates, Proſper, Marcellinus & Caſſiodorus: Vnus Zoſimus de militum proditione, Imperatoriſque fugâ eadem quæ reliqui, de mortis loco ualde diſſentit, ait enim, *uerſus Alpes aufugiebat. Eas cum nullo præſidio munitas reperiſſet, uerſus Rætias, & Noricum, & Pannonias, & Myſiam ſuperiorem tendebat. Hac illius fugâ non neglectâ Maximus, Magiſtrum equitum Andragathium, oriundum è Ponto Euxino, qui eſſe peramico in ipſum animo uideretur, cum equis laborum tolerantiſſimis, ad eum perſequendum mittit. Is impetu continuo Gratianum perſequens, cum Sigiduni pontem tranſiturum apprehendiſſet, occîdit.* Singidunum Ptolemæus appellat, & in Myſiâ ſuperiori collocat. Sed ego ad plurium ſententiam tranſeo. Gratiani nummi Auguſtæ inuenti hâc inſcriptionē præferunt, D. N. GRATIANVS. AVG. à tergo, GLORIA. NOVI. SÆCVLI. milite dextrâ litteras implexas quæ Chriſti nomē denotāt ſuſtollēte. Eius anni feracitas præteritorum aliquot ſterilitatem compenſauit, tum alibi, tum præſertim in Rætiâ, ſed eadem barbaros allexit, uti ex Ambroſio cognoſcimus, *Fœcunda Rætia fertilitatis ſuæ nouit inuidiam: nam quæ ſolebat tutior eſſe ieiunio* (annis proximè præteritis ni mirum, cum ceteroquin ſoli naturam Solini uerba, *ager Ræticus bonus frugibus, opimus & ferax*, ab hac infamiâ ſatis uindicent) *fœcunditate hoſtem in ſe excîuit.* Et alio loco, *In medio Romani Imperij ſinu Iuthungi populabantur Rætias.* Quibus Valentinianus, prudenti & felici Bautonis conſilio, Hunnos & Alanos oppoſuit. Victoriâ tamen quæ præ manibus erat uti non auſus, ne Maximo quem minimè offenſum uellet, ſuſpicionum anſa præberetur; eleganter itaque Ambroſius ad Maximum, *Aduerſus Iuthungum Hunnus aſcitus eſt: Idem tamen, quia de finitimo proterebat Alemanniam, etiam de uiciniâ mali urgebat Gallias, coactus eſt triumphos ſuos deſerere, ne tu timeres.* Et acrius inſiſtens, *Tu feciſti incurſari Rætias*, ſiue re uerâ Maximi fraus interuenerit, ſiue quod credo uerius, barbari fiduciâ ciuilium armorum quæ ille commorat, limitem perruperint. Victorem poſtea filium Cæſarem Auguſtumque deſignauit: & conſtitutis in Galliâ atque ceteris Gratiani prouincijs rebus ex ſententiâ, animum adiecit Valentinianum Italiâ exturbare, & Occidentem uniuerſum in poteſtatē redigere. Quod

Hier. epit. Nepot. Ruf. hiſt. lib. 11. c. 14. Oroſ. lib 7. c. 34. Socr. lib. 5. c. 11. Proſp. Marc. et Caſſ. in chro. Zoſ. lib. 4.

Amb. Reſp. Sym. relat. & epiſt. 27.

Sol. c. 34.

anno

387 anno CCCLXXXVII. nõ admodũ difficulter cõſecutus, Va-
lentiniano famâ ſolâ perterrito, neque hoſté exſpectare auſo, ſed u-
na cum Iuſtinâ matre fugâ in Illyricum elapſo. Quia ue-
rò Maximum Rætiam & Auguſtam coloniam, cum reliquâ Italiâ
ſubegiſſe neceſſe eſt, neque credibile illum hoſtili prouinciâ à tergo
relictâ, ad Siſciam uſque Pannoniæ urbem progreſſum (ubi cum
Theodoſio pugnam commiſiſſe ex Pacato haurimus, eo forte lo-
co quo proximâ æſtate Rudolphi Cæſaris copiæ, numero exi-
guæ, florentiſſimum Turcarum exercitũ occidione occidêre) con-
ijciebam filij nummum argenteum, qui apud Peutingeros ſic in-
ſcriptus, D. N. FL. VICTOR. P. F. AVG. VIRTVS.
ROMANORVM. A. V. P. S. Auguſtæ eſſe percuſſum:
nã ſi S. M. TR. ſignatam monetam Treuiris, S. M. LVG.
ſignatã Lugduni, aut TR. P. S. AQ. P. S. Treuiris & Aqui-
leiæ pecuniam ſignatam, ac pleraq; alia ad eum modum in numiſ-
matum inſcriptionibus interpretamur, non uideo in quæ uerba no-
tæ A. V. P. S. aptius mitti queant, quam ſi item Auguſtæ Vin
delicorum pecuniam ſignatam explicemus. Reliquas pariter urbes
hoſce tyrannos adulationibus demeruiſſe, indicio columna quã pri
mo à Bononiâ lapide hoc titulo ſupereſſe Sigonius ſcripſit, DD. *Sig. de occid. Imp. lib. 9.*
NN. MAG. C. MAXIMO. ET. FL. VICTORI.
PIIS. FELICIBVS. SEMPER. AVGVSTIS. BO-
NO. R. P. NATIS. Anno CCCLXXXVIII.
388 Maximus aliquot prœlijs uictus ad tertium ab Aquileiâ lapidem,
Victor in Galliâ cæſus, Valentiniano occidentis Imperium à Theo-
doſio reſtitutum eſt. Victoriâ miti & clementi admodum, ſi Pa-
cato credimus, *nullius bona publicata, nullius mulctata libertas, nul-
lius præterita dignitas imminuta, nemo...... affectus nemo notâ, nemo
conuitio, aut denique caſtigatione perſtrictus, culpam capitis aurium ſal-
tem moleſtiâ luit. Cuncti domibus ſuis, cuncti coniugibus ac liberis, cun-
cti denique innocentiæ (quod eſt dulcius) reſtituti ſunt.* Neque hæc præ
ter inſtitutum annotamus, cum Auguſta aduerſarum partium
390 fuerit. Anno CCCXC. Imppp. Valentinianus, *Cod. Theod. lib. 11. tit. 16. l. 18.*
Theodoſius & Arcadius AAA. III. Non. Iul. Mediolani ad
Tatianum P. P. denuo reſcripsêre, parauerdorum & paran-
gariarum præbitiones *quas Rætiarum limes, expeditiones Illyricæ, quas
paſtus trãſlatio militaris, uel pro neceſſitate, uel pro ſolemnitate depoſcunt,*
392 nemini omnino remittendas. Anno CCCXCII.

Valen-

Valentinianus Arbogaſtis, ut tunc creditum, fraude interijt. Eugenius in Galliâ tyrannidem inuaſit. Huic totus occidens, quâ in
Ruf. lib. 11. c. 33. Valentiniani poteſtate fuit, paruiſſe uidetur. Quod ad res Auguſtanas pertinet, Italiam fauiſſe multis argumentis manifeſtum eſt; Rufinus prodidit, Romæ homines paganos, Præfectum urbis inprimis Flauianum, pro eius ſalute impia ſacrificia inſtauraſſe, qui S. Ambroſij uitam ſcripſit Paulinus, illius conceſſu Victoriæ aram in curiâ eſſe reſtitutam. Cum Alemannorum & Francorum
Greg. hiſt. lib. 2. c. 9. Transrhenanis Regibus fœdera inijſſe, Gregorius Turonẽſis ex Sulpitij Alexãdri hiſtoriâ retulit. Sequenti CCCXCIII. 393
Theodoſius alterũ filiorũ Honoriũ Auguſtũ dixit. Hinc
CCCXCIV. Eugenium ad fluuium Frigidum, diuinis potiſſimum, quod apertè conſtitit, uſus auxilijs, imperio deiecit, & uitâ priuauit. Itaque uniuerſus Romanus orbis in unius iterum iura 394
conceſſit. Ipſe initio CCCXCV. non tam annis, etſi 395
ſexageſimum ætatis attigerat, quam rerum geſtarum gloriâ onuſtus, rebus humanis exemptus, omnibus bonis magnum ſui deſiderium reliquit, quod eæ quæ ſub adoleſcentibus Imperatoribus calamitates conſecutæ ſunt, indies magis exacuerunt.

MARCI

MARCI VELSERI RERVM AVGVSTANARVM VINDELICARVM

Liber Octauus.

HONORIVS patris uoluntate occidentem, Arcadius orientem regendum accepit; nomine quidem tenus, ait Zoſimus, uterque, re autem uerâ, occidens in Stiliconis, oriens Rufini fuit arbitrio, quouſq; ambo numini ſuperbiæ & perfidiæ uindici meritas pœnas dederunt. *Zoſ. lib. 5.* An

398 no CCCXCVIII. Imperatores Firmino Comiti ſacrarum largitionum reſcribentes, Valentiniani conſtitutiones de Ræticis oneribus iterum ratas eſſe iuſſerunt: Reſcriptum Mediolani VIIII. Kal. Iun. in hæc uerba datum, *Qui prædia patrimonialia & emphyteutica, priuatæ quoque rei, perpetuo iure retinent, & dominici actores, augmenti, & ſuperindictitij, & onerum Ræticorum dicuntur mediam nolle ſoluere penſionẽ. Igitur iubemus, ut moniti Rationales, ſciant ea quæ à diuæ memoriæ Valentiniano conſtituta ſunt, quam primitus eſſe ſeruanda.* *Cod. Theod. lib. 11. tit. 19. l. ult.* Per ea tempora Stilico, fœdera cum Tranſrhenanis barbaris icturus, iter fecit per Rætiam, uti Claudianus ad Honorium ſcripſit, *Claud. de 4. Conſ. Hon.*

Hunc tamen inprimis populos lenire feroces,
Et Rhenum pacare iubes. Volat ille citatis
Vectus equis, nullaque latus ſtipante caterua,
Aſpera nubiferas quâ Rætia porrigit Alpes
Pergit, & hoſtiles, tanta eſt fiducia, ripas
Incomitatus adit. Et paucis interiectis,
——————— *iuratur Honorius abſens,*
Imploratque tuum ſupplex Alemannia nomen.

Sicambros præterea, Francos, Baſternas, Bructeros, Cimbros &

400 Cheruſcos, quibus pax data ſit, recenſet. Annus quadrin-

dringenteſimus Gothorum Alarico duce in Italiam irruptione me morabilis, Rætiæ non minus bellorum motibus infeſtus fuit, quod & Claudianus oſtendit,

De bel. get.

——— *perfidiâ nacti penetrabile tempus,*
Irrupêre Getæ, noſtras dum Rætia uires
Occupat, atque alio deſudant Marte cohortes.

Conſuetos hoſtes Alemannos prouinciam uaſtaſſe credibile eſt: Verum, ut ego ſentio, acceſsêre inſueti alij, Vandali, quod ex Claudiano itidem colligo, in enumeratione copiarum Stiliconis hæc ſcribente,

Accurrit uicina manus, quam Rætia nuper
Vandalicis auctam ſpolijs defenſa probauit.

Claud. editio Vicetina Anni 1482.

Sequor enim uetuſtam lectionem, cum uulgo *Vindelicis* habeant, idque ferri uix poſſit, nam Rætia quî defenſa, ſi Vindelicis ablata ſpolia? Nominum affinitas credo impoſuit uti aſſolet, ſic alibi in legionum catalogo à nonnullis Ræti,

Epith. Pal. & Ser.

Quæ ſæuis obiecta Rhetis———

Iorn. de reb. getic.

Pro Getis recepti, carminis lege imperitè neglectâ. Vandalos Gallias paucis exin annis, atque Hiſpanias poſtmodum inuaſiſſe compertum, & cum Iornandes ſit auctor in Pannoniâ à Conſtantini (malim Conſtantij) ætate ſedes tenuiſſe, neutiquam mirum ſi intermediam Rætiam impreſſionibus aliquando infeſtauere, Certè hic idem Iornandes ait, *finitimos deprædantes, non adeò fixas ſedes habuere,* quin eos iam antea ſub Gratiano in Galliam irrupiſſe oſtendit, neque hoc genus irruptiones ſine interiectarum prouinciarum malo & damno. Addere poteram Celtis coniecturam, Vindam fluuium à Vandalis dictum, ſed ea multis nominibus abſurda eſt. Sin quis tamen *Vindelicis* tuetur, intelligendum ſpolia Vindelicorum à barbaris capta, à Romanis recepta eſſe, ſic Sidonius quodam loco,

Celt. lib. 3. odâ. 10.

Sid. pan. Maior.

Prædæ præda fuit ———

Video qui in litteras retulerit hoc anno, aut proximo CDI. (non exigendum ut in tam dubiæ uetuſtatis tenebris temporum ratio inter omnes æquè conſentiat) Rætos Gothici belli fiduciâ ab Honorio deſciuiſſe: ſed ego nihil adhuc ex monumentorum antiquorum memoriâ eruere potui, quod eius fidem faceret. Eſt apud Claudianum, 401

De bel. get.

——— *iam fœdera gentes*

Exuerant,

Exuerant, Latijque auditâ clade feroces
Vindelicos ſaltus, & Norica rura tenebant.

At ſignantur fœdera quæ ante triennium à Stilicone pacta, nunc Alemanni occaſione abuſi rupêre. *Gentes* & *gentiles* illa ætas, quod iam antea monuimus, abſolutè barbaros dixit, uti uidere eſt in Notitiâ paſſim, & in Theodoſij Codice, neque aliter quædam in Claudiano capienda, cum *Cod.Th. lib.1. tit.14.l. unicâ tit.7. lib.15.l. 1. lib.12. tit. 12.l.5.*

——————— *miſto turbine gentes* *De 4. Conſ. Hon.*
Iam deſerta ſuas in nos transfunderet Arctos,

Item,

Diſcite ueſanæ Romam non temnere gentes. *De bel.get.*

Hinc nimirum fluxit, quod cum barbari poſtmodum in deuictis prouincijs meliori quàm Romani iure uterentur (cuius uel una hæc ex Ripuarijs legibus fidem facit, *Si quis Ripuarius aduenam Francum interfecerit, CC. ſol. culpabilis iudicetur. Si quis Ripuarius aduenam Burgundionem interfecerit, CLX. ſolidis mulctetur. Si quis Ripuarius aduenam Romanum interfecerit, C. ſolidis mulctetur. Si quis Ripuarius aduenam Alemannum, ſeu Friſionem, uel Bauuarium, uel Saxonem interfecerit, CLX. ſolid. culpabilis iudicetur.*) gentilitatis nomen dignitatis exiſtimationem induerit, paullatimque res eò prolapſa ſit, ut gentiles homines abſolutè pro nobilibus dicerentur, quæ in Italiâ & Galliâ conſuetudo, item Hiſpaniâ & Britanniâ quodammodo, ad hoc æui tenet, atq; ut ineptias inanium opinionum rideas, ſi quem ibi gentilem compelles, honori deputet, ſi quod idem eſt, barbarum, inſignitam ſibi illatam contumeliam opinetur. Alia ſcio originatio eſt à Budæo allata, quanto magis antiquaria & elegans, eo à barbarie ſœculi quo hoc uocabulũ uſurpari cœptum alienior. Sed ad Claudianum redeo; etiam exemplum quo Stilico oratione ad hoſtes uſus, Romanis & Carthaginiẽſibus de ſummâ rerum dimicantibus, Philippum Regem temerè tumultuantem, pœnâ non dilatâ caſtigatum eſſe, rectè Alemannis, qui Romanis non parebant, uti nec Philippus paruit, Rætis prouincialibus minus conuenit. Eadem ratio carminum quæ ſequuntur, *Leg. Rip. tit. 38.* *Bud. in pand.*

Hoc motu pariter naſcentia bella repreſſit,
Et bello quæſiuit opes, legitque precantes
Auxilio, menſus numerum qui congruus eſſet,
Nec grauis Italiæ, formidandusque regenti.

Siquidem de barbaris loqui, quorum magnus contra Alaricum uſus fuit, admodum manifeſtum. Sed quoniam Stilico Alemannorum motus pacaturus, per Rætiam rurſus proficiſci neceſſe habuit, non pigebit uerſus aſcribere, quibus Claudianus occaſioné nactus, regionis ſitum eleganter ob oculos poſuit, Parté primò quæ Germaniæ magnæ obuerſa,

——— *ſublimis in Arcton*
Prominet Hercyniæ confinis Rætia ſyluæ,
Quæ ſe Danubij iactat Rhenique parentem,
Vtraque Romuleo prætendens flumina regno.

Alteram deinde Alpinam, quæ ueterem Italiam reſpicit,

Sed latus Heſperiæ quâ Rætia iungitur oræ,
Præruptis ferit aſtra iugis, panditque tremendam
Vix æſtate uiam, multi ceu Gorgone uiſâ
Obriguere gelu, multos hauſere profundæ
Vaſtâ mole niues, cumque ipſis ſæpe iuuencis
Naufraga candenti merguntur plauſtra barathro.
Interdum ſubitam, glacie labente, ruinam
Mons dedit, & tepidis fundamina ſubruit aſtris,
Pendenti malefida ſolo ———

Anno CDII. Alaricus aduerſis prœlijs fatigatus, belli reliquias 402
ex Italiâ ultra Alpes in Rætiam aut Galliam transferre cogitauit,

In 6. Hon. Conſ. ——— *occulto tentabat tramite montis*
Si quas per ſcopulos ſubitas exquirere poſſet
In Rætos Galloſque uias ———

Verum Stiliconis conſilijs excluſus, in Illyricum, unde uenerat, pedem referre coactus, Rætiam turbine & procellis tempeſtatis iam
Soz. lib. 9. c. 10 Zoſ. lib. 6. iam impendentis, liberauit. Anno CDVII. aliquot 407
in Britanniâ & Galliâ contra Honorium tyranni exorti, ex quibus Marcus & Gratianus ſtatim occiſi, Conſtantinus rempublicã diutius afflixit, filium Conſtanté quoq; Imp. dixit. Anno CDVIII. Arcadius cum ſupremum diem obijſſet, Theodo- 408
ſium filium orientis heredem reliquit. Anno CDIX. 409
Maximum tyrannũ Hiſpania dedit; Attalũ ſenatus Romæ Alarici iuſſu in auguſto ſolio, ut Zoſimus ait, collocauit. Mihi hæc, & quæ poſtea euenere intuenti, ad Gallieni quodammodo ætatem, innumeris propè tyrannis diuexatam, uideor reuolutus: ſed ut in morbo multum intereſt, à florente & ualente, an à corpore

ſiue conſtitutione languido, ſiue ætate attenuato excipiatur, ita rei Romanæ accidit, ut ægritudinem ſub Gallieno contractam, Claudij & Aureliani uirtute non difficulter depelleret, priſtinumque colorem mox recuperaret, ſub Honorio autem ſemel inclinata, & in peius ſemper prolapſa, antequam ad extremum præcipitium delata eſt, non ſubſiſteret. Rætia interim, tot ebullientibus bellorum motibus, præter morem pacata, altâ & ſecurâ quiete ſub Generido, homine quantumuis barbaro, & uanâ Deorum ſuperſtitione imbuto, perfruebatur, hunc enim Honorius, ut Zoſimus auctor, *Dalmaticis militibus uniuerſis præfecit, eundemque ceteris etiam, quicumque apud Pannoniam ſuperiorem, & Noricos, & Rætos, & quidquid bonum eſt uſque ad Alpes in præſidijs erant, ducem conſtituit.* Is cum milites continuis laboribus exercitatos, beneficentiâ atque liberalitate beneuolos haberet, *formidini barbaris finitimis erat, & omnem ſecuritatem nationibus, quarum ei commiſſa fuerat defenſio, præ-* Zoſ. lib. 5.

411 *ſtabat.* Anno CDXI. Iouinus: Quadrin-

412 genteſimo duodecimo eius frater Sebaſtianus, tyrannidem inuaſere: nec non & Heraclianus Africæ Comes hoſtis appellatus. Attalus per hoc tẽpus purpurâ ſæpius indutus exutusque, in quo *Alaricus Imperatore facto infecto, refecto ac defecto, citius his omnibus actis pæne quã dictis* (Oroſij uerba ſunt) *mimum riſit,* Oroſ. lib. 7. c. 42.

417 *& ludum ſpectauit Imperij,* anno demum CDXVII. ab Honorio in triumpho ductus, & in exilium eſt actus. Anno

420 CDXX. Honorius Conſtantium, cuius uirtute & prudentiâ tyrannos ferme omnes extinxerat, & pleraſq; barbarorum gentes deuicerat, Imperij conſortem dixit. Is poſtero CDXXI.

421 non exacto uitam cum morte commutauit. Eumque

423 Honorij exitus conſecutus anno CDXXIII. Poſt quem Ioannes, princeps inter Imperatorios ſcribas, ut eſt apud Socratem, regnum ſperare auſus, Occidentem inuaſit. Neque uerò dubium hunc Italiam cum Rætiâ in poteſtate habuiſſe, quandoquidem Proſper retulit, animum adiecíſſe longè diſſitam Africam à Bonifacio, qui eâ potiebatur, bello repoſcere. Verum anno Socr. lib. 7. c. 23. Proſp. in chrõ.

425 CDXXV. trucidatus (Procopij, qui quinque annis præfuiſſe ſcripſit, cõtra ſcriptores reliquos omnes nulla eſſe poteſt auctoritas) Valentiniano, Conſtantij nuper Imperatoris ex Placidiâ filio, locum ceſſit. Ad iſtud æuũ Theoneſtũ ſociosq; martyres Sigebertus refert, cũ aliã alios tẽporis rationẽ inire ſciens ſim: Ex quibus Proc. de Vand. lib. 1.

Vide Pet. de Nat. lib.5.c. 133. lib.10.c. 97. Vrſum, Mediolano Magontiacũ proficiſcentẽ, Auguſtæ ab Arianis occiſum, ut ut quædã in reliquã hiſtoriã uacillent, ſatis cõuenit. Sed uereor noſtrorũ aliquos nominis errore ductos de Vindelicorũ urbe perperã interpretari, quæ ad Prætoriã Salaſſorũ pertineãt. Pro Prætoriâ enim argumẽta nõ obſcura ſunt aliquot: Cõſultæ tabulæ eccleſiæ Buraniæ, quæ ſub Torcellẽſi epiſcopo prope Venetias eſt, & hos ſanctos, quod pleraque eorum corpora ibi condita, ſolemni cultu ueneratur, planè habent, *ciuitatem Auguſtam, quæ ſita eſt ad radicem montis qui dicitur Iouis*: deinde locuples auctor Antoninus, in itinerario iter Mediolano Magontiacum deſcribens, Auguſtam Prætoriam quintæ manſionis loco poſuit: tum antiquiſſimum ad eam monaſterium titulo S. Vrſi ſupereſſe audio: nobis contra, neque itineris ratio ſuffragatur, neque ullam noſtra eccleſia Vrſi memoriam retinet. Quocirca (quod huc uſque cauere curæ fuit) ornamento peregrino abſtinemus. Annò circiter CDXXXIII. ante uictoriam ſcilicet quam Aetius de Burgun- 433
Sid. Auit. paneg. dionibus reportauit, in Rætiâ tumultuatum eſſe, Sidonij uerſus indicant, niſi nos librarij fallunt, quod propter incredibilem eius auctoris ſcabritiem & obſcuritatem perſæpe accidit,

Iam poſt Vithungos, & Norica bella, ſubacto
Victor Vindelico, Belgam, Burgundio quem trux
Preſſerat, abſoluit ——

Rhen. german. lib.1. Loquitur, uti exiſtimo, de Aetio, in cuius comitatu Auitus: Rhenanus credidit de Auito, qui Vithungos Norico & ſecundâ Rætiâ, hoc eſt Vindeliciâ expulerit, ſenſiſſe. Quod ſi obtinet, impropriè ualde Vindelico ſubacto uictorem appellauit, eum qui Vindelicos hoſtibus pulſis liberauit. Neſcio an credibilius, Vindelicos tot calamitatibus coactos, cum Romani lenta & inualida auxilia ſubmitterent, quarundam prouinciarum exemplo ſuâ ſibi ſponte conſuluiſſe, nec conſulto Imperatore fœdera cum barbaris pepigiſſe, quæ Aetius utrorũque clade irrita fecerit: neſcio inquã an hoc credibilius, mihi nihil admodũ liquere, id unũ ſcio. Anno CDL. Thedoſio uitâ functo, Marcianus orientis accepit im- 450
perium. Sequenti CDLI. Attila Hunnorum Rex, 451
maximum & apparatiſſimum in Galliam exercitum duxit: ex Pan-
Greg. hiſt. lib. 2.c.7. noniâ mouiſſe Gregorius Turonum epiſcopus ſcripſit; an per Germaniam Magnam, an per Romanas prouincias Noricum & Rætias iter tenuerit, inter auctores parum conuenit, quando enim antiqui

tiqui id minus diſertè explicârunt, poſteri temerè hac illac, quà
ſuſpicionum aura impelleret coniecturis diuagati ſunt. Mihi in-
primis probatur, numeroſiſſimas copias utramque Danubij ripam
oppleſſe, nam de Romanâ Procopius fidem facit, cum ait Attilam *Procop. de ædif.*
ſubuertiſſe propugnacula ab Imperatoribus olim fluuio impoſita. *Iuſtin. lib.4.*
Auentinus Theodericum Veronenſem Triarij filium, & Macri-
num Anthemium, qui dein imperauit, Conſulem, Valentiniani
Imperatoris generum, Danubiani limitis Duces, harumque pro-
uinciarum Legatos, pacem cum Hunnis firmâſſe, & exercitui clau
ſis oppidis itineris faciundi poteſtatem conceſſiſſe prodidit. At
breui uerborum gyro tot in unum errorum næuos coëgit, ut per
immenſum opus ſparſi, haud dubiè toti ſimul dehoneſtando cor-
pori ſatis futuri fuiſſe uideantur. Theodericus Italiæ poſtmodum
Rex, Veronenſis uulgo (de quo multæ & inſulſæ apud Aimonium *Aim. lib.1. c. 10.*
fabulæ) poſt Attilam demum mortuum, patre Theodemiro ex A-
malâ gente, matre Erelicuâ natus, uti apud Iornandem eſt: longè *Iorn. Get. & de Regn. ſucceſs.*
diuerſus Theodericus Triarij filius Strabo (Scytham Euagrius ap-
pellat, & bellum quod Zenoni mouit, mortiſque genus, eodem *Euagr. lib.3. c.25.*
fere quo Iornandes & Marcellinus modo narrat) eum ne gentis qui
dem cognatione attigit; nam quod Ado in chronicis Theodericũ
Italiæ uictorem, quem Valamerem uti & Marcellinus cognomi-
nat, Triarij filio in regno ſucceſſiſſe ſcribit, falſum. Sed neque
Strabo, quamquam Marciani amicitiâ floruit, ab Orientis tamen
Imperatore Occidentis prouincijs præfectus credendus. Æquè cõ
mentitium quod in Vngarorum annalibus reperio, Theodericum
Veronenſem ſub Attilæ ſignis militaſſe, quî enim potuit nec dum *Bonfin. Dec. 1.lib.4. Ritius lib.1. Olahus Attila c.4.*
natus? Theodemirum patrem ex Iornande ſubſtitutum oportuit.
In Anthemio multis itidem modis lapſus Auentinus, cui cur Ma-
crini nomen addiderit, inquirere non uacat: alibi Perhennum di-
xit, Sidonium perridiculè interpretatus, *Interueni etenim nuptijs pa-* *Sid.lib.1.ep.5.*
tricij Ricimeris, cui filia perennis Auguſti in ſpem publicæ ſecuritatis co-
pulabatur, codices nonnulli nihili uocem *perhennum* habent, cum
Sidonius *perennem*, eo modo quo perpetuum Auguſtum illa ætas,
dixerit: ſanè conſulem non niſi quadriennio poſt Gallicam Hun-
norum expeditionem lectum ex faſtis ſcire poterat, Vxorem ha-
buiſſe non Valentiniani ſed Marciani Imp. filiam, ex Iornande, *Iorn. Get. Euagr. lib.2.c.16.*
Euagrio, alijs: Indeque conſectarium, Sidonij uerba, *Sid. Pan. Anth.*

——— ——— *Comitis ſed iure recepto,*

Danubij

Danubij ripas, & tractum limitis ampli
Circuit

Spectare Danubium quâ ad Orientis imperium pertinuit, neutiquam, quod Auentinus exiſtimauit, ad Ræticum limitem. In quam ſententiam plures is panegyricus uerſus apertè habet. Quid quod conditionem de clauſis oppidis, Attila, omnium poſt hominesnatos mortalium maximè ferox & ſuperbus, qui obuia quæque fulminis in morem protriuit, diſiecit, nequaquam admiſiſſet. Quapropter nihil eſt quare excogitatas fabulas pluris faciamus, quam priuatos Auguſtanorum annales, qui conſentiunt Vrbem eius tempeſtatis ui concuſſam, fœdè uaſtatam, ædiculam quam cœmeterio poſt Afræ mortem additam diximus inflammatam, nec quidquam præterea de tantâ clade memorant. Inter anni propemodum initia contigiſſe, perſuadet quod Gregorius narrat, Hunnos *in ipsâ ſanctæ Paſchæ uigiliâ ad Metenſem urbem, reliquâ depopulando* perueniſſe, itineris enim curſum ob incredibilem gentium colluuiem, & perpetuas Vrbium oppugnationes expugnationeſque, crebrò impeditum retardatumque neceſſe eſt; eleganter Beda, *adeo intolerabilis Reipublicæ remanſit hoſtis* (Attila) *ut totam pæne Europam excisis inuaſiſque ciuitatibus atque caſtellis corroderet;* quibus oſtendit longè plures eam calamitatem ciuitates afflixiſſe, quin & oppreſſiſſe, quam quarum famam publica hiſtoriarum monumenta ad hanc ætatem prorogarunt. Eſt autem corrodendi uerbum ad Ræticas Vrbes perappoſitum, quandoquidem hæc prouincia Italiæ in limbi modum prætexta. In Oriente per ea tempora Chalcedonenſe concilium celebratum, cui Gradum presbyterum uice Euſtachij Auguſtæ Vindelicorum epiſcopi interfuiſſe, nimis leuiter à quodam creditum, litteriſque conſignatum. Res ſe hoc modo habuit: Euſebius Mediolanenſis epiſcopus, coacto coëpiſcoporum conuentu, aſſertionem fidei quam Leo Romanus Pontifex ad Orientem tranſmiſerat approbauit, & rei teſtandæ epiſtolam emiſit, cui cum primus ipſe, tum ceteri qui interfuere ordine ſubſcripſere, inter hos ergo; *Gratus* (ſiue Gradus, ſiue ut quidam legunt, Gerardus) *presbyter directus ab Epiſcopo meo Euſtaſio eccleſiæ Auguſtanæ, uice ipſius in omnia ſupraſcripta conſenſi, & ſubſcripſi.* Sed cum Mediolanenſis epiſcopus conuentui præſederit, Grati ſubſcriptionem Ticinenſis, Taurinatis, Eporedienſis nomina antecedant, Laudenſis, Comenſis, Curienſis ſubſequantur; quis niſi loco-

Beda. eccleſ. hiſt. lib. 1. c. 13.

Arnold. Merman. theat. cō uerſ. gent.

Extat inter epiſtolas Leonis, tomo Concil. 2.

ſi locorum uehementer imperitus, non uideat Auguſtam Prætoriã ſignificari? Procliue erat multos præterea ex conciliorum libris Auguſtanos Epiſcopos enotare, ſed qui, cum Auguſtæ prope innumeræ fuerint, ad noſtram urbem nihilo magis pertineant. Extat apud Molanum Grati etiam confeſſoris nomen, neſcio an huius, nam Auguſtenſem eum epiſcopum cognominat. *Mol. Vſuard. martyr. edit. ſec.7. Sept.* Anno CDLV. Valentiniano occiſo, Maximus Maximi nepos imperium Occidentis inuaſit. Eoque mox ſublato, Auitus ſucceſſit. In oriente Marcianus anno CDLVII. diem obijt: Cui Leo ſuffectus eſt. Is Marcellino teſte Maiorianũ, à Marciano antea deſtinatum ut ex Iornande licet colligere, Occidentis Imperatorem dixit, quoniam Auito à Ricimere abdicare coacto, in Italiâ interregnum erat. Quam ſuis cupiditatibus feneſtrã Alemanni apertam rati, prouinciam cui animis ſemper inhiabant, tacitis dolis aggreſſi ſunt,

455
457

Sidon. Maior. paneg.

——————— *Conſcenderat alpes*
Rætorumque iugo per longa ſilentia ductus,
Romano exierat populato trux Alemannus,
Perque Caui quondam dictos de nomine campos,
In prædam centum nouies demiſerat hoſtes.

Sed à Burtone, quem Maiorianus ante ſumptam purpuram, militum adhuc Magiſter illis obuiam miſerat, repreſſi & in fugam acti, unde Sidonij ad Maiorianum uerſiculi,

Iamque Magiſter eras: Burtonem dirigis illo,
Exiguâ comitante manu, ſed ſufficit iſtud,
Quod pugnare iubes, certa eſt uictoria noſtris
Te mandaſſe acies, peragit fortuna triumphum,
Non populo, ſed amore tuo. Nolo agmina campo,
Quo mittis paucos, felix te reſpicit ille
Euentus belli: certatum eſt iure Magiſtri,
Auguſti fato ———————

Alemannos nihilominus ex illo iam tempore, Romanis quantumuis inuitis, in Alpibus reſediſſe, Iornandes indicio. Cum enim Sueuos & Alemannos Leone imperante à Theodemiro Gothorum Rege inopinatâ irruptione uictos memoret, his eos quodammodo lineis circumſcribit, *Regio illa Sueuorum ab oriente Baiobaros habet, ab occidente Francos, à meridie Burgundiones, à ſeptentrione Thuringos. Quibus Sueuis tunc iuncti Alemanni etiam aderant,*

ipſique

ipſique Alpes erectas omninò regentes, unde nonnulla fluenta Danubio influunt, nimio cum ſono uergentia. Neque ego nego fieri poſſe ut Alemanni Alpium Rætiçarum partem aliquot ante annis, ſub Attilæ fortaſſe tranſitum occupauerint, ſtabilemque ibi ſedem fixerint, ſed ueſtigium iſto uetuſtius nullum reperio. *Regio illa Sueuorum*, eſt latè quaqua uerſus porrectus tractus, quem Sueuiá Alemániamque priſci auctores promiſcuè dicunt, hodie & Sueuia magnæ Germaniæ, & Franconia credo; unde Alemanni ueluti colonias in Ræticas Alpes atque proximam cis Rhenum Galliam duxêre. Habuit tunc (ná ob Germanicarum gentium frequentes ex migrationibus mutationes, nihil fere perpetuum: in limitum ratione poteſt conſtitui) ab oriente Boios, qui ſiue intra ſyluam cognominem Boiohemi regionem colebant, ſiue extra Danubium, quâ ille infimam Rætiæ partem & Noricum præfluit, prætexebant: ab occidente Francos, maximæ Galliarum partis dominos: à meridie Rætos Iornandi præteritos, & Burgundiones, quorum laxi fines, plurimam eius quæ iá Heluetia eſt portionem complexi: à ſeptentrione Thuringos, qui Thuringiam propemodum Haſſiamq; ſimul, uti nunc loquimur tenuiſſe uidentur, ſiquidem Gregorius Turonenſis *Duiſburg* ad Rhenum infra Agrippinæ coloniam, *Diſpargum caſtrum* appellat, *in termino Thuringorum*. Idem auctor eſt, Francos priuſquam in Galliam migrarent, Rheni primum littora, poſtmodum Thuringiam habitaſſe, *ibique iuxta pagos uel ciuitates Reges crinitos ſuper ſe creauiſſe*, quæ hiſtorica prolêpſis eſt, nam Francia tunc dicta, à Thuringis ſucceſſoribus demum Thuringiæ nomen accepit. Pro copius delineatâ priſcâ Francorum regione ad Oceanum circa Rheni paludes & oſtia, ait inde aduerſo flumine uerſus orientem ſolem Thuringos ſedes habere, & ab ijs haud procul Burgũdiones ad Notum uergentes, Sueuos deinceps & Alemannos gentem ualidam, liberos omnes, qui ea loca iamdiu incolant. Itaque haud difficulter intelligimus cur aliquando Franci, aliâs Thuringi ſecus Rhenum Alemannorum confines. At nobis uia ex diuerticulo repetenda. Crebræ poſthac Imperatorum mutationes ingenti Reipublicæ malo conſequutæ. Anno CDLXI. 461
Maiorianus Ricimeris perfidiâ extinctus, Seuerus ſubſtitutus eſt. Poſt Seueri exceſſum, qui in annũ CDLXV. inci 465
dit, interregnũ in occidente priore diuturnius fuit. Donec anno CDLXVII. Anthemius, Leonis potiſſimum ni- 467

Greg. hiſt. lib. 2. c. 9.

Proc. Goth. lib. 1.

xus

xus auctoritate, rerum habenas ſuſcepit. Hunc anno
472 CDLXXII. Anicius Olibrius: Olibriũ CDLXXIII.
473 Glycerius ſequutus. Anno CDLXXIV. Leo orien-
474 tis Imperator obijt, Leonemque iuniorem, nepotem ex filiâ, ſucceſ-
ſorem habuit. Cui paullo poſt defuncto, Zeno pater, etſi à Baſiliſco
interpellatus, heres fuit. Iulius Nepos, occidentis Im-
perator à Leone maiore dictus, Glycerium purpurâ exuit. Et ipſe
475 quoque abdicare coactus, anno CDLXXV. Momyllo Augu-
ſtulo locum fecit. Quis interim Ræticarum rerum ſta-
tus, definitè & diſtinctè deſignare in tantis priſcorum monumen-
torum anguſtijs nemo, generatim coniecturam capere perfacile o-
mnes queant: Nihil ad ſummum calamitatis & miſeriæ cumulum
defuiſſe, cum & Tranſdanubianis hoſtibus, & ijs qui in Alpibus
proximè nidulati, inde paullatim proſerpentes omnem cis Lycum
prouinciam ſunt poſtea adepti, animi inſolenti audaciâ quotidie
augeſcerent; eorum contra qui Romanis rebus præerant uires, di-
ſcordiâ ſocordiaque pariter iamdudum attenuatæ, ad nihilum pro
pè recidiſſent. Hinc prouinciæ populationes continuæ, prouincia-
lium qui ſibi uel fugâ uel munitionibus minus conſulerent, capti-
uitates & mortes, frequẽtes cum hoſtibus pactiones, iniquæ, fœdæ,
calamitoſæ, ad eorum libidinem ratæ irritæ. Ab Eugippio pro-
fecto iſtorum temporum æquali, Norici & Rætiæ quæ trans Lycũ
eſt, ærumnæ uix credibiles narrantur: At in dubium nemo uocet
æquè deploratam cis Lycum condicionem fuiſſe. Nam cum Ale-
manni, quorum tunc in his oris reges Gibuldus & Chunimundus,
Rætiam ulteriorem ad uſque Quintana & Bataua, quin & longè
diſſitum Noricum perpetuis incurſionibus turbauerint, pleraque
oppida cœperint, capta diripuerint, quod Eugippius in deſcriben- *Eugip. c. 19. 22.25.27.31.*
dâ uitâ S. Seuerini, qui illis tunc populis in tantâ rerum caligine
tamquam propitium ſidus affulſit, commemorat, fieri non poteſt
ut citerior hæc prouinciæ pars, Auguſtam coloniam circum, Ale-
mannis hoſtibus proxima, quæque eos ſinu quodammodo con-
tineret, non miſerrimè habita, innumera barbaræ crudelitatis
exempla experta fuerit, prohibẽte quippe nemine. An-
476 no CDLXXVI. Odoacer Rugus (Iornandes auctor) Turcilin-
gorum Scyrorum, Herulorum inſtructus copijs, Momyllum po-
teſtate exuit, priuatamque uitam adegit uiuere, ipſe primus Italiæ
Rex appellatus eſt. Quo nomine Rætias quoque, quâ Romanis ad-

huc paruerant, rexiſſe intelligi mus, nam Theodericus eius poſtmodum ſucceſſor, harum etiam adijt poſſeſſionem. Alemanni ſub eos dies Rætiquis Noricisque populationibus minus obſaturati, cum Italiæ partem peruaſiſſent, à Childerico Francorum Rege, & Odoacre ſiue Rugo, ſiue Saxonum quodam regulo, quod Gregorius
Greg. lib. 2. c. 19. Turonenſis ſenſit, uicti ſunt. Theodericus autem anno
CDLXXXIX. Italiam Zenonis auſpicijs aggreſſus, Odoacrem ad Sontium primò, ſecundò prope Veronam uicit, quemadmodũ 489
Caſſ. chron. à Caſſiodoro proditum qui huic bello per ætatem intereſſe potuit. Poſt iteratam uictoriam *Veronam illicò, pauore ciuibus conſternatis*
Diaconi hæc claudat Cuſpin. in Coſſ. *inuadit*, uti Paulus diaconus retulit: Et quam uериſimile eſt, Veronenſis cognomen tunc uulgi appellatione nactum, quod hanc primam Italicarum urbium, maximum ad reliqua momentum, occupaſſet, Enodius eò credo in panegyrico illum alloquutus, *Veronam tuam* dixit. Anno CDXC. Odoacer ad Abduã 490
tertiò uictus. Quartò, anno CDXCI. noctu Rauennâ erumpens, cũ arctâ obſidione premeretur. Zenone interim mortuo, Anaſtaſius in oriente Imperator appellatus eſt. Rauennate autem obſidione in annũ CDXCIII. extractâ, Odoacer Italiæ imperium, icto fœdere cum Theoderico communicauit, 491 493
Theodericus ſiue deprehenſis collegæ inſidijs, quod credi uolebat, ſiue impatiens conſortis falſo calumniam intendit, Odoacrem paucis interiectis diebus ſuſtulit, & Gothorum in Italiã Regnum princeps conſtituit.
Sigeb. chronogr. Anno CDXCIX. (Sigebertum ſequimur) Clodoueus Francus, Alemannorum Rege cæſo, gentem difficili & cruentâ pugnâ uicit, cum rebus ſuis iam inclinatis, aciẽ illuſtri edito uoto reſtituiſſet, Chriſto enim quem Crothildis uxor coleret, uictor nomen dare pollicitus, Chriſti præſentem opem expertus eſt. Neque tamen, quod plerique Gregorium parum cautè 499
Greg. lib. 2. c. 30. interpretati exiſtimant, uictoriæ Alemanni omnes ceſſere, ex Procopio quippe uidimus, Alemannos Iuſtiniani adhuc ætate liberos, & ut huic quantum quiſque uolet tribuat, illud certis teſtibus compertum, quod paullo poſt ex Agathia uiſuri, Theoderico quoſdam
Procop. Goth. lib. 1. Agath. lib. 1. fuiſſe ſubditos. Nam quamuis tam Procopius quam Agathias infinitè de omnibus ſcripſerint (niſi interpretes fallunt) rerum tamen diuerſiſſimarum natura cogit utrumque finitè de aliquibus accipere. Theoderico paruêre qui Rætiam incolebant, & in uiciniâ fortaſſe qui Danubium prætexebant nonnulli: Clodoueo, tum ij qui

cis Rhenum in Galliâ Argentoratenſem tractũ occupauerant (cuius rei multa ſunt indicia) tum, ſi quid coniecturæ in rebus dubijs licet, qui proximam Thuringis oram tenebant, quam Franconiæ eò nomen accepiſſe credimus, (non neſcij quas nugator Hunibaldus huius uocabuli occaſione fabulas obtrudat) cum antiquæ Sueuiæ & Alemanniæ pars fuerit; Inter utriuſq; autem Regis ditionem prioris libertatis reliquiæ ſupereſſe potuere. Sed aliorum quidem nobis ratio præterea non habenda, de Theoderico Agathiæ uerba dilucida ſunt, *Hos nimirum* (Alemannos) *Theodericus olim Gothorum Rex, cum totius Italiæ potiretur imperio, tributarios fecerat, & gentem hanc ſubegerat uniuerſam*, quæ quomodo intelligenda ſint diximus. At iſti rurſus in duplici differentiâ; Partim ultrò ſe in Gothorum clientelam dedere, quo à Francis horum patrocinio tuti agerent, quod ex Theoderici ad Clodoueum epiſtolâ perſpicuum, *Iure gratiæ merentur euadere, quos ad parentum ueſtrorum defenſionem reſpicitis confugiſſe. Eſtote illis remiſſi, qui noſtris finibus celantur exterriti*. Mox, *Et meis petitionibus ſatis feciſſe uideamini, nec ſitis ſolliciti ex illâ parte quam ad nos cognoſcitis pertinere*. Partim cum hoſtilem impreſſionem feciſſent, bello uicti in Italiam tranſlati, quod Caſſiodorus & Enodius oſtendunt; hoc modo Caſſiodorus, *Additur Alemannorum nuper fugata ſurreptio, quæ in primis conatibus ſuis ſic probatur oppreſſa, ut ſimul aduentum ſuum iunxiſſet & exitum, quaſi ſalutaris ferri execatione purgata: quatenus & male præſumentium uindicaretur exceſſus, & ſubiectorum non omnino graſſaretur interitus*. Sic uerò Enodius, *Quid quod à te Alemanniæ generalitas intra Italiæ terminos ſine detrimento Romanæ poſſeſſionis incluſa eſt? cui euenit habere Regem poſtquam meruit perdidiſſe. Facta eſt Latiaris cuſtos Imperij ſemper noſtrorum populatione graſſata. Cui feliciter ceſſit fugiſſe patriam ſuam, nam ſic adepta eſt ſoli noſtri opulentiam, adquiſita eſt ijs quæ nouerit ligonibus tellus adquieſcere*. Atque hanc irruptionem & uictoriam in annum DVI. quo numerabatur indictio XIV. incidiſſe, alius Caſſiodori locus perſuaſit, *Illi uel illi, Sueuorum incurſione uaſtatis, fiſcum decimæ quintæ Indictionis ſerenitas Regalis indulſit*: Alemannos in Italiam tranſlatos per Noricum iter tenuiſſe, Theoderici ad Noricos edictum, *Præſentibus decreuimus inſtitutis, ut Alemannorum boues, qui uidentur pretioſiores propter corporis granditatem, ſed itineris longinquitate defecti ſunt, commutari uobiſcum liceat, minores quidem membris, ſed idoneos ad labores: ut & illorum profectio ſa-*

[Margin notes: *Agath. lib. 1.* — *Caſſ. Var. lib. 3. ep. 41.* — *Caſſ. Var. lib. 12. ep. ult.* — *Enod. paneg.* — 506 — *Caſſ. Var. lib. 12. ep. 7.* — *Var. lib. 3. ep. 50.*]

niorībus animalibus adiuuetur, & ueſtri agri armentis grandioribus inſtruantur. Quibus porro limitibus Theodericus Alemanniam ſiue Sueuiam à Rætijs diſtinxerint, certò conſtituere nunquam potui: Credibile uiſum Sueuiam aut Suauiam ut plerique codices habent, appellaſſe tum quidquid eius regionis in Germaniâ magnâ poſſidebat, tum portionem aliquam Ræticæ prouinciæ, quam circa Danubij fontes & in Alpibus Alemanni dudum inuaſerant. Id planè conſtat, diuerſos Rætiæ & Sueuiæ Rectores præfeciſſe, ſcribēs *Vniuerſis prouincialibus & capillatis, defenſoribus & curialibus Suauiâ conſiſtentibus*, Fridiladum eis quendam præfecit; *Vniuerſis* item *poſſeſſoribus in Suauiâ conſtitutis* Seuerinum aut Seuerianum; Comitis quoq; Gothorum in Sueuiâ & Vicedomini meminit, ſed ex formulâ Comitiuæ intelligimus hos Comites Gothos tātum ſpectaſſe, ut inter duos Gothos ſoli ius dicerent, inter Gothum & Romanum collegâ Romano adiuncto, ceteroqui in prouinciales imperium non haberent. In priori autem epiſtolæ præſcriptione, prouinciales, defenſores & curiales qui ſint, in promptu, Capillati fortaſſe non adeo: etſi promiſſâ cæſarie Germani olim prope omnes, & in his Sueui, Capillatos tamen abſolutè dictos non reperio, neque huc quidquam pertinent populi circa Liguriam, quos Plinius Capillatos non tam nominat quam cognominat; ex Iornande ergo interpretatio petenda, qui oſtendit eo uocabulo Gothorum uulgus ſignificari, ait Diceneum ſacerdotes apud Gothos inſtituiſſe, Pileatosque appellaſſe, *reliquam uerò gentem Capillatos dicere iuſſit, quod nomen Gothi pro magno ſuſcipientes, adhuc hodie ſuis cantionibus reminiſcuntur.* Rætijs proprius Dux datus, quem cum procuratione rei militaris iuriſdictionem quoq; exercuiſſe, ex *Formulâ Ducatus Retiarum*, quæ apud Caſſiodorum legitur, & quam totam aſcribere operæ duximus, poteſt intelligi, *Quamuis Spectabilitatis honor unus eſſe uideatur, neque in his aliquid aliud niſi tempus ſoleat anteferri, tamen qualitate perpensâ, multum his creditum uidetur quibus confinales populi deputantur. Quia non eſt tale pacatis regionibus ius dicere, quale ſuſpectis gentibus aſſidere: Vbi nōn tantum uitia quantum bella ſuſpecta ſunt, nèc ſolum uox præconis inſonat, ſed tubarum crepitus frequenter inſultat. Rætiæ namque munimina ſunt Italiæ, & clauſtra prouinciæ. Quæ non immerito ſic appellatas eſſe iudicamus, quando contra feras & agreſtiſsimas gentes uelut quædam plagarum obſtacula diſponuntur. Ibi enim gētilis impetus excipitur, & tranſmiſſis iaculis ſauciatur furibūda*

præ-

Var. lib. 4. ep. 49. lib. 5. ep. 14. 15.

lib. 7. ep. 3.

Plin. lib. 3. c. 5. & 20.

Iorn. de reb. Get.

Caſſ. uar. lib. 7. ep. 4.

præſumptio. Sic gentilis impetus ueſtra uenatio eſt. Et ludo geritis quod uos aſſiduè fęliciter egiſſe ſentitis, Ideoque ualidum te ingenio ac uiribus audientes, per illam Indictionem Ducatum tibi credimus Retiarum: ut milites & in pace regas, & cum eis fines noſtros ſolenni alacritate circum eas. Quia non paruam rem tibi reſpicis fuiſſe commiſſam, quando tranquillitas regni noſtri tuâ creditur ſollicitudine cuſtodiri. Ita tamen, ut milites tibi commiſsi uiuant cum prouincialibus iure ciuili, nec inſoleſcat animus qui ſe ſentit armatum, quia clypeus ille exercitus noſtri quietem debet præſtare Romanis. Quos ideo conſtat appoſitos, ut intus uita felicior ſecurâ libertate carpatur. Quapropter noſtro reſponde iudicio, fide nobis & induſtriâ placiturus: ut nec gentiles ſine diſcuſſione ſuſcipias, nec noſtros ad gentes ſub incurioſitate tranſmittas. Ad neceſsitatem ſiquidem rariùs uenitur armorum, ubi ſuſcepta ſurreptio cuſtodiri poſſe ſentitur. Priuilegia uerò dignitatis tuæ noſtris tibi iuſsionibus uindicabis. Sed & hæc Theoderici ad Seruatum Rætiarum Ducem extat epiſtola, *Decet te honorem quem geris nomine, moribus exhibere: ut per prouinciam cui præſides, nullam fieri uiolentiam patiaris: ſed totum cogatur ad iuſtum unde noſtrum floret imperium. Quapropter Maniarij ſupplicatione commoti, præſentibus te affamur oraculis, ut ſi reuerâ mancipia eius Breones irrationabiliter cognoueris abſtuliſſe, qui militaribus officijs aſſueti, ciuilitatem premere dicuntur armati, & ob hoc iuſtitiæ parêre deſpiciunt, quoniam ad bella Martia ſemper intendunt, dum neſcio quò pacto aſſiduè dimicantibus difficile eſt morum cuſtodire menſuram: quapropter omni proteruiâ remotâ, quæ de præſumptione uirtutis poteſt aſſumi, poſtulata facies ſine intermiſsione reſtitui. Ne per dilationis incommoda, eorum uideatur ſupplex odiſſe uictoriam.* Breones aut Briones qui fuerint, ex ijs quæ ſequuntur auctorum uerbis quadantenus capimus: Fortunatus cum Auguſtam nominaſſet, hæc addit. *Quâ uicina ſedent Breonum loca* Paulus Diaconus, *In regione quoque Brionum ſanguis de nubibus fluxit, & intra Oeni* (ſic legendum) *fluuij aquas riuulus cruoris emanauit.* Itaque conſectarium eos inter Lycum & Oenum ſitos. Gregorius Turonenſis, *Brionas Italiæ caſtrum* appellauit, credo quod Italiæ Rætiæ accenſæ. A Freculpho *Ripariolibriones* inter gentes Aëtio contra Attilam auxiliares numerantur, ubi *Riparioli Briones*, non dubiè reſtituendi, & ad eundem modum apud Iornandem *Riparioli, Ibriones, quondam milites Romani, tunc uerò iam in numero auxiliatorum exquiſiti*, legò *Riparioli, Briones*.

Var. lib. 1. ep. 21.

Fort. de uita S. Mart. lib. 4.

Diac. edit. Aug. lib. 4. c. 4.

Greg. de glor. martyr. lib. 1. c. 42.

Frec. tom. 2. lib. 5. c. 14.

Iorn. de reb. get.

508 Anno DVIII.

Boios

Boios Theodone Duce irruptionem in Vindeliciam quæ inter Lycum & Oenum feciſſe, atque eius multò maximam partem eiectis Romanis occupaſſe, Auentinus annotauit: Sed expeditionis conſilia, aggreſſionem, progreſſionem & denique exitum ſatius ex illius annalibus hauriri, quàm ad ipſius præſcriptum hîc pertexere, nam mihi quidem Q. Sceuulæ apud Valerium perplacet ſententia, *Ita ſibi credi oportere, ſi & alij idem aſſeueraſſent: quoniam unius teſtimonio aliquem credere peſſimi eſſet exempli.* Ad quam rationem cum me expendi non nolim, tum ego uiciſſim non unum Auentinum, ſed omnes hiſtoriarum ſcriptores qui res ſuâ memoriâ multis temporum ſpatijs anteriores ſine uade ſine teſte proferunt, ſoleo expendere: Vt enim ipſis fides conſtiterit fieri fortaſſe poteſt, ut ipſi nobis conſtare faciant, neutiquam poteſt. Nec is tunc rerum temporumque curſus fuit ut Gothos, quorum res agebatur, inultos à Boijs laceſsitos facile credendum, quin ſi quis huius quidquam perſuadere uoluerit, locupletum & grauium teſtium auctoritate euincat oportet. Anno DXVIII. 508

Val. lib. 4. c. 1.

Anaſtaſius Imperator Conſtantinopoli fulmine ictus perijt, atque Iuſtinum ſucceſſorem habuit. Anno DXX. Auentinus Boici belli euenta narrare pergit, Legiones Romanas internecione in campis Perilachis cæſas, Auguſtam Vindelicorum euerſam & ſolo æquatam eſſe: Neque uerò noſtram hanc, ſed commentitiam illam alteram ad Iſaræ & Loiſæ confluentes, quam quâ facilitate inaniter architectari, eâdem cum libitum è rerum naturâ euellere potuit: Voluiſſe, eſt cùr patriæ quodammodo nomine gratias habeam. 510

Rex Theodericus anno DXXVI. rebus humanis exemptus, Athalarico ex filiâ Amalaſuentâ nepote, admodum puero herede deſtinato. Multæ & magnæ Theoderici uirtutes enituere, ſed liuentibus interdum uitiorum maculis fuſcatæ. Animus in homine Gothico priſcæ Romanæ magnitudinis capax, ac gloriæ oppidò auidus: ergo & ueteris ſplendoris ædificia cum curâ ſeruauit, reſtituit, & ad eorum imitationem noua, quâ per ſæculi barbariem licuit, inſtituit, uerè opinatus quod quodam loco ſcripſit, laudem eſſe temporum, reparationem urbium uetuſtarum. Totius præterea regni conſtitutionem ad eam quæ ſub Imperatoribus fuit formam proximè attemperauit, quippe qui ſe Imperatorum in Italiâ uices tamquam beneficiario iure agere uideri uellet. In præcipuis urbibus Curiales, atque antiqua magiſtra- 526

Caſs. Var. lib. 3. ep. 28.

tuum

rum nomina Duumuiros & Quinquennales, item Defenſores ſiue Syndicos retinuit, quod ex duobus capitibus edicti ab illo propoſiti cognitũ, obſeruatione dignum exiſtimauimus. Athalaricus ſub regni initia Oſum an Oſuinum Comitem Dalmatiæ ſimul & Suauiæ præfecit: nonnulli Caſſiodori codices Sueniciam habent, quidam Sauiam, quæ Pannoniæ pars, probabiliter corrigunt, ſed eſt apud Iornandem locus qui priorem lectionem iuuet, *Dalmatijs Sueuia uicina erat, nec à Pannonijs multum diſtabat, præſertim ubi tunc Gothi reſidebant*, quo incredibilis Sueuiæ amplitudo datur intelligi.

Edict. Theod. c.52.53.

Caſſ. Var. lib. 9. ep. 8. 9.

Iorn. de reb. Get.

527 tur intelligi. Anno poſtero DXXVII. Iuſtinianus Imperator, ille Iuris quo hodie utimur conditor, Iuſtino auunculo ſucceſſit.

534 Athalaricum Theodahatus, Amalaſuentæ dignatus coniugio, in Italiæ regno anno DXXXIV. ſubſequutus. Extant nummi argentei in quibus D. N. IVSTINIANVS. AVG. hinc ſcriptus, inde D. N. ATHALARICVS. REX. atque etiam D. N. THEODAHATVS. REX. ij quod innuimus Gothos Imperatorum maieſtatem comiter conſeruaſſe, teſtimonio ſunt. Ad hæc quidem tempora uſque, quod enim poſtea Gothis à Iuſtiniano bellum illatum, quodque hunc Theodahatum inprimis, dein quinque qui ordine ſucceſſere Reges exercuit, neque niſi regno exciſo, gente ſubactâ conſtitit, omnia obſequij & reuerentiæ iuxta atque amicitiæ uincula diſrupit. Vitiges Theodahato interfecto regnum anno

536 DXXXVI. auſpicatus. Ildobaldus DXL. Araricus, & mox

540 Totilas DXLI. Omnium ultimus Teias DLII. cuius prope-

541 modum morte bellum per annos circiter XVIII. uariâ fortunâ

552 continenter geſtum, finitum eſt. Romani Beliſario potiſſimum & Narſe ducibus uſi, quorum priorem Germanum fuiſſe, Hubertus Giphanius iuris ſcientiã, omnique politioris litteraturæ laude clarus, nam hoc teſtimonium ueritati non amicitiæ damus, edito proximè de Iuſtiniano cõmentario docuit, tum nominis notationẽ, tum multò magis Procopij auctoritatem ſequutus. Teritur quorundam manibus epiſtola Iuſtiniani Imp. nomine inſcripta, quæ centum uiginti Titiones ſub hæc tempora, Gothicã Vandalicamque crudelitatem peroſos, ſponte ſibi ipſis indicto exilio, Româ relictâ Vindelicos Rætiosque petijſſe narrat: Eius nos exemplum poſt hos libros dedimus. Sed nemo quiſquam tam obeſæ naris, ſi attentius paullò inſpiciat, quin ſuppoſititium fœtum multis

actutum indicijs deprehendat. Ego ex diplomate Philippi Mediolanenſium principis, anno Chriſtiano MCCCCXVIII. ad faciendam fabulæ fidem, uti ſit perſcripto, cognitum habeo Titionum illuſtrem apud Inſubres familiam eſſe, quæ antiquæ nobilitatis famam his originibus tueatur, ut iam inde neutiquam obſcurũ in cuius gratiam mimus non ſatis concinnus ſit excogitatus. Quẽ primi nominis Iuriſconſulto cuidam imponere potuiſſe, impensè miror. Gothi interim Italici belli curâ præpediti, tranſalpinis prouincijs animum adijcere non potuere: excuſſo itaque iugo, & diſpulſo qui prius coërcuerat timore, Alemannorum in Rætiâ res ualde inualuiſſe uerisimile, neque mihi dubium tunc primum facultatem nactos, quod crebris prius excurſionibus ſæpe tentauerant, omnem fere quæ cis Lycum prouincia eſt, Germaniæ magnæ quodammodo prolato pomœrio, tamquam uacuam poſſeſſionem occupaſſe, ratumque ad poſteros Alemanniæ ſiue Sueuiæ nomen tranſmiſiſſe, Rætico in eas iterum circa Curiam Alpiũ anguſtias coacto, ex quibus olim prodijſſe proditum. Idem de Boijs ultra Lycum, probabilius aliquantò quam quod Auentinus ſcripſit, opinari non pigeat, uſque adeo donec certorum auctorum fide de opinione deducar. Rem equidem in controuerſiam nemo uocet, de temporis ratione leuiter fortaſſe poſſit ambigi. Huc ſpectat quod Paulus Diaconus habet, *Inter hanc* (Liguriam) *& Sueuiam, hoc eſt Alemannorum patriam, quæ uerſus Septentrionem eſt poſita, duæ prouinciæ, id eſt Rætia prima & Rætia ſecunda intra Alpes conſiſtunt, in quibus propriè Ræti habitare noſcuntur.* Item, *Noricorum ſiquidem prouincia* (Rætiæ partem quæ ultra Lycum eſt Norici etiã nomine complectitur) *quam Baioariorum populus inhabitat, habet ab oriente Pannoniam, ab occidente Sueuiam, à meridie Italiam, ab Aquilonis verò parte Danubij fluenta.* Eginhartus in Caroli uitâ, *Ad Lechum amnem cum maximo uenit exercitu. Is fluuius Baioarios ab Alemannis diuidit.* Cum iam antea ex Iornande cognouerimus Sueuos iſtos & Boios in Germania magnâ ſic confines coluiſſe, ut Sueui occidentem ſolem uerſus, Boij ad orientem uergerent, hinc intelligimus ſuperato Danubio Romanas prouincias eodem ſeruato plagarum diſcrimine diuiſiſſe; quod & deinceps ad hoc æui, per annos amplius mille tenuit. Quantumuis autem Auguſtam coloniam Alemannis, à quibus undecumque cingeretur, obnoxiam fuiſſe uix negandum, mores tamen dediſſe quam accepiſſe magis

Paul. lib. 2. c. 15. edit. Aug.

lib. 3. c. 29.

credam,

credam, nam profectò hos manſuefactos, illam non efferatam uidemus: Idcircò quæ de gentis barbarie Agathias, quæ alij retulere, ut aliena prætereo. Franci porrò ad omnem prolatandi imperij occaſionem parati, Alemannorum ſpem diutius luxuriare non paſſi, Gothorum auxilijs deſtitutos opportune aggreſſi, armis breui uniuerſos ſubegere. Agathias hunc in modum de Theodeberto Theoderici F. Francorum Rege uerba facit, *Paterno ſuſcepto iam regno, & Alemannos bello proſtrauit, & gentes alias uiciniores peruicit, nam & audaciſſimus erat, & turbulentiſſimus, ac præter modũ cupidus diſcrimen omne adibat.* Diſtinctius poſtea, cũ rationẽ quâ Alemanni in Theoderici Gothorum Regis poteſtatem ueniſſent indicaſſet, hæc ſubiungit, uti ſcilicet à rudi interprete incultè admodum & horridè reddita, *Ubi uerò is humanis exceſsit, & Iuſtinianus Romanorum Imperator & Gothi bella inter ſe uel acerrima gererent, Gothi ipſi, cum Francis interea adulando gererent morem, & enixè quauis arte machinarentur, ut amicos hos ſibi & beneuolos conciliarent, quam maximè uel ex alijs pluribus ſuis eiecti ſunt locis: Iamque Alemannorum gentem reliquerant, nam undequaque cogendas ſibi tunc uires eſſe exiſtimabant, & ſubditos omnes, quos ſuperuacaneos ducerent & nil opportunos, mox omittendos, perinde haud quaquam de imperio & gloriâ decertaturi, proque ipſâ Italiâ, ne ad internecionem deperderentur, propulſaturi diſcrimen: Unde cum futuri temporis periculum animo percepiſſent, uoluntariam fecerant neceſsitatem. Sic itaque Alemannorum gentem per Gothos dimiſſam, Theodebertus in deditionem accepit. Quo mortuo (ut ſupra iam diximus) ad Theodebaldum filium cum ceteris & hi ſimul in poteſtatem ceſſere.* Nec ulterius in hoc ſenticeto progredi fert animus. Eâdem operâ Auguſta, quæ per annos à coloniâ deducta circiter quingentos quinquaginta Romanis & Gothis paruiſſet, ſub Francorum imperium ditionemque recidit. Quam ab initio uſque iſtius ſcriptionis propoſitam metam quoniam ſemel attigimus, curſum ſiſtimus. Non ignari pleraque popularius tradi potuiſſe, ſi quæ ueriſimilia & probabilia nos arbitrari, ſuſpicari, coniecturis aſſequi, ſæpenumerò teſtati, pro compertis afferre, plauſibiles quorundam exemplo fabulas recipere, & ſcriptorum uerbis quæ orationem identidem interſecant abſtinere, perpetuoque ſermone uti maluiſſemus. Sed neque uulgi auram captare didicimus, neque ingenij & doctrinæ lumina oſtentare noſtrum eſt; ſi in argumento difficili &, uerè dicam, alijs

Agath. lib. 1.

ſiue incuriâ, ſiue contemptû, ſiue quod uéro maximè ſimile honeſtiſſimumque uidetur, ſucceſſus deſperatione intentato, paucis meliorum probamur, ſi omnes fidei & pudoris, quibus locupletú teſtium uerbis identidem allatis, relictiſque in medio ſuſpicionum cauſſis abundè conſultum, aliquæ diligentiæ & laboris rationes conſtabunt, ſatis ſuperque habituri ſumus. Si quis uerò plura, certiora, meliora denique, aut cultiora ſaltem & elaborata magis afferet, adeò non ægrè laturi, ut hoc quidem unum omnis in hos libros collatæ operæ præmium flagitemus.

Vetu-

Vetuſtorum aliquot ſcriptorum teſtimonia, quæ in his libris ſiue ſequuti ſumus, ſiue reiecimus; viſum ſubiungere, vt eò lectori fides conſtaret certior.

LIBRO tertio uſi auctoritate Itinerarij Antonini Augusti, itinerum nonnullorum particulas attulimus, quæ nunc damus integra, cum alias rationes ſequuti, tum unam inprimis, ut quod tunc diximus apparêret, in inſcriptionibus itinerum quæ Auguſtam attingunt, eius nominatim rationem habitam. Lectionem in magnâ codicum uarietate illam reddidimus, quam probiſſimam credidimus.

DE PANNONIIS IN GALLIAS PER MEDITERRANEA LOCA, ID EST, A SIRMIO PER SOPIANAS TREVIROS USQVE.

*CCCCXXXXII. *A SIRMIO LAVRIACO M. P.* CCCCXXXVII.*
*CCIX. *AVGVSTA VINDELIC. M. P.* CCXVI.*
*CXXXVII. *AD FINES M. P.* CXXXVI.*
*CXCI. *AD TREVIROS M. P.* CCXXXI.*

Pannonia. inferior. *Vlmos M. P. XXVI.*
Cibalis M. P. XXIIII.
Murſa M. P. XXII.
Antianis M. P. XXIIII.
Sopianis M. P. XXX.
Limuſa M. P. XXII.
Cilicenis M. P. XVI.
Valco M. P. XXVIII.
Mogetiana M. P. XXX.
Pannonia ſuperior. *Sabaria M. P. XXXVI.*
Scarabantia M. P. XXXII.II.
Moteno M. P. XII.
Vindobona M. P. XXII. Al. *XXV.*
Comagenis M. P. XXIIII.
Noricum. *Cetio M. P. XXIIII.*
Arlape M. P. XXII.
Laco Felice M. P. XXVI.
LAVRIACO M. P. XX.
Ouilabis M. P. XXVI.
Lauiaco M. P. XXXII.
Iuuauia M. P. XXVIII.
Bedaio M. P. XXXVI.
Vindelicia. *Ponte Oeni M. P. XVIII.*
Iſiniſca M. P. XX.
Ambra M. P. XXII.
AVGVSTA VINDELIC. M. P. XXVII.

Roſtro

Roſtro Nemauiæ M. P. XV. Al. XXV.
Camboduno M. P. XXXII.
Vemania M. P. XVI. — *Rætia.*
Brigantia M. P. XXIIII.
Arbore Felice M. P. XX.
AD FINES M. P. XX.
Vindones Leg. M. P. XXX.
Arialbino M. P. XXIII. Al. XXVI. — *Gallia Maxima Sequanorum.*
Monte Briſiaco M. P. XXX.
Argentorato M. P. XXXVIII.
Tabernis M. P. XIIII.
Decem pagis M. P. XX.
Diuodoro M. P. XX. — *Belgica prima*
TREVIROS M. P. XVI. Al. XIII.

ITEM PER RIPAM PANNONIAE A TAVRVNO IN GALLIAS AD LEG. XXX.

A TAVRVNO LAVRIACO M. P.* DLXXXVII. — *DCXXVIII.
INDE AVGVSTA VINDELICVM M. P.* CCXXI. — * CCXXIII.
ARGENTORATO M. P.* CCCXXII. — *CCCXXXIII.
AD LEG. M. P.* CXL. SIC A TAVRVNO. — *CXLI.

Ritti. M. P. XXXIII.
In medio Acimincī. M. P. XXV. — *Pannonia.*
Cuſi M. P. XXX. Al. XXXIII.
Bononia M. P. XVI.
Cucci M. P. XVI.
Cornaco M. P. XVI.
Teutiburgo M. P. XVI.
Murſa M. P. XVI.
Ad Nouas & Aureo Monte.
Antianis M. P. XXIIII.
Altino, in medio Leg. M. P. XXV. — *Valeria.*
Ad ſtatuas, in medio Aliſca, ad latus Ripa alta M. P. XXVIII. Al. XXXVIII.
Luſſunio M. P. XVIII.
Anamantia, in medio Interciſa. M. P. XXIIII.
Vetus Salina, in medio Matrica M. P. XXVI.
Campona, in medio Aquinquo Leg. II. Adiut. M. P. XXIIII.
Laco Felicis, in medio...... M. P. XXXIII.
Crumero Aſao, in medio Bregetione Leg. I. Adiut. M. P. XVIII.
Ad muros & ad ſtatuas, in medio Arrabona M. P. XXX. — *Pannonia inferior.*
Quadratis, in medio Flexo M. P. XXII.

Gerulata,

Gerulata, in medio Carnunto M. P. XXX.
Leg. XIIII. Gem.
AEquinoctio & Ala noua, in medio Vindobona M. P. XXVIII.
Leg. X. Gem.
Commagenis M. P. XXX.
Noricum. *Cetio M. P. XXX.*
Arlape M. P. XX.
Laco Felice M. P. XXV. Al. XXII.
LAVRIACO M. P. XXV. Leg. III.
Ouilabis M. P. XVI.
Iouiaco M. P. XXVII.
Stanaco M. P. XVIII.
Boioduro M. P. XX.
Retia ſecunda. *Quintanis M. P. XXIIII.*
Auguſtis M. P. XX.
Regio M. P. XXIIII.
Abuſina M. P. XX.
Vallato M. P. XVIII.
Summuntorio M. P. XVII.
AVGVSTA VINDELICVM M. P. XX.
Guntia M. P. XXII.
Cæliomonte M. P. XVI.
Retia prima. *Cambodimo M. P. XIIII.*
Vemania M. P. XV.
Brigantia M. P. XXIIII.
Arbore Felice M. P. XX.
Gallia Sequanic. Prouinc. *Finibus M. P. XX.*
Vitoduro M. P. XXII.
Vindoniſſa M. P. XXIII.
Rauracis M. P. XXVII.
Artalbino M. P. XVII.
Vruncis M. P. XXII.
Monte Briſiaco M. P. XXIII.
Germania prima. *Helueto M. P. XXVIII.*
ARGENTORATO M. P. XXIX.
Brocomago M. P. XX.
Concordia M. P. XVIII. Al. XX.
Nouiomago M. P. XX.
Bingio M. P. XXV.
Germania ſecunda. *Antonaco M. P. XVII.*
Bodobrica M. P. XIX.
Bonna M. P. XXII.
COLONIA AGRIPPINA LEG.
Durnomago Leg. VII. Ala.
Burungo Leg. V. Ala.

Noueſio

Noueſio Leg. V. Ala.
Gelduba Leg. IX. Ala.
Calone Leg. IX. Ala.
Veterib. Leg. XXI.
Caſtra Vlpia Leg. XXX.
Burcinatio Leg. VI. Ala.
Aranatio Leg. X. Ala.

ITEM A LAVRIACO PER MEDIVM AVGVSTA VINDELICVM BRIGANTIAM M. P.* CCCXI. SIC.

Ouilabis M. P. XXVI.
Laniaco M. P. XXXII.
Iuuania M. P. XXVIII.
Bedaio M. P. XXXII.
Ponte Oeni M. P. XVIII.
Iſiniſca. M. P. XX.
Ambra M. P. XXXII.
AVGVSTA VINDELICVM. M. P. XXXVII.
Roſtro Nemauiæ M. P. XXV.
Cambodunο M. P. XXXIII.
Vemania M. P. XV.
BRIGANTIA M. P. XIIII. Al. XXIIII.

* CCCXII.

ITEM AB AVGVSTA VINDELICVM VERONAM M. P. CCLXXII. SIC.

Abuzaco M. P. XXXVI.
Parthano M. P. XXX.
Veldidena M. P. XXX.
Vipiteno M. P. XXXVI.
Sublauione M. P. XXXII.
Endideio M. P. XXIIII.
Tridento M. P. XXIIII.
Ad Palatium M. P. XXIIII.
VERONA M. P. XXXVI.

Libro itidem tertio, de fragmento hiſtorico quod Martiam Legionem cęſam narrat, variè in vtramque partem diſputauimus. Eius diſputationis cum I. Lipſium iudicem legiſſemus, hoc nos reſponſo vir magnus per litteras honeſtauit;

neſtauit; *Pſeudo Velleiana illa uidi. An ego diſſentiam? primo oculo deprehendi falſum illud & uile metallum, quod miramur (imo non miramur, ut homo fuit) Lazium uenditaſſe pro auro. Sed tu ad Lydium lapidem iudicij affricuiſti, ſine blanditiâ dico, accuratè & doctè. Nihil addo nihil muto.* Quos præterea noſtræ ſententiæ ſubſcriptores habeo, homines quâtumuis doctos poſt Lipſium nominare abſtineo. Lazius hiſtoriæ auctorem ſuo Cæſarem, ſiue Velleium credidit; à ſe repertam iactat in peruetuſto codice membraneo, litteris antiquiſsimis ſcriptam, hoc titulo.

Laz. Reip. Ro. li. 1. c. 8. l. 2. c. 3. li. 5. ca. 5. de migr. gentium lib. 8.

VELLEII EXCERPTA EX GALLICA HISTORIA.

Dum hæc circa Rhenum geruntur, in Noricorum finibus graue uulnus Romanus Populus accepit. Quippe Germanorum gentes,* quod Rætias occupauerant, non longe ab alpibus, tractu pari, patentibus campis, ubi duo rapidiſsimi amnes inter ſe confluunt, in ipſis* Noricis finibus, ciuitatem non quidem muro, ſed uallo foſſaq́; cinxerunt, quam appellabant Ciſara, ex nomine Deæ* Ciſæ, quam religioſiſsimè colebant. Cuius templum quoque ex lignis barbarico ritu conſtructum, poſtquam eo colonia* Romanorum deducta eſt, inuiolatum permanſit, ac uetuſtate conlapſum, nomen colli ſeruauit. Hanc* urbem Titus Annius Prætor, ad arcendas barbarorum excurſiones, Cal. Sextil. exercitu circumuenit. Ad meridianam oppidi partem, qua ſola à continenti erat, Prætor ipſe cum Legione Martiâ* operoſiſsimè communiuit. Ad occidentem uerò, qua barbarorum aduentus erat, Auar Bogudis Regis filius, cum equitatu omni & auxiliaribus Macedonum copijs, inter flumen & uallum, loco caſtris parum amplo, infelici temeritate extra flumen conſedit. Pulchra indoles, non minus Romanis quam Græcis litteris inſtructâ. Igitur quinquageſimo nono die quam eo uentum eſt, quum is dies Deæ* Ciſæ celeberrimus, ludum & laſciuiam magis quam formidinem oſtentaret, immanis barbarorum multitudo, ex proximis ſyluis repente erumpens, ex improuiſo caſtra irrupit. Equitatum omnem, & quod miſerius erat, auxilia ſociorum deleuit. Auar cum in hoſtium poteſtatem Regio habitu uiuus ueniſſet, pecudis more mactatur. Oppidani uerò non minori fortunâ, ſed maiori uirtute Prætorem in auxilium ſocijs properantem adoriuntur. Romani haud ſegniter reſiſtunt. Duo principes oppidanorum* Habino & Caccus in primis pugnantes cadunt. Et* iam inclinata res oppidanorum erat, ni maturaſſent auxilium ferre ſocij, in alterâ ripâ iam uictoriâ potiti. Denique coadunatis uiribus caſtra irrumpunt. Prætorem, qui paullo altiorem tumulum fruſtra cœperat, Romanâ ui reſiſtentem obtruncant. Legionem diuinam, ut ne* nuncius ſupereſſet, funditus* delerunt. Verres ſolus Tribunus militum amne tranſmiſſo, in proximis paludibus ſe occultans, honeſtam mortem ſubterfugit. Nec multo poſt Siciliæ Proconſul immani auaritia turpem mortem promeruit.*

Flor. li. 3. c. 10. Dũ Gallos per Cæſarẽ in Septemtrione debellat, interim ad orientẽ graue uulnus à Parthiis Pop. Rom. accipit.

Salluſt. Iug. Vallo foſſaq́; mænia circumuenit.

Sall. Iug. Ea parte qua Regis aduentus erat.

Salluſt. Iug. litteris Græcis iuxta ac Latinis doctiſſimè eruditus.

Sall. Iug. Poſt dies quadraginta quam eo uentum erat.

Ib. quod is dies feſtus celebrũ usq́; per omnẽ Africam ludũ et laſciuiã magis quã formidinẽ oſtẽtabat

Sal. Catil. Mallius et Fæſulanus in primis pugnantes cadunt.

Liu. lib. 10. Deletam quoque ibi legionẽ, ita ut nuncius non ſupereſſet, quidam auctores ſunt.

* accipit. Ni
* quæ, qui.
* Norici
* Ciſæ.
* Romana.
* urbem Annius.
* cohors operoſiſſimi.
* Ciza apud barbaros uoleberr.
* Habbino.
* inclinata iam.
* nũcius cladis.
* delerũt.

Notitiæ prouinciarum utriuſque imperij tum aliâs, tum libro ſexto crebrò meminimus: Ea quoniam in illâ parte quæ de Occidentis Imperio eſt, res Ræticas perſæpe attingit, placuit ſingula loca ordine ſubſcribere, lectione hîc etiam quam maximè probauimus expreſſâ.

Præfectus Pratorio Italiæ, Et infra, *Duces Duodecim.*

Limitis Mauritaniæ Cæſarienſis. Limitis Tripolitani. Pannoniæ prima, & Norici Ripenſis. Pannoniæ ſecundæ. Valeriæ ripenſis. Rætiæ prima & ſecundæ. Sequanicæ. Tractus Armoricani & Neruicani. Belgicæ ſecundæ. Germaniæ primæ. Britanniæ. Magontiacenſis. Et infra,

Præſides triginta vnus,

Per Illyricum quatuor, Dalmatiarum. Pannoniæ Primæ. Norici mediterranei. Norici Ripenſis. Per Italiam ſeptem, Alpium Cottiarum. Rætiæ primæ. Rætiæ ſecundæ. Samnij. Valeriæ. Sardiniæ. Corſicæ. Per Africam duo, Mauritaniæ Sitifenſis. Tripolitanæ. Per Hiſpanias quatuor, Tarraconenſis. Carthaginenſis. Tingitaniæ. Inſularum Balearium. Per Gallias undecim, Alpium Maritimarũ. Alpium Pæninarum & Graiarum. Maximæ Sequanorum. Aquitanicæ primæ. Aquitanicæ ſecundæ. Nouempopulanæ. Narbonenſis primæ. Narbonenſis ſecundæ. Lugdunenſis ſecundæ. Lugdunenſis tertiæ. Lugdunenſis Senonicæ. Per Britannias tres. Britanniæ primæ. Britanniæ ſecundæ. Flauiæ Cæſarienſis. Et infra,

Sub diſpoſitione Viri Illuſtris Præfecti Prætorio Italiæ,
Diœceſes infraſcriptæ.

Italia, Illyricum, Africa.

Prouinciæ Italiæ decem & ſeptem.

Venetiæ. Aemiliæ. Liguriæ. Flaminiæ & Piceni Annonarij. Tuſciæ & Vmbriæ. Piceni Suburbicarij. Campaniæ. Siciliæ. Apuliæ & Calabriæ. Lucaniæ & Bruttiorum. Alpium Cottiarum. Rætiæ primæ. Rætiæ ſecundæ. Samnij. Valeriæ. Sardiniæ. Corſicæ. Et infra,

Sub diſpoſitione Viri Illuſtris Magiſtri peditum præſentalis,
Comites militum infraſcriptorum.

Italiæ. Africæ. Tingitaniæ. Tractus Argentoratenſis. Britanniarum. Littoris Saxonici per Britannias.

Duces limitum infraſcriptorum decem.

Mauritaniæ Cæſarienſis. Tripolitani. Pannoniæ ſecundæ. Valeriæ ripenſis.

Pannoniæ primæ & Norici ripenſis. Rætiæ primæ & ſecundæ. Belgicæ ſecundæ. Germaniæ primæ. Britanniarum, Magontiacenſis, Et infra.

Auxilia Palatina ſexaginta quinque,

& Auguſtanos ſcio aliò quam ad res noſtras trahi poſſe, ac fortaſſe plerũque deberi, ſed aſcripſi, quia & ad noſtras poterant.

Cornuti Seniores, &c.* *Auguſtæi*. &c. *Ræti*. &c.

Legiones Comitatenſes triginta duæ,

Menapij ſeniores. &c. *Tertiani, ſiue tertia Italica*. &c. *Tertio Auguſtani*. &c. Et infra,

Intra Illyricum cum Viro Spectabile Comite Illyrici,

Sagittarij Tungri &c. *Rætij*. &c. Et infra,

Intra Africam cum Viro Spectabili Comite Africæ,

Celtæ Iuniores, &c. *Tertio Auguſtani*. &c. Et infra,

Sub diſpoſitione Viri Illuſtris Comitis ſacrarum largitionum. Et infra,

Rationales,

Rationalis Summarum Pannoniæ ſecundæ, Dalmatiæ & Sauiæ. Rationalis Summarum Pannoniæ primæ, Valeriæ, Norici mediterranei & ripenſis. Rationalis Summarum Italiæ. Rationalis Summarum vrbis Romæ. Rationalis Summarum trium prouinciarum, id eſt, Siciliæ, Sardiniæ & Corſicæ. Rationalis Summarum Africæ. Rationalis Summarum Numidiæ. Rationalis Summarum Hiſpaniæ. Rationalis Summarum quinque prouinciarum. Rationalis Summarum Galliarum. Rationalis Summarum Britanniarum. Præpoſitus theſaurorum Salonitarum Dalmatiæ. Præpoſitus Theſaurorum Siſcianorum Sauiæ. Præpoſitus Theſaurorum Sabarienſium Pannoniæ primæ. Præpoſitus Theſaurorum per Italiam Aquileiæ. Præpoſitus Theſaurorum Mediolanenſium Liguriæ. Præpoſitus Theſaurorum urbis Romæ. Præpoſitus Theſaurorum Auguſtæ Vindelicenſis Rætiæ ſecundæ. Præpoſitus Theſaurorum per Gallias Lugdunenſes. Præpoſitus Theſaurorum Arelatenſium. Præpoſitus Theſaurorum Nemauſenſium. Præpoſitus Theſaurorum Treuirorum. Præpoſitus Theſaurorum Auguſtenſium in Britannijs. Et infra,

Sub diſpoſitione Viri Spectabilis Ducis Pannoniæ ſecundæ riparienſis, ſiue Sauiæ.

Cuneus equitum Scutariorum. &c. *Auxilia Auguſtenſia contra Bononiam in barbarico, in caſtello Onagrino*, &c. Et infra,

Sub

Sub diſpoſitione Viri ſpectabilis Ducis Prouinciæ Rætiæ primæ & ſecundæ.

Equites Stableſiani ſeniores, Auguſtanis. Equites Stableſiani iuniores, Ponte Oeni, nunc Febianis. Equites Stableſiani iuniores, Sumuntorio. Præfectus Legionis Tertiæ Italicæ partis ſuperioris, Caſtra Regina, nunc Vallato. Præfectus Legionis Tertiæ Italicæ partis ſuperioris deputatæ ripæ primæ, Sumuntorio. Præfectus Legionis Tertiæ Italicæ pro parte mediâ, prætendentis à Vemaniâ Caſsiliacum uſque, Camboduno. Præfectus militum Vrſarienſium, Guntiæ. Præfectus Legionis Tertiæ Italicæ, tranſuectioni ſpecierum deputatæ, Fœtibus. Præfectus Legionis Tertiæ Italicæ, tranſuectioni ſpecierum deputatæ, Teriolis. Præfectus Alæ primæ Flauiæ Rætorum, Quintanis. Tribunus Cohortis nouæ Batauorum, Batauis. Tribunus Cohortis Tertiæ Brittonum, Abuſina. Præfectus Alæ ſecundæ Valeriæ Singularis, Vallato. Tribunus Cohortis ſextæ Valeriæ Rætorum, Venaxamodoro. Tribunus Cohortis primæ Herculeæ Rætorum, Parroduno. Tribunus Cohortis quintæ Valeriæ Phrygum, Pinianis. Tribunus cohortis tertiæ Herculeæ Pannoniorum, Cælio. Tribunus Gentis per Rætias deputatæ, Teriolis. Præfectus numeri Barcariorum, Confluentibus ſiue Brigantiæ. Præfectus Alæ ſecundæ Valeriæ Sequanorum, Vemania. Tribunus Cohortis Herculeæ Pannoniorum, Arbore.*

* *Al. Barbaricariorum.*

Officium autem habet idem Vir Spectabilis Dux, hoc modo.

Principem ex officijs Magiſtrorum militum præſentalium alternis annis. Numerarios duos, ex utriſque officijs præſentalibus ſingulos. Commentarienſem ex utriſque officijs alternis annis. Adiutorem. Subadiuuam. Regerendarium. Exceptores. Singulares. Et reliquos officiales. Et infra,

Sub iuriſdictione Viri Perfectiſsimi Præſidis Dalmatiæ. Prouincia Dalmatia.

Officium autem habet hoc modo.

Principem ex eodem officio. Cornicularium. Tabularios duos. Commentarienſem. Adiutorem. Ab actis. Subadiuuam. Exceptores, & reliquos cohortalinos, quibus non licet ad aliam tranſire militiam, ſine annotatione clementiæ principalis. Ceteri Præſides ad ſimilitudinem Præſidis Dalmatiæ officium habent.

Hæc aſcripſimus, ut appareret quis modus Præſidialis cohortis Præſidum Rætiæ primæ & Rætiæ ſecundæ fuerit, quando quidem omniū Præſidum una eadem extitit ratio.

Ex Notitiâ Prouinciarum Orientalis Imperij.

Sub diſpoſitione Viri Illuſtris Magiſtri militum per Thracias. Et infra, *Legiones Comitatenſes.*

Solenſes ſeniores. &c. *Auguſtenſes.* &c. Et infra,

Sub diſpoſitione Viri Illuſtris Magiſtri militum per Illyricum. Et infra, *Legiones Comitatenſes. VIII.*

Martiȷ Conſtantes. &c. *Lanceariȷ Auguſtenſes*. &c. Et infra,

Sub diſpoſitione Viri Spectabilis Comitis rei militaris per Aegyptum.

Legio quinta Macedonica, Memphi. &c. *Ala quinta Ratorum, Scenis Veteranorum*. &c. Et infra,

Sub diſpoſitione Viri Spectabilis Ducis Armeniæ.

Equites Sagittariȷ, Sabu, &c. *Ala prima Auguſta Colonorum, Chiacæ*. &c. *Cohors quarta Ratorum, Analibæ*. &c.

Vulgo numerantur, *Sub diſpoſitione Viri Illuſtris magiſtri militum Præſentalis*, inter *Auxilia Palatina, Vindices*, At And. Alciatus & Ant. Sconhouius, *Vindelici*, legerunt.

Libro prætereà ſexto laudauimus prouinciarum libellum, Cuius hic repræſentamus inſcriptionem, & quã nobis uſui eſt, initium.

LIBELLVS PROVINCIARVM ROMANARVM, IN QVO SVNT REGIONES VNDECIM, C. ET XIII. PROVINCIAS INTRA SE CONTINENTES.

Italia.
Gallia.
Africa.
Hiſpania.
Illyricum.
Thracia.
Aſia.
Oriens.
Pontus.
Aegyptus.
Britannia.

Italiæ prouinciæ XVII.

Campania, in quâ eſt Capua.
Tuſcia cum Vmbriâ.
Aemilia.
Flaminia, in quâ eſt Rauenna.
Picenum.
Liguria, in quâ eſt Mediolanum.
Venetia cum Iſtris, in qua eſt Aquileia.

Alpes

Alpes Cottiæ.
Samnium.
Apulia cum Calabriâ, in qua eſt Tarentum.
Brutia cum Lucaniâ.
Rætia prima.
Rætia ſecunda.
Sicilia.
Sardinia.
Corſica.
Alpes Graiæ. &c.

Diximus libro ſeptimo, extare hiſtoriam uetuſtam D. Afræ & ſociarum martyrum, quam hîc daturi eſſemus; planè illuſtre eccleſiaſticæ Auguſtanæ antiquitatis monumentum. Etſi eam ut tempora & mores ſunt, non omnes eodem interpretaturos modo ſatis præuideo, nobis tamen rerum fides, præ uanis opinionum ſequenda.

INCIPIT CONVERSIO SANCTAE AFRAE, ET PVELLARVM EIVS.

Apud prouinciam Rætiam, in ciuitatem Auguſtam Narciſſus epiſcopus ueniens, tempore quo perſecutio Diocletiani feruebat, neſciens quo intraret profugus, ad mulierem quandam ingreſſus eſt, nomine Afram, cum diacono ſuo Felice. Illa autem, uidens honeſtos uiros, exiſtimans aduentores impudicos, parauit cœnam, & omnia quæ ſolito more cum tribus puellis parare amatoribus conſueuerat. Epiſcopus autem ueniens ut cibum caperet; orare cœpit & pſallere. Afra autem, quia nunquam hæc audierat, ſtupefacta cœpit inquirere quis eſſet. Et ediſcens hunc eſſe Chriſtianorum epiſcopum, procidit ante pedes eius, dicẽs: Domine indigna ſum ualde, & in iſtâ ciuitate nulla me turpior poteſt inueniri. Cui ait Narciſſus epiſcopus: Saluator noſter à turpiſſimo tactu inquinari non potuit, illius enim tactus omnes ſordes diluit atque mundauit, & ſordes non poterant inquinare Domini claritatem. Nam & lux de cœlo ueniens, & ſplendor ſolis, dum circa cloacas & lutulentas plateas funditur, mundus funditur de cœlo, & mundus leuatur in cœlum. Vnde & tu, filiola, ſuſcipe in te lumen fideî, ut purificata ab omni peccato, poſsis de meo introitu perpetua claritate gaudere. Dicit ei Afra: Ego quidem, quæ plura capillis meis peccata commiſi, quo modo poſſum à tantis ſordibus ablui? Reſpondit Narciſſus epiſcopus: Tantum crede & baptizare, & ſalua eris.

Poſt hæc Afra conuocans puellas ſuas dixit: Iſte homo qui ad nos intrauit, epiſcopus eſt Chriſtianorum, & dixit mihi, Si credideris Chriſto, & baptizata fueris,

fueris, ab omni poteris emundari peccato, Quid uobis uidetur? Reſpondentes autem Digna, Eunomia & Eutropia dixerunt: Tu noſtra domina es, & ſi ſequutæ ſumus te ad inquinamenta facinorum, quomodo te non ſequemur ad indulgentiam peccatorum? Tu caput noſtrum es, quocumque ierit caput, membra neceſſe eſt ut ſequantur.

Interea dum hæc loquerentur, nox initium ſumpſit. Incipiens autem hymnos Deo canere cum diacono ſuo epiſcopus, totam noctem orando & pſallendo pertranſiit, ſimul habens Afram cum ſuis puellis conſortem. Mane autem facto epiſcopus Narciſſus cœpit inquiri. Dictumque eſt Afræ; Vbi ſunt qui ad te introierunt? Illa autem dixit eis: Hoſpites amatores mei manſerunt hic, & abierunt ad ſacrificium. Illi autem audientes illos iſſe ad ſacrificium, putabant eos ad Capitolium, uel ad templum abijſſe. Alijs ergo diſcedentibus, remanſit unus ex eis, qui diceret: Ego cognoui eos ſerò ad te ueniſſe, & ſcio qui Chriſtiani erant, nam omni hora ſignabant frontes ſuas ſigno crucis, in qua Chriſtus eorum paſſus eſt. Dicit ei Afra: Ad me meretricem haberent intrare, ſi Chriſtiani eſſent? Ad me non ueniunt niſi qui mei ſimiles ſunt. Abijt ille, & nunciauit omnia quæ dixerat, quæque audierat, his qui quærebant eos.

His ita geſtis, abijt Afra ad matrem ſuam Hilariam, & dixit: Epiſcopus Chriſtianorum uenit ad me, neſciens quo intraret, & per totam noctem expandens manus ſuas ad Deum ſuum, cantans quod nouit, nos fecit ſimul orare. Circa uerò pullorum cantum extinctum eſt lumen candelæ, & cœpi feſtinare ut eam accenderem, & non potui; tunc dixit mihi diaconus eius, Noli quærere lumen extinguibile, modo tibi oſtendetur lux quæ extingui non poteſt. Et cum dixiſſet Epiſcopus; Veni lux mea de cælo, oſtende faciem tuam & ſalui erimus, Venit fulgor de cælo ſicut ſol, et ſicut coruſcatio ante tonitruum, & non receſsit antequam aurora inciperet. Et dum orationem finiſſet, iuſsit nos ſibi reſpondere, & dicere Amen: Et lux fulgoris illius paullatim receſsit. Poſt hæc miſi me ad pedes eius, & dixi illi, Domine, iniuriam tibi grandem feciſti, quod ad me introiſti, ſum enim mulier peccatrix. Et ille dixit, quo me Deus meus iuſsit ingredi, introiui. Circa diei uerò horam tertiam, oſtenderunt ſe mihi qui eis ante lucem inſidiati fuerant, ut exeuntes tenerent eos & occiderent: Sed cum non exiſſent, conuenerunt me. Ego uerò faſces lini habeo, ſub quibus abſcondi eos, & timeo ne ſcrutentur locum illum. Sed ſi iubes, domina mater, huc eos tranſire faciam; quia promiſit mihi epiſcopus, dicens; Faciam te Chriſtianam, & omnia peccata tua diluentur. Audiens hæc mater eius, gaudio repleta dixit: Præſtet Deus ut & mihi hoc contingat. Cui dixit Afra: Ergo nocte ueniente ducam eum huc. Reſpondit mater eius: Etiamſi noluerit, roga eum.

Veſpere autem facto, rogauit ſanctum Narciſſum epiſcopum Afra, ut iret ad matrem eius. Ingreſſo autem eo domum, factum eſt gaudium magnum, ita ut Hilaria per tres horas teneret plantas eius, & diceret: Obſecro te domine, ut & me facias mundari à peccatis meis. Tunc ſanctus Narciſſus epiſcopus dixit ei: Beata eſt fides tua, quæ antequam diſceres uerbum ueritatis, ipſam ueritatem.

*tem, quam per uerbum uix poſſunt homines agnoſcere, in tuâ mente fundaſti. Veruntamen, quia uideo uos capaces eſſe uerborum Dei, hodiernâ die ſimul incipite ieiunare, & per ſeptem dies ieiunantes audite ſermonem ueritatis, octauâ autem die purificabimini ab omni peccato, & eritis ab omni pollutione immunes. Dixit ei Hilaria: Si iubes domine, dicimus quid colimus, & ita demum doce nos quid colere debeamus. Dixit ei Narciſſus epiſcopus: In hoc apparet quia bene poteris ſuſcipere quid colere debeas, ſi quid huc uſque colueris euidenter exponas, Dic ergo culturam tuam. Hilaria reſpondit: Parentes mei genere Cyprij fuerunt, & inde uenerunt cum ſacris Veneris: Et Venus coli non poteſt niſi ab his fœminis quæ fuerint fornicatæ. Ideo ego denique filiam meam ſacris Veneris conſecraui, quaſi Deæ Veneri ſeruituram, & de opere meretricio placituram, in proſtibulo manere permiſi: Credens quod mihi eſſet propitia Venus, ſi filiam meam diuinis eius * imitationibus occupaſſem. Nam quanto plures amatores habere potuerit mulier quæ Veneri ſeruit, tanto plus Veneri placere poſſe à ſacerdotibus affirmatur. Audiens hæc vir Dei Narciſſus epiſcopus ingemuit, & lacrymas fudit, dixitque ad diaconum ſuum: Surge frater, & demus lamentum ſuper culturam talem, & rogemus dominum, ut ubi abundauit iniquitas, ſuperabundet & gratia.*

* Initiationibus.

Factum eſt autem cum oraſſent, apparuit Aegyptius quidam nigrior coruo, nudus, & uulneribus elephantiæ corpore toto plenus, & dare cœpit mugitum, dicens: O ſancte Narciſſe epiſcope, quid tibi cum cauſâ meâ? Quid tibi cum ancillis meis, quas ego ſemper in meâ familiâ habui? Deus tuus mundas animas & munda corpora diligit: Iſtæ iam meæ ſunt, alius eſſe non poſſunt. Nunquid ego intro ubi caſtitas regnat? Nunquid locum inuenio ubi eſt ſpiritus charitatis? Hîc tu quid intraſti, ubi inquinata ſunt corpora, & polluta ſunt animæ? Tunc ſanctus Narciſſus epiſcopus dixit ei: Iubeo tibi immunde ſpiritus, ut des mihi reſponſum, de eo quod te interrogauero. Dic mihi damnate, Scis Chriſtum Ieſum dominum noſtrum Nazarenum, tentum, flagellatum, ſputis in facie illitum, ſpinis coronatum, irriſum, ligatum, felle & aceto potatum, affixum cruci, mortuum & ſepultum, die tertio reſurrexiſſe? Scis hoc factum eſſe? Reſpondit dæmon, & dixit: Vtinam mihi hoc neſcire licuiſſet: Nam ex eâ horâ quâ crucifixus eſt, princeps noſter fugit à facie eius, quia uirtutem perſequentis ferre non potuit: tunc ſaxa illa ſolida ſcindebantur, & monumenta aperta ſunt, & ſurrexerunt ſancti viri, qui uiderunt hoc factum, quando princeps noſter ab eo qui crucifixus eſt, tentus eſt & catenis relegatus. Reſpondit ſanctus Narciſſus & dixit: Quod nomen eſt principis ueſtri? Dicit ei dæmon; Sathan nomen eſt ei: Quod interpretatur initium mortis. Dicit ei Narciſſus epiſcopus: Dic mihi, quid peccauit dominus Ieſus Chriſtus ut tanta pateretur? Dicit ei dæmon: Nunquam peccauit. Dicit ei Narciſſus epiſcopus: Et qui nunquam peccauit quare tanta perpeſſus eſt? Reſpondit dæmon: Non pro ſuis peccatis paſſus eſt, ſed pro alienis. Dicit ei Narciſſus epiſcopus: Ex ore tuo condemnaris immunde ſpiritus. Cum ergo ſcias dominum meum Ieſum Chriſtum, non pro ſuis ſed pro alienis peccatis occiſum, diſcede ab his mulieribus, quia etiam pro iſtis paſſus eſt, quæ ad eius fidem & gratiam confugerunt. Dicit ei dæmon:

Quia docet lex & iubet, ut res alienas non tollat aliquis, tu qui ſanctus es, res meas quare tollis? Quid mihi tollis animas quas lucratus ſum? Dicit ei Narciſſus epiſcopus: Effractor & fur, ab initio dãnate, & in malitia inueterate, Quia iſtas animas à Deo ſuo tu ſeparaſti, ego te modo furem teneo, et creatori creaturã ſuã reſtituo. Reſpõdit ei dæmon: Et ego creatura eius ſum, & me ergo creatori meo reſtitue. Dicit ei Narciſſus: Tu ipſe ex ore tuo hoc cõfeſſus es, Chriſtum pro peccatis hominum paſſum eſſe: ſi, quomodo pro hominum peccatis paſſus eſt, etiam pro dæmonum impietatibus paſſus eſſet, reſtituerem te creatori tuo: Nunc autem, quia ſic paſſus eſt pro peccatis hominum, ut ueſtrum principem religaret, Vade tu ad principem tuum. Dicit ei dæmon: Fac pietatem ſuper me, & da mihi uel unam animam in poteſtatem. Dicit ei Narciſſus epiſcopus: Si dedero tibi animam in poteſtatem, quid de eâ facies? Dicit ei dæmon: Interficiam eam, & lucrabor animam ipſius. Dicit ei Narciſſus epiſcopus: Cras prima luce dabo tibi poteſtatem hanc, ut facias. Dicit ei dæmon: Dic mihi ante Deum tuum, quia das mihi animam intra corpus incluſam, quam ego lucrer. Dicit ei Narciſſus: Ante Deum meum dabo tibi animam intra corpus incluſam, manducantis & bibentis, & dormientis & iterum uigilantis. Dicit ei dæmon: Modo iube me hîc manere iſta nocte. Dicit ei Narciſſus: Si potes nobiſcum manere, mane. Dicit ei dæmon: Si non expandis manus tuas ad cœlos et non pſallis Deo tuo, poſſum hîc manere. Dicit ei Narciſſus: Nunquam ſit tibi bene immunde ſpiritus. Non ſolum autem ego, ſed & iſtæ omnes mecum, per totam noctem Deo noſtro flectent genua, & laudes ei nobiſcum canent. Tunc dæmon ululatum teterrimum diræ uocis emiſit, & nuſquam comparuit.

Sanctus autem epiſcopus fecit poſt ieiunium refici Afram cum matre ſuâ, & cum puellis ſuis: Quæ trementes præ eo quod audierant & uiderant, eius monitis confortabantur. Ipſe autem cum Felice diacono ſuo non refecit ſe, ſciens ſe iterum manè cum dæmone luctamen habiturum. Tranſiit itaque nox tota, orationibus & pſalmorum canoribus plena. Die autem orto, affuit dæmon dicens: Memor eſto ſancte epiſcope iuramenti tui, quod dixiſti ante Deum tuum: Da mihi animam cuius corpus occidam, & animam eius mecum habeam. Reſpondit ſanctus Narciſſus epiſcopus, & dixit: Et tu iura mihi in nomine Dei mei, quia ſtatim interficias quem tibi dedero in poteſtatem, & ſi eum non interficias, iubeat te Deus ire in abyſſum. Dixitque ei dæmon: Per ipſum qui nos cum principe noſtro uicit iuro, ſi non, me iubeat ire in abyſſum, quia ſtatim interficiam eum quem mihi dederis in poteſtatem. Dixitque ei Narciſſus epiſcopus: Vade iuxta flumen fontis alpium Iuliarum, unde nemo poteſt aquam bibere, non homo, non pecus, non fera aliqua, quia draco ibi habitat, & de flatu eius omnes qui ad fontẽ acceſſerint moriuntur, hunc interfice, & in tuam poteſtatem redige animam eius. Tunc exclamauit dæmon dicens: O epiſcopum mendacem? Inſuper me ligauit iuramento ut amicum meum occidam, quem ſi non occidero, compellet me ire in abyſſum. Tunc dæmon aſſenſit, & occîdit draconem, & liberatus eſt fons ad uſum omnium, uſque in hodiernum diem.

Per dies autem plurimos docuit eos uerbum Dei ſanctus Narciſſus epiſcopus. Et

baptizata eſt Hilaria cum filiâ ſuâ Afra, & cum puellis ſuis, & cum generatione ſuâ, & cum omnibus amicis ſuis. Fecitq́ domum Hilariæ eccleſiam: & ordinauit eis presbyterum Dionyſium auunculum Afræ.

Significauimus in commentario ad Afræ acta, alterius auctoris & ætatis uideri quæ mox de Narciſſo ſequuntur: At uera tamen eſſe, firmat eccleſiæ Gerundenſis hodieq́ue auctoritas.

Ipſe autem epiſcopus Narciſſus, perfectis ordine rebus, poſt menſes nouem ad Hiſpaniam profectus eſt, ad ciuitatem Gerundam: in quâ multum populum Deo acquiſiuit per tres annos. Et ita demum martyrij palmam cum diacono ſuo Felice attigit.

INCIPIT PASSIO SANCTAE AFRAE MARTYRIS.

Apud prouinciam Rætiam in ciuitate Auguſta, cum Chriſtianorum eſſet ſæua perſecutio, & omnes pro Chriſti nomine uarijs ſupplicijs afflicti ad ſacrificia traherentur, Contigit Afram, quam notam habebat fama publica quod eſſet lupanaria, à perſecutoribus comprehendi. Quæ cum fuiſſet iudici oblata, dum interrogaſſet iudex, & cognouiſſet quæ eſſet, dixit ei; Sacrifica Dijs, quia expedit tibi magis uiuere quam inter tormenta deficere. Afra reſpondit: Sufficiunt mihi peccata mea, quæ ignorans Deum geſſi, hoc autem quod me iubes facere nunquam factura ſum. Gaius iudex dixit: Accedens ad Capitolium ſacrifica. Afra reſpondit: Capitolium meum Chriſtus eſt, quem habeo ante oculos meos, ipſi quotidie crimina mea, & peccata mea confiteor: Et quia indigna ſum ipſi ſacrificium offerre, me ipſam pro nomine eius cupio ſacrificare, ut corpus in quo peccaui, dum pœnas pertulerit abluatur. Iudex Gaius dixit; Vt audio meretrix es, Sacrifica, quia aliena es à Deo Chriſtianorum. Afra reſpondit: Dominus meus Ieſus Chriſtus dixit, ſe pro peccatoribus deſcendiſſe de cœlo, Nam & euangelia eius teſtantur, quod meretrix rigauerit lacrymis pedes eius, & indulgentiam acceperit, & meretrices & publicanos nunquam deſpexerit, quos etiam ſecum manducare permiſit. Iudex dixit: Sacrifica, ut diligaris ab amatoribus tuis, ſicut ſemper dilecta eras ab ipſis, ut inferantur tibi pecuniæ multæ ab eis. Afra reſpondit: Pecunias execrabiles iam nunquam accipiam, nam & quas habui quaſi ſordes abieci, quia non erant de bona conſcientia, nam nolentes accipere aliquos fratres meos pauperes, etiam precibus rogaui, ut à me dignarentur accipere, & pro peccatis meis orarent: Si ergo quæ habui à me abieci, quomodo poteſt fieri ut quæram accipere, quæ etiam quaſi ſordes abieci? Iudex Gaius dixit: Iam te Chriſtus dignam non habet, ſine cauſſa uis eum Deum tuum dicere, qui te ſuam eſſe non cognoſcit, meretrix enim quæ eſt, dici Chriſtiana non poteſt. Afra reſpondit: Chriſtiana ego quidem dici non mereor nec uocari, ſed miſericordiâ Dei, qui non de merito, ſed de ſua pietate iudicat, ipſa me ad hoc nomen admiſit. Iudex Gaius dixit: Vnde noſti quia te admiſit ad hoc nomen? Afra reſpondit: In hoc ego me cognoſco à facie Dei non eſſe proiectam, quia ad glorioſam

confeſsionem ſui ſancti nominis permittor accedere, per quam me credo omnium ſcelerum meorum indulgentiam accepturam. Iudex dixit: Hoc fabulæ ſunt, magis ſacrifica Dijs, per quos ſalutem conſequêris. Afra reſpondit: Salus mea Chriſtus eſt, qui pendens in cruce, latroni confitenti bona paradiſi pollicitus eſt. Iudex Gaius dixit: Porro ſacrifica, ne in conſpectu amatorum tuorum, qui tecum turpiter uixerunt, * cathomis te cædi iubeam. Afra reſpondit: Confuſio mihi nulla eſt niſi de peccatis meis. Iudex dixit: Sacrifica Dijs, quoniam iniuria mihi eſt tot horas tecum certare: Si uerò nolueris, occidêris. Afra dixit: Hoc eſt quod opto, ſi tamen merear, ut per hanc confeſsionem digna efficiar requiem inuenire. Iudex Gaius dixit: Sacrifica, nam torqueri te faciam, & poſtea uiuam incendi præcipiam. Afra reſpondit: Corpus in quo peccaui accipiat diuerſa tormenta, nam animam meam ſacrificijs dæmonum non coinquinabo. Tunc iudex nequiſsimus dictauit ſententiam, dicens: Afram publicam meretricem, quæ ſe Chriſtianam profeſſa eſt, & noluit ſacrificijs participare, uiuam incendi præcipimus. Statim igitur rapta eſt à miniſtris, & ducta in inſulam Lyci fluminis ibiq́; eam expoliantes, ad ſtipitem ligauerunt. Atque illa leuans ad cælos oculos ſuos, orauit cum lacrymis, dicens:

* Præter quæ in comment attulimus, eſt in Petr. Arbit. uulgo Catorogare, ubi Turneb. Catomo ligare, legit.

Domine Deus omnipotens Ieſu Chriſte, qui non iuſtos ueniſti uocare, ſed peccatores ad pœnitentiam; Cuius promiſsio uera & manifeſta eſt, quia dignatus es dicere, quâ horâ conuerſus fuerit peccator à ſuis iniquitatibus, eâdem horâ te non rememoraturum peccatorum eius; Accipe in hac horâ paſsionis meæ pænitentiam, & per hunc ignem temporalem, qui corpori meo paratus eſt, ab illo igne æterno me libera, qui animam & corpus ſimul exurit.
Et ijs dictis expletis, circumdata ſarmẽtis, igne ſuppoſito, uox audita eſt dicens: Gratias tibi ago Domine Ieſu Chriſte, qui me dignatus es hoſtiam habere pro nomine tuo, qui pro toto mundo ſolus hoſtia oblatus es in cruce, iuſtus pro iniuſtis, bonus pro malis, benedictus pro maledictis, mundus à peccato pro peccatoribus uniuerſis: Tibi offero ſacrificium meum, Qui cum patre & ſpiritu ſancto uiuis & regnas Deus in ſæcula ſæculorũ, Amen. Et hæc dicens, emiſit ſpiritũ.

PASSIO SANCTARVM HILARIAE, DIGNAE, EVNOMIAE, EVTROPIAE ET SOCIORVM.

Cum autem beata Chriſti martyr Afra cæli gaudia ſic per martyrij palmam intraſſet, ſtabant iuxta ripam fluminis Digna, Eunomia, & Eutropia, quæ fuerunt eius ancillæ, ſimulq́; fuerunt in peccato, & ſimul à ſancto Narciſſo epiſcopo baptiZatæ: quæ rogauerunt deſcendentes de barcâ ut ſe transferrent. Cumq́; eas tranſtuliſſent, inuenerunt ſanctæ Afræ integrum corpus. Puer autem qui cum ipſis erat tranſnatauit, & nunciauit matri eius Hilariæ. Et uenit nocte cum ſacerdotibus Dei, & tulit corpus eius, & poſuit ſecundo milliario de ciuitate Auguſtâ, in memoriam quam ſibi ſuisq́; conſtruxerat. Nuntiatum autem eſt Gaio iudici, qui miſit ad ipſam memoriam dicens: Ite & tenete eas, & ſi conſenſerint ad ſacrificandum, cum honore eas adducite ad me, ut remune-

rem

rem illas cenſu digniſsimo: Si autem uideritis eas animo pertinaci obſiſtere, & nulla ratione ad ſacrificādum præbere conſenſum, implete memoriam cremijs & ſiccis ſpinis, & claudite ſuper eas ipſam memoriam, & ita demum ignem ſupponite, ut nulla ex eis euadat. Euntes autem ad eas milites, prius blando ſermone eas prouocabant, poſt hæc terroribus impellebant: At ubi uidebant omnes ſimul contemnere ſacrificia, repleuerunt memoriam ſarmentis & ſiccis ſpinis, & clauſerunt ſuper eas, & ſuppoſito igne abierunt. Sicq; factum eſt, ut eādem die quando ſepulta eſt Afra, ſimul etiam mater eius Hilaria, nec non & famulæ eius ſecundum carnem, ſed etiam ſorores in Chriſto, Digna, Eunomia & Eutropia ſimul martyrij coronam acciperent, & quæ ſimul unanimes in Chriſtum Ieſum crediderunt, ad eum cum palmâ martyrij pariter peruenirent.

In commentario etiam monuimus, ea quæ de Afro & Dionyſio ſubiecta, ſatis apparere inferioris æui eſſe: Reliqua de XXV. martyribus ferro obtruncatis, antiquitatis opinionem melius tueri.

*Beatus autem Afer patruus ſanctæ Afræ (cuius dies paſsionis * pridie quam ipſius martyris Afræ colitur) credendus eſt ad exemplum terroris ei alijſque, præpunitus eſſe. Sed quo genere martyrij non legitur.*

* nudius tertius.

De ſancto uero Dionyſio ipſius auunculo, quem nouellæ plantationis fidei beatus Narciſſus ordinauit presbyterum, & plenius inſtruxit, quamuis ſpecialiter ſcriptis non exprimatur, tamen non eſt dubitandum, quin ipſius glorioſæ Chriſti martyris Afræ exequijs, tanquam ſacerdos & pontifex interfuerit, & pariter cum ſorore ſuâ Hilariâ alijsq; martyribus, per ignem paſsionis palmam uictoriæ ſuſceperit.

*Ipsâ quoque die apud eandem urbem paſsi ſunt alij XXV. pro nomine Chriſti capitis obtruncatione, id eſt, Quiriacus, Largio, Creſcentianus, Eutychianus, Charito, Philadelphus, Petrus, & feminæ iſtæ, Nimmia, Iuliana, Diomeda, Leonide, & Agape, * & alij XIII. quorum nomina Deus ſcit, per bonam confeſſionem benedicentes dominum, qui glorificat ſuos. Cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.*

* Addidêre quidã Emblaſium, Eyriam, Fauſtam, ut X. tantum nomina ignorentur.

Libro octauo diſſertum de epiſtolâ, ſiue priuilegio ab Imp. Iuſtiniano Titionum familiæ conceſſo: Cuius exemplum apud Iacobum Cuiacium I. C. extat obſeruationum libro 10. cap. 12. hunc in modum.

FLAVIVS IVSTINIANVS CAES. IMP. * ALANICVS, GOTHICVS, ALANICVS, VVANDALICVS, AFRICANVS, SEMPER AVG. NARSETI PATRICIO IN ITALIA S.

* fort. Anticus

*Mira ægritudine percepimus urbem noſtram Romam ſuperioribus temporibus exinanitam, deſertam ac fere deſolatam diutius perſtitiſſe, ex eaque ad diuerſa orbis climata infinitas pæne illuſtres familias migraſſe, Gothorum VVandalorumq́ diram crudelitatem ac feram rabiem fugientes. Inter * quos honeſtiſsima ac pernobilis Titionum familia, relicta urbe, in quâ permulta ante ſæcula, in glorioſo equeſtri ordine, feliciter floruerat, ad exteras nationes fugere compulſa eſt. Ex eâ enim familia ſuper centum & XX. capita ad Vindelicos Ratiosq́ migrarunt, malentes dura pati fortiter exilia, quam in patriâ cum hoſtibus Ro. Imp. proprijs fruendo bonis, turpem & inhoneſtam ſeruire ſeruitutem. Volentes nos igitur tot calamitatibus & miſerijs occurrere, glorioſiſsimum Beliſariũ patricium contra Gothos in Italiam expediuimus, ut per eum à tantâ ſeruitute, captiuitate & ſtrage ipſam urbem ipſamq́ Italiam liberaremus. In eo autem conflictu quem apud Rauennam Beliſarius cum Victige Gothorum Rege, * & in quo capto eodem Rege uiuo uictor extitit, ſtrenuus fortis ac nobilis L. Galbinus Titio tribunum militum agens, fortiter dimicando glorioſè occubuit, tribus poſt ſe relictis filijs ſuperſtitibus Aulo Anduatio, C. Tuberone, & L. Reiciardo, qui omnes ſub ducatu tuo in Italiâ pro nobis ac Romano Imperio cõtra hoſtes noſtros honeſtis ſtipendijs ſummâ fide militant. Quapropter cum nil clementius, nil decentius, nil glorioſius in principe exoptari poſsit, quam eorum habere rationem, ac iuſtis eos & gratis proſequi fauoribus, quorum parentes uiriliter dimicando, pro imperio ac patriâ ſanctiſsimè ceciderunt, cumq́ hi fratres ac eorum progenitores ab impijs Ro. Imp. hoſtibus ſpoliati ſint omni amplo eorum cenſu, quem in urbe & in Cenomanis, maximè Inſubribus, Vercellen. Taurinis ac Liguribus per longa temporum ſpatia poſsidere ſoliti erant, Volumus, mandamus ac iubemus, inquantum gratiam noſtram caripendis, ac noſtrum Zelas honorem, ut diligenti inquiſitione factâ, eos in cenſu ſuo ac gentilitijs bonis inſtaures, nullâ eorum habita ratione per quoſuis occupentur, eoſdemq́ fratres urbi, honoribus, dignitatibus, & equeſtri potiſsimum, in quâ ab atauis proauiſque ſumma cum laude claruerunt, reſtituas, in ædibusq́ ſuis, quouis remoto detentore, per te integrentur. Omnes enim qui ab initio per uim poſsidendo iniqua faciunt fundamenta, per uſum temporis non æquam adquirunt poſſeſsionem, nec & hi qui ab eis actionem habent, nolumusq́ eoſdem occupatores ullâ præſcriptione iuuari, quamuis longiſsimi temporis, cui omnino derogamus, ac plenitudine poteſtatis noſtræ derogatum eſſe uolumus, ut ijdem fratres eâ fide & uirtute quã à feliciſsimo parente traxerunt, nobis ac Ro. Imp. deſeruiant. Hanc igitur noſtram uoluntatem, ac potius iuſtam ac meritam inſtaurationem, inuiolabiliter obſeruari uolumus, ſub pænâ librarum C. auri, imperialiq́ ſigillo noſtro muniri iuſsimus. Ex urbe noſtrâ Conſtantinopolitanâ Id. Feb. Imperij noſtri anno XXVI. à natali Chriſtiano DLXV.*

* quas.

* Videtur deeſſe commiſit, aut aliquid ſimile.

Iuſtinianus.
Procopius.

ANTIQVA

ANTIQVA
QVAE AVGVSTAE
VINDELICORVM
EXTANT
MONVMENTA,

Et ad ea
Marci Velſeri Matthæi F.
notæ.

VIRO PERILLVSTRI
ET GENEROSO
MARCO FVGGERO
ANT. F.
KIRCHBERGAE & VEISSENHORNI DOMINO,
CÆSARI à Conſilijs, Aug. Vind. II. VIRALI.

PATRIAM, Marce Fuggere, quam conſilio & auctoritate ſæpe iuuiſti, nominis tui ſplendore in hac ſuſcepti operis parte ornari permittes. Eſt cum ſcriptores magnorum virorum nomina tutelæ prætendunt: Ego ſi me mihi legendis patronis quos in primo limine affatus ſum, quin & rerum ſcriptarum ſcribendarumq́ue argumento iſto, parum cauiſſe ſuſpicer, iniurius uidear aduerſus maximè ciues meos, in quorum gratiam labor omnis, ut ut ceciderit, deſudatus. Eſt cum inuidiæ placandæ: At hîc nunquam quidquam quod inuidiam

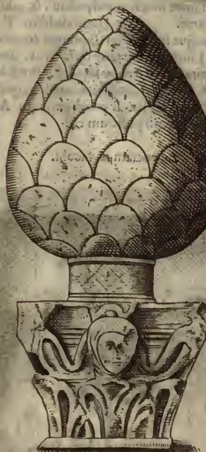
aut ſperet aut metuat. Eſt cum ſe gratos, uti aiunt, beneficium rependere profitentur: Me quid publicè quid tibi priuatim debeamus non fugit, ſed rerum cauſſarumq́ue longè ſim rudis & imperitus, ſi tantillam opellam referendæ ullà ex parte gratiæ ualere confidam. Eſt denique illud poſtremum quorundam genus, cum in eorum laudes quibus libros inſcribunt effuſi, æternandæ famæ ſpecie quodammodo obrepunt: Mihi nec fiducia ſulcare uirtutum tuarum pelagus, quod enauigare qui queam? & ut ſit, perennitatem hinc promittere nullam equidem auſim, eam facta ipſa tua, atque litterarum ſimul claritas conciliabunt multo meritiſsimo, quando hanc primus in ueſtram gentē laudem inuexiſti, ut ſcribenda faceres, & uerò ſcriberes facienda. Ad unam itaque quam principe loco commemoraui rationem reuolutus, niſi falſum colorem fuco mentiri, & fauoris aurulam per confictas ambages captare uelim, fateri neceſſe habeo, me præterquam ut radios ex nominis tui ſplendore rebus noſtris immitterem, conſilium aliud non ſequutum eſſe, idq́ue ceteris ſcio fauentibus omnibus, ut te etiam uno uolente, humanitatis tuæ erit, quam obteſtor. Vale.

AVE LECTOR.

RELIQVIAS *Auguſtanarum antiquitatum antehac, nec ciuibus noſtris inuitis, dedimus: Iam uulgamus iterum, illis item ſpero probantibus. Quo bono ijdem eadem? Magno, ne dubita. Verſus ordo iuſtis de cauſſis. Correcta ad fidem lapidum non pauca, quæ alienâ prius fide non fidè exſcripta, quibusq́ explicandis plurimum aliquãdo operæ fruſtra poſuimus. Addita litterata nonnulla, uel incognita, uel irreperta antea, dies enim diem ſi uſpiam, hîc docet; neque nos terminum figimus, adijciant poſteri quorum diligentiæ ſors fauebit, quidquid præterea eruent; Additum totum mutorum monumentorum genus. Siquidem ea tempus æquè ac litterata deterit & ambedit quotidie, noſtræ in patriam pietatis erat, librorum ſaltem ope, qualia ipſi inſpicimus ad poſteros tranſmittere. In notis detracta multa, adiecta, mutata. Detractæ primò uariantes lectiones, ſicubi de uerâ, quæ non niſi una eſt, conſtaret: ſingularium dein litterarum, & reliquorum ſcribendi compendiorum interpretationes, quas in unum caput ſub finem cogere uiſum aptius: obſeruationes ad hoc uulgares & protritæ aliquot, nam quod tunc profeſſi, nos mediâ die lucem illaturos, nunc minus placuit: denique pernecesſariæ etiam aliæ, quoniam in libros rerum Auguſtanarum ſemel relatæ, iterandæ non erant. Adiectæ contra, tum lapidum quos nunc primum damus explicationes integræ, tum ceterarum interdum auctaria. Mutata, & in melius reſtituta, quæ minus commodè exierant, nam neque hoc diſſimulo. Habes ſtrictim cauſſas, editionis nouæ quam innouatæ uerius, multas, probas, tibi credo probatas. Supereſt, nos hoc quoque loco ſanctè ueneremur memoriam optimi principis Maximiliani*

I. Imp. Aug. cuius iuſſu bonam partem inſcriptionum noſtrarum Conradus Peutingerus, ante annos circiter XC. primum collegit, & ab interitu uindicauit: Ego cum crebra Maximiliani in hanc urbem beneficia extiterint, iſtud profecto inter eximia numero, maius ſcilicet quam ut humiles quædam mentes poſſint capere. Tu uale.

Ad D. Vdalrici.

Rerum Auguſtanarum libro IV. diximus copioſè tum de cono, tum de columnæ capitulo cui conus inſiſtit.

I. In hortis qui è regione collegij ſocietatis Ieſu,

i. O. M
aet E R N O
con S E R V A T O R I
c e t e r i s q u e
dis, D E A B V S Q V E
hui V S. L O C I
. . . .
. . . . . P. P. R E T I E
uot O. C V M. S V I S
om N I B V S
suſc. I I I. N O N A S
. . . . *d d*

fueris, ab omni poteris emundari peccato, Quid uobis uidetur? Reſpondentes autem Digna, Eunomia & Eutropia dixerunt: Tu noſtra domina es, & ſi ſequutæ ſumus te ad inquinamenta facinorum, quomodo te non ſequemur ad indulgentiam peccatorum? Tu caput noſtrum es, quocumque ierit caput, membra neceſſe eſt ut ſequantur.

Interea dum hæc loquerentur, nox initium ſumpſit. Incipiens autem hymnos Deo canere cum diacono ſuo epiſcopus, totam noctem orando & pſallendo pertranſiit, ſimul habens Afram cum ſuis puellis conſortem. Mane autem facto epiſcopus Narciſſus cœpit inquiri. Dictumque eſt Afræ; Vbi ſunt qui ad te introierunt? Illa autem dixit eis: Hoſpites amatores mei manſerunt hic, & abierunt ad ſacrificium. Illi autem audientes illos iſſe ad ſacrificium, putabant eos ad Capitolium, uel ad templum abijſſe. Alijs ergo diſcedentibus, remanſit unus ex eis, qui diceret: Ego cognoui eos ſerò ad te ueniſſe, & ſcio qui Chriſtiani erant, nam omni hora ſignabant frontes ſuas ſigno crucis, in qua Chriſtus eorum paſſus eſt. Dicit ei Afra: Ad me meretricem haberent intrare, ſi Chriſtiani eſſent? Ad me non ueniunt niſi qui mei ſimiles ſunt. Abijt ille, & nunciauit omnia quæ dixerat, quæque audierat, his qui quærebant eos.

His ita geſtis, abijt Afra ad matrem ſuam Hilariam, & dixit: Epiſcopus Chriſtianorum uenit ad me, neſciens quo intraret, & per totam noctem expandens manus ſuas ad Deum ſuum, cantans quod nouit, nos fecit ſimul orare. Circa uerò pullorum cantum extinctum eſt lumen candelæ, & cœpi feſtinare ut eam accenderem, & non potui; tunc dixit mihi diaconus eius, Noli quærere lumen extinguibile, modo tibi oſtendetur lux quæ extingui non poteſt. Et cum dixiſſet Epiſcopus, Veni lux mea de cœlo, oſtende faciem tuam & ſalui erimus, Venit fulgor de cœlo ſicut ſol, et ſicut coruſcatio ante tonitruum, & non receſſit antequam aurora inciperet. Et dum orationem finiſſet, iuſſit nos ſibi reſpondere, & dicere Amen: Et lux fulgoris illius paullatim receſſit. Poſt hæc miſi me ad pedes eius, & dixi illi, Domine, iniuriam tibi grandem feciſti, quod ad me introiſti, ſum enim mulier peccatrix. Et ille dixit, quo me Deus meus iuſſit ingredi, introiui. Circa diei uerò horam tertiam, oſtenderunt ſe mihi qui eis ante lucem inſidiati fuerant, ut exeuntes tenerent eos & occiderent: Sed cum non exiſſent, conuenerunt me. Ego uerò faſces lini habeo, ſub quibus abſcondi eos, & timeo ne ſcrutentur locum illum. Sed ſi iubes, domina mater, huc eos tranſire faciam; quia promiſit mihi epiſcopus, dicens; Faciam te Chriſtianam, & omnia peccata tua diluentur. Audiens hæc mater eius, gaudio repleta dixit: Præſtet Deus ut & mihi hoc contingat. Cui dixit Afra: Ergo nocte ueniente ducam eum huc. Reſpondit mater eius: Etiamſi noluerit, roga eum.

Veſpere autem facto, rogauit ſanctum Narciſſum epiſcopum Afra, ut iret ad matrem eius. Ingreſſo autem eo domum, factum eſt gaudium magnum, ita ut Hilaria per tres horas teneret plantas eius, & diceret: Obſecro te domine, ut & me facias mundari à peccatis meis. Tunc ſanctus Narciſſus epiſcopus dixit ei: Beata eſt fides tua, quæ antequam diſceres uerbum ueritatis, ipſam ueritatem,

tem, quam per uerbum uix poßunt homines agnoſcere, in tuâ mente fundaſti. Veruntamen, quia uideo uos capaces eſſe uerborum Dei, hodiernâ die ſimul incipite ieiunare, & per ſeptem dies ieiunantes audite ſermonem ueritatis, octauâ autem die purificabimini ab omni peccato, & eritis ab omni pollutione immunes. Dixit ei Hilaria: Si iubes domine, dicimus quid colimus, & ita demum doce nos quid colere debeamus. Dixit ei Narcißus epiſcopus: In hoc apparet quia bene poteris ſuſcipere quid colere debeas, ſi quid huc uſque colueris euidenter exponas, Dic ergo culturam tuam. Hilaria reſpondit: Parentes mei genere Cyprij fuerunt, & inde uenerunt cum ſacris Veneris: Et Venus coli non poteſt niſi ab his fœminis quæ fuerint fornicatæ. Ideo ego denique filiam meam ſacris Veneris conſecraui, quaſi Deæ Veneri ſeruituram, & de opere meretricio placituram, in proſtibulo manere permiſi: Credens quod mihi eſſet propitia Venus, ſi filiam meam diuinis eius * imitationibus occupaſſem. (* Initiationibus.) Nam quantò plures amatores habere potuerit mulier quæ Veneri ſeruit, tanto plus Veneri placere poſſe à ſacerdotibus affirmatur. Audiens hæc vir Dei Narcißus epiſcopus ingemuit, & lacrymas fudit, dixitque ad diaconum ſuum: Surge frater, & demus lamentum ſuper culturam talem, & rogemus dominum, ut ubi abundauit iniquitas, ſuperabundet & gratia.

Factum eſt autem cum oraſſent, apparuit Aegyptius quidam nigrior coruo, nudus, & uulneribus elephantiæ corpore toto plenus, & dare cœpit mugitum, dicens; O ſancte Narciſſe epiſcope, quid tibi cum cauſsâ meâ? Quid tibi cum ancillis meis, quas ego ſemper in meâ familiâ habui? Deus tuus mundas animas & munda corpora diligit: Iſtæ iam meæ ſunt, alius eſſe non poſſunt. Nunquid ego intro ubi caſtitas regnat? Nunquid locum inuenio ubi eſt ſpiritus charitatis? Hic tu quid intraſti, ubi inquinata ſunt corpora, & polluta ſunt animæ? Tunc ſanctus Narciſſus epiſcopus dixit ei: Iubeo tibi immunde ſpiritus, ut des mihi reſponſum, de eo quod te interrogauero. Dic mihi damnate, Scis Chriſtum Ieſum dominum noſtrum Nazarenum, tentum, flagellatum, ſputis in facie illitum, ſpinis coronatum, irriſum, ligatum, felle & aceto potatum, affixum cruci, mortuum & ſepultum, die tertio reſurrexiſſe? Scis hoc factum eſſe? Reſpondit dæmon, & dixit: Vtinam mihi hoc neſcire licuiſſet: Nam ex eâ horâ quâ crucifixus eſt, princeps noſter fugit à facie eius, quia uirtutem perſequentis ferre non potuit: tunc ſaxa illa ſolida ſcindebantur, & monumenta aperta ſunt, & ſurrexerunt ſancti viri, qui uiderunt hoc factum, quando princeps noſter ab eo qui crucifixus eſt, tentus eſt & catenis relegatus. Reſpondit ſanctus Narciſſus & dixit: Quod nomen eſt principis ueſtri? Dicit ei dæmon; Sathan nomen eſt ei: Quod interpretatur initium mortis. Dicit ei Narciſſus epiſcopus: Dic mihi, quid peccauit dominus Ieſus Chriſtus ut tanta pateretur? Dicit ei dæmon: Nunquam peccauit. Dicit ei Narciſſus epiſcopus: Et qui nunquam peccauit quare tanta perpeſſus eſt? Reſpondit dæmon: Non pro ſuis peccatis paſſus eſt, ſed pro alienis. Dicit ei Narcißus epiſcopus: Ex ore tuo condemnaris immunde ſpiritus. Cum ergo ſcias dominum meum Ieſum Chriſtum, non pro ſuis ſed pro alienis peccatis occiſum, diſcede ab his mulieribus, quia etiam pro iſtis paſſus eſt, quæ ad eius fidem & gratiam confugerunt. Dicit ei dæmon:

Quia docet lex & iubet, ut res alienas non tollat aliquis, tu qui ſanctus es, res meas quare tollis? Quid mihi tollis animas quas lucratus ſum? Dicit ei Narciſſus epiſcopus: Effractor & fur, ab initio dãnate, & in malitia inueterate, Quia iſtas animas à Deo ſuo tu ſeparaſti, ego te modo furem teneo, et creatori creaturã ſuã reſtituo, Reſpõdit ei dæmon: Et ego creatura eius ſum, & me ergo creatori meo reſtitue. Dicit ei Narciſſus: Tu ipſe ex ore tuo hoc cõfeſſus es, Chriſtum pro peccatis hominum paſſum eſſe: ſi, quomodo pro hominum peccatis paſſus eſt, etiam pro dæmonum impietatibus paſſus eſſet, reſtituerem te creatori tuo: Nunc autem, quia ſic paſſus eſt pro peccatis hominum, ut ueſtrum principem religaret, Vade tu ad principem tuum. Dicit ei dæmon: Fac pietatem ſuper me, & da mihi uel unam animam in poteſtatem. Dicit ei Narciſſus epiſcopus: Si dedero tibi animam in poteſtatem, quid de eâ facies? Dicit ei dæmon: Interficiam eam, & lucrabor animam ipſius. Dicit ei Narciſſus epiſcopus: Cras prima luce dabo tibi poteſtatem hanc, ut facias. Dicit ei dæmon: Dic mihi ante Deum tuum, quia das mihi animam intra corpus incluſam, quam ego lucrer. Dicit ei Narciſſus: Ante Deum meum dabo tibi animam intra corpus incluſam, manducantis & bibentis, & dormientis & iterum uigilantis. Dicit ei dæmon: Modo iube me hîc manere iſta nocte. Dicit ei Narciſſus: Si potes nobiſcum manere, mane. Dicit ei dæmon: Si non expandis manus tuas ad cælos et non pſallis Deo tuo, poſſum hîc manere. Dicit ei Narciſſus: Nunquam ſit tibi bene immunde ſpiritus. Non ſolum autem ego, ſed & iſtæ omnes mecum, per totam noctem Deo noſtro flectent genua, & laudes ei nobiſcum canent. Tunc dæmon ululatum teterrimum diræ uocis emiſit, & nuſquam comparuit.

Sanctus autem epiſcopus fecit poſt ieiunium refici Afram cum matre ſuâ, & cum puellis ſuis: Quæ trementes præ eo quod audierant & uiderant, eius monitis confortabantur. Ipſe autem cum Felice diacono ſuo non refecit ſe, ſciens ſe iterum manè cum dæmone luctamen habiturum. Tranſiit itaque nox tota, orationibus & pſalmorum canoribus plena. Die autem orto, affuit dæmon dicens: Memor eſto ſancte epiſcope iuramenti tui, quod dixiſti ante Deum tuum: Da mihi animam cuius corpus occidam, & animam eius mecum habeam. Reſpondit ſanctus Narciſſus epiſcopus, & dixit: Et tu iura mihi in nomine Dei mei, quia ſtatim interficias quem tibi dedero in poteſtatem, & ſi eum non interficias, iubeat te Deus ire in abyſſum. Dixitque ei dæmon: Per ipſum qui nos cum principe noſtro uicit iuro, ſi non, me iubeat ire in abyſſum, quia ſtatim interficiam eum quem mihi dederis in poteſtatem. Dixitque ei Narciſſus epiſcopus: Vade iuxta flumen fontis alpium Iuliarum, unde nemo poteſt aquam bibere, non homo, non pecus, non fera aliqua, quia draco ibi habitat, & de flatu eius omnes qui ad fontẽ acceſſerint moriuntur, hunc interfice, & in tuam poteſtatem redige animam eius. Tunc exclamauit dæmon dicens: O epiſcopum mendacem? Inſuper me ligauit iuramento ut amicum meum occidam, quem ſi non occidero, compellet me ire in abyſſum. Tunc dæmon aſſenſit, & occîdit draconem, & liberatus eſt fons ad uſum omnium, uſque in hodiernum diem.

Per dies autem plurimos docuit eos uerbum Dei ſanctus Narciſſus epiſcopus. Et

baptizata

baptizata eſt Hilaria cum filiâ ſuâ Afra, & cum puellis ſuis, & cum generatione ſuâ, & cum omnibus amicis ſuis. Fecitq́ domum Hilariæ eccleſiam: & ordinauit eis presbyterum Dionyſium auunculum Afræ.

Significauimus in commentario ad Afræ acta, alterius auctoris & ætatis uideri quæ mox de Narciſſo ſequuntur: At uera tamen eſſe, firmat eccleſiæ Gerundenſis hodieq́ue auctoritas.

Ipſe autem epiſcopus Narciſſus, perfectis ordine rebus, poſt menſes nouem ad Hiſpaniam profectus eſt, ad ciuitatem Gerundam: in quâ multum populum Deo acquiſiuit per tres annos. Et ita demum martyrij palmam cum diacono ſuo Felice attigit.

INCIPIT PASSIO SANCTAE AFRAE MARTYRIS.

Apud prouinciam Rætiam in ciuitate Auguſta, cum Chriſtianorum eſſet ſæua perſecutio, & omnes pro Chriſti nomine uarijs ſupplicijs afflicti ad ſacrificia traherentur, Contigit Afram, quam notam habebat fama publica quod eſſet lupanaria, à perſecutoribus comprehendi. Quæ cum fuiſſet iudici oblata, dum interrogaſſet iudex, & cognouiſſet quæ eſſet, dixit ei: Sacrifica Dijs, quia expedit tibi magis uiuere quam inter tormenta deficere. Afra reſpondit: Sufficiunt mihi peccata mea, quæ ignorans Deum geſſi, hoc autem quod me iubes facere nunquam factura ſum. Gaius iudex dixit: Accedens ad Capitolium ſacrifica. Afra reſpondit: Capitolium meum Chriſtus eſt, quem habeo ante oculos meos, ipſi quotidie crimina mea, & peccata mea confiteor: Et quia indigna ſum ipſi ſacrificium offerre, me ipſam pro nomine eius cupio ſacrificare, ut corpus in quo peccaui, dum pœnas pertulerit abluatur. Iudex Gaius dixit; Vt audio meretrix es, Sacrifica, quia aliena es à Deo Chriſtianorum. Afra reſpondit: Dominus meus Ieſus Chriſtus dixit, ſe pro peccatoribus deſcendiſſe de cœlo, Nam & euangelia eius teſtantur, quod meretrix rigauerit lacrymis pedes eius, & indulgentiam acceperit, & meretrices & publicanos nunquam deſpexerit, quos etiam ſecum manducare permiſit. Iudex dixit; Sacrifica, ut diligaris ab amatoribus tuis, ſicut ſemper dilecta eras ab ipſis, ut inferantur tibi pecuniæ multæ ab eis. Afra reſpondit: Pecunias execrabiles iam nunquam accipiam, nam & quas habui quaſi ſordes abieci, quia non erant de bona conſcientia, nam nolentes accipere aliquos fratres meos pauperes, etiam precibus rogaui, ut à me dignarentur accipere, & pro peccatis meis orarent: Si ergo quæ habui à me abieci, quomodo poteſt fieri ut quæram accipere, quæ etiam quaſi ſordes abieci? Iudex Gaius dixit: Iam te Chriſtus dignam non habet, ſine cauſſa uis eum Deum tuum dicere, qui te ſuam eſſe non cognoſcit, meretrix enim quæ eſt, dici Chriſtiana non poteſt. Afra reſpondit: Chriſtiana ego quidem dici non mereor nec uocari, ſed miſericordiâ Dei, qui non de merito, ſed de ſua pietate iudicat, ipſa me ad hoc nomen admiſit. Iudex Gaius dixit: Vnde noſti quia te admiſit ad hoc nomen? Afra reſpondit: In hoc ego me cognoſco à facie Dei non eſſe proiectam, quia ad glorioſam

confeſsionem ſui ſancti nominis permittor accedere, per quam me credo omnium ſcelerum meorum indulgentiam accepturam. Iudex dixit: Hoc fabulæ ſunt, magis ſacrifica Dijs, per quos ſalutem conſequêris. Afra reſpondit: Salus mea Chriſtus eſt, qui pendens in cruce, latroni confitenti bona paradiſi pollicitus eſt. Iudex Gaius dixit: Porro ſacrifica, ne in conſpectu amatorum tuorum, qui tecum turpiter uixerunt, * cathomis te cædi iubeam. Afra reſpondit: Confuſio mihi nulla eſt niſi de peccatis meis. Iudex dixit: Sacrifica Dijs, quoniam iniuria mihi eſt tot horas tecum certare: Si uerò nolueris, occidêris. Afra dixit: Hoc eſt quod opto, ſi tamen merear, ut per hanc confeſsionem digna efficiar requiem inuenire. Iudex Gaius dixit: Sacrifica, nam torqueri te faciam, & poſtea uiuam incendi præcipiam. Afra reſpondit: Corpus in quo peccaui accipiat diuerſa tormenta, nam animam meam ſacrificijs dæmonum non coinquinabo. Tunc iudex nequiſsimus dictauit ſententiam, dicens: Afram publicam meretricem, quæ ſe Chriſtianam profeſſa eſt, & noluit ſacrificijs participare, uiuam incendi præcipimus. Statim igitur rapta eſt à miniſtris, & ducta in inſulam Lyci fluminis ibiq́; eam expoliantes, ad ſtipitem ligauerunt. Atque illa leuans ad cælos oculos ſuos, orauit cum lacrymis, dicens:

* Præter quæ in comment attulimus, eſt in Petr. Arbit. uulgo Catoregare, ubi Turneb. Catomoligare, legit.

Domine Deus omnipotens Ieſu Chriſte, qui non iuſtos ueniſti uocare, ſed peccatores ad pœnitentiam; Cuius promiſsio uera & manifeſta eſt, quia dignatus es dicere, quâ horâ conuerſus fuerit peccator à ſuis iniquitatibus, eâdem horâ te non rememoraturum peccatorum eius; Accipe in hac horâ paſsionis meæ pœnitentiam, & per hunc ignem temporalem, qui corpori meo paratus eſt, ab illo igne æterno me libera, qui animam & corpus ſimul exurit.

Et ijs dictis expletis, circumdata ſarmẽtis, igne ſuppoſito, uox audita eſt dicens: Gratias tibi ago Domine Ieſu Chriſte, qui me dignatus es hoſtiam habere pro nomine tuo, qui pro toto mundo ſolus hoſtia oblatus es in cruce, iuſtus pro iniuſtis, bonus pro malis, benedictus pro maledictis, mundus à peccato pro peccatoribus uniuerſis: Tibi offero ſacrificium meum, Qui cum patre & ſpiritu ſancto uiuis & regnas Deus in ſæcula ſæculorũ, Amen. Et hæc dicens, emiſit ſpiritũ.

PASSIO SANCTARVM HILARIAE, DIGNAE, EVNOMIAE, EVTROPIAE ET SOCIORVM.

Cum autem beata Chriſti martyr Afra cæli gaudia ſic per martyrij palmam intraſſet, ſtabant iuxta ripam fluminis Digna, Eunomia, & Eutropia, quæ fuerunt eius ancillæ, ſimulq́; fuerunt in peccato, & ſimul à ſancto Narciſſo epiſcopo baptiZatæ: quæ rogauerunt deſcendentes de barcâ ut ſe transferrent. Cumq́; eas tranſtuliſſent, inuenerunt ſanctæ Afræ integrum corpus. Puer autem qui cum ipſis erat tranſnatauit, & nunciauit matri eius Hilariæ. Et uenit nocte cum ſacerdotibus Dei, & tulit corpus eius, & poſuit ſecundo milliario de ciuitate Auguſtâ, in memoriam quam ſibi ſuisq́; conſtruxerat. Nuntiatum autem eſt Gaio iudici, qui miſit ad ipſam memoriam dicens: Ite & tenete eas, & ſi conſenſerint ad ſacrificandum, cum honore eas adducite ad me, ut remune-

rem

rem illas cenſu digniſsimo: Si autem uideritis eas animo pertinaci obſiſtere, & nulla ratione ad ſacrificãdum præbere conſenſum, implete memoriam cremijs & ſiccis ſpinis, & claudite ſuper eas ipſam memoriam, & ita demum ignem ſupponite, ut nulla ex eis euadat. Euntes autem ad eas milites, prius blando ſermone eas prouocabant, poſt hæc terroribus impellebant: At ubi uidebant omnes ſimul contemnere ſacrificia, repleuerunt memoriam ſarmentis & ſiccis ſpinis, & clauſerunt ſuper eas, & ſuppoſito igne abierunt. Sicq; factum eſt, ut eâdem die quando ſepulta eſt Afra, ſimul etiam mater eius Hilaria, nec non & famulæ eius ſecundum carnem, ſed etiam ſorores in Chriſto, Digna, Eunomia & Eutropia ſimul martyrij coronam acciperent, & quæ ſimul unanimes in Chriſtum Ieſum crediderunt, ad eum cum palmâ martyrij pariter peruenirent.

In commentario etiam monuimus, ea quæ de Afro & Dionyſio ſubiecta, ſatis apparere inferioris æui eſſe: Reliqua de XXV. martyribus ferro obtruncatis, antiquitatis opinionem melius tueri.

*Beatus autem Afer patruus ſanctæ Afræ (cuius dies paſsionis * pridie quam ipſius martyris Afræ colitur) credendus eſt ad exemplum terroris ei alijſque, præpunitus eſſe. Sed quo genere martyrij non legitur.* * nudius tertius.

De ſancto uero Dionyſio ipſius auunculo, quem nouellæ plantationis fidei beatus Narciſſus ordinauit presbyterum, & plenius inſtruxit, quamuis ſpecialiter ſcriptis non exprimatur, tamen non eſt dubitandum, quin ipſius glorioſæ Chriſti martyris Afræ exequijs, tanquam ſacerdos & pontifex interfuerit, & pariter cum ſorore ſuâ Hilariâ alijsq; martyribus, per ignem paſsionis palmam uictoriæ ſuſceperit.

*Ipſâ quoque die apud eandem urbem paſsi ſunt alij XXV. pro nomine Chriſti capitis obtruncatione, id eſt, Quiriacus, Largio, Creſcentianus, Eutychianus, Charito, Philadelphus, Petrus, & fœminæ iſtæ, Nimmia, Iuliana, Diomeda, Leonide, & Agape, * & alij XIII. quorum nomina Deus ſcit, per bonam confeſſionem benedicentes dominum, qui glorificat ſuos. Cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.*

* Addidêre quidã Emblaſium, Eyriam, Fauſtam, ut X. tantum nomina ignorentur.

Libro octauo diſſertum de epiſtolâ, ſiue priuilegio ab Imp. Iuſtiniano Titionum familiæ conceſſo: Cuius exemplum apud Iacobum Cuiacium I. C. extat obſeruationum libro 10. cap. 12. hunc in modum.

*FLAVIVS IVSTINIANVS CAES. IMP. * ALANICVS, GOTHICVS, ALANICVS, VVANDALICVS, AFRICANVS, SEMPER AVG. NARSETI PATRICIO IN ITALIA S.* *fort. Anticus

*Mira ægritudine percepimus urbem noſtram Romam ſuperioribus temporibus exinanitam, deſertam ac fere deſolatam diutius perſtitiſſe, ex eaque ad diuerſa orbis climata infinitas pæne illuſtres familias migraſſe, Gothorum VVandalorumq́; diram crudelitatem ac feram rabiem fugientes. Inter * quos honeſtiſſima ac pernobilis Titionum familia, relicta urbe, in quâ permulta ante ſæcula, in glorioſo equeſtri ordine, feliciter floruerat, ad exteras nationes fugere compulſa eſt. Ex eâ enim familia ſuper centum & XX. capita ad Vindelicos Rætiosq́; migrarunt, malentes dura pati fortiter exilia, quam in patriâ cum hoſtibus Ro. Imp. proprijs fruendo bonis, turpem & inhoneſtam ſeruire ſeruitutem. Volentes nos igitur tot calamitatibus & miſerijs occurrere, glorioſiſſimum Beliſariũ patricium contra Gothos in Italiam expediuimus, ut per eum à tantâ ſeruitute, captiuitate & ſtrage ipſam urbem ipſamq́; Italiam liberaremus. In eo autem conflictu quem apud Rauennam Beliſarius cum Victige Gothorum Rege, * & in quo capto eodem Rege uiuo uictor extitit, ſtrenuus fortis ac nobilis L. Galbinus Titio tribunum militum agens, fortiter dimicando glorioſè occubuit, tribus poſt ſe relictis filijs ſuperſtitibus Aulo Anduatio, C. Tuberone, & L. Reiciardo, qui omnes ſub ducatu tuo in Italiâ pro nobis ac Romano Imperio cõtra hoſtes noſtros honeſtis ſtipendijs ſummâ fide militant. Quapropter cum nil clementius, nil decentius, nil glorioſius in principe exoptari poſſit, quam eorum habere rationem, ac iuſtis eos & gratis proſequi fauoribus, quorum parentes uiriliter dimicando, pro imperio ac patriâ ſanctiſſimè ceciderunt, cumq́; hi fratres ac eorum progenitores ab impijs Ro. Imp. hoſtibus ſpoliati ſint omni amplo eorum cenſu, quem in urbe & in Cenomanis, maximè Inſubribus, Vercellen. Taurinis ac Liguribus per longa temporum ſpatia poſſidere ſoliti erant, Volumus, mandamus ac iubemus, inquantum gratiam noſtram caripendis, ac noſtrum Zelas honorem, ut diligenti inquiſitione factâ, eos in cenſu ſuo ac gentilitijs bonis inſtaures, nullâ eorum habita ratione per quoſuis occupentur, eoſdemq́; fratres urbi, honoribus, dignitatibus, & equeſtri potiſſimum, in quâ ab atauis proauiſque ſumma cum laude claruerunt, reſtituas, in ædibusq́; ſuis, quouis remoto detentore, per te integrentur. Omnes enim qui ab initio per uim poſſidendo iniqua faciunt fundamenta, per uſum temporis non æquam adquirunt poſſeſſionem, nec & hi qui ab eis actionem habent, nolumusq́; eoſdem occupatores ullâ præſcriptione iuuari, quamuis longiſſimi temporis, cui omnino derogamus, ac plenitudine poteſtatis noſtræ derogatum eſſe uolumus, ut ijdem fratres eâ fide & uirtute quã à feliciſſimo parente traxerunt, nobis ac Ro. Imp. deſeruiant. Hanc igitur noſtram uoluntatem, ac potius iuſtam ac meritam inſtaurationem, inuiolabiliter obſeruari uolumus, ſub pænâ librarum C. auri, imperialiq́; ſigillo noſtro muniri iuſſimus. Ex urbe noſtrâ Conſtantinopolitanâ Id. Feb. Imperij noſtri anno XXXVI. à natali Chriſtiano DLXV.*

* quas.

* Videtur deeſſe commiſit, aut aliquid ſimile.

Iuſtinianus.

Procopius.

ANTIQVA

ANTIQVA
QVAE AVGVSTAE
VINDELICORVM
EXTANT
MONVMENTA,

Et ad ea
Marci Velſeri Matthæi F.
notæ.

VIRO PERILLVSTRI
ET GENEROSO
MARCO FVGGERO
ANT. F.
KIRCHBERGAE & VEISSENHORNI DOMINO,
CÆSARI à Conſilijs, Aug. Vind. II. VIRALI.

PATRIAM, Marce Fuggere, quam conſilio & auctoritate ſæpe iuuiſti, nominis tui ſplendore in hac ſuſcepti operis parte ornari permittes. Eſt cum ſcriptores magnorum virorum nomina tutelæ prætendunt: Ego ſi me mihi legendis patronis quos in primo limine affatus ſum, quin & rerum ſcriptarum ſcribendarumque argumento iſto, parum cauiſſe ſuſpicer, iniurius uidear aduerſus maximè ciues meos, in quorum gratiam labor omnis, ut ut ceciderit, deſudatus. Eſt cum inuidiæ placandæ: At hîc nunquam quidquam quod inuidiam

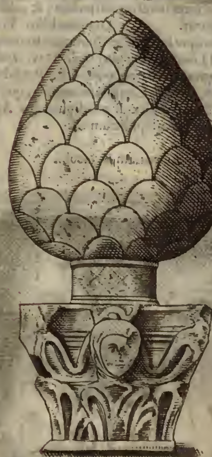
aut

aut ſperet aut metuat. Eſt cum ſe gratos, uti aiunt, beneficium rependere profitentur: Me quid publicè quid tibi priuatim debeamus non fugit, ſed rerum cauſſarumque longè ſim rudis & imperitus, ſi tantillam opellam referendæ ullâ ex parte gratiæ ualere confidam. Eſt denique illud poſtremum quorundam genus, cum in eorum laudes quibus libros inſcribunt effuſi, æternandæ famæ ſpecie quodammodo obrepunt: Mihi nec fiducia ſulcare uirtutum tuarum pelagus, quod enauigare quî queam? & ut ſit, perennitatem hinc promittere nullam equidem auſim, eam facta ipſa tua, atque litterarum ſimul claritas conciliabunt multo meritiſsimo, quando hanc primus in ueſtram gentē laudem inuexiſti, ut ſcribenda faceres, & uerò ſcriberes facienda. Ad unam itaque quam principe loco commemoraui rationem reuolutus, niſi falſum colorem fuco mentiri, & fauoris aurulam per conficta ambages captare uelim, fateri neceſſe habeo, me præterquam ut radios ex nominis tui ſplendore rebus noſtris immitterem, conſilium aliud non ſequutum eſſe, idque ceteris ſcio fauentibus omnibus, ut te etiam uno uolente, humanitatis tuæ erit, quam obteſtor. Vale.

AVE LECTOR.

RELIQVIAS *Auguſtanarum antiquitatum antehac, nec ciuibus noſtris inuitis, dedimus: Iam uulgamus iterum, illis item ſpero probantibus. Quo bono ijdem eadem? Magno, ne dubita. Verſus ordo iuſtis de cauſſis. Correcta ad fidem lapidum nonpauca, quæ alienâ prius fide non fidè exſcripta, quibusq́ explicandis plurimum aliquãdo operæ fruſtra poſuimus. Addita litterata nonnulla, uel incognita, uel irreperta antea, dies enim diem ſi uſpiam, hîc docet; neque nos terminum figimus, adijciant poſteri quorum diligentiæ ſors fauebit, quidquid prætereа eruent; Additum totum mutorum monumentorum genus. Siquidem ea tempus æquè ac litterata deterit & ambedit quotidie, noſtræ in patriam pietatis erat, librorum ſaltem ope, qualia ipſi inſpicimus ad poſteros tranſmittere. In notis detracta multa, adiecta, mutata. Detractæ primò uariantes lectiones, ſicubi de uerâ, quæ non niſi una eſt, conſtaret: ſingularium dein litterarum, & reliquorum ſcribendi compendiorum interpretationes, quas in unum caput ſub finem cogere uiſum aptius: obſeruationes ad hoc uulgares & protritæ aliquot, nam quod tunc profeſſi, nos mediâ die lucem illaturos, nunc minus placuit: denique pernecеſſariæ etiam aliæ, quoniam in libros rerum Auguſtanarum ſemel relatæ, iterandæ non erant. Adiectæ contra, tum lapidum quos nunc primum damus explicationes integræ, tum ceterarum interdum auctaria. Mutata, & in melius reſtituta, quæ minus commodè exierant, nam neque hoc diſſimulo. Habes ſtrictim cauſſas, editionis nouæ quam innouatæ uerius, multas, probas, tibi credo probatas. Supereſt, nos hoc quoque loco ſanctè ueneremur memoriam optimi principis Maximiliani*

Ad D. Vdalrici.

Rerum Auguſtanarum libro IV. diximus copioſè tum de cono, tum de columnæ capitulo cui conus inſiſtit.

I. In hortis qui è regione collegij ſocietatis Ieſu.

i. O. M
aet ERNO
con SERVATORI
ceterisque
dis. DEABVSQVE
hui VS. LOCI
. . . .
. . . . . P. P. RETIE
uot O. CVM. SVIS
om NIBVS
susc. III. NONAS
. . . . *dd*

Quidquid in his monumentis annorum prærosit iniuria, nos quâ licet, ingenij repoſituros beneficio, iam hinc à limine præmonemus: ſic tamen, ut litterarum ſpecies primo oſtendat oculo, quid inter ueterem purpuram, & nouitium aſſutum pannum interſit, ne quis fucum uereatur. Diximus libro V. iſtud uideri in Capitolio ſtetiſſe. Quod Deos Deasque loci præter ſummum Iouem nominat, eſt à Romano exemplo, ſic Manlius apud Liuium, *Iuppiter Opt. Max. Iunoque Regina, ac Minerua, Ceteri Dij Deæque qui Capitolium arcemque incolitis.* Præſidis prouinciæ Rætiæ nomen abeſt, menſis itidem, & fortaſſis Conſulum nomina, quæ diuinando reſtitui non potuere. Quod uerò RETIE ſimplex E pro diphtongo AE bis habet, fabrile procul dubio erratum, & ſequioris ſæculi indicium eſt. Liu. lib. 6.

Ad portam D. Iacobi.

Hanc etiam tabulam ex Capitolio reliquam ſuſpicamur, quod in eâ uideatur expreſſus Iuppiter ſedens, & quidam ante illum ſupplicantium habitu. Sed id neminem fugiat, nos huius generis ſuſpiciones uti cogitantibus, in mentem uehêre, ueriſimilitudinis cauſsâ, haudquaquam ad neceſſitatem perſuadendi afferre.

II. In

II. In Peutingerorum ædibus.

IN. H. DD. DEO SILVANO
TEMPL. CVM. SIGNO. VE
TVSTATE. CONLABSVM
SEXT. ATTONIVS. PRIVATVS
CIVES. TREVER. IIIIII. VIR
AVGVSTALIS. PECVNIA
SVA & RESTITVIT

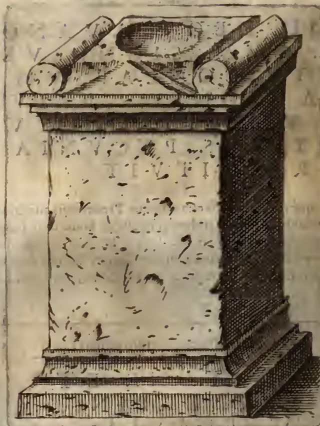
Ciues pro Ciuis antiquè. Treuirenſis etiam quam Treuerenſis uſitatius. Neque uerò Attonius Treuiris ciuis, Auguſtæ itidem ciuis eſſe & honoribus fungi non potuit: retulimus inter inſcriptiones peregrinas C. Valerij Mariani titulum, qui cum Tridenti & Brixiæ Decurio, Reip. Mantuanæ Curator fuerit, harum omnium urbium ciuem fuiſse clarum eſt. De Siluani templo & Auguſtalibus, diximus libro V. rer. Auguſtan.

III. In Peutingerorum ædibus.

PLVTONI. ET
PROSERPIN
AE. FLAVIA
VENERIA
BESSA. EX
VISV. AEDEM
D. S. P. V. I S. L. M

Ex uiſu, eſt per uiſum monita. Meminimus huius ædis libro V.
Ara ſine litteris, proximis annis in collegio ſocietatis Ieſu eruta. Eam in Plutonis & Proſerpinæ æde ſtetiſſe, libro V. ſuſpicati ſumus.

IIII. In

IIII. In Peutingerorum ædibus.

MERCVRIO
CVIVS. SEDES. A. TERGO
SVNT
APPIVS. CL. LATERANVS
XV. VIR. SACR. FAC
COS. DESIGN
LEG. AVG. PR. PR
LEG. III. ITAL
V. S. L. M.

Vide quæ ad hanc inſcript. obſeruauimus libro V. & VI. In Appij nomine inſolens character pro duplici P. eſt.

In

In ædibus Peutingerorum.

Hoc

Hoc ſignum quidam in templo cuius proxima inſcriptio meminit ſtetiſſe non abſurdè
Apul. metam. lib. 10. conijciunt. Mercurium ſe eodem quo ille apud Apuleium habitu, exceptis tantum pinnulis, prodit; *Adeſt luculentus puer nudus, niſi quod ephebica chlamyda ſiniſtrum tegebat humerum: flauis crinibus uſquequaque conſpicuus: & inter comas eius aureæ pinnulæ, cognatione ſimili ſociatæ prominebant, quem caduceum & uirgula Mercurium indicabant*. Virgulâ ſiniſtrâ, nummarius ſacculus dextrâ, id nimirum ſignificant, quod
Plaut. Amphit. apud Plautum eſt,

Nam uos quidem id iam ſcitis, conceſſum & datum
Mihi ab Dis alijs, nuntijs præſim & lucro.

Gallus uigilantiam, quæ inprimis amica lucrum ſectantibus. Hircus, ſiue quod Penelope Pana ex Mercurio in hircum mutato conceperit, ſiue quod mercium inuolucra & crumenæ ex pellibus, ſiue genitalem uim, hircinæ ſalacitatis argumento, nam & Hermæ naturâ obſcænius excitatâ fingebantur, idque ad orationis uim & poteſtatem
Ant. Aug. dial. 8. referebant. Vſus eſt huius lapidis teſtimonio Ant. Auguſtinus, in dialogis quos de nummis antiquis patriâ, hoc eſt Hiſpanâ linguâ ſcripſit.

V. Prope forum & curiam.

MERCVRIO
AVG. SACRVM
M. BASSINIVS
VITALIS
V. S. L. M

Audio inuentam haud procul eo loco ubi nunc uiſitur ante annos LX. Id quamquã antiquitus forum magnum coloniæ fuiſſe neutiquam opinemur, potuit eſſe forum aut piſcarium, aut piſtorium, aut holitorium, aut quoduis aliud, nam in foris fere cultus Mercurius, unde & nonnulla apud græcos cognomina accepit. Auguſtus hîc dicitur, quomodo in alijs lapidibus Iuppiter, Neptunus, Mars & Apollo etiam Auguſti, adulatione nimirum in Imperatores reflexâ.

VI. Ad cliuum cui à foro nomen.

MERCVRIO
. . . .
. . . .

Neque ullæ præterea agnoſci poſſunt litteræ. Id quidem cum ex his, tum ex ijs quæ in agro Auguſtano extant inſcriptionibus appâret, Mercurium eximiè in hâc uiciniâ cultum: duabus præcipuè de cauſſis, quod mercaturæ, quodque uiarum præſes, cum ei & negotiatores, quorum magnus in prouinciâ numerus, & qui quâcumque aliâ occaſione hac iter haberent, ſacra facerent. Indicio etiam epigramma Reginoburgi nuper effoſſum, quod quamuis extra Auguſtanos, intra Vindelicos tamen fines, eo libentius aſcribam, quoniam ignotum antea Mercurij cognomen affert,

I N. H. DD. D E O. M*ercurio*
C E N S V A L I. P R O. S*alute. dd*
N̄ N̄ A V G G. I M P P. S*ept. seu. et*
A N T O N I N I. P A R TH. *max. et nobi*
L I S S I M I. C AE S. N. *sept. getae*
R E S T I T V E R V NT. *templum*
C V M. S I G N I *s. consump*
T I S. V E T V S *tate........et*
I V L. V E R A X..............
N E G. DD. C I *lone. et libone*
C O S. V. I D. S*eptembr*

VII. In domo quâdam.

M A R T I
C R I S P V S. R A E
C I. F I L. V. S. L. M.

Incidit mentio inſcriptionis iſtius, & eius quæ proximè ſequitur lib. V.

VIII. In ædibus Peutingerorum.

I N. H. D D.
D E O. M A R T I
E T. V I C T O R I Æ
C O N T V B E R N I
V M. M A R T I C V
L. T O R V M P O S V E
R V N T. V. S.
L L. M.

Contubernium dicitur contubernalium habitatio, ait Feſtus, *Contubernales* autem, *dicuntur à tabernis quæ fiebant ex tabulis*. Vegetius uidetur contubernium decem militum numero definire. At hîc paullo aliter accipio, pro corpore aut collegio quod Martis colendi cauſsâ coiret, pecuniam conferret.

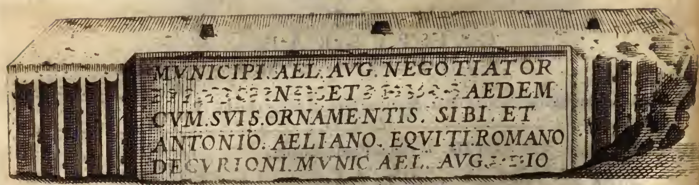
Feſt. u. Contubernium & Contubernales
Veg. lib. 2. c. 10.

IX. In hortis qui è regione ſunt collegij ſocietatis Ieſu, ibidem anno Chriſti M D L. effoſſa.

CETERIS ❦ DIIS
DEABVSQVE
OMNIBVS ❦
ADIVTORIVS
ROMANVS. D. M
V. S. L. L. M

Cic. act. 5. in Ver. Dei Deæ'ue alicuius plurium'ue nomina præceſſere: ſic Cicero in Verrem, poſt Iouem, Iunonem & aliquos præterea nominatim inuocatos, *Ceteros item Deos Deasque omnes imploro atque obteſtor*. Diximus libro V. Adiutorium Romanum Decurionem municipij uideri fuiſſe, nam ſic interpretor ſingulares litteras quæ ante uerſum ultimum.

X. In ædibus Peutingerorum.

Tac. hiſt. lib. 2. Planum fecimus libro V. colonias (colonia enim certè Auguſta) plerumque municipia dictas, & in eam ſententiam optimorum auctorum teſtimonia multa adduximus, quibus etiam nunc Tacitum licet adiungere, qui uno orationis filo Placentiam coloniã, ciues *municipale uulgus* appellat, quocirca lapidum auctoritate in re ſatis ſuperque teſtatâ abſtinemus. Eodem libro de ſacris ædibus, de Decurionibus, de Equitibus loquuti, hanc ipſam inſcriptionem laudauimus. Libro autem VI. de Aelio prænomine, quod Auguſtam ab Hadriano traxiſſe exiſtimamus, diſputauimus. Fragmentum ex æde eſſe cuius nomen uetuſtatis iniuriâ extritum, dubitationem non habet; ſi rectè coniecturam à columnis utrimque ſtriatis capio, ipſius hyperthyri pars.

Ad

Ad D. Vdalrici.

Vulgus Ciſæ εἴδωλον interpretatur. Nos cum de Cisâ libro III. multa dixerimus, an eius tamen nominis Dea aliquando Auguſtæ culta fuerit, in medio reliquimus, neq; item libro IV. de templo quidquam definire auſi. Hæc equidem imago Meduſæ eſt, cuius ſe iam olim admonitum à Chriſtophoro Velſero qui Reginoburgi ſummæ ædis Præpoſitus grauiora ſtudia politioribus litteris condire ſolitus, Peutingerus in conuiualibus retulit, & memini pæne geminam uidere in Carpenſibus hortis Romæ. Num ex Palladis æde aliquâ, num'ue ex Capitolio noſtro ſit reliqua, quis certò ſtatuat? Scio Gorgones multasq; præterea maniarum & laruarum ſpecies ſepulchris etiã inſculptas.

XI. In ædibus canonici cuiuſdam.

p A R C I *s*
S A C R *um*
C. . . . .
C O S S I T I V S
P R I M V S
V. S. P.
L. L. M

Veronæ lapis, LOCO. PVBLIC. DAT. DD. PARCIS. AVG. SACRVM. nec omnino primæ huius fragmenti litteræ quatuor alior ſum trahi poſſunt.

XII. In ædibus Peutingerorum.

..... V R I .. S C ...
..... R I V I ......
V. S. L. L. M

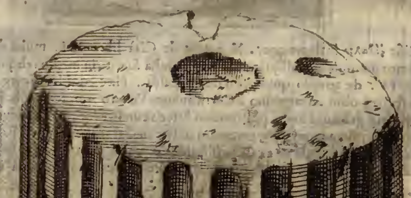
Etſi præter ultimum uerſum, qui uoti ſolutionem continet, nihil intelligo, uel eo tamen nomine, hoc & ſequens fragmentum, inter ſacra retuli.

XIII. In horto è regione collegij ſocietatis Ieſu.

....
.... VS. OPTIO....,
.... RAETERI.....
V. S. L. M

Optiones antiquitus Tribunorum, Centurionum & Decurionum quodamnodo uicarij,
Veg.lib.2.c.7. *tamquàm adoptati eorum*, inquit Vegetius, *ab optando appellati.*

XIIII. In epiſcopij atrio.

Libro V. rationes adduximus quæ nobis perſuadent columnæ fragmentum ex baſilicâ ſupereſſe.

XIV. In domo quadam priuata.

....

....

DEC. MV*nicipi*
FRATRIS. EI*us*
FILIVS
HERES
L. D. D. D

Nomen demortui perijt, uti & eius qui titulum poſuit: appâret autem priorem Decurionem municipij, deque patriâ rectè meritum, quippe cui locus ſepulchri publicè datus, alterum eius ex fratre nepotem & heredem fuiſſe. Quod Decreti à Decurionum ordine facti hîc mentio, uiſum collocare ſtatim poſt ædium ſacrarum & baſilicæ monumenta.

XV. In ædibus Peutingerorum, illuc tranſlata ex æde D. Nicolai, quæ ante urbis muros ſtetit.

PERPETVÆ. SECVRITATI
C. IVLIANIVS. IVLIVS. DEC. MVN
IIII. VIRALIS. SIBI. ET
SECVNDINIAE. PERVINCAE
CONIVGI. CARISSIMAE
ERGA. SE. DILIGENTISSIMAE
FEMINAE. RARISSIMAE
SINGVLARIS. EXEMPLI
PVDICITIAE
QVAE. VIXIT. ANNOS. XXXXV.
MENSES. VII. DIES. XXI. ET
IVLIANIIS. IVLIO. IVNIORI. ET
IVCVNDO. ET. IVSTO. FILIIS
VIVIS. VIVOS. FECIT

C. Iulianius Iulius Quinquennalitius, hoc eſt Cenſorius fuiſſe, aut Ædilitius, hoc eſt IIII. Vir Ædilitiâ poteſtate functus uidetur, uti dictum rerum Auguſtanarum libro V. Diximus etiam in Commentario ad acta S. Afræ martyris, ſuſpicionem eſſe, per-

tinuiſſe ad Iulianiorum gentem Iulianam quæ ſub Diocletiano Chriſtianitatis rea capitis Auguſtæ damnata; quod ſi ſedet, Iulianiam legemus rectius. Viuis uiuos fecit, antiquum, ſed non infrequens, eſt pro Viuus.

In ædibus canonici cuſtodis ſummi templi.

Dixi libro V. Duumuirorum uideri imagines. Tametſi nomina intercidêre, coniecturæ cauſſas aliquas afferre poſſumus, quod duo ſunt, & alter quidem manu iubentis geſtu, quod togati, quod neſcio quid chartaceum prætendunt, ordinis fortean decreta, quod pinea nux publicum coloniæ ſymbolum inter utrumque addita, quis enim id ſibi ſumeret priuatus, aut in minori magiſtratu conſtitutus? Et quamquam hæc interdum eodem quo cupreſſus modo mortis indicium, quippe quæ ſemel exciſa nunquam repullulet, in priorem tamen coniecturam neſcio quomodo uideor pronior. Eam locus iuuaret etiam, ſi lapidem ibi aut in uiciniâ inuentum conſtaret, coloniæ enim illic forū, & in foris illuſtrium uirorum imagines, ſenatorum præſertim & oratorum, unde Licinius mathematicus apud Vitruuium Alabandeos inſipientes eſſe iudicatos ait, *quod in gymnaſio eorum quæ ſunt ſtatuæ, omnes ſunt cauſſas agentes, in foro autem diſcos tenentes, aut currentes ſeu pilâ ludentes.*

XVI. Anno Chriſti MDLXVII. Ad D. Vdalrici ſub turre inuenta.

PERPETVÆ. ME. SECVRIT. TIB
CLEVPHAS. IIIIII. VIR. AVG. NEGOTIATOR
ARTIS. PVRPVRARIÆ. QVI. VIXIT
ANNOS. LXXVI. SENILIAE. LASCIVAE
CONIVGI. ET. CLAVDIAE. FORTVNENSI
ET. EPIGONO. APRO. FILIIS. VIVOS. VIVIS
FECIT.

Hanc inſcriptionem, cum paucis quibuſdam alijs, non uidi: interim in hac auſus facinus, quod in nullâ aliâ, cum exemplum quod deſcripſi haberet IIIIII. VIR. AVG. NEGOTIATORVM. ARTIS. PVRPVRARIÆ. inane additamentum audacter reſcidi, & NEGOTIATOR. reſtitui, nam ut Cleuphas Sexuir Auguſtalis negotiatorum illius artis fuerit, nugæ. Adi quæ libro VI. de Cleupha obſeruauimus. Nec te coniugis & liberorum nomina, quæ nihil Iudaicum ſonant, ſententiâ dimoueant, Agrippas, Berenices, Druſillas Regia eius gentis familia habuit. Conſtantius negotiatores purpurarios qui Imp. deſeruirent, immunes eſſe iuſſit. *Conſt. C. lil. 10. tit. 47. l. 7.*

XVII. Ante ædes Peutingerorum.

....
....*t*RIBV*no*.................
......E.......................
CONSVLARES. HO*nor.adept.et*
ATINIAE. GEMINAE..........
PEREGRINIVS. BELLICO*sus.f.c*
HOMINIBVS. BONIS

Præter quod libro V. diximus, nihil eruo: nam quod olim de procuratore Rætiæ aliquo conijciebam, nunc damno, & litteras RIBV, de tribuno opinor rectius accipio.

XVIII. In D. Vdalrici templo fruſtillatim effoſſa anno MDXCI.

D. M. ET
PERPETVAE. SE
*cu*RITATI. VICTO
*ri*O. VICTOR*i*ANO
*ne*GOTIATORI. A*ug*
...SCRETARIA....
..TVRARIAE. SI....
..CA. MAT*er*.........
..VIXIT. AN*n*........
..C...................

Quæ aſſequi potui reſtitui, reliqua mihi æquè cum ignotiſſimis ignota.

XIX. In turre S. Crucis, quâ hortum ſpectat.

IVL. VICTOR
NEGOTIATORI
QVONDAM. VESTIARIO
TESTAMENTO. EIVS
IVLIVS. CLEMENS
AQVILIFER. LEG. III. ITAL
FRATER. EIVS
F ❦ C
D . D

Multa olim in hunc locum non neceſſaria ſcripſimus, eius errore decepti qui SPOLIATORI. pro NEGOTIATORI legerat, nunc liquent omnia. Aquilas præcipua inter Romana ſigna, ſingulas legionibus ſingulis fuiſſe, non monendum.

XX. In Peutingerorum ædibus.

Quidquid in his monumentis annorum prærosit iniuria, nos quâ licet, ingenij repoſituros beneficio, iam hinc à limine præmonemus: ſic tamen, ut litteratum ſpecies primo oſtendat oculo, quid inter ueterem purpuram, & nouitium aſſutum pannum interſit, ne quis fucum uereatur. Diximus libro V. iſtud uideri in Capitolio ſtetiſſe. Quod Deos Deasque loci præter ſummum Iouem nominat, eſt à Romano exemplo, ſic Manlius apud Liuium, *Iuppiter Opt. Max. Iunoque Regina, ac Minerua, Ceteri Dij Deæque qui Capitolium arcemque incolitis.* Præſidis prouinciæ Rætiæ nomen abeſt, menſis itidem, & fortaſſis Conſulum nomina, quæ diuinando reſtitui non potuere. Quod uerò RETIE ſimplex E pro diphtongo AE bis habet, fabrile procul dubio erratum, & ſequioris ſæculi indicium eſt.

Liu. lib. 6.

Ad portam D. Iacobi.

Hanc etiam tabulam ex Capitolio reliquam ſuſpicamur, quod in eâ uideatur expreſſus Iuppiter ſedens, & quidam ante illum ſupplicantium habitu. Sed id neminem fugiat, nos huius generis ſuſpiciones uti cogitantibus, in mentem uenêre, ueriſimilitudinis cauſâ, haudquaquam ad neceſſitatem perſuadendi afferre.

II. In Peutingerorum ædibus.

IN. H. DD. DEO SILVANO
TEMPL. CVM. SIGNO. VE
TVSTATE. CONLABSVM
SEXT. ATTONIVS. PRIVATVS
CIVES. TREVER. IIIIII. VIR
AVGVSTALIS. PECVNIA
SVA & RESTITVIT

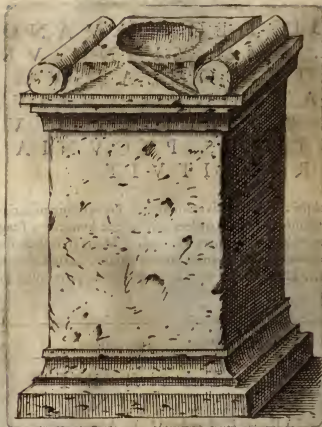
Ciues pro Ciuis antiquè. Treuirenſis etiam quam Treuerenſis uſitatius. Neque uerò Attonius Treuiris ciuis, Auguſtæ itidem ciuis eſſe & honoribus fungi non potuit: retulimus inter inſcriptiones peregrinas C. Valerij Mariani titulum, qui cum Tridenti & Brixiæ Decurio, Reip. Mantuanæ Curator fuerit, harum omnium urbium ciuem fuiſse clarum eſt. De Siluani templo & Auguſtalibus, diximus libro V. rer. Auguſtan.

III. In Peutingerorum ædibus.

PLVTONI. ET
PROSERPIN
AE. FLAVIA
VENERIA
BESSA. EX
VISV. AEDEM
D. S. P. V. I S. L. M

Ex uiſu, eſt per uiſum monita. Meminimus huius ædis libro V.
Ara ſine litteris, proximis annis in collegio ſocietatis Ieſu eruta. Eam in Plutonis & Proſerpinæ æde ſtetiſſe, libro V. ſuſpicati ſumus.

IIII. In

IIII. In Peutingerorum ædibus.

MERCVRIO
CVIVS. SEDES. A. TERGO
SVNT
AꝐIVS. CL. LATERANVS
XV. VIR. SACR. FAC
COS. DESIGN
LEG. AVG. PR. PR
LEG. III. ITAL
V. S. L. M.

Vide quæ ad hanc inſcript. obſeruauimus libro V. & VI. In Appij nomine inſolens character pro duplici P. eſt.

In ædibus Peutingerorum.

Hoc

IN. H. DD. DEO. M*ercurio*
CENSVALI. PRO. S*alute. dd*
N̄ N̄ AVGG. IMPP. S*ept. seu. et*
ANTONINI. PAR TH. *max. et nobi*
LISSIMI. CAES. N. *sept. getae*
RESTITVERVNT. *templum*
CVM. SIGNI*s. consump*
TIS. VETVS*tate........et*
IVL. VERAX..............
NEG. DD. CI *lone. et libone*
COS. V. ID. S*eptembr*

VII. In domo quâdam.

MARTI
CRISPVS. RAE
CI. FIL. V. S. L. M.

Incidit mentio inſcriptionis iſtius, & eius quæ proximè ſequitur lib. V.

VIII. In ædibus Peutingerorum.

IN. H. DD.
DEO. MARTI
ET. VICTORIÆ
CONTVBERNI
VM. MARTICV
LTORVM POSVE
RVNT. V. S.
L L. M.

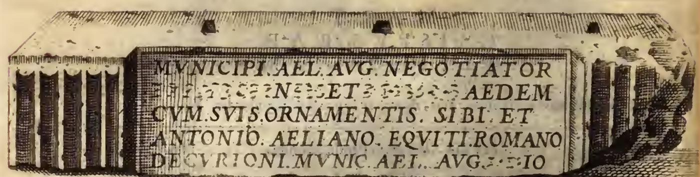
Contubernium dicitur contubernalium habitatio, ait Feſtus, *Contubernales* autem, *dicuntur à tabernis quæ fiebant ex tabulis*. Vegetius uidetur contubernium decem militum numero definire. At hîc paullo aliter accipio, pro corpore aut collegio quod Martis colendi cauſsâ coiret, pecuniam conferret. *Feſt. n. Contubernium & Contubernales Veg. lib. 2. c. 10.*

IX. In hortis qui è regione ſunt collegij ſocietatis Ieſu, ibidem anno Chriſti MDL. effoſſa.

CETERIS ¥ DIIS
DEABVSQVE
OMNIBVS ¥
ADIVTORIVS
ROMANVS. D. M
V. S. L. L. M

Cic. act. 5. in Ver. Dei Deæ'ue alicuius plurium'ue nomina præceſſere: ſic Cicero in Verrem, poſt Iouem, Iunonem & aliquos prætereà nominatim inuocatos, *Ceteros item Deos Deasque omnes imploro atque obteſtor*. Diximus libro V. Adiutorium Romanum Decurionem municipij uideri fuiſſe, nam ſic interpretor ſingulares litteras quæ ante uerſum ultimum.

X. In ædibus Peutingerorum.

Planum fecimus libro V. colonias (colonia enim certè Auguſta) plerumque municipia dictas, & in eam ſententiam optimorum auctorum teſtimonia multa adduximus, quibus etiam nunc Tacitum licet adiungere, qui uno orationis filo Placentiam coloniã, ciues *municipale uulgus* appellat, quocircà lapidum auctoritate in re ſatis ſuperque teſtatâ abſtinemus. Eodem libro de ſacris ædibus, de Decurionibus, de Equitibus loquuti, hanc ipſam inſcriptionem laudauimus. Libro autem VI. de Aelio prænomine, quod Auguſtam ab Hadriano traxiſſe exiſtimamus, diſputauimus. Fragmentum ex æde eſſe cuius nomen uetuſtatis iniuriâ extritum, dubitationem non habet; ſi rectè coniecturam à columnis utrimque ſtriatis capio, ipſius hyperthyri pars. *Tac. hiſt. lib. 3.*

Ad

Ad D. Vdalrici.

Vulgus Ciſæ εἴδωλον interpretatur. Nos cum de Cisâ libro III. multa dixerimus, an eius tamen nominis Dea aliquando Auguſtæ culta fuerit, in medio reliquimus, neq; item libro IV. de templo quidquam definire auſi. Hæc equidem imago Meduſæ eſt, cuius ſe iam olim admonitum à Chriſtophoro Velſero qui Reginoburgi ſummæ ædis Præpoſitus grauiora ſtudia politioribus litteris condire ſolitus, Peutingerus in conuiualibus retulit, & memini pæne geminam uidere in Carpenſibus hortis Romæ. Num ex Palladis æde aliquâ, numue ex Capitolio noſtro ſit reliqua, quis certò ſtatuat? Scio Gorgones multasq; prætereà maniarum & laruarum ſpecies ſepulchris etiã inſculptas.

XI. In ædibus canonici cuiuſdam.

p A R C I s
S A C R *um*
C. . . . .
C O S S I T I V S
P R I M V S
V. S. P
L. L. M

Veronæ lapis, LOCO. PVBLIC. DAT. DD. PARCIS. AVG. SACRVM. nec omnino primæ huius fragmenti litteræ quatuor aliorſum trahi poſſunt.

XII. In ædibus Peutingerorum.

. . . . . V R I . . S C . . .
. . . . . R I V I . . . . . .
V. S. L. L. M

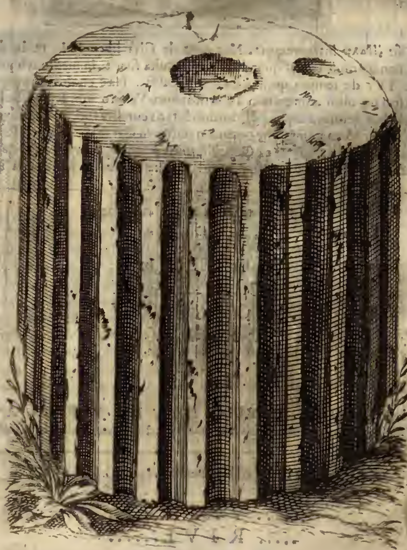
Etſi præter ultimum uerſum, qui uoti ſolutionem continet, nihil intelligo, uel eo tamen nomine, hoc & ſequens fragmentum, inter ſacra retuli.

XIII. In horto è regione collegij ſocietatis Ieſu.

....
.... V S. O P T I O....,
.... R A E T E R I.....
V. S. L. M

Optiones antiquitus Tribunorum, Centurionum & Decurionum quodamnodo uicarij, *tamquàm adoptati eorum*, inquit Vegetius, *ab optando appellati*. *Veg.lib.2.c.7.*

XIIII. In epiſcopij atrio.

Libro

Libro V. rationes adduximus quæ nobis perſuadent columnæ fragmentum ex baſilicâ ſupereſſe.

XIV. In domo quadam priuata.

. . . .

. . . .

DEC. MV*nicipi*
FRATRIS. EI*us*
FILIVS
HERES
L. D. D. D

Nomen demortui periję, uti & eius qui titulum poſuit: appâret autem priorem Decurionem municipij, deque patriâ rectè meritum, quippe cui locus ſepulchri publicè datus, alterum eius ex fratre nepotem & heredem fuiſſe. Quod Decreti à Decurionum ordine facti hîc mentio, uiſum collocare ſtatim poſt ædium ſacrarum & baſilicæ monumenta.

XV. In ædibus Peutingerorum, illuc tranſlata ex æde D. Nicolai, quæ ante urbis muros ſtetit.

PERPETVÆ. SECVRITATI
C. IVLIANIVS. IVLIVS. DEC. MVN
IIII. VIRALIS. SIBI. ET
SECVNDINIAE. PERVINCAE
CONIVGI. CARISSIMAE
ERGA. SE. DILIGENTISSIMAE
FEMINAE. RARISSIMAE
SINGVLARIS. EXEMPLI
PVDICITIAE
QVAE. VIXIT. ANNOS. XXXXV.
MENSES. VII. DIES. XXI. ET
IVLIANIIS. IVLIO. IVNIORI. ET
IVCVNDO. ET. IVSTO. FILIIS
VIVIS. VIVOS. FECIT

C. Iulianius Iulius Quinquennalitius, hoc eſt Cenſorius fuiſſe, aut Ædilitius, hoc eſt IIII. Vir Ædilitiâ poteſtate functus uidetur, uti dictum rerum Auguſtanarum libro V. Diximus etiam in Commentario ad acta S. Afræ martyris, ſuſpicionem eſſe, per-

tinuiſſe

tinuiſſe ad Iulianiorum gentem Iulianam quæ ſub Diocletiano Chriſtianitatis rea capitis Auguſtæ damnata; quod ſi ſedet, Iulianiam legemus rectius. Viuis uiuos fecit, antiquum, ſed non infrequens, eſt pro Viuus.

In ædibus canonici cuſtodis ſummi templi.

Dixi libro V. Duumuirorum uideri imagines. Tametſi nomina intercidêre, coniecturæ cauſſas aliquas afferre poſſumus, quod duo ſunt, & alter quidem manu iubentis geſtu, quod togati, quod neſcio quid chartaceum prætendunt, ordinis fortean decreta, quod pinea nux publicum coloniæ ſymbolum inter utrumque addita, quis enim id ſibi ſumeret priuatus, aut in minori magiſtratu conſtitutus? Et quamquam hæc interdum eodem quo cupreſſus modo mortis indicium, quippe quæ ſemel exciſa nunquam repullulet, in priorem tamen coniecturam neſcio quomodo uideor pronior. Eam locus iuuaret etiam, ſi lapidem ibi aut in uicinia inuentum conſtaret, coloniæ enim illic forū, & in foris illuſtrium uirorum imagines, ſenatorum præſertim & oratorum, unde Licinius mathematicus apud Vitruuium Alabandeos inſipientes eſſe iudicatos ait, *quod in gymnaſio eorum quæ ſunt ſtatuæ, omnes ſunt cauſſas agentes, in foro autem diſcos tenentes, aut currentes ſeu pilâ ludentes.*

XVI. Anno Chriſti MDLXVII. Ad D. Vdalrici ſub turre inuenta.

PERPETVÆ. ME. SECVRIT. TIB
CLEVPHAS. IIIIII. VIR. AVG. NEGOTIATOR
ARTIS. PVRPVRARIÆ. QVI. VIXIT
ANNOS. LXXVI. SENILIAE LASCIVAE
CONIVGI. ET. CLAVDIAE. FORTVNENSI
ET. EPIGONO. APRO. FILIIS. VIVOS. VIVIS
FECIT.

Hanc inſcriptionem, cum paucis quibuſdam alijs, non uidi: interim in hac auſus facinus, quod in nullâ aliâ, cum exemplum quod deſcripſi haberet IIIIII. VIR. AVG. NEGOTIATORVM. ARTIS. PVRPVRARIÆ. inane additamentum audacter reſcidi, & NEGOTIATOR. reſtitui, nam ut Cleuphas Sexuir Auguſtalis negotiatorum illius artis fuerit, nugæ. Adi quæ libro VI. de Cleupha obſeruauimus. Nec te coniugis & liberorum nomina, quæ nihil Iudaicum ſonant, ſententiâ dimoueant, Agrippas, Berenices, Druſillas Regia eius gentis familia habuit. Conſtantius negotiatores purpurarios qui Imp. deſeruirent, immunes eſſe iuſſit. Conſt. C. lib. 10. tit. 47. l. 7.

XVII. Ante ædes Peutingerorum.

....
....tRIBV*no*...............
......E.....................
CONSVLARES. HO*nor. adept. et*
ATINIAE. GEMINAE..........
PEREGRINIVS. BELLICO*sus. f. c*
HOMINIBVS. BONIS

Præter quod libro V. diximus, nihil eruo: nam quod olim de procuratore Rætiæ aliquo conijciebam, nunc damno, & litteras RIBV, de tribuno opinor rectius accipio.

XVIII. In D. Vdalrici templo fruſtillatim effoſſa anno MDXCI.

D. M. ET
PERPETVAE. SE
*cu*RITATI. VICTO
*ri*O. VICTOR*i*ANO
*ne*GOTIATORI. A*ug*
...SCRETARIA....
..TVRARIAE. SI....
..CA. MAT*er*.........
..VIXIT. AN*n*........
..C...................

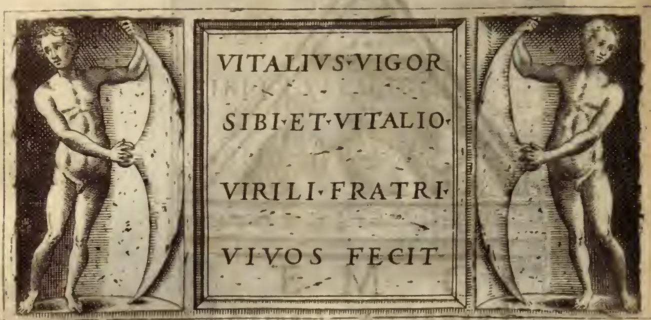
Quæ

XX. In Peutingerorum ædibus.

Puſinti, Victorinæ & Puſiniæ imagines faſtigium oſtendit. OB. MEMORIAE. & CONIVGI. ſculptoris uidetur error, pro MEMORIAM. & CONIVGIS.

XXI. Ad D. Vdalrici, ſub Michaëlis archangeli ædiculâ,

Boni hæc ominis nomina, uti & quæ præteriere Victoris, Victoriani, Clementis, Victorinæ, atque ex ſequentibus Conſtantini, Clementis, Fortunati. Eximia his deligendis Romanorum religio, in maximarum præſertim rerum initijs, quod dudum ex Cicerone & Feſto obſeruauimus. Sic eſt apud Tacitum in Capitolij reſtitutione ſub
Tac.hiſt.lib.4. Veſpaſiano, *Ingreſſi milites, quibus fauſta nomina, felicibus ramis.*

XXII. In ædibus Peutingerorum.

D. M. ET
PERPETVÆ. SECVRITATI
CRASSICIO
CONSTANTINO
INFANTI. DVL
CISSIMO. QVI
VIXIT. ANNOS. VII
AELIVS. AELIANVS
ET CRASSICIA. VRSA
PARENTES. FACI
ENDVM. CVRAVERVNT

Notandum Craſſicium Conſtantinũ alterum nomen à matre, neutrum à patre traxiſſe,

Ad

Ad pontem uiæ nouæ mediæ.

Ineptas plebeiasq́ue quorundam fabulas nihil moramur: Hæc ex ſepulchro tabula eſt, Infantis fortaſſis, nam eam cogitationem puerorum ludentium ſpecies iniecit, nec tamen quidquam nimis affirmo, cum & aliæ explicationes locum habere queant. Secundus trochum credo manu iacit, trochum quippe Martialis pueris tribuit, cumq́ue anulum orbi inſertum habuiſſe oſtendit, ut ſpectatores ſono oblectaret, & obuios uiâ decederent admoneret, *Mart. lib. 14. ep. 148. 149.*

Iſte trochus pueris, at mihi cantus erit,
Garrulus in laxo cur anulus orbe uagatur?
Cedat ut argutis obuia turba trochis.

Vt eos admodum falli neceſſe ſit, quibus trochus idem uiſus quod

——————*torto uolitans ſub uerbere turbo.* *Virg. Aen. lib. 7.*

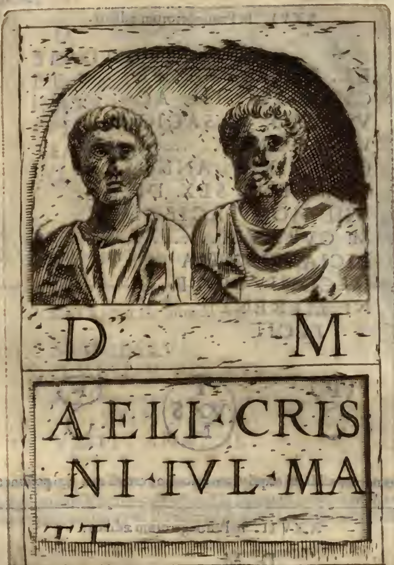
XXIII. In horto quodam,

. . . .
MATRI. PIENTISSIMAE
LVCRETIVS. CLEMENS
ET. FL. FORTVNATVS. FILI
FACIENDVM. CVRAVERVNT

Matris nomen abeſt, nec ei filiorum pietas ad memoriam profuit.

XXIIII. In

XXIIII. In Peutingerorum ædibus.

Iuliæ matris, quæ titulum poſuit, & Aelij Criſni, cui poſitus, hæ effigies.

XXV. Vbi extet neſcio.

D. M
PERPETVAE
SECVRITATI. AVL
SILVANO. VETERANO
MIL. ITAL. MVL. V. P
IVL. PACON. V. CL. CAT
N. STA. CL. CA. CLEMENS
POSVIT

Vereor

Vereor parum peritè deſcriptam, eo minus coniecturis licere uolo.

XXVI. In Peutingerorum ædibus.

d. *m*
ET. PERPETVÆ. SE
CVRITATI. TIB. AC
VTIANO. VRSACIO
VETERANo............
QVI. VIXIT. ANNOS....
VII. MENS. SEX. DIES
VIII. HOC. FACIENDV
M. CVRAVIT..........
LICIA. PIENTIA
....CONIVGI. BE
NE MERENTI
FECIT

P   T VXS M   F

Ex poſtremis notis, nihil cui acquieſcam exſculpo; cætera quæ legi poſſunt clara ſunt.

XXVII. In Peutingerorum ædibus.

D. M
....A RINI. MONTAN
EX. 7. VET. POMPEIVS
SALTVINVS. HERES
FACIENDVM. CVRA.
EX. SS .... N̄

Notum centurias à centurionum nomine dictas, Montanus ergo ex centuriâ Veturij alicuius miles. Vltimus uerſus, ſepulchri ſumptum indicabat, ſed numerorum notæ corruptæ.

XXVIII. In hortis V. Ill. Marci Fuggeri, Repetta anno M D LXXXII. in Vindonis alueo,

D. M
SEROTINI
ET. PISTAVCI
ISAVRICAE
IVL. STATV
TIANVS. ET
IVL. CONCESI
F. C

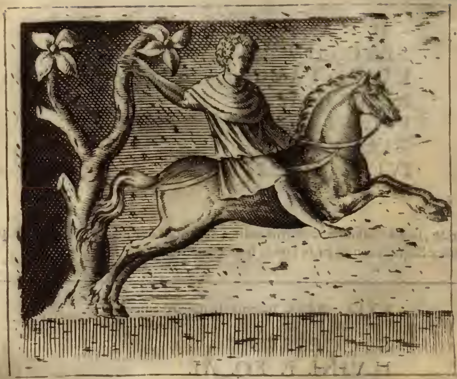
An Iſauricæ, ſiue legionis ſiue cohortis milites Serotinus & Piſtaucus? Legionis primæ Iſauricæ Sagittariæ nomen in lapide ſupereſſe ferunt.

XXIX. Ad D. Ioannis, in muro cœmeterij.

SVCCESSVS
ILVINI. F. EQ. AL
AVG.............
..... STIP. XIIII.
VIXIT. ANN. XL

Succeſſus Iluini filius eques alaris (Alates enim à legionarijs diſtinguit Vegetius) Auguſtâ. Notum patriam ablatiuo caſu oſtendi in lapidibus, eodem modo quo Aſconius de tribu ſcripſit: niſi cui eques alæ alicuius Auguſtæ aut Auguſtalis rectius. *Veg. lib. 2. c. 1. Aſcon. in 2. Ver.*

In S. Otmari vico.

Aut Succeſſi, aut equitis alicuius alterius hæc effigies. Flores ſepulchris additi creberrimè, humanæ imbecillitatis argumento. . . . .

XXX. In ædibus priuatis.

CLAVDI...
LAVIAN..
...HERED

Lapidis hoc fruſtum, uti & quæ ſequuntur duo, nihil ualde memorabile continent.

XXXI. In domo priuatâ.

....
.... AI ....
..... ILNIVS ....
... S. HER. EX. HS. XI...

Heres etiam monumenti impenſam aſcripſit.

XXXII. In baſilicâ D. Virginis ad portam æream.

....
..VEREN. HERE......
....

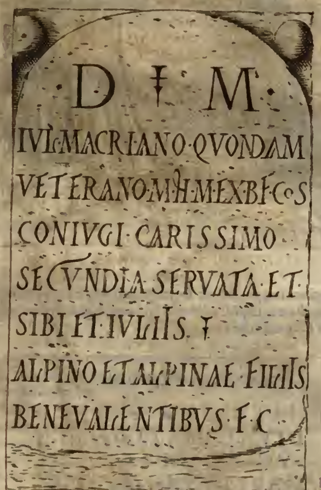
XXX III. Item

XXXIII. Item in baſilicâ D. Virginis.

CL. IVCANAE
EX. TEST. P. CL
MATERNI. PA
TRIS. F. I. SILVI
NA. VXOR. ET
HERES. F. C
N. I. F. L

Siluina, uxor & heres P. Cl. Materni, ex mariti teſtamento fieri iuſſit, fieriquecurauit Cl. Iucanæ eius filiæ; ut nos tamen exſcribentis incuria non fefellerit. Poſtremæ notæ mihi non notæ.

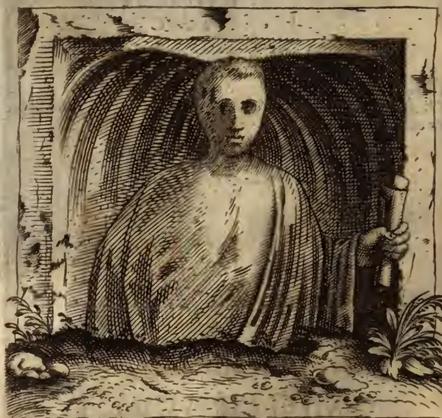
XXXIIII. Ad D. Vdalrici.

Litterarum informis ſpecies, quam proximè ad lapidis fidem exprimendam curauimus, à non optimo ſæculo eſt. Implexæ ſecundi uerſus, Macrianum miſſum honeſtâ miſſione ſignificant, uti nos amicus noſter Io. Viuianus, à Lipſio doctus, monuit: Congruit quod Exbeneficiarius Conſulis, quia eo munere iam defunctus. De Beneficia-

rijs quæ Vegetius, quæ alij, in promptu ſunt. Sed & diuerſus à vulgato eius uerbi uſus
Tertul. de fuga in perſec. interdum fuiſſe uidetur, nam Tertullianus matrices Beneficiariorum & Curioſorum nominat, in quibus deſcripti tabernarij, lanij fures balnearum, aleones & lenones,
Cuiac. in nou, 13. Itaque Cuiacius Beneficiarios & Curioſos pro delatoribus accipit.

E regione prioris inſcriptionis.

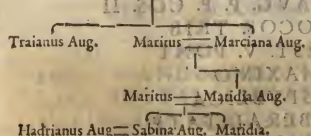
Hæc ipſa Macriani opinor imago; manu fortaſſis indicem conuolutum tenet, quem matricem Tertullianus dixit. Lapidi ad dextrum latus, à pictore non expreſſum, roſæ inſculptæ, conditioni humanæ uitæ teſtandæ.

XXXV. In priuatâ domo.

MATID *i a e*
DIVAE. MATI*diae*
*a*VG. FIL. DI *uae*
MARCIANA*e. aug*
*ne*PTI. DIVI. *tra*
*ia*NI. ABNE*p t i*
DIVAE. SAB*i nae*
hadr. aug. SO*rori*

Matidia,

Matidia, ſoror Sabinæ Hadriani uxoris, ex hoc & alijs lapidibus. Sabinam Traiani neptem per ſororem uocat Spartianus, ἀδελφιδῆν Dio & Zonaras. Hinc creditum Matidiam & Sabinam ex Traiani ſorore natas. Quod, cum Matidiæ duæ fuerint, de maiori uerum eſt, de minori & Sabinâ ſorore, minime. Quin Sabinam & alteram Matidiam, cui baſis poſita, doceo prioris Matidiæ filias, Marcianæ Traiani ſororis nepres fuiſſe, hoc modo,

Si iſta Spartiani quoque mens, noui enim qui nepotes ex fratre aut ſorore, non pro fratris ſororiſue filijs, quod uulgo fit, ſed pro horum nepotibus accipiant, neque ſe omnino aliter in probatis auctoribus obſeruare potuiſſe ſcribant, ſi hæc ergo Spartiani & Græcorum mens, bene eſt, ſin diuerſa, dicam clarè, Errauere. Certè ex ipſo Spartiano facile colligo Hadriani ſocrum Marcianam non fuiſſe. Cum multa ciuiliter ab Hadriano erga amicos acta enumeraſſet, ſubiungit, *Omnia denique ad priuati hominis modum fecit. Socrui ſuæ honores præcipuos impendit ludis gladiatorijs, ceteriſque officijs.* Ea ſiue de ſocru uiuâ capimus, quam honoribus in gladiatorijs ſpectaculis à genero affectam, argumento æquabilitatis *ad priuati hominis modum* eſt conſentiens, ut cetera officia, officia ſint quæ in quotidianam uitam cadunt; ſiue quod uiris magnis placere uideo, funebre munus, & officia mortuorum memoriæ debita interpretamur rectius, utrumuis non niſi Hadriano imperante contigit. At Marciana iam antea defuncta, & in Diuas relata, quod arcus Anconæ Traiano Trib. Pot. XVIII. poſitus oſtendit, DIVAE. MARCIANAE. AVG. SORORI. AVG. Hadriani ergo nequaquam ſocrus, & quod conſequitur, Sabina Sabinæque ſoror, eius neutiquam filiæ. Iſta per ambages. Rectâ idem conficit lapis Sueſſanus, MATIDIAE. AVG. FIL. DIVAE. MARCIANAE. AVG. NEPTI. DIVAE. SABINAE. AVG. SORORI. An obſcurè Matidia Auguſtæ filia, Marcianæ non filia ſed neptis? Illud obſcurius, cuius Auguſtæ filia; niſi hunc ſcrupulum marmor noſtrum eximeret, in quo litterarum reliquiæ ſatis oſtendunt Matidiam Matidiâ natam: & extant nummi, MATIDIA. AVG. DIVAE. MARCIANAE. F. qui ad maiorem Matidiam pertinent. Illa enim Auguſta, & poſt mortem Diua dicta. An minor ijſdem honoribus aucta, ambigo neque puto. De maiori etiam accipio Spartiani locum, *Poſt hoc Antiochiâ digreſſus eſt, ad inſpiciendas reliquias Traiani, quas Tatianus, Plotina & Matidia deferebant.* Minorem Sabinæ ſuperfuiſſe dicamus oportet, ſi hic titulus uiuæ ſtatutus, quod mihi uerisſimile. Traiani abneptem timidè aſcripſi, coactus ſpatio lapidis, DIVI prænomine, & NI terminatione. Vt ſemel omnia dicam, ſuſpicor Marcianæ aut Matidiæ maioris maritos (quorum neque nomina, neque nobis ſtemmata nota) aliquo modo ad Traianum pertinuiſſe, Inde abneptem dictam Matidiam minorem. Quamquam ſæpe à naturæ uinculis ad ambitionem diſceſſum, ideoque uariatum. Exemplum in Seuero, cui uiſum in Marci familiam tranſire: Is in lapidibus nunc L. Veri Aug. nunc M. Antonini filius, Commodi frater, Antonini Pij Nep. Hadriani Pronep. Traiani Abnep. Neruæ Adnepos: Cum interim filius eius M. Aur. Antoninus Traiani & Neruæ Adnepos appelletur: Quæ cuncta ſimul, ſi ad calculum reuoces, uera eſſe non poſſunt. Viceriæ uiſitur inſcriptio quæ Matidiarum quoque meminit; dubito an natum mer, cum inter Hadrianum & Gordianum an- *Hotom. de uerbor. ſignif.*

 ni pluſ-

ni pluſquam centum interſint, & ſi nihil prohibet ex uſuris ſortis à Matidijs legatæ aut donatæ, ſtatuam Gordiano tanto poſt poſitam. Inſcriptio hæc eſt,

IMP. CAES
MARCO. ANTONIO
GORDIANO. PIO
FEL. AVG. P. P. COS. II
PROCOS. TRIB
POTEST. V. PONT
MAXIMO
RESPVBLICA
EXLIBERALITATE
MATIDIARVM
D. D

XXXVI. Ad D. Stephani.

C. MANAGNIO
IVSTO. T. LEG. III
ITALIC. ♡ MANA
GNIA. FABIANA
FILIA. ET. HERES
FACIENDVM. CV
RAVIT. INSTANTE
MANAGNIO. NI
CITATE. LIBERTO
EX. HS. N. XVI

M. Antoninus Imp. legionem tertiam Italicam in Rætiâ inſtituit, uti libro VI. oſtendimus. Laterani legati nomen extat inſcriptione IV. ædium ſacrarum, Iulij Clementis Aquiliferi XVIII. inter negotiatores. Hic ordine Tribunus, Decurio, & milites, quorum alter Librarius etiam. Inſtante liberto, id eſt, quod ceteroquin CVRANTE aut AGENTE, aut CVRAM AGENTE. Quot ſeſtertijs nummis monumentum conſtiterit, numerorum notæ oſtendunt.

XXXVII. Ad D. Vdalrici.

....
*de*CVRIONI. AL. III. L. ET
bf. COS. ET. FL. DECORATo
mil. LEG. III. ITAL..........
VS. V.................

Vegetius

Vegetius *Equitum alæ dicuntur, ab eo quod ad ſimilitudinem alarum ab utrâque parte protegant acies*. Alarum partes turmæ, quaſi termæ aut terimæ, quod ex terdenis conſtarent equitibus, ut eſt apud Varronem & Feſtum. Hinc Decuriones ſingulis turmis tres. Atque id quidem antiquitus. Vegetij, æuo turma equites XXXII. ſub uno Decurione habuit. *Veg. lib. 2. c. 1.* *Var. de Ling. lib. 4.* *Feſtus Turma.* *Veg. lib. 2. c. 14.*

XXXVIII. Ad D. Dominici.

D. M.
IVL. AMANDO. MIL
LEG. III. ITAL. LIBRARI*o*. COS
VIXIT. ANNIS. XXX
IVLIA. PATERNA. MATER
FECIT. SIBI. ET. FILIO
PIENTISSIMO. VIVA. EX
PECVNIA. SVA. FECIT

Librarij, qui libros & inſtrumenta ſcribunt. In caſtris, ait Vegetius, qui in libros referebant rationes ad milites pertinentes. *Veg. lib. 2. c. 7.*

XXXIX. Sub portâ D. Virginis.

....
pro. INCOLV*m. imp. caes. l. sept. seu*
aug. tr. p. III. IMP. V. COS. *II. procos. p. p. feliciſſimi*
princ. TOTIVSQVE. *domus. diuinae. quod....*
colla BSOS. RESTITV*it*..............
..........VS. SVRVS..............

Sept. Seuerum ſiue muros, ſiue pontes, ſiue fornices reſtituiſſe uideri, diximus libro VI. In ultimo & penultimo uerſu eius qui inſcriptionem poſuit maxima nominis portio deeſt, nullis coniecturis reponenda. Porro cum duos tantum Imperatores Trib. Pot. III. Imp. V. dictos repererim, Domitianum Coſ. X. & Seuerum Coſ. II. hanc poſteriori tribuere ideo uiſum, quod Seueri in Col. Auguſtanam multa, Domitiani quod ſciam beneficia nulla extent. Initium abeſſe iudicauimus, quia quæ pro alicuius ſalute aut incolumitate ſtatutæ, fere certis numinibus dicatæ, habes eius generis apud Smetium, LVNAE. AETER. SACR. PRO. SALVTE. IMP. CAES. L. SEPTIMI. SEV. Item, VIR. DIANAE. SACR. PRO. SALVTE. IMP. CAESARIS. L. SEPTIMI. SEVERI. Item, I. O. M. SARAPIDI. PRO. SALVTE. IMP. L. SEPT. SEVERI. & alias aliorum.

XL. Ad

XL. Ad D. Vdalrici.

*gentian*O. ET. BASSO. CO*s*

Litteræ grandes & elegantes, ut liceat exiſtimare inſcriptas fuiſſe operi alicui publico egregio. Præferunt nomen Baſſi Coſ. & apparet alterius Coſ. nomen præceſſiſſe. Cum ergo VI. uel VII. Baſſos poſteriori loco conſules renunciatos inueniam, ſcilicet anno urbis DCCXI. cum C. Albio Carrinate (mortuo in magiſtratu Q. Pedio) P. Ventidium Baſſum: anno DCCCXVII. cum Craſſo Baſſum, uti habet Caſſiodorus: anno CMLXIV. cum Q. Epidio Rufo Lolliano Gentiano, Pomponium Baſſum: anno MXI. cum M. Aurelio Memmio Fuſco, Pomponium Baſſum: anno MXII. cũ Fuluio Æmiliano, Pomponiũ Baſſum II. Anno MXXIV. cum Aureliano Pomponium Baſſum: & anno MLXIX. cum Ouinio Gallicano, Septimium Baſſum; difficulter ſtatuo ad quem inſcriptio pertineat. Eſt tamen tenuis coniectura, pertinere ad Pomponium Baſſum anni CMLXIV. quo Conſule Seuerus in Britanniâ obijt, quem Victor inter præcipuos Seueri amicos numerat, & cui Domitium Dextrum in urbanâ præfecturâ ſucceſſiſſe Spartianus narrat. Nam Ventidius ante coloniam noſtram deductam ĩnijt. Baſſum anni DCCCXVII. (fuit is C. Lecanius Baſſus) reliqui faſtorum ſcriptores M. Licinio Craſſo Frugi præpoſuere, ſolus poſtpoſuit Caſſiodorus, at præponendus Taciti præiudicio. Ceteros poſt annum CMLXIV. excludit litterarum elegantia, nam ex hâc lapidum ætates periti dijudicant.

Victor Seu. *Spart. Seu.* *Tac. An. 15.*

XLI. In turre S. Crucis, quâ eccleſiam ſpectat.

. . . .

imperatori. caeſari
l. SEPT. *imi. ſeueri. aug*
*a*RAB. AD*iab. filio. diui.*
. . . . MARCI. ANTO*nini. germ. ſar*
. . . . . *ma*TICI. NE*p. diui. antonini. pro*
*n*EPOTI. *diui. hadriani. ab ne*
*p*OTI. DIV*i. traiani. par*
T*hici.* ET. *diui. neruae*
*a*D NEPOT*i. m. aurelio. anto*
*n*INO. PIO. *felici. aug. trib*
pot . . . . . PROC*os. p. p. imp* . . . . .

Diximus libro VI. quo tempore, & quâ de cauſâ, ſtatuam cuius hæc baſis collocatam credibile.

XLII. Lapis Auguſtæ inuentus, inde Smiham tranſlatus: demum Ill. Comiti Vdalrico à Montfort à Hieronymo Fuggero dono conceſſum audio.

D. M.

D. M. ET
PERPETVÆ. SECVRITATI
CL. CONSTANTINO. QVI
VIX. ANN. XXX. ET IPSAN
ILLE. CONIVGI. EIVS
QVE. VIX. ANN. XXVI
ET. RETICIO. FILIO. EORVM
QVI. VIX. ANN. IIII
CLAVDIA. CONSTANTI
NA. SOROR. ET. HERENS
FRATRI. DVLCISSIMO
AC. PIENTISSIMO
F. C

Pleraque barbarè & cõtra latinitatis leges ſcripta, ut tulit uſus rei Romanæ collabentis.

XLIII. In monaſterio D. Vdalrici.

P O M P

Saxum eſt grande, in quo quatuor hæ tantum pulcherrimæ litteræ, quæ quid ſibi uelint ego me neſcire fateor; reliquum ſpatium purum eſt.

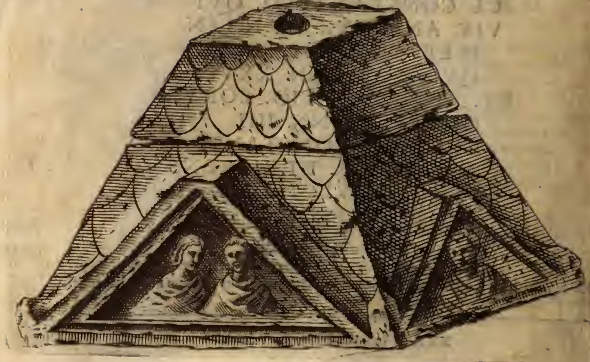
In domo priuatâ.

D. M. S
CAECILIO
EVPHROSINo
AN. ☧ LV
S. T. T. L

Lapis peregrinus non originatius, ex ultimâ Luſitaniâ Auguſtam allatus, ideo hîc extra numerum poſuimus.

In Peu-

In Peutingerorum ædibus.

Pro tecto ſepulchri alicuius fuit.

Ad portam quâ Geggingam itur.

Lapis quadratus, cuius quartum latus muro affixum. Videtur pertinuiſſe ad ſepulchrum hominum non armatæ, ſed palatinæ & curialis militiæ, uti ſub poſterioribus Imperatoribus appellabant. Nam eius rei eſt coniecturam capere ex libellis conuolutis quos prætendunt.

Ad portam item Geggingenſem.

Hîc quod explicationis nomine afferã, nihil eſt.

En poſtre-

En poſtremo loco pauimentum de quo libro V. ſcripſimus. Huic cum breuem denuo lucis uſuram ab horti domino impetraſſemus, imbrium niuiumque glacie ualde corruptum inuenimus, pleraſque teſſerulas loco motas, reliquarum etiam coagmentationem ſolutam, ut iam ſpes nulla ſuperet incolume poſterorum oculis cuiuſquam accuratione ſeruari poſſe. Narrabant repertas aliquando id loci non unius generis marmoris cruſtas, oſtiorum antas, & egregij operis hyperthyron, lapidis item gypſei aut cretacei maſſam bene grandem, ad hæc fragmentum euripi ſaxeum, præterea gemmam boream an aërizuſam, anulo inſertam aureo, lychnum atque ampullam uitream, liquore plenam ſpiſſo neſcio quo rubro: quorum nos tamen præter maſſam illam & canalem nihil uidimus, liquore, quem ſeruatum unicè exoptaremus, temerè effuſo, reliquis alicuius pretij rebus dudum diuenditis. Balneorum interim ueſtigia quæ prius ſubodorati, nunc palam agnoſcimus. De marmorum incruſtatione Seneca, *pauper ſibi uidetur ac ſordidus, niſi parietes* (balnei) *magnis & pretioſis orbibus refulſerint, niſi Alexandrina marmora Numidicis cruſtis diſtincta ſint.* Statij & Martialis in hunc ſenſum uerſus de Etruſci & Tuccæ thermis aſcribere nihil neceſſe. Neque ueſtibulorum & thyromaton (uti Vitruuius nominat) magnificentiam inde æſtimare difficile. Quin ſi uerum uolumus, nullius uſpiam externi teſtis auctoritas, ad cognoſcendum qui totius antiquitus ædificij ſplendor fuerit, nobis hîc conquirenda: Aeſtimatori non ſtolido iſtud ipſum quod præ manibus pauimenti ueſtigium, nimium quantum de inædificati olim operis ſpecie promittit. Ego equidem, qui priſcæ Romanorum maieſtatis reliquias quæ in Italiâ ſunt non otioſè ſpectaui, de ijs quæ habentur alibi diligenter quæſiui, prorſus profiteor me non oculis non auribus quidquam debere, quod in hoc quidem genere cum iſto uno contendi mereatur, & ex quo æquè uberes antiquæ ſcientiæ fructus hauriri poſſint. Quod ſatis ſcio alios quicumque inſpexerint, itidem mecum ſenſuros. Antonini adeò & Diocletiani Romæ thermæ, quarum uel parietinæ & rudera poſt tantam æui uetuſtatem, etſi hominum perpetuo propemodum damnatæ neglectu, crebris ignium tentatæ iniurijs, & barbararum gentium ſæpe repetitis furoribus oppugnatæ, molis adhuc ſuæ miraculo ſpectantium oculos tenent, & animos quodam horrore perfundunt, huiuſmodi tamen delitiarum nihil hactenus detectum dedêre. Nam quæ in illis pauimenta uidimus, cum argumenti profectò ſpecie, tum artificum iſti peritiâ ualde concedunt. Maiores nimirum noſtri enitendum putauerunt, ut quibus ſtructuræ & impenſæ magnitudine pares eſſe non poterant, ab ijs ſaltem elegantiæ laude ne uincerentur. Et cum in hanc partem eâ quâ cernimus curâ incubuerint, nemo de cetero dubitet reliqua quoque ornamenta, quæ in thermis uaria plerumque & eximia, ad parilem ſplendorem fuiſſe conformata. Sed & uniuerſi ædificij eum extitiſſe modum, qui quamquam magno interuallo infra Romanorum exemplarium faſtigia conſiſteret, opulentæ tamen florentiſque apprimè coloniæ decus tueretur. Atque hinc fidem proniorem ſpero inueniant quæ nos Capitolio, templis, baſilicâ, amphitheatro, quorum nunc nihil ſuperat, attulimus, ſequuti, ut nonnullis fortaſſe uidebatur, exiles admodum & dubias ſuſpiciones, quæ uel noculis aliquot hinc inde ex priſcorum ſcriptorum libris corrogatis, uel neſcio quibus uetuſtorum lapidum litterulis innixæ. At hæc apud homines qui aut eruditi ſunt, aut erudiri ſeriò uolunt, ſatis omninò ſuâ ſponte habent ponderis: Bonum tamen factum iſtiuſmodi præterea comprobari monumentis, quorum ſpecies ante oculos poſita, ab uſu huius æui mirè remota, tacitam quodammodo uim habet, ut imperitos etiam quaſi manu ducat, illi ſibi de ueteri rerum ſtatu nunquam uiſa nunquam uidenda facilè perſuaderi patiantur, quibus aliàs eam propemodum erant habituri fidem, quam homini ſermones de Platonis alicubi Republicâ & Atlantis inſulâ inſtituenti accommodarent. Verum enimuerò intra cancellos nobis redeundum, atque ea porro thermarum indicia quæ ſupra diximus hoc loci reperta eſſe, proſequenda.

Sen. ep. 87.
Stat. ſylu. lib. 1. Mart. lib. 6. epig. 42. lib. 9. ep. 77.
Vitr. lib. 4. c. 6.

Pedis Auguſtani modulus.

Nomina quæ punctis indicata tantum, nos legere non potuimus. quidam ſe iam olim hoc modo legiſse affirmabat SIRI. PVS. SPICIVS. ALPVS. LYTRA.

Plin. lib. 35. c. 16. *Mart. lib. 6. ep. 93.*

Terræ candicantis plures ſpecies cuti curandæ adhibitas ex Plinio ſcimus, inprimis ſanè cretam ex Martiale,

Depoſitâ quoties balnea ueſte petit,
Pſilothro nitet, aut acidâ latet oblita cretâ.

Mart. lib. 3. ep. 92.

Aquas in thermas ductas non monendum; ſed & anulos loturos poſuiſſe, & lychnorum ibi uſum fuiſſe, Martialis,

—— *lucernâ balneator extinctâ.*

Plin. lib. 13. c. 3. *Ath. lib. 15.* *Mart. lib. 3. ep. 81.*

Ampullâ quid ſuſpicer niſi unguentum conditum? mira in thermis vnguentorum copia, Plinius, *aliquem ex priuatis audiuimus iuſſiſſe ſpargi parietes balnearum unguento, atque Caium principem ſolia temperari: ac ne principale uideatur hoc bonum, & poſtea quendam ex ſeruis Neronis*, ſiquidem, ut Alexis uerba Athenæi interpres reddidit, *maxima bonæ ualetudinis pars, odores crebro bonos obijcere.* Hæc in ampullis ſeruata, Martialis,

—— *Coſmianis ipſe fuſus ampullis,*

Plin. lib. 13. c. 2. lib. 36. c. 10. *Ath. lib. 5.* *Mart. lib. 3. ep. 54.*

Quarum optimæ ex alabaſtrite Plinio auctore; vitreis attamen fidem abrogare non debemus, cum Antiochum Epiphanem pretioſiſſima unguenta fictilibus in balneum intuliſſe Athenæus prodiderit, planè Martialis,

—— —— *quacunque uenis Coſmum migrare putamus,*
Et fluere excuſſo cinnama fuſa uitro.

Plin. lib. 13. c. 5. *Lib. e. c. 3.* *Lib. e. c. 2.* *Vitruu. lib. 7. c. 1.* *Plin. lib. 36. c. 25.*

Conjecturam ipſius quoque liquaminis color cõmendat, *huius cauſsâ adduntur cinnabari & anchuſâ* ait Plinius, mox, *ſimilis ratio & in crocino, additis cinnabari, anchuſâ, uino*: atque ſpiſſitas, *quóſdam craſſitudo maximè delectat; id ipſum approbantes, linique iam, non ſolum perfundi unguentis gaudent.* Nam quod *unguenta uetuſtate meliora* euadere ſcripſit, eius experimenti capiendi nobis poteſtatem præreptam, id verò ſeriò doleo. Iam ad pauimentum quod ſpectat, Vitruuius & Plinius totius generis originem, differentias, componendíque rationes explicauere, nos priuatim de iſto hoc uno dicturi ſumus. Quatuor coloribus uariegatum, lapillis candidis, luteis, rubellis & ſiliceis nigricantibus conſtat, ſpecie de cetero quam pictor expreſſit. Æuum optimum artificij elegantia affirmat, neque centeſimum credo à coloniâ deductâ annum excedit. An ad lauationem alia'mue thermarum partem pertinuerit, nemo aſſeueret. Emblematum argumenta à gladiatoribus perita, à circi metis & quadrigis, abque auibus aliquot, ſingula congruè loco uoluptati parato. *Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi cœpta à C. Terentio Lucano*, Plinio annotante, *iſque auo ſuo à quo adoptatus fuerat triginta paria in foro per triduum dedit, tabulamque pictam in nemore Dianæ poſuit.* Exemplum poſt alij ſequuti, Dauus Horatij,

Plin. lib. 35. c. 7. *Horat. lib. 2. ſat. 7.*

—— —— —— *Fului Rutubæque,*
Aut Placideiani contento poplite miror
Prælia, rubricâ picta aut carbone, uelut ſi
Re uerâ pugnent, feriantque, uitentque, mouentes
Arma uiri —— ——

Plin. lib. 35. c. 7. *Suet. Iul. c. 46.* *De cardin. op. chr. de ſpir. ſan.*

Et Neronis libertus apud Plinium, *cum daturus eſſet Antij munus gladiatorium, publicas porticus inueſtiuit picturâ, ut conſtat, gladiatorum miniſtrorumque omnium ueris imaginibus redditis.* In pauimenta inde migraſſe neutiquam mirum, quando horum admiratione æquè ac ſignorum & tabularum inſaniere Romani, adeò, ut quod Suetonij uerbis de ſummo duce aſſero, monſtri uideatur ſimile, Iulium Cæſarem *in expeditionibus teſſellata & ſectilia pauimenta circumtuliſſe.* Antiquus ſcriptor Chriſtianus, quem D. Cyprianum plerique exiſtimant, ad ſignificandum interiorem hominis ornatum hac figurâ uſus eſt, *ſterne pauimenta pigmentis.* Ex noſtro dicimus, gladiatores repræſentandi ratio quæ fuerit. Per paria ſcilicet, per paria enim illi quoad fieri poterat parilia componebantur, ut iure indignetur Lucillius ſatyrâ IV.

Lucil. ap. Non. c. 4. bis.

Aeſerninus fuit Flaccorum munere quidam
Samnis, ſpurcus homo, uitâ illâ dignus locoque,

Cum

Cum Placideiano componitur, optimus multò
Poſt homines natos gladiator qui fuit unus.

Et Seneca, *ignominiam iudicat gladiator cum inferiore componi*: Super ſcriptis nominibus, quod ex Horatio poterat colligi: Toto corporis habitu *uelut ſi Re uerâ pugnent* Quin inſignitis ferè pugnarum euentis expreſſis, cum quidem edito iam munere pingebantur. At quod hîc in unâ quadam areolarum eſt adoleſcens inermis unus, nomine nec aſcripto, truncum feriens, tiro is eſt, ad palum ſe exercens & ſeriæ pugnæ parans, Vegetius, *Palorum enim uſus non ſolum militibus, ſed etiam gladiatoribus plurimùm prodeſt, nec unquam aut arena aut campus inuictum armis uirum probauit, niſi qui diligenter exercebatur ad palum.* Et eleganti tralatione Seneca, *Exerceamur ad palum, & ne imparatos fortuna deprehendat, fiat nobis paupertas familiaris.* Quamquam uerò Vegetius ſcuta uiminea & ligneas clauas magni ponderis huic exercitio præſcribit, Iuuenalis galeam & reliqua arma addit,

Seneca de prouid.
Veg. lib. 1. c. 11.
Sen. ep. 18.
Iuuen. ſat. 6.

——— ——— ——— *quis non uidit uulnera pali*
Quem cauat aſſiduis ſudibus, ſcutoque laceſſit
Atque omnes implet numeros, digniſſima prorſus
Florali matrona tubâ; niſi ſi quid in illo
Pectore plus agitat, ueræque paratur arenæ.
Quem præſtare poteſt mulier galeata pudorem,
Quæ fugit à ſexu, uires amat, hæc tamen ipſa
Vir nollet fieri, nam quantula noſtra uoluptas?
Quale decus rerum ſi coniugis auctio fiat,
Balteus, & manicæ, & criſtæ, crurisque ſiniſtri
Dimidium tegmen, uel ſi diuerſa mouebit
Prælia, tu felix ocreas uendente puellâ.

Paucis interiectis uerſibus,

——— ——— ——— *quæ ludia ſumpſerit unquam*
Hos habitus, quando ad palum gemat uxor Aſylli?

Credibile tamen prima artis rudimenta leuiori rude à tirunculis cetera inermibus poſita, eoſque grauiori paullatim dein armaturæ aſſuefactos: ſcholiaſtes uetus ſecundum uerſum unà immutatâ litterâ legit,

Quem cauat aſſiduis rudibus interpretatus, *obtundendo illum ferulis, in meditatione pugnandi.* Sed & qui in thermas uentitabant aliquando ante lotionem ad palum exercitos Martialis indicat,

Non pila, non follis, non te paganica thermis
Præparat, aut nudi ſtipitis ictus hebes.

Mart. lib. 7. ep. 31.

Eò hoc ſchema referri poterat, niſi aliud ſuaderet adnixus palo tridens, qui inter gladiatoria retiariorum arma, Iuuenalis de Gracco retiario,

——— ——— *tunicati fuſcina Gracci,*

Item, ——— ——— *mouet ecce tridentem.*

Iuuen. ſat. 2. & 8.

Operæ autem pretium pali hinc primùm formam hermæ ſpecie agnoſcere. Et ſi acutè ex Dione & Lampridio peruidit Lipſius, Palum principem gladiatorem dictum, quia in pali modum oppugnantibus immobilis & inuictus, quid ni ab hermâ Martialis Hermes originatione ſimili?

Lipſ. ſat. lib. 2 c. 7.
Mart. lib. 5. ep. [illegible]

Hermes inquam *& gladiator & magiſter,*

Nam totum epigramma exſcribere longum. In reliquis areolis nullum magnopere armorum diſcrimen, niſi quod pugnantium plerique ſcutum habent, latum quà pectus atque humeri teguntur faſtigio æquali, ad imum cuneatius mobilitatis cauſsâ, quod Samnitibus Liuius tribuit, pauci aliquot duo treſue, illâ quam Varro parmam dictam ait, *quod è medio in omneis parteis par ſit.* Hanc inter Threcidica alij obſeruauere, ſed additâ ſicâ, cum hic gladios rectos uideam. De euentis quod dixi, bini trium areolarum gladiatores in gradu conſtant, manuſque maximè conſerunt; eos miſſione impe-

Liu. lib. 9.
Var. de ling. lib. 4.

tratâ pares abijſſe rectè pûto ſuſpicamur, ita quidem pares, ut tamen alter altero uulne-

Sen. de benef. lib. 5. c. 3.

rum numero fortaſſis inferior, Seneca, *ſolet enim fieri, ut etiam cum alter multis uulneribus confoßus eſt, alter leuiter quidem ſaucius, pares exiſſe dicantur, quamuis alter uideatur inferior*. Quæ inter duos media uiri ſpecies obſcura, nec confuſis lineis ſat diſtinctè incluſa, laniſtæ opinor (Martialis proximo uerſu magiſtrum appellauit) aut maſti-

Tertul. de ſpectac.

gophori alicuius eſt, qui, ut Tertullianus ait, *gladiatorem ad homicidium flagellis & uirgis compellat inuitum*;

Sen. in ludo.

Seneca, *proximo munere inter nouos autoratos ferulis uapulare placet*. Eſt præterea areola in quâ fugiens gladiator in tergum ſupinus cadit, aduerſario inſequente. Alia in quâ proſtratus ſubereċtusque ferrum uitabundus expectat,

Sen. de tranq. uitæ. c. 11.

Seneca, *eo magis conuulneraberis & confodieris, quia neſcis præbere iugulum. Viues diutius & morieris expeditius, qui ferrum non ſubductâ ceruice, nec manibus oppoſitis, ſed animosè recipis*. Alia denique in quâ uictus ſubmiſſis, quin proiectis armis latus præbet, quæ

Sen. ep. 37.

Senecæ quoque uerbis quando ſemel cæpimus illuſtremus, *licet arma ſubmittere, miſe-*

De benef. lib. 5. c. 2.

ricordiam populi tentare, turpior aliquantò proiectio, *dummodo arma non proijcias*. Nomina quæ liquidò legi potuere hæc ſunt, CRISPVS. LEONIDES. APRIVS. AIAX. ANTONIVS. MANLIVS. PALVMBVS. ASTIR, hæc dubia, SIRIPVS. SPICIVS. ALPVS. LYTRA. Gladiatorum profectò no-

Cic. Phil. 3. Firm. lib. 7. c. 22. Tert. de ſpectac.

bilium ut Cicero appellat, celebrium ut Firmicus, ut ueriſſimè Tertullianus atrocium, quos in coloniâ depugnaſſe nihil dubito. Atque ij quantumuis laudati, infames tamen ab his ipſis quibus laudati habiti, Vir fortis gladiator in declamatione apud Calpur-

Calp. decl. 50.

nium Flaccum, *Virum igitur gladiatorem negat, negat aliquis infamem?* Et ſex ſeptem interiectis uerbis, *Neque enim conditione gladiatoriâ quidquam eſt humilius in uulgò, nec meo nomine quidquam nobilius in ludo*. Singulorum cauſſas exquirere ineptientis ſit;

Suet. Claud. c. 21. Ner. c. 30. Iuuen. ſat. 6.

At in Suetonij Claudio Palumbum obſeruo, in Nerone Specillum, quorum imitatione tum Palumbum hunc noſtrum, tum Spicium an Specium dictum ſentio, nam Specius & Specillus unum idem eſt nomen, quemadmodum Sergius apud Iuuenalem per blandiloquentiam idem Sergiolus. Neque hæc ab æuo quod pauimento tribuimus abhorrent.

Ad metas & quadrigas uenimus. Videmus agitatorem non unum,

Stare leui curru, moderantem quatuor ora
Spumigeris frænata lupis, & flectere equorum
Præualidas uires, ac torto ſtringere gyro,

Man. lib. 5.

Et quod in Manilio interiecto uerſu ſequitur, non tam calamo ſcriptum quam penicillo pictum,

Exagitare feros, pronumque anteire uolantes,
Vixque rotis leuibus ſummum contingere campum.

Quâ ſpecie ſi perſuaſi coloniæ circum tribuamus, non nemo aſſentiatur, eo pronius,

Hier. uita Hilar.

quod uniuerſè D. Hieronymus ſcripſit, *In Romanis urbibus iam inde ſeruatur à Romulo, ut propter felicem Sabinarum raptum, Conſo, quaſi conſiliorum Deo quadrigæ ſepteno currant circumitu, & equos partis aduerſæ fregiſſe uictoria ſit*; Nos Auguſtanæ gloriæ non inuiti fauemus, ſed quoniam ueri ſtudium præponderare ſæpe teſtati, rem ita capimus, ut in prouincijs metas ſtatutas, quadrijugoſque currus agitatos nõ negemus, Nec quidquam eſt quare equeſtre curſus certamen, quod natali Auguſtæ die celebrari ſolitum,

pag. 145.

noſtrâ demum memoriâ deſitum libro V. ſcripſimus, ad hoc principium non uocemus, paucas attamen fuiſſe vrbes opinemur quæ ſtadium porticibus & gradibus Romano exemplo cinxerint, nec omnino quod mihi conſtet, huius generis ædificiorum rui-

Auſ. urb. catal. Cor. hiſt. Med. par. 1.

næ præter Romam & Conſtantini urbem uiſuntur alibi; Quod ſi Mediolanenſis circi Auſonius meminit, *populique uoluptas Circus* quem à Friderico demum Ahenobarbo dirutum Bernardinus Corius prodidit, argumentum à ciuitate tot Imperatorum ſede ad reliquas uulgo colonias non rectè ducitur, multò ineptius ab Antiochiâ aut Alexandriâ aliquâ. Sidonius Narbonem luculento carmine dilaudans, atque à muris, tabernis, portis, porticibus, foris, theatro, delubris, Capitolijs, monetis, thermis, arcubus,

horreis,

horreis & macellis, fontibus commendans, Circum tacuit. Tertullianus diſertè de circenſium apparatibus, *minore curâ per prouincias pro minoribus uiribus adminiſtrantur.* Itaque ualde labor credere, pleroſque circos prouinciales fuiſſe temporarios, pleroſq; etiam extra vrbes, quo curriculi interuallum nimirum commodius laxaretur, Virgilius, *Tertul. de ſpect.* *Virg. ÆEn. 7.*

Ante urbem ———

——— *domitantque in puluere currus.*

At quandoquidem in hoc ſumus, demus formam hippodromi ex heliotropio quæ affabrè ſculpta apud nos eſt, qua cæli acumen argumentum multiplex in tantillo ſpatio quiuit aſſequi;

Notæ agitatorũ factiones alba, ruſſata, ueneta & praſina, eas quatuor currus in gemmâ exprimũt: ad reliqua explicãda nõ diuagabimur. Volucres demũ paſcentes artificis luſum interpretor, ſed qui temerè neutiquam luſus, principi argumẽto alludat, nã id præcipuũ peritæ elegãtiæ documentũ, ingenio manus attẽperare. Auiũ galli pugnæ maximè auidi, *nec finis*, ait Plinius, *ſæpe cõmorientibus*, ideo aptè gladiaturæ hinc ſymbolũ: quin prope eſt ut gladiatores ipſi, *Pergami omnibus annis ſpectaculũ gallorũ publicè editur, ceu gladiatorum.* Adde quod ſectã à Gallis antiqui dixere, Myrmillonum ut eſt Feſtus auctor, quo tametſi gallinaceos non ſpectarint, ſed armaturæ genus Gallicum, nihilo ſecius gallinaceus appellationis ſaltem ſonum ſignificare potuit; Gallina etiam apud Horatium gladiator. *Plin. lib. 10. c. 21.* *Feſtus P. u. Retiario.*

——— *Thrax eſt Gallina Syro par.* *Hor. 2. lib. ſat. 6.*

Corui aut cornices qui ſcimus an ad aurigarum aliquem, pertineant, quibus nomina ceteroquin nulla aſcripta? Eſt apud Ammianum Marcellinum Corax auriga quem Gallus Cæſar coronauit; Coruini quoque & Corniculæ pari forte notatione dicti. Corollarij uicem ſermoni qui à thermis cæpit non negabo, uerſus aliquot concinnos, feſtiuos, ſcitos totos, inſcriptos marmori, ante annum unum aut alterum Romæ ad D. Petri effoſſo, qui inprimis lucem inferent balneari exercitationi à paucis ſcriptorum memoratæ, à nullo lectorum ante hac intellectæ: Indicium Ab. Ortelio debeo; *Marcel. lib. 14.*

VRSVS TOGATVS VITREA QVI PRIMVS PILA
LVSI DECENTER CVM MEIS LVSORIBVS
LAVDANTE POPVLO MAXIMIS CLAMORIBVS
THERMIS TRAIANI THERMIS AGRIPPAE ET TITI
MVLTVM ET NERONIS SI TAMEN MIHI CREDITIS
EGO SVM OVANTES CONVENITE PILICREPI
STATVAMQVE AMICI FLORIBVS VIOLIS ROSIS
FOLIOQVE MVLTO ADQVE VNGVENTO MARCIDO
ONERATE AMANTES ET MERVM PROFVNDITE
NIGRVM FALERNVM AVT SETINVM AVT CÆCVBVM
VIVO AC VOLENTI DE APOTHECA DOMINICA
VRSVMQVE CANITE VOCE CONCORDI SENEM
HILAREM IOCOSVM PILICREPVM SCHOLASTICVM
QVI VICIT OMNES ANTECESSORES SVOS
SENSV DECORE ADQVE ARTE SVPTILISSIMA
NVNC VERA VERSV VERBA DICAMVS SENES
SVM VICTVS IPSE FATEOR A TER CONSVLE
VERO PATRONO NEC SEMEL SED SAEPIVS
CVIVS NVNC LIBENTER DICOR EXORDIARIVS

Sen. ep. 57. Iam nihil planius Senecæ uerbis, quæ hactenus uarias mangonum artes fruſtra experta, *Si uerò pilicrepus ſuperuenerit, & numerare cœperit pilas*, quotquot excidiſſent crepitaſſentque ſcilicet, item Statij,

Stat. Sylu. lib. 1. *Quid nunc ſtrata ſolo referam tabulata, crepantes*
Auditura pilas————

Sequitur hypocauſti deſcriptio, exercitationis locus, quod ſcio quam leuè accipere ſoliti interpretes, neque miror aut indignor, ſine enim lapide Romano fuiſſet, cui in mentem pila uitrea ueniſſet unquam?

ANTIQVA
AGRI
AVGVSTANI
MONVMENTA

I. Laugingæ. Auguſtanæ diœceſis oppidum ultra Danubium, ad Germaniam magnam pertinet, uti & alia nonnulla quæ ſequuntur loca, Rætico nomini is tractus acceſſit quo tempore Maximianus limitem protulit, uti ex panegyricis libro VII. obſeruauimus. Quædam porro ex his inſcriptionibus ad auorum uſque memoriam ſuperſtites, barbaro dein antiquitatis contemptu periere: quædam etiamnum ſaluæ.

APOLLINI. GRANNO
M. VLPIVS. SECVNDVS
T. LEG. III. ITAL. ARM
CVM. SINGNO
ARGENTEO
V. S. L. M

Vnde Apollini Granni cognomen, adhuc quæro. Sed liquet hoc titulo præcipuè apud Rætos cultum. Quamquam & Romæ lapis extat ſic inſcriptus, APOLLINI. GRANNO. ET. SANCTAE. SIRONAE. SACRVM. & Brettæ Dacorum, uti obſeruauit Zamoſius, APOLLINI. GRANNO. ET. SIRONAE. DIS. PRAESENTIBVS. Viderint eruditi an urbs illuſtris Aquiſgranum huic nomen debeat. Profectò Conrad. Celtes, in cuius carminibus eſt interdum auri grumos inuenire, eo reſpexit; *Vrbs ubi fumat aquis Granco ab Apolline dictis*. Et ſi litteris nonnihil mutatis. Accedit Panegyricus Conſtantino Conſtantij F. dictus, in quo ſub finem rhetor Belga (Belgam ex ductu orationis Rhenanus, alijs non improbantibus, ſolus Sigonius Æduum putauit) patriam ſuam antiquè nobilem, feruentes aquas, quibus periuria puniantur, Apollinis lucos & ſacras ſedes habere iactitat. Quæ ſi ad Aquiſgranum referas (referes, niſi aliam Belgicæ urbem uetuſtam, in quâ huius generis aquæ proferas) eo probabilior Celtis opinio euadet. Bibracte Sigonij nullo modo accipi poſſe puto. Mediæ ætatis ſcriptores dixerunt palatium Grani, thermas Grani, etiam Aquas nudè, & fabulam non ferendam de Grano Neronis fratre produxerunt. Peutingerus noſter in conuiualibus me docuit, hauſtam ex diplomate Imp. Friderici I. Anni Chriſtiani MCLXIV. in quo Caroli Magni uerba laudantur, *Inueni thermas calidorum fontium, palatiaque reperi, quæ quondam Granus, unus de Romanis principibus, frater Neronis & Agrippæ à principio conſtruxerat*. Abſolutè uana & friuola. Quamquam non nego tam fieri potuiſſe ut nomen a duce Romano, quam ut ab Apolline acceperit, plures enim Granij. Sed hæc præter inſtitutum; Arbitrium eſt in medio. SINGNO contra Grammaticorum leges ſculptum, ſi ſic tamen in lapide eſt.

Zamoſ. analect. antiq. Dacia cap. 8.

Celt. 3. Amor.

Sig. de occid. imp. lib. 2.

II. Laugingæ.

DEI. APOLLINIS. GRANNI
REL*igioni. sacrum*
.... PP ....
DIONYSIVS. LEG. AVG. PR. PR
raetiae.... KAL. IVNIAS. *dd*

Religioni Apollinis, quomodo alibi, SANCTITATI. IOVIS. ET. AVGVSTI. SACRVM. & PRAESENTIAE. MATRIS. DEVM. Quo tempore Dionyſius Legatus in Rætia fuerit, nondum conijciendo aſſequor.

III. Lau-

III. Laugingæ, lapis ex ruderibus arcis Faingenſis.

APOLLINI
GRA NN O
SIGNVM. CVM
BASE. MIRPA

IV. Feningæ ſiue Finingæ.

APOLLINI
GRANNO
SABINVS
PROVINCIALIS
L. D. S

V. Faingæ.

IN. D. H. H
APOLLINI. GRANNO
..................*met*
BAIENIBVS. VICTOR. ET
BAIENIBVS. VICTORINVS
FILII. EIVS. EX. IVSSV
SIGNVM. CVM. BASE

Patris nomen abeſt. Baienibus pro Baienius, ut altera B. abundet. Fainge à Baienijs nomen eſſe aſſentior, qui norim B. ſæpe in F. abijſſe, unde bruges pro frugibus Ennio.

VI. Laugingæ.

DEO. MERCVRIO. SIGN
EX. VOTO. IVL. GALLICVS
ET. AVR. SIBVLLA. P. L. L

In ſummâ baſe imi Mercurij pedes ſuperſunt, eo magis iniurius Heroldus, qui libello de Romanorum in Rætiâ littorali ſtationibus, multis nominibus ineptiſſimo, ad hanc inſcriptionem temere retulit, Mercurij ſignum, quod in ædibus Peutingerorum Auguſtæ uiſitur, Langingâ ſcilicet illuc tranſlatum ſomnians. Quomodo & Iulianiorum & Amandi & Victoris & Macriani monumenta Feningâ Auguſtam aduecta leuiſſimè auſus aſſerere. Alieni profecto maiores noſtri ab huius criminis inuidiâ: ut alienis inhiarint, quorum incuriâ tot patriæ inſcriptiones periere, uel in calcem ſolutæ, uel in ædificiorum fundamenta coniectæ? Non fit uerisimile. Quid quod earum quæ publicis locis ſuperant, pleræq; muris tam contemptim inſertæ, litteris ſæpe non rectis, ſed in latus inclinatis, ut ſatis appareat operas præter ſtructuræ uſum nihil ſpectaſſe. Priua-

tas

tas omnino quinque peregrinas habemus, fateor, urbicam unam Cæcilij Euphroſini, agrarias quatuor, ſi ſic tamen appellare lubet, Priſci, Chriſidis, Spediæ & Maximæ Felicis; ſed hæ unde, & à quibus, & quo tempore aduectæ, annotatum eſt: neque ulla ante Peutingeri ætatem, cuius primum monitu iſtius generis reliquiæ aliquam obtinere dignitatem cœperunt.

VII. Laugingæ.

I N D. D. *deo*
MERC*urio*
VROCI.....
VICTOR.....
EX. VoT. PoS
L. L. M

VIII. Vitaſlingæ.

MERCVRIO
Q. VITALIS
QVINTIONIS. FIL
V. S. L. M

A Vitale Vitaſlingam non inepte deducunt. Audio ſimilem inſcriptionem Angleriæ prope Mediolanum extare. Nec abſurdum Vitalem Mercurio uotum pro itu in prouinciam unum, alterum pro reditu ſoluiſſe.

IX. Faingæ, ad ripam Danubij, ut non niſi flumine decreſcente legi poſſit.

..........DEI
MTIT. AV
....VO. SVM
PTV. INDVI
*fe*CERVNT

Multæ mihi hic tenebræ. Audio Faingæ etiam lapidem eſſe ſatis magnum, in medio fractum, in quo ſol pileo flammeo tectus leoni inſiſtit.

X. Vrſinij,

X. Vrſinij, columnæ milliares tres, altitudine octonum circiter pedum, quarum prima ſic inſcripta,

IMP. CÆSAR. LVCIVS. SEPTIM
IVS. SEVERVS. PIVS. PERTIN
AX. AVG. ARABICVS. ADIAB
PARTHICVS. MAXIMVS
PONTIF. MAX. TRIB. POT
VIIII. IMP. XII. COS. II. P. P
PROCOS. ET. IMP. CAESAR
MARCVS. AVREL. ANTON
INVS. PIVS. AVG. TRIB
POT. IIII. PROCOS. ET. IMP
P. SEPTIM. GETA. ANTON
VIAS. ET. PONTES. REST
AB. AVG. M. P. XXXXI

Quadraginta columnas hanc præceſſiſſe, ex poſtremis numeris colligimus, eæ omnes perierunt. Pertinent ad huius generis cipporum inſcriptiones Arcadij & Honorij Impp. uerba, *Abſit ut nos inſtructionem uiæ publicæ, & pontium ſtratarumque operam, titulis magnorum principum dedicatam, inter ſordida munera numeremus.* *Cod. Theod. li. 11. tit. 3. l. 6.*

XI. Vrſinij, columna ſecunda.

IMP. CÆSAR. LVCIVS. SEPTIM
IVS. SEVERVS. PIVS. PERTIN
AX. AVG. ARABICVS. ADIAB
PARTHICVS. MAXIMVS
PONTIF. MAX. TRIB. POT
VIIII. IMP. XII. COS. II. P. P
PROCOS. ET. IMP. CÆSAR
MARCVS. AVREL. ANTON
INVS. PIVS. AVG. TRIB
POT. IIII. PROCOS. ET. IMP
P. SEPTIM. GETA. ANTON
VIAS. ET. PONTES REST
AB. AVG. M. P. XXXXII

XII. Vrſinij,

XII. Vrſinij, columna tertia, quæ fracta eſt.

IMP. CÆSAR. LVCIVS. SEPTIM
IVS. SEVERVS. PIVS. PERTIN
AX. AVG. ARABICVS. ADIAB
PARTHICVS. MAXIMVS
PONTIF. MAX. TRIB. POT
VIIII. IMP. XII. COS. II. P. P
PROCOS. ET. IMP. CÆSAR
MARCVS. AVREL. ANTON
INVS. PIVS. AVG. TRIB
POT. IIII. PROCOS. ET. IMP
P. SEPTIM. GETA. ANTON
VIAS. ET. PONTES. REST
AB. AVG. M. P. XXXXIII

Meminimus horum lapidum libro III. & VI. In numeris IMP. XII. fabrile peccatum hæret, tum hîc, tum lapidibus Iſnenſi & Vilthaimenſi, eodem modo inſcriptis, quos omnes ab unius ſculptoris manu exiſtimo. Ratio temporũ TRIB. POT. VIIII. IMP. XI. COS. II. reſcribendum docet. Nam anno urbis CMLIV. L. Annio Fabiano M. Nonio Muciano Coſſ. dictus eſt L. Sept. Seuerus Trib. Pot. IX. Imp. XI. Coſ. II. Eo pertinet inſcriptio. Sequenti Coſſ. fuere L. Sept. Seuerus III. & Imp. M. Aur. Antoninus. Cum ergo permulta ſuperſint monumenta, quæ Septimium III. Conſulem Trib. Pot. X. XI. XII. XIII. XIV. adhuc Imp. XI. dicant, apertè conficitur id Trib. Pot. IX. Coſ. II. multo magis conuenire, neque ullâ ratione Imp. XII. ante tertium Conſulatum poſſe conſiſtere. Congruit etiam cum anno urbis CMLIV. Antonini Trib. Pot. IIII. ut ex faſtis in promptu eſt. Cippus Iſnenſis qui uias & pontes à Camboduno couſque reſtitutos monet, ſic habet, Vilthaimenſem in peregrinis retulimus, IMP. CAESAR. L. SEPTIMIVS. SEVERVS. PIVS. PERTINAX. AVG. ARABIC. ADIAB. PARTHICVS. MAXIMVS. PONTIFEX. MAX. TRB. POT. VIIII. IMP. XII. COS. II. P. P. PROCOS. ET. IMP. CAESAR. MARCVS. AVREL. ANTONINVS. PIVS. AVG. TRB. POT. IIII. PROCOS. VIAS. ET. PONTES. RESTI. A. CAMB. M. P. XI.

XIII. Bergæ prope Auguſtam, in altari quod eſt introeunti templum ad læuam, peſſimo charactere.

MEMORIÆ. ET. PERP
ETVÆ. SECVRITATI. FLa
BIA. CVNANIO. SERENO
NEGOT. QVI. VIXIT. ANNI
S. XXXXV. ET. M. VIII. D. VI. HOC
FACIENDV. CVRA. CVNAN
IVS. VRSACIVS. PIENTISS
IMO. PATRI. ⊥. BENEMERNTi
FECIT

FLaBIA. CVNANIO. eſt pro Flauiano Cunanio. Et FACIENDV. CVRA. pro faciendum curauit, uti in nummis antiquiſſimis PREIVERNVM. CAPTV. pro captum.

Bergæ in cœmeterij muro.

Simulachrum haud dubiè coniugalis concordiæ eorum quorum olim ſepulchro impoſitum. Extat Romæ monumentum bene antiquum, M. Æmilio quippe & Munatio Planco Coſs. Q. Furfanio Nigrino & Furfaniæ Floræ coniugibus factum figurâ prope geminâ, niſi quod coniuges dextras conſerunt, & medius puerulus duplici face utrumque uidetur urere. In noſtro puer unum neſcio quid præfert, uetuſtate ita detritum, ut facem'ne, an ſpicarum manipulum, an denique carduum interpreter dubius maneam, pictor pro carduo accepit: Et cardui florem ſcolymon rerum humanarum infirmitatem, uitæ inprimis, referre aiunt, quo nomine ſepulchris rectè conuenit, nam eo etiam roſæ in alio lapidis latere pertinent. Spicæ cum pacis, tum fœcunditatis indicio matrimonio iunctos decent. Sed mihi tamen facis ſimplicior, aptior, ueriorque uiſa explicatio, ſiquidem puer Amor eſt. Non ualdè differt FIDEI. SIMVLACRVM. quod Romæ quoque uiſitur, HONOR & VERITAS (nomina aſcripta ſic habent) dextras iungunt, AMOR conſiſtit medius.

Bergæ

Bergæ quoque in cœmeterij muro; Apianus & Amantius Smihæ falsò tribuerunt.

Sepulchralis cenæ ſpecies. Cubat quidam cenatoriâ ueſte indutus, effultus ſubere-
ctusque in cubitum, in ſcimpodio pluteis utrimque munito, torali puluiniſque ſtrato,
Plaut. Sticho. ad pedes catellus ludens, cuiuſmodi delicias cenis adhibebant, paraſitus in Plauto,
Tantillum loci, ubi catellus cubet, id mihi ſat eſt loci.
Hor. lib. 1. ſat. 3. Ante lectulum menſa eſcaria, cibilla Varroni, qualem Tigellius apud Horatium optat,
modo ſit mihi menſa tripes Vtrimque famulæ miniſtrantes, quod & in alijs lapidibus ob
Seru. 1. Aen. menſaq; remota. ſeruo, earum altera manibus ferculum prætuliſſe uidetur. Paullò remotior poculorum
menſa, ſic enim appellat Seruius, cylibantum Varro, græcâ origine ἀπὸ τοῦ κύλικος, cete-
Varro de ling. lib. 4. roquin vulgus abacum, Iuuenalis,
——*urceoli ſex*
Iuuen. ſat. 3. *Ornamentum abaci, nec non & paruulus infra*
Cantharus, & recubans ſub eodem marmore Chiron,
In quem locum uetus ſcholiaſtes, abacum interpretatur, *quod nos Delphicam dicimus*,
Mart. lib. 12. ep. 67. Martialis,
Argentum atque aurum non ſimplex Delphica portat.
Chiton menſam ſuſtinuit, quomodo gryphus hanc noſtram, & aliam apud Iuuenalem,
Iuuen. ſat. 11. ——*magno ſublimis pardus hiatu.*
Sed & cantharus infra, uti uidere eſt, noſtræ conuenit, cantharus ſiquidem uas anſatum
Virg. ecl. 3. Virgilio,
Et grauis attritâ pendebat cantharus anſâ.
Miſtarius credo Lucilio apud Nonium,
Iſid. li. 20. c. 5. ——*longâ geminus miſtarius anſâ.*
Mart. lib. 14. ep. 105. In ipſo abaco, fortaſſis crater primo loco, ſi uerè Iſidorus, *cratera calix eſt duas habens an*
Mart. lib. 14. ep. 110. *ſas*, deinde uerceolus, quem miniſtratorium uocat Martialis: calicis demum quoddã
genus aliud, ſiue ampullam potoriam, cuius Martialis quoque meminit, & quam Iſi-
dorus ſimilem ait *rotunditate bullis quæ ex ſpumis aquarum fiunt*, ſiue orcam, ſiue cym-
bium, ſiue quodcumque tandem diuinare malumus. E regione autem abaci, uas gran-
de uno tantum pede fultum, eſt loco opinor tertiæ Varronis menſæ, quam ille urna-
rium uocatam tradit, quod urnas cùm aquâ poſitas haberet, nam huius uice ſinus iſte
aquarius rectè fungi potuit. Auiculas ei inſidentes bibentesque aut turtures, aut cor-
nices, coniugum ſymbolum accipio, & monumẽtum marito ab uxore poſitum autumo.

XIV. Camboduni.

LVCIANO. EVGILI
ANO. FILIO. CARIS
SIMO. VIXIT. ANNOS
XIX. LVCIANVS. ING
PATER. FECIT. S. S

Pater filio monimentum inſcripſit, quod ſibi ſuiſque commune.

XV. Laugingæ.

D. M
PRENCIVS. A. VE. III. LEG.
CIVES. BRIVINES
VIXIT ANNIS. LXX
MONIMENTVM. FECIT

Ciues Briuines pro ciuis Briuinenſis, tale eſt, DOMV NARBES, pro Narbonenſis. Briuinenſium memoria ceterum funditus perijt.

XVI. Liezheimi in latere.

LEG. ITALICÆ. III. M

Liezheimi nomen a Legione Heroldus deducit. Quod per omnes prope prouincias lateres in quibus legionum nomina deſcripta inueniantur, Crediderim illos terminorum uſum præbuiſſe agris militibus aſſignatis.

XVII. Liezheimi in alio latere.

LEG. ITALICIANÆ. III. M

Italicianam legionem ſub poſtremis Imperatoribus dictam uerißimile.

XVIII. Ad Lyci in Danubium fluentis oſtia.

D. I. M
IVL. IVSTV
S. V. A. XXVI
AMABILI
S. MATER
F. C

Manes ait Feſtus *deos ſuperos atque inferos dicebant*, ideo non fruſtra eſt ſi quando in ſepulchris Manibus inferorum nomen additur.

XIX. Nouoburgi ad Danubium.

P. AEL. T. SATVRNINVS
ATILI. CV. ET. CIVIS. VET
VIXIT. A. LXXV
SATVRNINVS. CRESCENS
IIII. KLENDS. IAN

Primæ quinque litteræ, uereor ne parum fidè deſcriptæ. Ceterum Saturninus Atiliæ Curator, & ciuis Veteranus fuit. *De officio curatoris Reipublicæ* Vlpianus ſingularem librum ſcripſit, qui perijt. Atiliam adhuc Azelburg tueor, etſi longiusculè à monumento diſſitam, nèc enim neceſſarium ciuem in patria mori, tumulari. Scimus quam affines litteræ T. & D. rurſus D. & Z. ut ſæpe alternent, *Sed Set, Idcirco Itcirco, Dietha Zetha*, apud Chriſtianos ſcriptores ueteres, *Diabolus Zabolus*. Quæ Auentinus de Ati

lienſi

lienſi coloniâ, quam eandem opinor alibi Coloniam Auguſtam Aciliam dixit, gerræ, niſi quid ſolidi quod nos in aſſenſum trahat proferatur, nam hactenus nihil uideo.

XX. Nouoburgi.

D. M
TIB. CASSIO. CONSTAN
TINO. IVNIORI. MISER
RIMO. QVI. VIXIT. ANNOS
III. MEN. IIII. D. XXII. FECIT
TIB. CL. CONSTANTINVS
PATER. FILIO. DVLCISSI
MO. A. QVO. SIBI. FACIEN
DVM. OPTAVERAT. ET
CASSIAE. VERAE. MATRI
EIVS. ET. CLAVDIIS. IANV
ARIO. VICTORI. ET
MARCELLINO. LIBERTIS
FIDELISSIMIS. VIVIS. FECIT
ITEM. FIDELI. QVONDAM
ET. CARO. ET. MODESTO
SVIS. KARISSIMIS.

Monet Auentinus plures alios Nouoburgi ſupereſſe litteratos lapides, ſed quos legere nemo poſſit, partim fractos, partim obſtructos litteris introrſum uerſis.
Matthæus Langus Auguſtæ patricio genere natus, à Iulio II. Pontifice in Cardinaliū collegium cooptatus, epiſcopus primum Gurcenſis, dein Salisburgenſis Archiepiſcopus lectus, Inſcriptiones quæ ſequuntur quatuor ſupernumerariæ, ex agro Patauino, dum Pataüium Maximiliani Imp. auſpicijs obſideretur, Velenburgum ad Vindonem prope Auguſtam tranſtulit.

D. M
AEMILIAE
CHRISIDI. LIB
ET. CONIVG
V. A. XXXII
C. AEMILIVS
CALPVRNIAN
VET. N. SVR
ET. SIBI. V. P

Niſi

Niſi ſe AEmilius Veteranum natione Surum id eſt Syrum proderet, Videri poterat familiâ Calpurniâ ortus, in AEmiliam adoptione tranſiiſſe.

C. IVL. PRISCI
V. A. VI. M. X. D. VIII
IVL. GERMANVS
ARMORVM. CVST
ET.
VAL. MARCIANE
PARENTES

Hier. Rubeus hiſt. lib. 1. prope geminam inſcriptionem Rauennæ ad ſacrarium D. Apollinaris, Mazochius Romæ ad S. Stephanum in Aegypto extare ſcripſerunt.

D. M.
SPEDIAE
PANNYC-Ð
P. CASSIVS
VERVS
CONIVGI
PIENTISS M

Ignotus character tertij uerſus, libertam credo ſignificat.

D M.

D. M
PORTITORI. PLVTO
NI. ET. PROSERPIN
HAVE. IVLIA. C. FIL
MAXIMA. FELIX. DOM
TROMENT. SALON
ANIMVLA. DVLCIS
ANIMVLA. SVAVIS
ANIMVLA. IN EoRVM
NVMERVM. RECEPTA
VNDE. TALE. QVANDO
TALE. ET. CVI. TALEM
V. A. LIX. MEN. VI. D. XII
HOR. NOC. IX. T. SCRI
BONIVS. BARBVLA
CONIVGI. IN CON
PARABILI. B. M. P. C
ET. INFRASCRIPTIS
VV. C. ARRIO. MARIN

Inſcriptio tota nectarea, ſed molliſſimæ deliciæ ridiculè in animulam ſexagenariam impenſæ. *Vnde tale, quando tale* quidquam unquam ortum, *& cui talem* coniugem habere contigit? Horatium de Auguſto in memoriam reuocat,

Horat.li.2.ep. 1. *Nil oriturum alias, nil ortum tale*———

Scribonia gens, Romæ plebeia, imaginibus illuſtris, ex quâ Auguſto aliquando uxor. *Infraſcriptis* quoque, tunc temporis uiuis, de ſepulturæ iure cautum: eorum plura fuiſſe aſcripta nomina credibile, in alio fortaſſis lapide, nam in iſto nihil ſpatij reliquum. Quæ muta præterea tum Velenburgi tum alibi uiſuntur monumenta, ex Italiâ item allata, exprimere curæ non fuit.

ANTIQVA
MONVMENTA
PEREGRINA

Quæ meminerunt
Auguſtæ,
Vindelicorum,
Rætorum,
Legionis III. Italicæ.

I. Prope Vilthaimum.

IMP. CÆS. L. SEPTIMIVS
SEVERVS. PIVS. PERTINAX
AVG. ARABIC. ADIABEN. PAR
THIC. PONT. MAX. TRIB. POT. VIIII.
IMP. XII. COS. II. P. P. PROCOS. ET. IMP
CÆS. M. AVRELIVS. ANTONINVS
PIVS. AVG. TRIB. POT. IIII. PROCOS
ET. IMP. P. SEPTIMIVS. GETA.
ANTONINVS. VIAS. ET. PONTES
REST. AB. AVG. M. P. CX

Quæ ad inſcriptiones X. XI. XII. agri Auguſtani monuimus, huc etiam pertinent. Milliares lapides inter quadrageſimum tertium, & hunc centeſimum decimum, periere quinquaginta ſex, nam unius tantum, quem ego loco ſexageſimo ſexto ſtetiſſe conijcio, Parthani ſuperſunt fragmenta, ſic integritati reddenda,

IMP. *caes*
L. SEPTIM*ius. ſeuerus. pius*
PERTINAX. *aug. arabicus*
ADIAB. *parthicus. maximus*
PONTIF. *max. trib. pot. uiiii*
IMP. XII. *cos. ii. p. p. procos. et*
IMP. CA*eſar. m. aurelius. an*
TO*ninus. pius. aug. trib. pot*
iiii. procos. et. imp. p. ſeptim
geta. anton. uias. et. pontes
reſt. ab. aug. m. p. lxui

II. Dinzelaui prope Ingolſtadium,

MERCVRIO
TEMPLVM
EX. VOTO. SVS
CEPTo. CL. AV
GVST ANVS
L. L. M

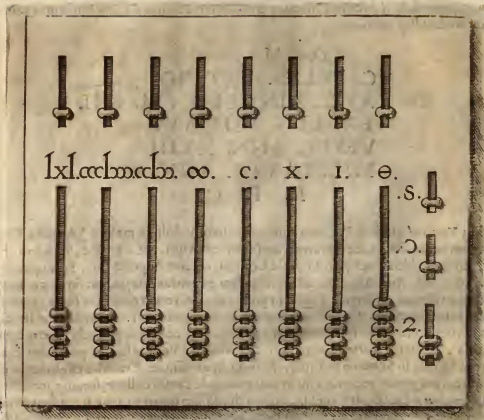
Cl. Auguſtani nomen ab urbe Auguſtâ uidetur tractum,

III. Romæ

III. Romæ in eccleſia S. Ioannis ante portam Latinam extitiſſe Iac. Mazochius ante annos amplius LXX. ſcripſit, neque tamen ibi nunc uiſitur. Lazius ſimilem in ruinis Laureacenſibus legi auctor eſt.

D. M
C. IVLIO. VETTIO
AVG. VINDELICVM. MIL
ER. LEG. VIII. AVG
VIXIT. ANN. XXIII
MILITAVIT. ANN. VI
H. F. C

C. Iulius Vettius (quidam Vectium, nonnulli etiam Vehilium malunt) Auguſtæ Vindelicorum natus, Miles aut frumentarius (ſunt enim qui FR. legant, ſiquidem F. & E. litteræ ualde affines) aut Eraniſta Legionis octauæ Auguſtæ fuit. Frumentarij, ait Victor in hiſt. Aug. Dioclet. *ad explorandum annunciandumque, qui forte in prouincijs motus exiſterent, inſtituti*. Quorum poſtea agentes rerum ſimillimi fuere, eodem auctore: Iuriſconſultis Agentes in rebus, græcis Magiſteriani. Eraniſtæ ſunt lexicis ſymbolorum collatores, qui pecuniam conferunt ad conuiuia paranda, ἔρανος cena collatitia. Præterea ἔρανος quæcumque contributio: Vnde Alciatus pecuniam Eraniam pro Heroſa in Scæuolâ reſtituit. *Alcia. diſpūct. lib. 2. c. 25.* Et mihi fit uериſimile, Eraniſtas eſſe in legionibus, qui curam gerunt pecuniæ à militibus quauis de cauſsâ collatæ, fortaſſe præfectos ei quæ ſepulturæ cauſsâ: ait Vegetius, *Veg. li. 2. c. 20.* milites dimidium donatiui apud ſigna ſequeſtrare conſueuiſſe, & ei rei decem folles ſiue ſacculos per ſingulas cohortes poſitos, additum dein ſaccum undecimum, *in quem tota legio particulam aliquam conferebat, ſepulturæ ſcilicet cauſsâ, ut ſi quis ex contubernalibus defeciſset, de illo undecimo ſacco ad ſepulturam ipſius promeretur expenſa*. Et ſi hæc apud ſigniferum depoſita, nihil uetat illi administrandæ quempiam à ſignifero præpoſitum, qui accepti & expenſi rationes putaret. Occaſionem ſequuti, gratificabimur lectoribus parergi loco formam abaci numerarij ænei antiqui, cuius nobis amicè copiam fecit clariſſimus Medicus Adolphus Occo ciuis noſter, Hygiæ & ſeueriorum Muſarum ita cultor, ut nec elegantioris huius litteraturæ honeſtæque Volupiæ contemptor. Neque enim inanis eorum quæ ad numerorum rationes pertinent conſideratio, quando Plato in grauiſſimo opere ſcripſit, *ſi numerum ex humana naturâ eximeremus, nunquam ſapientes euaderemus*. *Plato Epinom.*

Aduerſa iſta abaci pars, XIX. foraminibus oblongis diſtincta, nos alueolos dicemus. Horum octo ſuperiores, ſinguli ſingulos clauiculos ductiles habent, utrimque capitatos ne excidant: Septem inferiores, clauiculos quaternos habent, octauus quinque, Notæ interiectæ ϴ. I. X. C. ∞. CCIƆƆ. CCCIƆƆƆ. IXI. Præter duplicem ordinem iſtum, ad dextrum latus tres etiam alueoli, quorum qui S. & Ɔ. ſignati, ſingulos, 2. duos clauiculos habet: Clauiculi itaque XLV. omninò, omnes mobiles. Partis auerſæ eadem ſpecies, & quod pro foraminum ratione neceſſe, totidem alueoli, clauiculi item hinc quoque capitati ſeu umbellati, ceterum notæ nullæ nec numeri, ſed ad abaci angulos pro pediculis lunulæ quatuor, paullò magis quam clauiculi extantes, quo hi ſcilicet liberè duci & reduci queant. Vſus, quantum datur intelligi, ut in XIV. alueolis quibus numeri interiecti, clauiculi ſinguli inferiorum alueolorum, tot ſiue aſſes, ſiue quid aliud cuius calculus ponitur ſignificent, quot inter ſcriptus numerus; ſuperioris alueoli clauiculus unicus, uno plus quam inferiores omnes ſimul accepti. Exempli cauſſâ, clauiculi ſub I. ſinguli ſingulos, nam I. unum eſt, omnes ſimul quatuor, ſuperior autem quinque ſignificat, ergo iunctim nouem colligunt: ſit addendus decimus, reducentur iſti clauiculi, & primus ſub X. mouebitur, inde ſecundus, tertius, quartus, ad XL. uſque, ſuperior addet L. ut colligantur XC. In centenarijs, millenarijs & reliquis par ratio, cum abaci numeri per claſſes diſpoſiti ad nouies centena dena millia excurrant. Alueolus ſub ϴ. quinque clauiculos habet, totidem unciarum indices, ſuperior unâ amplius, hoc eſt ſex uncias exprimit, ut unicæ XI. conficiantur, quibus ſi duodecima adijcienda explendo aſſi, reducentur iſti, & ducetur ſub I. unus. In tribus alueolis ad dextrum latus, ſingularis clauiculus S. ſemunciam notat; ſingularis item Ɔ. ſicilicum, hoc eſt quartam unciæ partem, nam Demetrius Alabaldus Ɔ. ſicilici notam eſſe ſcripſit: duo demum

Demet. de minutijs.

mum 2. ſinguli duellas ſingulas, id eſt tertias unciæ partes. Admonuit Cæſ. Baronius, cuius ſummâ eruditione humanitas nihilo inferior eſt, ad æreas huius generis tabulas æreoſque ſiue clauiculos ſiue calculos pertinere Nonij uerba, *Aera numeri nota.* *Non.c.1.* *Lucil.lib. XXIX. Haec eſt ratio, peruerſa æra ſummâ, & ſubducta improbè.* Videri poſſe, æra ſumma quæ in ſuperioribus alueolis. Illuſtriorem etiam alium Nonij locum *Non.c.3.* eſſe, *Aera neutri. Marc. Tull. Hortenſio: Quid tu inquam, ſoles, cum rationem à diſpenſatore accipis, ſi æra ſingula probaſti, ſummam quæ ex his confecta ſit non probare?* Hinc æram à Fauſto Regienſi ſupputationem appellatam: quamquam tum Fauſtus, tum Fulgentius, Eulogius & Hiſpani reliqui, eo quidem à nominis analogiâ receſſerint, quod æram ſingulari numero dixerint. *Fauſt. de ſpiritu ſancto.*

IV. Reginoburgi.

D. M

Ǝ. MEMORIE
MISERRIMORVM
VINDELICIS
PARMOGENIANo
E......... VICTORI
Ǝ.......... RE. FIL
VINDEL. SVRINVS
INFELIX. PATER. F. C

Multis hæc modis barbariem ſpirant. Sed nos amici qui deſcripſit fidem ſequimur.

V. Romæ.

MACRO
GERMANICIANO
TI. CÆSARIS
GERMANO
NATIONE. VEIN

An hæc ad Vindeliciam pertineant non ſtatuo, etſi antiquis frequens EI. pro ſimplici I. ſic *eidus.* *leibertas.* Scrupulum inijcit quod Macer NATIONE. VEIN. Ti. Cæſaris Germanus, ex Germanorum ſcilicet ſatellitio, neque enim Strabone & Ptolemæo auctoribus in Germanis Vindelici. Verum hæc principum geographorum ſententia, quantumuis uera, non apud omnes obtinuit. Plinius Rætiam, quo nomine Vindeliciam complectitur, cum Germaniâ quodammodo ex Agrippæ ſententiâ coniunxit. Præterea non facile occurrit ex Germaniâ magnâ natio alia, cuius nomen antiquum à *Vein.* ſiue *Vin.* ſumat initium. Xiphilinus Seuero, inter principis ſtipatores Noricos nominat, quo minus abſurdum uicinos etiam Vindelicos quandoque adhibitos.

Plin. li. 3. c. 20 VI. In alpium trophæo, uti Plinius auctor eſt.

IMP. CÆS. DIVI. F. AVGVSTO
PONT. MAX. IMP. XIIII. TRIB. POT. XVII.
S. P. Q. R
QVOD. EIVS. DVCTV. AVSPICIISQVE
GENTES. ALPINÆ. OMNES
QVÆ. A. MARI. SVPERO. AD. INFERVM. PERTINEBANT
SVB. IMPERIVM. P. R. REDACTÆ. SVNT
GENTES. ALPINÆ. DEVICTÆ
TRIVMPILINI. CAMVNI. VENNONES. VENNONETES
HISARCI. BREVNI. NAVNES. FOCVNATES
VINDELICORVM. GENTES. IIII
CONSVANETES. VIRVCINATES. LICATES. CATTENATES
ABISONTES. RVGVSCI. SVANETES. COLLVCONES
BRIXENTES. LEPONTII. VIBERI. NANTVATES
SEDVNI. VERAGRI. SALASSI. ACITAVONES
MEDVLLI. VCENNI. CATVRIGES. BRIGIANI
SONTIONTII. EBRODVNTII. NEMALONI
EDENNATES. ESVBIANI. VEAMINI
GALLICÆ
TRIVLATTI. ECTINI. VERGVNNI
EGVITVRI. NEMENTVRI. ORATELLI
VERVSI. VELNANI. SVETRI

Trophæũ anno vrbis conditæ, DCCXLVII. ſiue DCCXLVIII. poſitum, nam id ex numeris Tribunitiæ Poteſt. liquet, cum Ræti & Vindelici nono decimo'ue ante anno uicti eſſent. Sunt qui elogium uerbis, *ſub. imperium. p. r. redactæ, ſunt.* comprehendi finirique exiſtiment, at Plinij profectò mentem non aſſequuntur. Pleraque de Alpibus ſcripſerat, cum ſubiunxit, *non alienum uidetur hoc loco ſubijcere inſcriptionem è tropheo Alpium.* Cui fini, niſi ut Alpinarum gentium indicem daret? cum trophæis deuictarum gentium nomina inſculpi, rei etiam natura ſatis perſuadeat. Quæ verò poſtremo loco omiſimus, *Non ſunt adiectæ Cottianæ ciuitates XII. quæ non fuerant hoſtiles, ſed item attributæ municipijs lege Pompeiâ*, Planè Plinij narrantis verba cenſenda, neque ad elogium pertinent. Quin & ternas compellationes, quas tamen loco non demouimus; *Gentes. alpinæ. deuictæ.* &, *Vindelicorum. gentes. IIII.* & *Gallicæ.* gloſſemata ſuſpicor, quæ ex orâ irrepſerint. Quî enim ferat candor Auguſtæi æui, inanem iterationem, *Gentes. alpinæ. deuictæ.* cum præceſſerit, *Gentes. alpinæ. omnes quæ à. mari. ſupero. ad. inferum. pertinebant, ſub. imperium. p. r. redactæ.* Dein, ſi gentes Vindelicæ & Gallicæ diſtinguendæ, cur Ræticæ præteritæ? Tum quid eſt quod Vindelicæ ſequuntur, Gallicæ præcedunt ſuam compellationem, & niſi Vindelicarum numerum largiter augemus, quædam inter vtraſque ſuperant, neutro nomine comprehendendæ? Ego etiam atque etiam cogitandum exiſtimo, an prorſus eliminandæ, an ſaltem

in

in alium locum hæ uoculæ reuocandæ ſint. Gentium deſcriptionem aggredi, non eſt huius breuitatis, Scudius, Simlerus, Stumfius & Ortelius quæ præſtitere, in omnium manibus & oculis,

Nec quenquam incuſo, potuit quæ plurima uirtus.
Eſſe, fuit ———

Hoc dico, exactam ne ſperes, non ſi quidquid hodie geographorum & antiquariorum eſt conſpiret.

VII. Floriani in agro Veronenſi.

Q. CAICILIO. CISIACO
SEPTICIO. PICAI
CAICILIANO
PROCVR. AVGVSTOR. ET. PROLEG
PROVINCIAI. RAITIAI. ET. VINDELIC
ET. VALLIS. POENIN
AVGVRI. FLAMINI. DIVI. AVG
ET. ROMAI
C. LIGVRIVS. L. F
VOL. ASPER
7. COH. I. CR. INGENVOR

Illis quæ libro VI. diſputaui, addo, Romæ nomen aliâs Auguſto præponi, ſic infra eſt de Valerio Mariano, FLAMINI. ROM. ET. AVG.

VIII. In promontorio Caietano.

L. MVNATIVS. L. F. L. N. L. PRON
PLANCVS. COS. CENS. IMP. ITER. VII. VIR
EPVL. TRIVMP. EX. RÆTIS. ÆDEM. SATVRNI
FECIT. DE. MANIBIS. AGROS. DIVISIT. IN. ITALIA
BENEVENTI. IN. GALLIA COLONIAS. DEDVXIT
LVGVDVNVM. ET. RAVRICAM

Mauſoleum cui elogium inſcriptum copioſè deſcripſit Pighius in Hercule Prodicio. Munatij Conſulatus & Cenſura multorum auctorum ſcriptis illuſtres; triumphus etiam, quamquam hunc ex Galliâ actum conſentiunt, cuius rei cauſas libro II. aperuimus, & ne quis hæreat ſcrupulus, locuples auctor eſt ipſe Plancus, Gallos ſui Proconſulatus tempore quietos egiſſe, quippe qui ad S. P. Q. R. ſcribat, ſe habere *prouinciam omnium ciuitatum conſenſu paratiſſimam, & ſummâ contentione ad officia certantem*; Ræros captatâ occaſione ciuilium bellorum, excurſionibus Galliam infeſtaſſe, eo veriſimile eſt, quod hunc in omnes vicinos morem genti fuiſſe Strabo ſignificat, & mihi idem Plancus innuere uidetur, ad Ciceronem ſcribens, *Interim maximam hic ſollicitudinem curamque ſuſtineo, ne inter aliena uitia, hæ gentes noſtra mala ſuam putent occaſionem.*

ſionem. Ob Ræthos ergo in Galliâ cæſos Imperator dictus, triumphauit. Imperator ſecundum quo tempore quâ'ue de cauſsâ, non reperio. Nam quod Appianus Plancum bello Peruſino legionem Cæſarianam, quæ Romam peteret, in itinere concidiſſe prodit, nequaquam exiſtimo ex tam inuidioſâ uictoriâ titulos quæſitos, aut ſi qui quæſiti, confecto bello, Cæſare uictore retentos. Abſterrêre poterat ab ambitione plenâ periculi exemplum in Nurſinos editum, à Dione memoriæ conſignatum, *Cum eos qui in prælio (conflixerant enim cum Cæſare) ceciderant, ſepelientes, eorum monumentis inſcribèrent, pugnantes eos pro libertate occubuiſſe, tanta ab eis mulctæ nomine exacta eſt pecunia, ut urbe agroque omni ceſſerint.* Epulones antiquitus Epolonos dictos Feſtus auctor, datumque *his nomen quod epulas indicendi Ioui ceteriſque Dijs poteſtatem haberent.* Aedem Saturni à Planco factam, apud Suetonium eſt. In M A N I B I S. producta I. ſe æquiparat duabus diuiſim ſcribendis, quod Lipſius annotauit. Velius Longus, C. Cæſarem Manibias per I. ſcripſiſſe, Auguſtum per V. Manubias, & utriuſque inſcriptiones teſtes citat; hæc etſi Auguſti non eſt, ſub Auguſto tamen poſita, Manibias habet. Lugudunum pro Lugduno antiqua ſcriptio, quam in M. Antonij nummis uidemus, cuiuſque Dio meminit, qui cauſſam deducendæ coloniæ explicat. Raurica multis poſt annis Auguſto nomine aucta, nam quo tempore Plancus Galliæ præfuit, Anno DCCXI. id necdum Octauio acceſſerat. Ceterum hoc genus exemplis perſuadeor, priuatis noſtris Annalibus non inuitus aſſentire, Auguſtam, quæ nimirum Vindelicorum princeps urbs eſſet, primitus Vindelicam purè appellatam.

Ap. Cia. lib. 1. *Dio lib. 48.* *Suet. Octau. c. 29.* *Vel. de orthogr.* *Dio lib. 46.*

IX. Magontiaci.

ATTIO. LANI. F
MONTANVS
ANNORVM. XLV
MIL. COH. RAITORVM
STIP. XIX
H. S. E

Aſtat in lapide Attio militari habitu, dextrâ ſcuto oblongo impoſitâ, ſiniſtrâ bina tenens haſtilia. Rætorum ſimplicia nomina fuiſſe ſentio, M O N T A N V S ad patriam pertinere cognominis loco poſt patris nomen poſitum, eâ formulâ quam ex baſi antiquâ in Mediceis hortis Romæ exſcripſi,

SERASPADANES. PHRAATIS
ARSACIS. REGVM. REGIS. F
PARTHVS
RHODASPES. PHRAATIS
ARSACIS. REGVM. REGIS. F
PARTHVS

Strabo Phraatis filios Auguſto obſides datos Saraſpadem, Ceropaſdem, Phraanam & Boonem nominat, quorum poſtremos Lipſius in Phraatem & Vononem reformat, rectè, nos iam hinc priores in Seraſpadanem & Rhodaſpem. Atque hæc præter rem monuiſſe fraudi non erit.

Strab. lib. 16. *Lipſ. in 2. An. Tac.*

X. Meſſanæ.

X. Meſſanæ.

L. BAEBIVS. L. F.
GAL. IVNCINVS
PRÆF. FABR. PRÆF
COH. IIII. RÆTORVM
TRIB. MILIT. LEG. XXII
DEIOTARIANÆ
PRÆF. ALÆ. ASTYRVM
PRÆF. VEHICVLORVM
IVRIDICVS. AEGYPTI

Cohors quarta Rætorum deſcribitur in Notitiâ ſub Duce Armeniæ Analibæ. Legionis Deiotarianæ neſcio an alibi nomen extet: Certum autem habeo alteram eſſe ex duabus quas Deiotarus diſciplinâ atque armaturâ Romanâ conſtitutas habebat, ut eſt in Commentario belli Alexandrini. Vna videtur cæſa prœlio quo Pharnaces Domitium uicit, & quo *Ponticâ legione pæne totâ amiſſâ, magnâ parte Deiotari militum interfectâ, triceſima ſexta legio in loca ſe ſuperiora contulit.* Hinc eſt quod cum Cæſar Deiotarum in gratiam reciperet, non niſi unius legionis facta mentio, *Legionem autem quam ex genere ciuium ſuorum Deiotarus naturâ diſciplinaque noſtra conſtitutam habebat, equitatumque omnem ad bellum gerendum adducere iuſſit.* Præfectus uehiculorum, qui curſui uehiculari præpoſitus, cuius Iuriſconſultorum libri meminere: Vti & Iuridici Aegypti, quem Alexandriæ Iuridicum appellant.

Dig. lib. 50. tit. 4. lib. 18.
Dig. lib. 1. tit. 20.
l. 2. Cod. lib. 1. tit. 53. & ibi gl.

XI. Romæ in S. Blaſio de pagnottâ.

DIS. MANIBVS
FOSSIÆ. GNOME
L. VICIDIVS. L. F. CAM
PRÆSENS. RAVEN
E. COH. VI. R
MATRI. PIENTISSIMÆ

An hic Cohors ſexta Rætorum ſignificetur, dubitare poſſumus.

XII. Pætouione,

T. VARIO. CLEMENTI
PROC. PROVINCIARVM
BELGICÆ. GERMANIÆ. SVPERIORIS
GERMANIÆ. INFERIORIS. RÆTIÆ
MAVRETANIÆ. CAESARIENS. LVSITANIÆ
CILICIAE. PRAEF. EQ. ALAE. BRITAN
NIC. MILIAR. PRAEF. AVXILIORVM
IN. MAVRETANIAM. TINGITANAM
EX. HISPANIA. MISSORVM. PRAEF. EQ.
AL. II. PANNONIOR. TRIB. MIL. LEG. XXX. V
PRAEF. COH. II. GALLORVM. MACEDONICAE
CIVES. ROMANI
EX. ITALIA. ET. ALIIS. PROVINCIIS
IN. RÆTIA. CONSISTENTES

Quo tempore Varius Rætiæ Procuratorem egiſſe, & quæ Tingitana hæc expeditio fuiſſe uideatur, diximus libro VI.
Nam uetus coniectura de Antonini & Veri æuo non placet, quod ijs Imperatoribus res contra Mauros in Hiſpaniâ, non in Tingitaniâ geſtæ. Ala miliaria à numero equitum circiter mille, ſic apud Vegetium cohors miliaria, *habet pedites mille centum quinque*. Ciues Romani ex Italiâ & alijs prouincijs in Rætiâ conſiſtentes, negotiorum cauſsâ, diuerſi à Colonis.

Veg. lib. 2. c. 6.

XIII. In Valeriæ agro,

T. VARIO. CLEMENTI
PROC. PROVINC. BELGICAE
ET. VTRIVSQ. GERMANIAE
RÆTIAE. MAVRETANIAE. CAESAR
LVSITANIAE. CILICIAE
PRAEF. EQ. ALAE. BRITAN. MILIAR. ET
II. PANNONIORVM. TRIBVNO. MIL
LEG. XXX. VLPIAE
CIVES ROMANI
EX. ITALIA. ET. ALIIS. PROVINCIIS
IN. PANNONIA. CONSISTENTES

Aut ego cæcus, aut parum ij perſpicaces qui Varium Pannoniæ Præſidem hinc auſi aſſerere.

XIV. Celeiæ,

XIV. Celeiæ.

T. VARIO. T. FIL.
CLEMENTI. CL. CEL
PROC. AVG. PROVINCIAR
RÆTIÆ. MAVRITAN
CAESARIENSIS. LVSITANIAE
CILICIAE
PRAEF. AL. BRITANNICÆ. MILIAR
PRAEF. AVXILIARIORVM. TEMPORE
EXPEDITIONIS. IN. TINGITANIAM. MISSORVM
PRÆF. ALÆ. II. PANNONIORVM
TRIB. LEG. XXX. VLP. PRÆF. COH. II
GALLORVM. MACEDON
VALERIVS. VRBANVS
LICIN. SECVNDINVS
DECVRIONES
ALAR. PROVINC
MAVRETAN. CAESARIENSIS

Claudia Celeia Vario patria. Meminit Celeiæ in Noricis Plinius, quæ tamen Panno-niæ uerius. Pleraque marmora municipium appellant, unum quoddam coloniam, ſi Panuinio fides. Claudium prænomen, à Diuo Claudio opinor accreuit, eo modo quo Aelium Auguſtæ ab Hadriano, & fortaſſis Iulium ab Octauiano. Plures uiſuntur lapides in quibus CL. CEL. id qui Claudiam tribum, Celeiam patriam interpretantur, non uident tribum ante cognomen poni conſueuiſſe, Q. SVLPITIVS. Q. F. LEMONIA. RVFVS. Eſt etiã in lapide DEC. CL. CEL. Decurio Claudiæ Celeiæ. *Plin. lib. 2. c. 24.*

XV. Græcij, quod fortaſſe Graicum.

T. VARIO. CLEMENTI
AB. EPISTVLIS. AVGVSTOR
PROC. PROVINCIAR. BELGICAE
ET. VTRIVSQ. GERM. RAETIAE. MAVRET
CAESARIENS. LVSITANIAE. CILICIAE
PRAEF. EQVIT. ALAE. BRITANNICAE
MILIAR. PRAEF. AVXILIORVM. IN. MAVRET
TINGITAN. EX. HISPANIA. MISSORVM
PRAEF. EQVIT. AL. II. PANNONIOR
TRIB. LEG. XXX. VLP. PRAEF. COH. II
GALLORVM. MACEDONICAE
CIVITAS. TREVERORVM
PRAESIDI. OPTIMO

Cur hi tituli Celeiæ, uicinisque circum Pannoniæ locis poſiti, potius quam ubi Varius honores geſſit, & ij qui poſuere degebant, cauſſa una eſt, quod in patriâ & apud ſuos inclareſcere omnes magni æſtimant.

XVI. Fuziazi Styriæ ſiue Valeriæ.

L. COMINIVS. L. M. L. NATIRA
L. PHILOSTRATVS. L. L. V. F
SIBI. ET. SVIS. L. L. L. CILO
L. L. L. RAETVS. L. L. L. PRIN
CEPS. COMINIA. L. L. L. VRBANA
L. L. L. GALATA. *l. l. l*

Ræti nomen hîc liberti proprium, â gente tractum eſt. Totius autem inſcriptionis hæc complexio. L. Cominius Natira Lucij & Marci libertus, & L. Philoſtratus Lucij libertus, Viui fecerunt ſibi & ſuis libertis libertabus, quorum nomina ſubſcripta, L. Cilo duorum Luciorum, Cominij ſcilicet & Philoſtrati libertus, L. item Rætus duorum Luciorum libertus, Princeps Cominia, Vrbana, & Galata, ſingulæ duorum Luciorum libertæ.

XVII. Romæ in Capitolio, columella rotunda.

NOMINA. LEG

II. AVG*uſta*	I. ADIVT*rix*	IIII. SCYTH*ica*
VI. VICT*rix*	IIII. FLAV*ia*	XVI. FLAV*ia*
XX. VICT*rix*	VII. CLAVD*ia*	VI. FERR*ata*
VIII. AVG*uſta*	I. ITALIC*a*	X. FRETE*nſis*
XXII. PRIM*igenia*	V. MACED*onica*	III. CYREN*eica*
I. MINER*uia*	XI. CLAVD*ia*	II. TRAI*ana*
XXX. VLP*ia*	XIIII. GEM*ina*	III. AVG*uſta*
I. ADIVT*rix*	XII. FVLM*inatrix*	VII. GEM*ina*
XIII. GEM*ina*	III. GALLIC*a*	II. ITALIC*a*
I. PARTH*ica*	II. PARTH*ica*	III. PARTH*ica*

Qui ſequitur legionum catalogus, trium numero auctior eſt.

XVIII. Romæ apud Maffeos, columella itidem.

NOMINA. LEG.

II. AVG*uſta*	II. ADIVT*rix*	IIII. SCYTH*ica*
VI. VICTR*ix*	IIII. FLAV*ia*	XVI. FLAV*ia*
XX. VICTR*ix*	VII. CLAVD*ia*	VI. FERRA*ta*
VIII. AVG*uſta*	I. ITALIC*a*	X. FRETE*nſis*
XXII. PRIM*igenia*	V. MACED*onica*	III. CYREN*eica*
I. MINER*uia*	XI. CLAVD*ia*	II. TRAIAN*a*
XXX. VLP*ia*	XIII. GEM*ina*	III. AVG*uſta*
I. ADIVT*rix*	XII. FVLM*inatrix*	VII. GEM*ina*
X. GEM*ina*	XV. APOL*linaris*	II. ITALIC*a*
XIIII GEM*ina*	III. GALLIC*a*	III. ITALIC*a*
I. PARTHIC*a*	II. PARTHIC*a*	III. PARTHIC*a*

Panuinius

Panuinius haſce ſub Alexandro Imp. per limites fuiſſe diſpoſitas opinatur. Ego reliquas prætereo, Italicam tertiam à M. Antonino in Rætiâ conſtitutam dixi libro VI. *Panu. Reip. Rom. lib. 3.*

XIX. Brigantij repertum.

IN. H. DD
DEO. MERCVRIO
ARCECIO. EX. VO
TO. ÆRAM. POSVIT
SEVERIVS. SEVE
RIANVS. SVB. COS
LEG. III. ITAL. F
GORDIAN
BE. CO
S. L

An Arcecius à malis arcendis, quomodo Dij depulſores? Hoc ut alijs placeat, mihi ualde diſplicet. Sed & plura in poſtremâ inſcriptione ſunt quæ non niſi per nebulam diſpicio.

XX. Romæ.

D. M
GN. POMPEIO. POMPEIANO
EQVO. PVBLICO. TRIBVNO. LEGIONIS
III. ITALICAE. PRAEFECTO. COHORTIS
AFRORVM. IN. DACIAM
POMPEIA. CLEOBVLA. ET. CLEOPATRA
FRATRI. KARISSIMO

Meminit equitum equo publico Cicero in Philippicis; illis equum à Cenſorib. aſſignatum appâret ex Liuio. In Daciam (ut lapis ſic habeat) antiquè, pro In Dacia, ſic in lege Agrariâ, ager IN. TERRAM. ITALIAM. *Cic. Phil. 6.*

XXI. Inter Buzanum & Tridentum.

C. VALERIO. C. F
PAP. MARIANO
HONORES. OMNES
ADEPTO. TRIDENT
FLAMINI. ROM. ET. AVG
PRÆF. QVINQ. AVGVR
ADLECTO. ANNON. LEG. III
ITALIC. SODALI. SACROR
TVSCVLANOR. IVDICI
SELECTO. DECVR. TRID
DECVRIONI. BRIXIÆ
CVRATORI. REIP. MANT
EQVO. PVBL. PRÆF. FABR
PATRONO. COLON
PVBLICE

Romæ & Auguſti templum VI. urbis regione habet Rufus. Quinquennales, Cenſores fuiſſe diximus libro V. & opinionem minus uulgatam rationibus firmauimus. Annonarius ex ui uerbi, qui legionis annonam procurat. Eſt apud Iuriſconſultos Annonaria cauſsâ, Annonarius titulus, Annonaria collatio, Annonaria ratio & præfectura.

Dig. lib. 49. tit. 14. l. 46. C. lib. 10. tit. 39. l. 1. lib. 1. tit. 28. l. 1.

XXII. Romæ opinor.

CN. LAVDIVS. CN. F
PAL. THALLVS
MIL. COH. X. PR
7. LIMI. ITEM. TESSE
RARIVS. IN. LEG. III
ITALICA. AN. VI. TRA
IECTVS. IN. COH. XI. PR
7. P. SATRI. QVI. MIL
ANN. XXIIII. VIX. ANN
XLII. H. F. C

Miles cohortis X. Prætoriæ, Centuriâ Limi. Et Teſſerarius legionis tertiæ Ital. (teſſerarij qui teſſeram, hoc eſt ducis præceptum per contubernia nunciant, Vegetio & Plutarcho) demum traiectus in Coh. XI. Præt. Centuriâ P. Satri.

Veg. lib. 2. c. 7. Plut. Galba.

XXIII. Abudiaci ad Danubium.

I. O. M. STATORI
. . . .
LEG. III. ITA. MR. EVER
SVS. AB. EXPEDIT. BVRICA
EX. VOTO
POSVIT

Miles reuerſus ab expeditione Buricâ. Tacitus, *Nec minus ualent retro Marſigni, Gothini, Oſi, Burij: terga Marcomannorum Quadrorumque claudunt. è quibus Marſigni & Burij ſermone cultuque Sueuos referunt.* Buros Ptolemæus nominat, uti & Capitolinus, nam numerat inter gentes qui bello Marcomannico contra M. Antoninum conſpirauere, vt iam obſcurum eſſe non poſſit quo hæc inſcriptio referenda. Buri aut Burri inter ſocios Traiani bello Dacico apud Dionem, Et in Theodoſij ex Dione excerptis, quæ Leunclauius uulgauit, proditum Buris pacem à Commodo conceſſam, cum antea ſæpius rogatus negaſſet, *tum quòd uires eis adhuc eſſent, tum quod non pacem, ſed laxamentum ad faciundos apparatus conſequi uolebant.* Porro ſecundum uerſum omittere ſatius duximus, quàm imperiti exſcriptoris ineptias reddere. *Tac. de mor. Germ.*

XXIV. Celeiæ.

SECCIVS. SECVNDIN. VET
LEG. III. ITAL. PETEIVLA. SEVERIO
CONI. EIVS. SIBI. ET. SECCIÆ
SECVNDINAE. FIL. ET. MARIIS
MAXIMO. ET. SECVNDO. NEPOTIBVS
SVIS. VIVI. FECERVNT. ET
IVL. APRICIO. FIL
MIL. LEG. SS. B. F. PRAEF
STIPEN. VI. Θ. AN. XXV

Reliquis quorum aſcripta nomina uiuis, ſolus Apricius, ſtipendiorum ſex, obierat anno ætatis uigeſimo quinto. Sunt uerò qui LEG. II. ITAL. hîc legant.

Has etiam rerum Vindelicarum Ræticarumque à Panuinio & Golzio collectas aſſulas, uiſum aſſeruare, & poſterorum memoriæ tranſmittere. Sed præmoneo, ut neutrius fidem accuſo; ita cum quid ex iſtis fruſtulis producitur cuius aliunde auctoritas non conſtat, aſſenſum conſueui ſuſtinere, quippe qui perſpectum habeam, cum Panuinium tum Golzium, litteras non ſemper ad marmoris exemplar reddidiſſe, ſed ſuppleſſe interdum, & explicaſſe ex ingenio uerba côtractius per compendium ſcripta. Cui inſtituto ſi tantillum audaciæ accedat, magno antiquæ puritatis periculo fiat neceſſe eſt.

I. COLONIA. AVGVSTA. VINDELICORVM.

Habet Panuinius Comment. Reip Rom. lib. III. ex lapide ueteri. Suſpicor deſignare monimẽtum C. Iulij Vettij, in quo AVG. VINDELICVM. Coloniâ nô aſcriptâ.

COL.

II. COL. AVGVSTA. VINDELICOR

Golzius in theſauro rei antiquariæ cap.XVIII.ex Tiberij nummo. Subdubito an eum noteт quē nos libro V.expreſsimus,Tiberij nomen,& Auguſtæ ſymbolum,pini conum, curui triumphali impoſitū præferentē.At epigraphe neq; coloniæ neq; Auguſtæ meminit.

III. LEG. X. VINDELICOR. VICTRIX

Golzius cap. VII.ex ueruſtā inſcriptione.Ptolemæus in Pannoniâ Legionem X.Germanicam poſuit,Ant.in itinerario Geminam dixit,atque inter Vindebonā & Commagenas ſtatuit. Indico, ſi cui credibile uideatur primas Vindebonæ litteras in Vindelicos abijſſe.

IV. AVXILIA. VINDELICORVM

Golzius cap. VI.ex uet.inſcript.Notitia habet ſub diſpoſitione Magiſtri militū præſentalis oriētis, inter Auxilia Palatina VINDICES,qui Alciato & Sconhouio VINDELICI.

V. COH. XXIIII. VINDELICORVM. IN. PHRYGIA

Tac.An.2. Golzius cap. VIII. ex uet. inſcript. Cohortes Vindelicorum Tacitus ſemel nominat, loco quem nos libro V. adduximus.

VI. COLONIA. AVGVSTA. RHETORVM

Panuinius libro III. ex uetuſto lapide. Vereor ne alienâ fide ſcripſerit; nam V. per Rætiam Colonias ſtatuit, Auguſtam Quinctanorum, Auguſtam Tiberij, Auguſtam Rhetorum (Rætorum rectius) Conſtantiam & Curiam, unam in Vindeliciâ Auguſtam Vindelicorum, & ſingulas lapidum auctoritate confirmat, cum mihi, miru'm, haud indiligenter hæc ueſtiganti, nullum unquam marmor, nummus nullus, aut marmoris omnino nummiu'e deſcriptio occurrerit, cuius fide uel unam ex tot colonijs tutò liceret aſſerere. Nam de Auguſtâ Vindelicorum, quæ Rætorum eadem, aliunde conſtitit, uti libro III. multis exequuti ſumus; ſimul Taciti teſtimonio tunc planum fecimus, ad eius uſque ætatem, aliam præterea coloniam in prouinciâ non fuiſſe, ne quis quatuor aut quinque Auguſtas (Auentinus Auguſtam Aciliam addidit) ſomniet.

VII. COL. AVGVSTA. RHAETORVM

Golzius cap. XVIII. ex Tiberij nummo. Aperio quid, ueſcio quam verè, uerisimiliter ſentio. Hic ipſe Golzius auctor, extare Tiberij nummos à tergo COL. AVGVSTA. PRAETOR. inſcriptos, horum aliquis rubigine exeſus, coniectorem audacem impellere potuit, ut parum mutatis primis litteris uetuſtate fugientibus, RHAETOR. ſubſtitueret; ſuſpicioni uiam munit R. litteræ aſperatio, quod ſcilicet extritis duabus in PRAET. ſimplex R. ſpatium non explere uideretur.

VIII. LEG. VI. GEM. RHAETICOR

Golzius cap. VII. ex uet. inſcript. Nullum huius legionis ueſtigium inuenio. At in Mœſiâ ſuperiori eſt Anton. Ratiaria; Ptolemæo Rætiaria aut Rhætiaria: Ibi Ant. Leg. Gem. conſtituit, ſed numeros XIIII. aſcribit, Cogitandum tamen an ad hu-

Cod.lib.6.tit. 58.l.1. iuſcemodi ſcopulum impegerit Golzius. Extat in Iuſtiniani codice reſcriptum Diocletiani & Maximiani Impp. Retiariæ datum, cuius me commodum admonuit clariſſimus Iuriſconſultus Pancirolus, commentario in Notitiam nuper edito, quod mihi ſub ipſum harum lucubrationum finem uidere, & nominis mei memoriam in eo aliquoties amicè cohoneſtatam, obſeruare contigit.

IX. COH. VI. RAITORVM

Tac. An. 2. hiſt.1. Golzius cap. VIII. ex uet. inſcript. Meminit Tacitus Ræticarum cohortium bis. Et in Notitia eſt ſub diſpoſitione Rætiarum Ducis, Cohors VI. Valeria Rætorum, item in Vicidij lapide COH. VI. R

X. ANNONA. LEG. III. ITALICAE

Golzius cap. VI. ex uet. inſcript. Puto ex elogio C. Valerij Mariani, in quo eſt, ANNON.LEG.III.ITALIC. nos Annonarium ſententiâ ita uolēte interpretabamur.

LITTERAE

LITTERAE SINGVLARES, ET DICTIONES CONCISE SCRIPTAE, EXPLICATAE.

A *Aulus. Anni.*
ADIAB. *Adiabenicus.*
AEL. *Aelius.*
AEL. AVG. *Aelia Auguſta.*
AL. *Ala.*
AN. *Anni.*
ANN. *Anni.*
ANNON. *Annonarius.*
ANTON. *Antoninus.*
ATILI. *Atilia.*
AVG. *Auguſta. Auguſtus. Auguſtalis.*
ARAB. *Arabicus.*
AVL. *Aulus.*
AVR. *Aurelia. Aurelius.*
AVREL. *Aurelius.*
BE. CO. fort. *Beneficiarius Conſulis.*
BF. COS. *Beneficiarius Conſulis.*
B. M. *Benemerenti.*
BF. PRAEF. *Beneficiarius Præfecti.*
C. *Caius.*
7. *Centuria.*
CAES. *Cæſar.*
CAM. *Camiliâ* ſiue *Camillinâ* tribu.
CAMB. *Camboduno.*
CAT. N. fort. *Catalus natione.*
CENS. *Cenſor.*
CL. *Claudius. Claudia.*
CL. CA. Ignoro.
COH. *Cohors. Cohortis.*
COLON. *Colonia.*
CONI. *Coniux.*
COS. *Conſul. Conſulibus.*
COS. DESIGN. *Conſul deſignatus.*
CR. fort. *Cretenſium.*
CV. *Curator.*
CVST. *Cuſtos.*
D. *Dies.*
DD. NN. AVGG. IMPP. *Dominorum noſtrorum Auguſtorum Imperatorum.*
DD. *Dedicatum. Dedicauit Dedicarunt.* Item *Decurionũ Decreto.*
DEC. MVN. *Decurio municipij.*
D. I. M. *Dis inferis manibus.*
D. M. *Dis manibus.* fort. etiam, *Decurio municipij.*
D. M. S. *Dis manibus ſacrum.*
DOM. TROMENT. SALON. fort. *Domo Troment. Saloniana.* Saloniana Dalmatiæ urbs Ptol. De Troment. quid dicam non habeo, ne tribum interpreter, impedior quod hanc Romani ſemper ante cognomen ſcripsêre, neq; opinor feminarum nominibus addidêre.
D. S. P. V. I S. L. M. *De ſua pecunia uotã, iam ſoluit lubens merito.* Aut, *illis ſoluit lubẽs merito.*
EQ. *Eques. Equites.*
EQ. AL. *Eques alæ,* aut, *alaris.*
ER. *Eraniſta,* opinor.
EX. BF. COS. *Exbeneficiarius Conſulis.*
F. *Filius, filia.*
FAL. *Falerina* tribu.
F. C. *Fieri curauit.*
FEL. *Felix.*
F. I. *Fieri iuſſit.*
FIL. *Filius.*
FL. *Flauius.*
GAL. *Galeria* tribu.
GERM. *Germanicus.*
HADR. *Hadriani.*
HER. *Heres, heredes.*
HERED. *Heredes.*
H. F. C. *Heres fieri curauit.*
HOR. NOC. *Horas noctis.*
H. S. E. *Hic ſitus eſt.*
I. *Prima,* cohors.
II. *Secunda, Secundum,*

I I I. *Tertium.*
I I I I. *Quartum.*
IIII. VIRALIS. *Quatuoruiralis.*
IIIII. VIR. A V G. *Sexuir Auguſtalis.*
H-S. Seſtertij nota.
I N C O L V M. *Incolumitate.*
IN. D. H. H. *In Dei huius honorem.*
I N G. fort. *Ingenuus*, aut, *Ingilianus.*
I N. H. DD. *In honorem dedicatum.*
I N-D D. Idem.
I M P. C AE S. *Imperator Cæſar.*
I. O. M. *Ioui optimo maximo.*
I T A L. *Italica*, legio, *Italico*, militi.
I V L. *Iulius, Iulia.*
K A L. *Kalendæ.*
KLENDS. IAN. *Kalẽdas Ianuarij.*
L. *Lucius, Legio, Latus, Lubens*, in numeris *quinquaginta.*
L E G. *Legio, Legatus.*
L E G. A V G. P R. P R. *Legatus Auguſti Pro Prætore.*
L. D. D. D. *Locus datus Decurionũ decreto.*
L. D. S. *Locum de ſuo. Lubens de ſuo.*
L E G. I I I. I T A L. *Legio tertia Italica.*
L I B. *Liberta.*
L. M. L. *Lucij & Marci libertus.*
L. L. L. *Luciorum duorum libertus*, aut, *liberta.*
L. L. M. *Lubentes merito.* Aut *Letus lubens merito.*
M. *Marcus, Menſis. Miles.*
M E. *Memoriæ.*
M E N. *Menſes.*
M. H. M. *Miſſo honeſtâ miſsione.*
M I L. *Miles. Militauit.*
M I L. I T A L. *Militi Italico.*
M I L I A R. *Miliaria* ala.
M I R P A. Ignotum, niſi nomen proprium ſit.
M. P. *Millia paſſuum.*
M V L. V P. *Multis uictorijs poſito.* Neque placet, neque melius ad manus quidquam eſt.

M V N I C. *Municipium. Municeps.*
N. *Noſter. Noſtri. Nepos. Natione. Nummi.*
N E G. *Negotiator.*
N E G O T. Idem.
N E P. *Nepos.*
N. I. F. L. Non liquet.
N. S V R. *Natione Surus.*
Θ. *Obijt.*
P. *Publius.*
P A C O N. *Paconius.*
P A P. *Papia.* tribu.
PARTH. MAX. *Parthicus maxim⁹.*
P. C. *Poni curauit.*
P. L. L. *Poſuerunt lubentes. Poſuit letus lubens.*
P O M. *Pomptinâ* tribu.
P O M P. fort. *Pompeius, Pompilius*, aut, *Pomponius.*
P O N T. *Pontifex.*
PONTIF. MAX. *Põtifex maximus.*
P. P. *Pater Patriæ. Procurator Prouinciæ.*
PRAEF. FABR. *Præfectus fabrûm.*
P R AE F. Q V I N Q. *Præfectus Quinquennalis.*
P R O C O S. *Proconſul.*
P R O C. *Procurator.*
P R O C V R. Idem.
P R I N C. Princeps.
PROLEG. *Prolegato*, aut, *Prolegat⁹.*
P R O N. *Pronepos.*
Q. *Quintus.*
Q V I N Q. *Quinquennalis.*
R. fort. *Ratorum* cohors.
R A V E N. *Rauenna.*
R E I P. *Reipublicæ.*
R E S T. *Reſtituerunt.*
ROM. ET. AVG. *Romæ & Auguſti.*
S. *Soluit.*
S E C V R I T. *Securitati.*
S E P T. S E V. *Septimius Seuerus.*
S E P T I M. *Septimius.*
S E X T. *Sextus.*
S I G N. *Signum.*
S. P. Q. R. *Senatus populusq; Roman⁹.*

SS. *Supra*

SS. *Supraſcriptæ* legionis. *ſibi ſuis.*
SS. Seſtertij nota.
STA. ignotum.
STIP. *Stipendiorum.*
S.T.T.L. *Sit tibi terra leuis.*
SVB.CŌS. obſcurum.
T. *Titus. Tribunus.*
TEMP. *Templum.*
TEST. *Teſtamentum.*
TIB. *Tiberius.*
TREVER. *Treuerenſis.*
TR.P. *Tribunitiâ poteſtate.*
TRIB. POT. Idem.
TRID. *Tridenti.*
TRIVMP. Triumphauit.
T. VX. S. M. P. F. *Titulum uxor ſuo marito poni fecit.* Etſi animo meo non ſatisfacit.
V. In numeris *quinque, quintum.*
V. *Vlpia* legio.
V. A. *Vixit Annis.*
VAL. *Valeria.*
V.CL. *Vir clariſsimus.*
VE. *Veteranus.*
VEIN. fort. *Veindelico.*
VET. *Veteranus.*
V.F. *Viuus fecit. Viui fecerunt.*
V.ID. *Quinto Idus.*
VII. VIR. EPVL. *Septemuir Epulonum.*
VINDEL. *Vindelicus.*
VIX. *Vixit.*
VLP. *Vlpia* legio.
VOL. *Voltinâ tribu.*
V.P. *Viuus poſuit.*
V.S.L.M. *Votum ſoluit lubēs merito.*
V.S.L.L.M. *Votum ſoluerunt lubentes merito.* Aut, *Votum ſoluit lætus lubens merito.* Plautus Sticho, *Salſipotenti* &c. *Lætus lubens laudes ago, & grates gratiasq́ habeo.*
V.S.P.L.L.M. *Votum ſoluit publicè lætus lubens merito.*
VV. *Viuis.*
X. In numeris *Decem.*
XV. VIR. SACR. FAC. *Quindecimvir ſacris faciundis.*

F I N I S.

CORRIGENDA, ADDENDA.

Paginâ 6. uerſu 32. quoque, lege quoquam. p. 9. u. 15. pētet, l. pāret. p. 10. u. 1. Retias, l. Retias. p. 13. u. 34. Licium, l. Lycium. p. 34. u. 15. eoiq;. l. eoq;. p. 48. u. 8. VVirm---ſce, l. VVirm---ſee. p. 50. u. 7. Vindeliciæ, l. Vindelicæ. p. 51. u. 8. poſt uerbum, arbitrantur, adde, Cuius rei à Maximo quoque Tyrio proditum exemplum, ſermone utrum Dijs dicanda ſint ſigna, Celtæ, inquit, colunt Iouem: Celticum uerò Iouis ſignum, altiſſima quercus. p. 73. u. 33. flumina, l. fulmina. p. 78. u. 7. afferam, l. aſſeram. p. 82. u. 10. & 11. perdulles, l. perduelles. p. 85. u. 37. quid cur, l. quid eſt cur. p. 88. u. 20. Baſſa, l. Beſſa. p. 89. u. 33. reliquia, l. reliquæ. p. 91. u. 24. poſt uocabulum, theatra, adde, quam ego nunc uocem generatim capio. p. 98. u. 26. EX. IAN. l. EX. K. IAN. p. 100. u. 21. Reipublicæ, l. Reſpublicæ. p. 101. u. 7. uridicundo, l. Iuridicundo. u. 14. uerbis, l. uerbis iſtis. p. 104. u. 14. MVSVN. l. MVLSVM. p. 105. u. 1. SVV IRATV. l. SEVIRATV. p. 127. u. 25. iuflexumq́;, l. inflexumq́;. p. 132. u. 5. ratio, l. natio. p. 134. u. 35. qua, l. quæ. p. 142. u. 17. quinque, l. quique. p. 152. u. 24. Ratij, l. Retijs. p. 154. u. 33. Auſonijs, l. Auſonij. p. 174 u. 3. diſtinxerint, l. diſtinxerit. p. 184. u 19. M. P. XVII. l. M. P. XVI. p. 192. u. 13. ſcio qui, l. ſcio quia. p. 193. u. 35. relegatus, l. religatus. p. 231. u. 19. COS. II. l. COS. ii. p. 240. u. 12. crebro, l. cerebro. u. 48. dicimus, l. diſcimus. p. 241. u. 7. poſt uocem, pingebantur, adde, Quod in ſtatuis itidem obſeruatum notat Aemilius Probus, Chabriæ, factum eſt ut poſtea athletæ ceteriq́; artifices, his ſtatibus in ſtatuis ponendis uterentur, in quibus uictoriam eſſent adepti. p. 244. u. 25. leuè, l. lauè. p. 247. u. 15. met, l. &. u. 20. Fainge, l. Fainga. u. 30. leuiſſimi, l. leuiſſimè. p. 262. u. 21. unica, l. uncia. p. 271. u. 17. oma, l. Roma. p. 272. u. 1. BuZanum, l. BaiZanum. p. 273. u. 8. Quadrorumq́;, l. Quadorumque. ¶ in margine p. 97. u. 32. per totum, l. totum. p. 100. u. 19. Smed. l. Smet. p. 104. u. 18. Alc. in to. l. Alc. in 10. p. 105. u. 9. Lugd. ad. l. Lugd. ap. p. 114. u. 4. Tre, l. Frec. p. 129. u. 3. Paul. lib. 1. l. Paul. lib. 2. p. 130. u. 5. Felr. l. Febr. p. 158. u. 8. Coſſ. l. Caſſiod. p. 163, u 3. tit. 7. lib. 15. l. lib 7. tit. 15. p. 172. u. 5. claudat, l. laudat. p. 188. u. 1. & Auguſtanos, l. Auguſtaos & Auguſtanos. p 242. uerſum 24 dele. Diſtinctiones praeterea nonnullæ alieno loco poſitæ, uti & tenores, litteræ interdum ſimplices pro geminis, geminatæ pro ſimplicibus, minutæ maiorum loco, OE pro AE, C ante I. pro T, & uice uersâ; Characteres denique in inſcripsionibus quidam inconcinnius ſculpti, littera N ſemel atque iterum temerè inuerſa, AE coniunctim ſcripta, quæ diuiſim debebat. Verum ego tam leuè de meo lectore non iudico, ut ad has eum quiſquilias impacturum uerear, quocirca ſigillatim eas enumerare ſuperſedeo.

Plin.li.3.c.20 VI. In alpium trophæo, uti Plinius auctor eſt.

IMP. CÆS. DIVI. F. AVGVSTO
PONT. MAX. IMP. XIIII. TRIB. POT. XVII.
S. P. Q. R
QVOD. EIVS. DVCTV. AVSPICIISQVE
GENTES. ALPINÆ. OMNES
QVÆ. A. MARI. SVPERO. AD. INFERVM. PERTINEBANT
SVB. IMPERIVM. P. R. REDACTÆ. SVNT
GENTES. ALPINÆ. DEVICTÆ
TRIVMPILINI. CAMVNI. VENNONES. VENNONETES
HISARCI. BREVNI. NAVNES. FOCVNATES
VINDELICORVM. GENTES. IIII
CONSVANETES. VIRVCINATES. LICATES. CATTENATES
ABISONTES. RVGVSCI. SVANETES. COLLVCONES
BRIXENTES. LEPONTII. VIBERI. NANTVATES
SEDVNI. VERAGRI. SALASSI. ACITAVONES
MEDVLLI. VCENNI. CATVRIGES. BRIGIANI
SONTIONTII. EBRODVNTII. NEMALONI
EDENNATES. ESVBIANI. VEAMINI
GALLICÆ
TRIVLATTI. ECTINI. VERGVNNI
EGVITVRI. NEMENTVRI. ORATELLI
VERVSI. VELNANI. SVETRI

Trophæũ anno vrbis conditæ, DCCXLVII. ſiue DCCXLVIII. poſitum, nam id ex numeris Tribunitiæ Poteſt. liquet, cum Ræti & Vindelici nono decimóue ante anno uicti eſſent. Sunt qui elogium uerbis, *ſub. imperium. p. r. redactæ, ſunt.* comprehendi finirique exiſtiment, at Plinij profectò mentem non aſſequuntur. Pleraque de Alpibus ſcripſerat, cum ſubiunxit, *non alienum uidetur hoc loco ſubijcere inſcriptionem è trophæo Alpium.* Cui fini, niſi ut Alpinarum gentium indicem daret? cum trophæis deuictarum gentium nomina inſculpi, rei etiam natura ſatis perſuadeat. Quæ verò poſtremo loco omiſimus, *Non ſunt adiectæ Cottianæ ciuitates XII. quæ non fuerant hoſtiles, ſed item attributæ municipijs lege Pompeiâ*, Planè Plinij narrantis verba cenſenda, neque ad elogium pertinent. Quin & ternas compellationes, quas tamen loco non demouimus; *Gentes. alpinæ. deuictæ.* &, *Vindelicorum. gentes. IIII.* & *Gallicæ.* gloſſemata ſuſpicor, quæ ex orâ irrepſerint. Quî enim ferat candor Auguſtæi æui, inanem iterationem, *Gentes. alpinæ. deuictæ.* cum præceſſerit, *Gentes. alpinæ. omnes quæ à. mari. ſupero. ad. inferum. pertinebant, ſub. imperium. p. r. redactæ.* Dein, ſi gentes Vindelicæ & Gallicæ diſtinguendæ, cur Ræticæ præteritæ? Tum quid eſt quod Vindelicæ ſequuntur, Gallicæ præcedunt ſuam compellationem, & niſi Vindelicarum numerum largiter augemus, quædam inter vtraſque ſuperant, neutro nomine comprehendendæ? Ego etiam atque etiam cogitandum exiſtimo, an prorſus eliminandæ, an ſaltem

in

in alium locum hæ uoculæ reuocandæ ſint. Gentium deſcriptionem aggredi, non eſt huius breuitatis, Scudius, Simlerus, Stumfius & Ortelius quæ præſtitere, in omnium manibus & oculis,

Nec quenquam incuſo, potuit quæ plurima uirtus.
Eſſe, fuit ———

Hoc dico, exactam ne ſperes, non ſi quidquid hodie geographorum & antiquariorum eſt conſpiret.

VII. Floriani in agro Veronenſi.

Q. CAICILIO. CISIACO
SEPTICIO. PICAI
CAICILIANO
PROCVR. AVGVSTOR. ET. PROLEG
PROVINCIAI. RAITIAI. ET. VINDELIC
ET. VALLIS. POENIN
AVGVRI. FLAMINI. DIVI. AVG
ET. ROMAI
C. LIGVRIVS. L. F
VOL. ASPER
7. COH. I. CR. INGENVOR

Illis quæ libro VI. diſputaui, addo, Romæ nomen aliâs Auguſto præponi, ſic infra eſt de Valerio Mariano, FLAMINI. ROM. ET. AVG.

VIII. In promontorio Caietano.

L. MVNATIVS. L. F. L. N. L. PRON
PLANCVS. COS. CENS. IMP. ITER. VII. VIR
EPVL. TRIVMP. EX. RÆTIS. ÆDEM. SATVRNI
FECIT. DE. MANIBIS. AGROS. DIVISIT. IN. ITALIA
BENEVENTI. IN. GALLIA. COLONIAS. DEDVXIT
LVGVDVNVM. ET. RAVRICAM

Mauſoleum cui elogium inſcriptum copioſè deſcripſit Pighius in Hercule Prodicio. Munatij Conſulatus & Cenſura multorum auctorum ſcriptis illuſtres; triumphus etiam, quamquam hunc ex Gallia actum conſentiunt, cuius rei cauſas libro II. aperuimus, & ne quis hæreat ſcrupulus; locuples auctor eſt ipſe Plancus, Gallos ſui Proconſulatus tempore quietos egiſſe, quippe qui ad S. P. Q. R. ſcribat, ſe habere *prouinciam omnium ciuitatum conſenſu paratiſſimam, & ſummâ contentione ad officia certantem*; Ræetos captatâ occaſione ciuilium bellorum, excurſionibus Galliam infeſtaſſe, eo veriſimile eſt, quod hunc in omnes vicinos morem genti fuiſſe Strabo ſignificat, & mihi idem Plancus innuere uidetur, ad Ciceronem ſcribens, *Interim maximam hic ſollicitudinem curamque ſuſtineo, ne inter aliena uitia, hæ gentes noſtra mala ſuam putent occaſionem.*

ſionem. Ob Rætos ergo in Galliâ cæſos Imperator dictus, triumphauit. Imperator ſecundum quo tempore quáue de cauſsâ, non reperio. [*Ap. Ciu. lib. 1.*] Nam quod Appianus Plancum bello Peruſino legionem Cæſarianam, quæ Romam peteret, in itinere concidiſſe prodit, nequaquam exiſtimo ex tam inuidioſâ uictoriâ titulos quæſitos, aut ſi qui quæſiti, confecto bello, Cæſare uictore retentos. Abſterrêre poterat ab ambitione plenâ periculi exemplum in Nurſinos editum, à Dione memoriæ conſignatum, [*Dio lib. 48.*] *Cum eos qui in prælio (conflixerant enim cum Cæſare) ceciderant, ſepelientes, eorum monumentis inſcriberent, pugnantes eos pro libertate occubuiſſe, tanta ab eis mulctæ nomine exacta eſt pecunia, ut urbe agroque omni ceſſerint.* Epulones antiquitus Epolonos dictos Feſtus auctor, datumque *his nomen quod epulas indicendi Ioui ceteriſque Dijs poteſtatem haberent.* Aedem Saturni à Planco factam, apud Suetonium eſt. [*Suet. Octau. c. 29.*] In MANIBIS. producta I. ſe æquiparat duabus diuiſim ſcribendis, quod Lipſius annotauit. Velius Longus, [*Vel. de orthogr.*] C. Cæſarem Manibias per I. ſcripſiſſe, Auguſtum per V. Manubias, & utriuſque inſcriptiones teſtes citat; hæc etſi Auguſti non eſt, ſub Auguſto tamen poſita, Manibias habet. Lugudunum pro Lugduno antiqua ſcriptio, quam in M. Antonij nummis uidemus, cuiuſque Dio meminit, [*Dio lib. 46.*] qui cauſſam deducendæ coloniæ explicat. Raurica multis poſt annis Auguſto nomine aucta, nam quo tempore Plancus Galliæ præfuit, Anno DCCXI. id necdum Octauio acceſſerat. Ceterum hoc genus exemplis perſuadeor, priuatis noſtris Annalibus non inuitus aſſentire, Auguſtam, quæ nimirum Vindelicorum princeps urbs eſſet, primitus Vindelicam purè appellatam.

IX. Magontiaci.

ATTIO. LANI. F
MONTANVS
ANNORVM. XLV
MIL. COH. RAITORVM
STIP. XIX
H. S. E

Aſtat in lapide Attio militari habitu, dextrâ ſcuto oblongo impoſitâ, ſiniſtrâ bina tenens haſtilia. Rætorum ſimplicia nomina fuiſſe ſentio, MONTANVS ad patriam pertinere cognominis loco poſt patris nomen poſitum, eâ formulâ quam ex baſi antiquâ in Mediceis hortis Romæ exſcripſi,

SERASPADANES. PHRAATIS
ARSACIS. REGVM. REGIS. F
PARTHVS
RHODASPES. PHRAATIS
ARSACIS. REGVM. REGIS. F
PARTHVS

[*Strab. lib. 16.*] Strabo Phraatis filios Auguſto obſides datos Saraſpadem, Ceropaſdem, Phraanam & [*Lipſ. in 2. An. Tac.*] Boonem nominat, quorum poſtremos Lipſius in Phraatem & Vononem reformat, rectè, nos iam hinc priores in Seraſpadanem & Rhodaſpem. Atque hæc præter rem monuiſſe fraudi non erit.

X. Meſſanæ.

X. Meſſanæ.

L. BAEBIVS. L. F.
GAL. IVNCINVS
PRÆF. FABR. PRÆF
COH. IIII. RÆTORVM
TRIB. MILIT. LEG. XXII
DEIOTARIANÆ
PRÆF. ALÆ. ASTYRVM
PRÆF. VEHICVLORVM
IVRIDICVS. AEGYPTI

Cohors quarta Rætorum deſcribitur in Notitiâ ſub Duce Armeniæ Analibæ. Legionis Deiotarianæ neſcio an alibi nomen extet: Certum autem habeo alteram eſſe ex duabus quas Deiotarus diſciplinâ atque armaturâ Romanâ conſtitutas habebat, ut eſt in Commentario belli Alexandrini. Vna videtur cæſa prœlio quo Pharnaces Domitium uicit, & quo *Ponticâ legione pæne totâ amiſsâ, magnâ parte Deiotari militum interfectâ, triceſima ſexta legio in loca ſe ſuperiora contulit.* Hinc eſt quod cum Cæſar Deiotarum in gratiam reciperet, non niſi unius legionis facta mentio, *Legionem autem quam ex genere ciuium ſuorum Deiotarus naturâ diſciplinaque noſtra conſtitutam habebat, equitatumque omnem ad bellumgerendum adducere iuſſit.* Præfectus uehiculorum, qui curſui uehiculari præpoſitus, cuius Iuriſconſultorum libri meminere: Vti & Iuridici Aegypti, quem Alexandriæ Iuridicum appellant.

Dig. lib. 50. tit.4.lib. 18.
Dig.lib. 1. tit. 20.
l.2.Cod.lib.1. tit. 53. l. iuriſcõ.

XI. Romæ in S. Blaſio de pagnottâ.

DIS. MANIBVS
FOSSIÆ. GNOME
L. VICIDIVS. L. F. CAM
PRÆSENS. RAVEN
E. COH. VI. R
MATRI. PIENTISSIMÆ

An hîc Cohors ſexta Rætorum ſignificetur, dubitare poſſumus.

XII. Pætouione,

T. VARIO. CLEMENTI
PROC. PROVINCIARVM
BELGICÆ. GERMANIÆ. SVPERIORIS
GERMANIÆ. INFERIORIS. RÆTIÆ
MAVRETANIÆ. CAESARIENS. LVSITANIÆ
CILICIAE. PRAEF. EQ. ALAE. BRITAN
NIC. MILIAR. PRAEF. AVXILIORVM
IN. MAVRETANIAM. TINGITANAM
EX. HISPANIA. MISSORVM. PRAEF. EQ.
AL. II. PANNONIOR. TRIB. MIL. LEG. XXX. V
PRAEF. COH. II. GALLORVM. MACEDONICAE
CIVES. ROMANI
EX. ITALIA. ET. ALIIS. PROVINCIIS
IN. RÆTIA. CONSISTENTES

Quo tempore Varius Rætiæ Procuratorem egiſſe, & quæ Tingitana hæc expeditio fuiſſe uideatur, diximus libro VI.
Nam uetus coniectura de Antonini & Veri æuo non placet, quod ijs Imperatoribus res contra Mauros in Hiſpaniâ, non in Tingitaniâ geſtæ. Ala miliaria à numero equitum circiter mille, ſic apud Vegetium cohors miliaria, *habet pedites mille centum quinque*. Ciues Romani ex Italiâ & alijs prouincijs in Rætiâ conſiſtentes, negotiorum cauſsâ, diuerſi à Colonis. Veg. lib. 2. c. 6.

XIII. In Valeriæ agro,

T. VARIO. CLEMENTI
PROC. PROVINC. BELGICAE
ET. VTRIVSQ. GERMANIAE
RÆTIAE. MAVRETANIAE. CAESAR
LVSITANIAE. CILICIAE
PRAEF. EQ. ALAE. BRITAN. MILIAR. ET
II. PANNONIORVM. TRIBVNO. MIL
LEG. XXX. VLPIAE
CIVES ROMANI
EX. ITALIA. ET. ALIIS. PROVINCIIS
IN. PANNONIA. CONSISTENTES

Aut ego cæcus, aut parum ij perſpicaces qui Varium Pannoniæ Præſidem hinc auſi aſſerere.

XIV. Celeiæ.

XIV. Celeiæ.

T. VARIO. T. FIL.
CLEMENTI. CL. CEL
PROC. AVG. PROVINCIAR
RÆTIÆ, MAVRITAN
CAESARIENSIS. LVSITANIAE
CILICIAE
PRAEF. AL. BRITANNICÆ. MILIAR
PRAEF. AVXILIARIORVM. TEMPORE
EXPEDITIONIS. IN. TINGITANIAM. MISSORVM
PRÆF. ALÆ. II. PANNONIORVM
TRIB. LEG. XXX. VLP. PRÆF. COH. II
GALLORVM. MACEDON
VALERIVS. VRBANVS
LICIN. SECVNDINVS
DECVRIONES
ALAR. PROVINC
MAVRETAN. CAESARIENSIS

Claudia Celeia Vario patria. Meminit Celeiæ in Noricis Plinius, quæ tamen Panno- niæ uerius. Pleraque marmora municipium appellant, unum quoddam coloniam, ſi Panuinio fides. Claudium prænomen, à Diuo Claudio opinor accreuit, eo modo quo Aelium Auguſtæ ab Hadriano, & fortaſſis Iulium ab Octauiano. Plures uiſuntur lapides in quibus CL. CEL. id qui Claudiam tribum, Celeiam patriam interpretantur, non uident tribum ante cognomen poni conſueuiſſe, Q. SVLPITIVS. Q. F. LEMONIA. RVFVS. Eſt etiã in lapide DEC. CL. CEL. Decurio Claudiæ Celeiæ. *Plin. lib. 3. c. 24.*

XV. Græcij, quod fortaſſe Graicum.

T. VARIO. CLEMENTI
AB. EPISTVLIS. AVGVSTOR
PROC. PROVINCIAR. BELGICAE
ET. VTRIVSQ. GERM. RAETIAE. MAVRET
CAESARIENS. LVSITANIAE. CILICIAE
PRAEF. EQVIT. ALAE. BRITANNICAE
MILIAR. PRAEF. AVXILIORVM. IN. MAVRET
TINGITAN. EX. HISPANIA. MISSORVM
PRAEF. EQVIT. AL. II. PANNONIOR
TRIB. LEG. XXX. VLP. PRAEF. COH. II
GALLORVM. MACEDONICAE
CIVITAS. TREVERORVM
PRAESIDI. OPTIMO

Cur hi tituli Celeiæ, uicinisque circum Pannoniæ locis poſiti, potius quam ubi Varius honores geſſit, & ij qui poſuere degebant, cauſſa una eſt, quod in patriâ & apud ſuos inclareſcere omnes magni æſtimant.

XVI. *Fuziazi Styriæ ſiue Valeriæ.*

L. COMINIVS. L. M. L. NATIRA
L. PHILOSTRATVS. L. L. V. F
SIBI. ET. SVIS. L. L. L. CILO
L. L. L. RAETVS. L. L. L. PRIN
CEPS. COMINIA. L. L. L. VRBANA
L. L. L. GALATA. *l. l. l*

Ræti nomen hîc liberti proprium, à gente tractum eſt. Totius autem inſcriptionis hæc complexio. L. Cominius Natira Lucij & Marci libertus, & L. Philoſtratus Lucij libertus, Viui fecerunt ſibi & ſuis libertis libertabus, quorum nomina ſubſcripta, L. Cilo duorum Luciorum, Cominij ſcilicet & Philoſtrati libertus, L. item Rætus duorum Luciorum libertus, Princeps Cominia, Vrbana, & Galata, ſingulæ duorum Luciorum libertæ.

XVII. Romæ in Capitolio, columella rotunda.

NOMINA. LEG

II. AVG*uſta*	I. ADIVT*rix*	IIII. SCYTH*ica*
VI. VICT*rix*	IIII. FLAV*ia*	XVI. FLAV*ia*
XX. VICT*rix*	VII. CLAVD*ia*	VI. FERR*ata*
VIII. AVG*uſta*	I. ITALIC*a*	X. FRETE*nſis*
XXII. PRIM*igenia*	V. MACED*onica*	III. CYREN*eica*
I. MINER*uia*	XI. CLAVD*ia*	II. TRAI*ana*
XXX. VLP*ia*	XIIII. GEM*ina*	III. AVG*uſta*
I. ADIVT*rix*	XII. FVLM*inatrix*	VII. GEM*ina*
XIII. GEM*ina*	III. GALLIC*a*	III. ITALIC*a*
I. PARTH*ica*	II. PARTH*ica*	III. PARTH*ica*

Qui ſequitur legionum catalogus, trium numero auctior eſt.

XVIII. Romæ apud Maffeos, columella itidem.

NOMINA. LEG.

II. AVG*uſta*	II. ADIVT*rix*	IIII. SCYTH*ica*
VI. VICTR*ix*	IIII. FLAV*ia*	XVI. FLAV*ia*
XX. VICTR*ix*	VII. CLAVD*ia*	VI. FERRA*ta*
VIII. AVG*uſta*	I. ITALIC*a*	X. FRETE*nſis*
XXII. PRIM*igenia*	V. MACED*onica*	III. CYREN*eica*
I. MINER*uia*	XI. CLAVD*ia*	II. TRAIAN*a*
XXX. VLP*ia*	XIII. GEM*ina*	III. AVG*uſta*
I. ADIVT*rix*	XII. FVLM*inatrix*	VII. GEM*ina*
X. GEM*ina*	XV. APOL*linaris*	II. ITALIC*a*
XIIII GEM*ina*	III. GALLIC*a*	III. ITALIC*a*
I. PARTHIC*a*	II. PARTHIC*a*	III. PARTHIC*a*

Panuinius

Panuinius haſce ſub Alexandro Imp. per limites fuiſſe diſpoſitas opinatur. Ego reliquas prætereo, Italicam tertiam à M. Antonino in Rætiâ conſtitutam dixi libro VI. *Panu. Reip. Rom. lib. 3.*

XIX. Brigantij repertum.

IN. H. DD
DEO. MERCVRIO
ARCECIO. EX. VO
TO. ÆRAM. POSVIT
SEVERIVS. SEVE
RIANVS. SVB. COS
LEG. III. ITAL. F
GORDIAN
BE. CO
S. L

An Arcecius à malis arcendis, quomodo Dij depulſores? Hoc ut alijs placeat, mihi ualde diſplicet. Sed & plura in poſtremâ inſcriptione ſunt quæ non niſi per nebulam diſpicio.

XX. Romæ.

D. M
GN. POMPEIO. POMPEIANO
EQVO. PVBLICO. TRIBVNO. LEGIONIS
III. ITALICAE. PRAEFECTO. COHORTIS
AFRORVM. IN. DACIAM
POMPEIA. CLEOBVLA. ET. CLEOPATRA
FRATRI. KARISSIMO

Meminit equitum equo publico Cicero in Philippicis; illis equum à Cenſorib. aſſignatum appâret ex Liuio. In Daciam (ut lapis ſic habeat) antiquè, pro In Dacia, ſic in lege Agrariâ, ager IN. TERRAM. ITALIAM. *Cic. Phil. 6.*

XXI. Inter

XXI. Inter Buzanum & Tridentum.

C. VALERIO. C. F
PAP. MARIANO
HONORES. OMNES
ADEPTO. TRIDENT
FLAMINI. ROM. ET. AVG
PRÆF. QVINQ. AVGVR
ADLECTO. ANNON. LEG. III
ITALIC. SODALI. SACROR
TVSCVLANOR. IVDICI
SELECTO. DECVR. TRID
DECVRIONI. BRIXIÆ
CVRATORI. REIP. MANT
EQVO. PVBL. PRÆF. FABR
PATRONO. COLON
PVBLICE

Romæ & Auguſti templum VI. urbis regione habet Rufus. Quinquennales, Cenſores fuiſſe diximus libro V. & opinionem minus uulgatam rationibus firmauimus. Annonarius ex ui uerbi, qui legionis annonam procurat. Eſt apud Iuriſconſultos Annonaria cauſsâ, Annonarius titulus, Annonaria collatio, Annonaria ratio & præfectura.

Dig. lib. 49. tit. 14. l. 46. C. lib. 10. tit. 39. l. 1. lib. 1. tit. 28. l. 1.

XXII. Romæ opinor.

CN. LAVDIVS. CN. F
PAL. THALLVS
MIL. COH. X. PR
7. LIMI. ITEM. TESSE
RARIVS. IN. LEG. III
ITALICA. AN. VI. TRA
IECTVS. IN. COH. XI. PR
7. P. SATRI. QVI. MIL
ANN. XXIIII. VIX. ANN
XLII. H. F. C

Miles cohortis X. Prætoriæ, Centuriâ Limi. Et Teſſerarius legionis tertiæ Ital. (teſſerarij qui teſſeram, hoc eſt ducis præceptum per contubernia nunciant, Vegetio & Plutarcho) demum traiectus in Coh. XI. Præt. Centuriâ P. Satri.

Veg. lib. 2. c. 7. Plut. Galba.

XXIII. Abu-

XXIII. Abudiaci ad Danubium.

I. O. M. STATORI

. . . .

LEG. III. ITA. MR. EVER
SVS. AB. EXPEDIT. BVRICA
EX. VOTO
POSVIT

Miles reuerſus ab expeditione Buricâ. Tacitus, *Nec minus ualent retro Marſigni, Gothini, Oſi, Burij: terga Marcomannorum Quadrorumque claudunt. è quibus Marſigni & Burij ſermone cultuque Sueuos referunt.* Buros Ptolemæus nominat, uti & Capitolinus, nam numerat inter gentes qui bello Marcomannico contra M. Antoninum conſpirauere, vt iam obſcurum eſſe non poſſit quo hæc inſcriptio referenda. Buri aut Burri inter ſocios Traiani bello Dacico apud Dionem, Et in Theodoſij ex Dione excerptis, quæ Leunclauius uulgauit, proditum Buris pacem à Commodo conceſſam, cum antea ſæpius rogatus negaſſet, *tum quod uires eis adhuc eſſent, tum quod non pacem, ſed laxamentum ad faciundos apparatus conſequi uolebant.* Porro ſecundum uerſum omittere ſatius duximus, quàm imperiti exſcriptoris ineptias reddere. *Tac. de mor. Germ.*

XXIV. Celeiæ.

SECCIVS. SECVNDIN. VET
LEG. III. ITAL. PETEIVLA. SEVERIO
CONI. EIVS. SIBI. ET. SECCIÆ
SECVNDINAE. FIL. ET. MARIIS
MAXIMO. ET. SECVNDO. NEPOTIBVS
SVIS. VIVI. FECERVNT. ET
IVL. APRICIO. FIL
MIL. LEG. SS. B. F. PRAEF
STIPEN. VI. Θ. AN. XXV

Reliquis quorum aſcripta nomina uiuis, ſolus Apricius, ſtipendiorum ſex, obierat anno ætatis uigeſimo quinto. Sunt uerò qui LEG. II. ITAL. hîc legant.

Has etiam rerum Vindelicarum Ræticarumque à Panuinio & Golzio collectas aſſulas, uiſum aſſeruare, & poſterorum memoriæ tranſmittere. Sed præmoneo, ut neutrius fidem accuſo; ita cum quid ex iſtis fruſtulis producitur cuius aliunde auctoritas non conſtat, aſſenſum conſueui ſuſtinere, quippe qui perſpectum habeam, cum Panuinium tum Golzium, litteras non ſemper ad marmoris exemplar reddidiſſe, ſed ſuppleſſe interdum, & explicaſſe ex ingenio uerba côtractius per compendium ſcripta. Cui inſtituto ſi tantillum audaciæ accedat, magno antiquæ puritatis periculo fiat neceſſe eſt.

I. COLONIA. AVGVSTA. VINDELICORVM.

Habet Panuinius Comment. Reip. Rom. lib. III. ex lapide ueteri. Suſpicor deſignare monimêtum C. Iulij Vettij, in quo AVG. VINDELICVM. Coloniâ nô aſcriptâ.

COL.

II. COL. AVGVSTA. VINDELICOR

Golzius in theſauro rei antiquariæ cap.XVIII.ex Tiberij nummo. Subdubito an eum notet quẽ nos libro V.expreſsimus, Tiberij nomen,& Auguſtæ ſymbolum, pini conum, curui triumphali impoſitũ præferentẽ. At epigraphe neq; coloniæ neq; Auguſtæ meminit.

III. LEG. X. VINDELICOR. VICTRIX

Golzius cap. VII.ex ueruſtâ inſcriptione. Ptolemæus in Pannoniâ Legionem X.Germanicam poſuit, Ant.in itinerario Geminam dixit, atque inter Vindebonã & Commagenas ſtatuit. Indico, ſi cui credibile uideatur primas Vindebonæ litteras in Vindelicos abijſſe.

IV. AVXILIA. VINDELICORVM

Golzius cap. VI.ex uet.inſcript. Notitia habet ſub diſpoſitione Magiſtri militũ præſentalis oriẽtis, inter Auxilia Palatina VINDICES, qui Alciato & Sconhouio VINDELICI.

V. COH. XXIIII. VINDELICORVM. IN. PHRYGIA

Tac.An.2. Golzius cap. VIII. ex uet. inſcript. Cohortes Vindelicorum Tacitus ſemel nominat, loco quem nos libro V. adduximus.

VI. COLONIA. AVGVSTA. RHETORVM

Panuinius libro III. ex uetuſto lapide. Vereor ne alienâ fide ſcripſerit; nam V. per Rætiam Colonias ſtatuit, Auguſtam Quinctanorum, Auguſtam Tiberij, Auguſtam Rhetorum (Rætorum rectius) Conſtantiam & Curiam, unam in Vindeliciâ Auguſtam Vindelicorum, & ſingulas lapidum auctoritate confirmat, cum mihi, miru'm, haud indiligenter hæc ueſtiganti, nullum unquam marmor, nummus nullus, aut marmoris omnino nummiu'e deſcriptio occurrerit, cuius fide uel unam ex tot colonijs tutò liceret aſſerere. Nam de Auguſtâ Vindelicorum, quæ Rætorum eadem, aliunde conſtitit, uti libro III. multis exequuti ſumus; ſimul Taciti teſtimonio tunc planum fecimus, ad eius uſque ætatem, aliam præterea coloniam in prouinciâ non fuiſſe, ne quis quatuor aut quinque Auguſtas (Auentinus Auguſtam Aciliam addidit) ſomniet.

VII. COL. AVGVSTA. RHAETORVM

Golzius cap. XVIII. ex Tiberij nummo. Aperio quid, neſcio quam verè, uериſimiliter ſentio. Hic ipſe Golzius auctor, extare Tiberij nummos à tergo COL. AVGVSTA. PRAETOR. inſcriptos, horum aliquis rubigine exeſus, coniectorem audacem impellere potuit, ut parum mutatis primis litteris uetuſtate fugientibus, RHAETOR. ſubſtitueret; ſuſpicioni uiam munit R. litteræ aſperatio, quod ſcilicet extritis duabus in PRAET. ſimplex R. ſpatium non explere uideretur.

VIII. LEG. VI. GEM. RHAETICOR

Golzius cap. VII. ex uet. inſcript. Nullum huius legionis ueſtigium inuenio. At in Mœſiâ ſuperiori eſt Anton. Ratiaria; Ptolemæo Rætiaria aut Rhætiaria: Ibi Ant. Leg. Gem. conſtituit, ſed numeros XIIII. aſcribit, Cogitandum tamen an ad huiuſcemodi ſcopulum impegerit Golzius. Extat in Iuſtiniani codice reſcriptum Diocletiani & Maximiani Impp. Retiariæ datum, cuius me commodum admonuit clariſſimus Iuriſconſultus Pancirolus, commentario in Notitiam nuper edito, quod mihi ſub ipſum harum lucubrationum finem uidere, & nominis mei memoriam in eo aliquoties amicè cohoneſtatam, obſeruare contigit.

Cod.lib.6.tit.58.l.8.

IX. COH. VI. RAITORVM

Tac. An. 2. hiſt.1. Golzius cap. VIII. ex uet. inſcript. Meminit Tacitus Ræticarum cohortium bis. Et in Notitia eſt ſub diſpoſitione Rætiarum Ducis, Cohors VI. Valeria Rætorum, item in Vicidij lapide COH. VI. R

X. ANNONA. LEG. III. ITALICAE

Golzius cap. VI. ex uet. inſcript. Puto ex elogio C. Valerij Mariani, in quo eſt, ANNON.LEG.III.ITALIC. nos Annonarium ſententiâ ita uolẽte interpretabamur.

LITTERAE

LITTERAE SINGVLARES, ET DICTIONES CONCISE SCRIPTAE, EXPLICATAE.

A *Aulus. Anni.*
ADIAB. *Adiabenicus.*
AEL. *Aelius.*
AEL. AVG. *Aelia Auguſta.*
AL. *Ala.*
AN. *Anni.*
ANN. *Anni.*
ANNON. *Annonarius.*
ANTON. *Antoninus.*
ATILI. *Atilia.*
AVG. *Auguſta. Auguſtus. Auguſtalis.*
ARAB. *Arabicus.*
AVL. *Aulus.*
AVR. *Aurelia. Aurelius.*
AVREL. *Aurelius.*
BE. CO. fort. *Beneficiarius Conſulis.*
BF. COS. *Beneficiarius Conſulis.*
B. M. *Benemerenti.*
BF. PRAEF. *Beneficiarius Præfecti.*
C. *Caius.*
7. *Centuria.*
CAES. *Cæſar.*
CAM. *Camilia* ſiue *Camillina* tribu.
CAMB. *Camboduno.*
CAT. N. fort. *Catalus natione.*
CENS. *Cenſor.*
CL. *Claudius. Claudia.*
CL. CA. Ignoro.
COH. *Cohors. Cohortis.*
COLON. *Colonia.*
CONI. *Coniux.*
COS. *Conſul. Conſulibus.*
COS. DESIGN. *Conſul deſignatus.*
CR. fort. *Cretenſium.*
CV. *Curator.*
CVST. *Cuſtos.*
D. *Dies.*
DD. NN. AVGG. IMPP. *Dominorum noſtrorum Auguſtorum Imperatorum.*
DD. *Dedicatum. Dedicauit Dedicarunt.* Item *Decurionũ Decreto.*
DEC. MVN. *Decurio municipij.*
D. I. M. *Dis inferis manibus.*
D. M. *Dis manibus.* fort. etiam, *Decurio municipij.*
D. M. S. *Dis manibus ſacrum.*
DOM. TROMENT. SALON. fort. *Domo Troment. Saloniana.* Saloniana Dalmatiæ urbs Ptol. De Troment. quid dicam non habeo, ne tribum interpreter, impedior quod hanc Romani ſemper ante cognomen ſcripsêre, neq; opinor ſeminarum nominibus addidêre.
D. S. P. V. I S. L. M. *De ſua pecunia uotã, iam ſoluit lubens merito.* Aut, *illis ſoluit lubẽs merito.*
EQ. *Eques. Equites.*
EQ. AL. *Eques alæ,* aut, *alaris.*
ER. *Eraniſta,* opinor.
EX. BF. COS. *Exbeneficiarius Conſulis.*
F. *Filius, filia.*
FAL. *Falerina* tribu.
F. C. *Fieri curauit.*
FEL. *Felix.*
F. I. *Fieri iuſſit.*
FIL. *Filius.*
FL. *Flauius.*
GAL. *Galeria* tribu.
GERM. *Germanicus.*
HADR. *Hadriani.*
HER. *Heres, heredes.*
HERED. *Heredes.*
H. F. C. *Heres fieri curauit.*
HOR. NOC. *Horæ noctis.*
H. S. E. *Hic ſitus eſt.*
I. *Prima,* cohors.
II. *Secunda, Secundum,*

SS. *Supraſcriptæ* legionis. *ſibi ſuis.*
SS. Seſtertij nota.
STA. ignotum.
STIP. *Stipendiorum.*
S.T.T.L. *Sit tibi terra leuis.*
SVB.C͞O S. obſcurum.
T. *Titus. Tribunus.*
TEMP. *Templum.*
TEST. *Teſtamentum.*
TIB. *Tiberius.*
TREVER. *Treuerenſis.*
TR.P. *Tribunitiâ poteſtate.*
TRIB. POT. Idem.
TRID. *Tridenti.*
TRIVMP. Triumphauit.
T. VX. S. M. P. F. *Titulum uxor ſuo marito poni fecit*. Etſi animo meo non ſatisfacit.
V. In numeris *quinque, quintum.*
V. *Vlpia* legio.
V. A. *Vixit Annis.*
VAL. *Valeria.*
V. CL. *Vir clariſſimus.*
VE. *Veteranus.*
VEIN. fort. *Veindelico.*
VET. *Veteranus.*
V.F. *Viuus fecit. Viui fecerunt.*
V. ID. *Quinto Idus.*
VII. VIR. EPVL. *Septemuir Epulonum.*
VINDEL. *Vindelicus.*
VIX. *Vixit.*
VLP. *Vlpia* legio.
VOL. *Voltinâ tribu.*
V.P. *Viuus poſuit.*
V.S.L.M. *Votum ſoluit lubẽs merito.*
V.S.L.L.M. *Votum ſoluerunt lubentes merito.* Aut, *Votum ſoluit lætus lubens merito.* Plautus Sticho, *Salſipotenti* &c. *Lætus lubens laudes ago, & grates gratiasq́ habeo.*
V.S.P.L.L.M. *Votum ſoluit publicè lætus lubens merito.*
VV. *Viuis.*
X. In numeris *Decem.*
XV. VIR. SACR. FAC. *Quindecim uir ſacris faciundis.*

F I N I S.

CORRIGENDA, ADDENDA.

Paginâ 6. uerſu 32. quoque, lege quoquam. p. 9. u. 15. pātet, l. pāret. p. 10. u. 1. Ratias, l. Retias. p. 13. u. 34. Licium, l. Lycium. p. 34. u. 15. eosq́. l. eoq́. p. 48. u. 8. VVirm---ſce, l. VVirm---ſee. p. 50. u. 7. Vindelicia, l. Vindelica. p. 51. u. 8. poſt uerbum, arbitrantur, adde, Cuius rei à Maximo quoque Tyrio proditum exemplum, ſermone utrum Dijs dicanda ſint ſigna, Celtæ, inquit, colunt Iouem: Celticum uerò Iouis ſignum, altiſſima quercus. p. 73. u. 33. flumina, l. fulmina. p. 78. u. 7. afferam, l. aſſeram. p. 82. u. 10. & 11. perdulles, l. perduelles. p. 85. u. 37. quid cur, l. quid eſt cur. p. 88. u. 20. Baſſa, l. Beſſa. p. 89. u. 33. reliquia, l. reliquæ. p. 91. u. 24. poſt uocabulum, theatra, adde, quam ego nunc uocem generatim capio. p. 98. u. 26. EX. IAN. l. EX. K. IAN. p. 100. u. 21. Reipublicæ, l. Reſpublicæ. p. 101. u. 7. uridicundo, l. Iuridicundo. u. 14. uerbis, l. uerbis iſtis. p. 104. u. 14. MVSVN. l. MVLSVM. p. 105. u. 1. SVVIRATV. l. SEVIRATV. p. 127. u. 25. inſlexumq́, l. inflexumq́. p. 132. u. 5. ratio, l. natio. p. 134. u. 35. qua, l. quæ. p. 142. u. 17. quinque, l. quique. p. 152. u. 24. Ratij, l. Ratijs. p. 154. u. 33. Auſonijs, l. Auſonij. p. 174 u. 3. diſtinxerint, l. diſtinxerit. p. 184. u 19. M. P. XVII. l. M. P. XVI. p. 192. u. 13. ſcio qui, l. ſcio quia. p. 193. u. 35. relegatus, l. religatus. p. 231. u. 19. COS. II. l. COS. ii. p. 240. u. 12. crebro, l. cerebro. u. 48. dicimus, l. diſcimus. p. 241. u. 7. poſt uocem, pingebantur, adde, Quod in ſtatuis itidem obſeruatum notat Aemilius Probus, Chabriæ, factum eſt ut poſtea athletæ ceteriq́ artifices, his ſtatibus in ſtatuis ponendis uterentur, in quibus uictoriam eſſent adepti. p. 244. u. 25. leuè, l. lauè. p. 247. u. 15. met, l. &. u. 20. Fainge, l. Fainga. u. 30. leuiſſimi, l. leuiſſimè. p. 262. u. 21. unica, l. uncia. p. 271. u. 17. oma, l. Roma. p. 272. u. 1. Buzanum, l. Bauzanum. p. 273. u. 8. Quadrorumq́, l. Quadorumque. ¶ in margine p. 97. u. 32. per totum, l. totum. p. 100. u. 19. Smed. l. Smet. p. 104. u. 18. Alc. in 10. l. Alc. in 10. p. 105. u. 9. Lugd. ad. l. Lugd. ap. p. 114. u. 4. Tre, l. Frec. p. 129. u. 3. Paul. lib. 1. l. Paul. lib. 2. p. 130. u. 5. Felr. l. Febr. p. 158. u. 8. Coſſ. l. Caſſiod. p. 163. u 3. tit. 7. lib. 15. l. lib 7. tit. 15. p. 172. u. 5. claudat, l. laudat. p. 188. u. i. & Auguſtanos, l. Auguſtaos & Auguſtanos. p 242. uerſum 24. dele. Diſtinctiones præterea nonnullæ alieno loco poſitæ, uti & tenores, litteræ interdum ſimplices pro geminis, geminatæ pro ſimplicibus, minutæ maiorum loco, OE pro AE, C ante I. pro T, & uice uerſâ; Characteres denique in inſcriptionibus quidam inconcinnius ſculpti, littera N ſemel atque iterum temerè inuerſa, AE coniunctim ſcripta, quæ diuiſim debebat. Verum ego tam lauè de meo lectore non iudico, ut ad has eum quiſquilias impacturum uerear, quocirca ſigillatim eas enumerare ſuperſedeo.

VENETIIS,

M. D. XCIV.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google